

**T.C.
KARA HARP OKULU
SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**FENOMENOLOJİK YAKLAŞIM BAĞLAMINDA
ORTAK BİLGİ STOKLARI, TİPLEŞTİRME VE ORTAK
KABULLER YOLUYLA PKK TERÖR ÖRGÜTÜNDEN AYRILAN
KADINLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
J.Bnb. Hasan ACAR**

**Tez Danışmanı
Doç.Dr.Öğ.Alb. Mehmet ERKENEKLİ**

ANKARA - 2014

TEZ TANITIM FORMU

TEZİN TARİHİ:

TEZİN TİPİ: Yüksek Lisans Tezi

TEZİN BAŞLIĞI: Fenomenolojik Yaklaşım Bağlamında Ortak Bilgi Stokları, Tipleştirme ve Ortak Kabuller Yoluyla PKK Terör Örgütünden Ayrılan Kadınlar Üzerine Bir İnceleme

TEZİN YAPILDIĞI BİRİM: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı

SPONSOR KURULUŞ: -

DAĞITIM LİSTESİ: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Tez Hazırlama, Onay, Dağıtım ve Muhafaza Esasları Kılavuzunda Belirtilen Yerlere

TEZİN ÖZETİ: Bu çalışmada, PKK'nın dağ kadrosunda yer alan kadınların, örgüte katılımlarına ve örgütten ayrılmalarına etki eden sebeplerin altında yatan sosyo-kültürel ve psiko-sosyal faktörler incelenerek, örgüt içerisinde ve örgütten ayrıldıktan sonraki dönemde bir kısım olgulara yönelik yaşadıkları algısal değişim, fenomenolojik perspektiften bir bakışla ele alınmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Fenomenoloji, Fenomenolojik Sosyoloji, Alfred Schutz, PKK, PKK'lı Kadınlar.

SAYFA SAYISI: 189

GİZLİLİK DERECESESİ: Tasnif Dışı

**T.C.
KARA HARP OKULU
SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**FENOMENOLOJİK YAKLAŞIM BAĞLAMINDA
ORTAK BİLGİ STOKLARI, TİPLEŞTİRME VE ORTAK
KABULLER YOLUYLA PKK TERÖR ÖRGÜTÜNDEN AYRILAN
KADINLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
J.Bnb. Hasan ACAR**

**Tez Danışmanı
Doç.Dr.Öğ.Alb. Mehmet ERKENEKLİ**

ANKARA - 2014

KARA HARP OKULU
SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Hasan Acar'ın "Fenomenolojik Yaklaşım Bağlamında Ortak Bilgi Stokları, Tipleştirme ve Ortak Kabuller Yoluyla PKK Terör Örgütünden Ayrılan Kadınlar Üzerine Bir İnceleme" konulu tez çalışması, jürimiz tarafından GÜVENLİK BİLİMLERİ Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

Üye.....

Üye.....

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2014

(İmza ve Mühür)

Önder Haluk TEKBAŞ
Prof. Dr. Müh. Alb.
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

İlk olarak, bu çalışmanın ortaya çıkmasında bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren ve büyük emeği olan KHO Sosyoloji Bölüm Başkanı ve tez danışmanım Doç Dr. Mehmet ERKENEKLİ'ye, öneri ve eleőtirileri ile tezin hazırlanmasında büyük katkıları olan Doç Dr. Hakan Bayramlık ve Dr. Hamza Özaslan'a, tez yazma süreci boyunca rehberliği ve akademik birikimi ile bana büyük katkıda bulunan ve çalışmada yararlandığım kaynakların temininde yardımcı olan Dr. Necati ALKAN'a, getirdiği yerinde eleştiri ve öneriler için Dr. Cenker Korhan DEMİR'e, KHO'daki tüm kıymetli hocalarıma ve arkadaşlarıma; Şu anda isimlerini tek tek veremediğim ama bana tezimle ilgili ufak da olsa yardımı dokunan herkese en içten duygularıyla teőekkürlerimi sunarım.

Kimi zaman zevkli ve heyecanlı, kimi zaman ise sıkıntılı ve yorucu geçen bu süreçte benden desteğini eksik etmeyen ve yerine getiremediğim sorumluluklarımda da yükünü çeken sevgili eőim Esra ACAR'a ve beni bir an olsun yalnız bırakmayarak bu çalıőmayı bitirebilmemde pay sahibi olan oğlum Oğuz Kaçan ACAR'a çok teşekkür ederim.

T.C.
KARA HARP OKULU
SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
ANKARA 2014

FENOMENOLOJİK YAKLAŞIM BAĞLAMINDA
ORTAK BİLGİ STOKLARI, TİPLEŞTİRME VE ORTAK
KABULLER YOLUYLA PKK TERÖR ÖRGÜTÜNDEN AYRILAN
KADINLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hasan ACAR

ÖZET

Bu çalışmada, fenomenolojik sosyoloji yaklaşımı bağlamında, kadınların PKK'ya neden katıldıkları, örgütten ayrılanların ise hangi gerekçelerden dolayı PKK'dan ayrıldıkları, fenomenolojik sosyolojinin özneler-arasılıkla ilgili üç anahtar unsuru olan 'Ortak Bilgi Stokları', 'Tipleştirmeler' ve 'Ortak Kabuller' kavramlarını kullanmak suretiyle, konuya anlamacı ve yorumlayıcı bir perspektiften bakarak sunulmaya çalışılmıştır.

Bu çerçevede ele alınan ve beş bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde, araştırmanın kapsam ve yöneme ilişkin bilgiler sunulmuştur.

İkinci bölümde; çalışmanın kuramsal zeminini oluşturan toplumsal fenomenolojinin ortaya çıkmasına katkıda bulunan ve bunun sosyolojik zeminini oluşturan Max Weber'in 'yorumlayıcı sosyoloji'si ve felsefi zeminini oluşturan Edmund Husserl'in 'fenomenoloji' yaklaşımlarına yer verilmiştir.

Sonrasında ise bu çalışmanın özünü oluşturan Alfred Schutz'un 'fenomenolojik sosyolojisi' ve bu kuramın temel kavramlarına değinilmiştir.

Üçüncü bölümde; PKK'ya katılan kadınların profili hakkında fikir vermesi amacıyla; örgüte katılım yaşı, eğitim seviyesi, meslek, ekonomik durum ve kardeş sayısına dair demografik bilgiler sunulmuştur. Ardından, kadınların PKK'ya katılımına etki eden algısal faktörlerin neler olduğu ile ilgili olarak, makro seviyede ve siyaset bilimi perspektifinde yapılan çalışmalarda geçen, genel kabuller bağlamında kadınların PKK'ya katılımına etki eden faktörlerin neler olduğu konusu, sorgulayıcı bir yaklaşımla ele alınmıştır.

Çalışmanın fenomenolojik uygulamasını oluşturan dördüncü bölümde ise, PKK'lı kadınların bilincinde var olan gerçeklerin ne olduğu ve olguları anlamlandırma biçimleri anlaşılmasına çalışılmıştır. İlk olarak örgüte katılım öncesi kadınların 'ortak bilgi stokları'nda var olan bir kısım fenomenlere yönelik algılarının ne olduğu sorusuna ilişkin 'sağduyu bilgileri' hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur. Ayrıca kadınların zihinlerinde var olduğu değerlendirilen bazı olgulara ilişkin, 'ideal tipler' oluşturulmaya çalışılmıştır. Sonrasında ise kadınların örgüte katılımıyla birlikte değişen yaşam dünyalarında, kadının rolü ve konumu anlaşılmasına çalışılmış ve yeni yaşam dünyalarına ait 'ideal tipler' yaratma çabasında olunmuştur. Örgütten ayrılma sonrasında ise, kadınların bakış açılarının karşılıklılığını yansıtan bir kısım soyut fenomenlere dair ortak kabullerine yer verilmiştir. Bu suretle, PKK'lı kadınların örgüte neden katıldıkları ve sonrasında yaşadıkları algısal değişim ya da dönüşümler, anlamacı ve yorumlayıcı bir yaklaşımla sunulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın beşinci ve son bölümünde, mikrososyolojik yaklaşımın merkezinde yer alan öznenin önemi tartışılmış ve çalışmanın bulgularına dair sonuçlara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fenomenoloji, Fenomenolojik Sosyoloji, Alfred Schutz, PKK, PKK'lı Kadınlar

Tez Yöneticisi : Doç.Dr. Mehmet ERKENEKLİ

Sayfa Sayısı :189

T.C.
TURKISH MILITARY ACADEMY
DEFENSE SCIENCE INSTITUTE
DEPARTMENT OF SECURITY SCIENCES
ANKARA 2014

**A RESEARCH ABOUT THE FEMALE TERRORISTS DETACHED FROM
THE PKK, THROUGH STOCKS OF COMMON KNOWLEDGE,
TYPIFICATION AND COMMON ASSUMPTIONS IN THE CONTEXT OF
PHENOMENOLOGICAL PERSPECTIVE**

MASTER THESIS

Hasan ACAR

ABSTRACT

In this study, with the context of phenomenological sociology approach, the reasons of the PKK's female terrorists on both attending and leaving process are tried to explain with the three key elements of phenomenological sociology; 'Stocks of Common Knowledge', 'Typification' and 'Common Assumptions'. This subject also discussed in detail with the explicative perspective.

Within this scope, this study consists of five chapters. In the first chapter, the scope and method of the research is presented. Second chapter is about, Max Weber's 'Interpretive Sociology' which is the theoretic ground of this study and Edmund Husserl's 'phenomenology approach' as a philosophical ground of this study. In the following part of this chapter is about Alfred Schutz's 'Phenomenological Sociology' and the basic concepts of this theory.

In the third chapter, with the intent of expressing the female terrorist's profiles of PKK, some demographic informations are presented such as; attendance age, educational level, occupation, economic situation and number of siblings. Following part of this chapter discusses the perceptual factors of attending the PKK. In this context, on the macro level and political science based studies's common assumptions are handled with quizzical approach.

In the fourth chapter which is the principal and phenomenological practice of this study, the realities in the PKK's female terrorists's consciousness and the interpretation styles of the facts are tried to understand. Firstly, some inferences made on the perceptions of the phenomenons in 'stocks of common knowledge' during the pro-attendance period. Also, ideal typifications are tried to create about some facts which are presumed in the minds of the female terrorists. By attending the organization females's changing life conditions, the role and position of them are also tried to understand and ideal typifications are presented afterwards. After active membership process, the reciprocity in the aspects of females is handled in the ongoing part of this chapter and common assumptions related to some intangible phenomenons are assessed. In this way, attending reasons of the female PKK terrorists and perceptual changes or transformations in the following process are tried to present with explicative perspective.

In the fifth and the last chapter of the study, debated importance the subject of the centre of microsociology and give way to the results of the study.

Keywords: Phenomenology, Phenomenological Sociology, Alfred Schutz, PKK, Female PKK Members.

Advisor: Associate Professor Mehmet ERKENEKLİ

Number of Pages: 189

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar	ix
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KAPSAM VE YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	4
1.1. Araştırmanın Konusu	4
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
2. YÖNTEM.....	6
2.1. Nitel Araştırma	7
2.2. Fenomenolojik Tasarım	8
2.3. Verilerin Toplanması	11
2.4. Örneklem.....	12
2.5. Verilerin Yorumlanması	15
2.6. Kavramsallaştırma	19

İKİNCİ BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

1. YORUMLAYICI SOSYOLOJİ VE FENOMENOLOJİNİN KÖKENİ.....	23
1.1. Sosyolojide Temel Yaklaşımlar.....	23
1.2. Yorumlayıcı Paradigma	25

1.3. Max Weber ve Yorumlayıcı Sosyoloji	28
2. EDMUND HUSSERL VE FENOMENOLOJİ.....	32
2.1. Genel Hatlarıyla Fenomenoloji	32
2.2. Edmund Husserl'in Fenomenolojisi	36
3. ALFRED SCHUTZ VE FENOMENOLOJİK SOSYOLOJİ	41
3.1. Schutz'un Toplum Kuramı	47
3.1.1. Yaşama Dünyası	48
3.1.2. Yaşama Dünyasında Paranteze Alma	49
3.1.3. Yaşama Dünyasının Özneler-Arası Niteliği	50
3.1.3.1. Ortak Bilgi Stokları	53
3.1.3.2. Tipleştirmeler	54
3.1.3.3. Ortak Kabuller.	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PKK'LI KADINLARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ VE ÖRGÜTE KATILIMINA ETKİ EDEN ALGISAL FAKTÖRLER

1. PKK'YA KATILAN KADINLARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ	59
1.1. Örgüte Katılım Yaşı	60
1.2. Eğitim Seviyesi	61
1.3. Meslek	64
1.4. Ekonomik Durum	65
1.5. Kardeş Sayısı	66
2. ÖRGÜTE KATILIMA ETKİ EDEN ALGISAL FAKTÖRLER	67
2.1. İdeoloji ve Kimlik İddiası	70
2.2. Ekonomik Nedenler	73
2.3. Gençlik Psikolojisi	74
2.4. Kişisel ve Ailevi Sorunlar	77
2.5. Sosyo-Kültürel Nedenler	80
2.6. Aile ve Akraba Çevrelerinin Örgüte Karşı Tutumları	85
2.7. Devlete ve Güvenlik Güçlerine Karşı Olumsuz Tutum	87

2.8. Örgütün Kadına Yönelik Propagandası	89
--	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PKK'DAN AYRILAN KADIN ÖRGÜT MENSUPLARININ ORTAK BİLGİ STOKLARI, TİPLEŞTİRME VE ORTAK KABULLERİ

1. ÖRGÜTE KATILIM ÖNCESİ KADINLARIN ORTAK BİLGİ STOKLARI VE TİPLEŞTİRMELER	111
1.1. Aile ve Toplum İçinde Kadının Konumu ve Rolüne Dair Ortak Bilgi Stokları	112
1.2. Tipleştirmeler	117
1.2.1. Ezilen ve Mağdur Kadın-Kişisel İdeal Tipi	117
1.2.2. Öteki Kürtler-Kişisel İdeal Tipi	119
1.2.3. Kurtuluşun Yolu PKK-Kişisel İdeal Tipi.....	122
2. ÖRGÜTE KATILIM SONRASI KADINLARIN ORTAK BİLGİ STOKLARI VE TİPLEŞTİRMELER	124
2.1. Örgüt İçinde Kadının Konumu ve Rolüne Dair Ortak Bilgi Stokları.....	124
2.2. Tipleştirmeler	131
2.2.1. Kurtarıcı/Yüce İnsan Öcalan-Kişisel İdeal Tipi	134
2.2.2. Kadını İstismar Eden Öcalan-Kişisel İdeal Tipi	144
2.2.3. Hayal Kırıklığı Yaratan PKK-Eylem Akışı İdeal Tipi.	150
3. ÖRGÜTTEN AYRILDIKTAN SONRA KADINLARIN ORTAK KABULLERİ	159
3.1. Hayata Bakışa Dair Ortak Kabulleri	159
3.2. Aşk ve Sevgi Konusundaki Ortak Kabulleri.....	162
3.3. Özgürlük Olgusuna Dair Ortak Kabulleri.....	167

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

1. TARTIŞMA	170
2. SONUÇ VE ÖNERİLER	174
KAYNAKÇA	182

TABLULAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo-1: Araştırma Sürecinde İncelenen PKK Yanlısı Siteler	13
Tablo-2: İkincil Kaynak Türlerine Göre Örneklem Sayıları	14
Tablo-3: PKK'nın Dağ Kadrosundaki Kadın Oranı	61
Tablo-4: PKK'lı Örgüt Mensupları ve Türkiye Geneli Eğitim Durumu	63
Tablo-5: Türkiye Geneli, Bölgesel ve PKK Bazında Kadınların Eğitim Durumu.....	64
Tablo-6: Kadın Örgüt Mensuplarının Meslek Durumları	66
Tablo-7: Kadın Örgüt Mensuplarının Ekonomik Durumları	67
Tablo-8: Kadın Örgüt Mensuplarının Kardeş Sayısı.....	68

KISALTMALAR LİSTESİ

OHAL	: Olağanüstü Hal
PJA	: Özgür Kadın Partisi (Partiya Jina Azad)
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi (Partiya Karkeren Kürdistan)
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UTSAM	: Uluslararası Terörizm ve Sınırtaşın Suçlar Araştırma Merkezi
YAJK	: Kadınlar Birliği (Yekitiya Jina Azad)
YJA STAR	: Özgür Kadın Birlikleri

GİRİŞ

Devlete karşı ilk silahlı eylemini gerçekleştirdiği 1984 yılından bu yana, gerek sebep olduğu can kayıpları gerekse maddi ve manevi zararları nedeniyle PKK terörü, Türkiye'nin çözüm aradığı sorunların başında gelmektedir.

PKK'nın varlığını otuz yıldır devam ettirebilmesinin nedenlerini anlayabilme açısından, örgütü içeriden gören bir gözle ve bütünü oluşturan parçalardan yola çıkmak suretiyle yorumlamaya yönelik çalışmalar yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

İnsanların PKK'ya katılımlarını; gençlik bunalımı, ekonomik nedenler, eğitimsizlik, kandırılma, bölgenin feodal yapısı gibi salt bir nedene bağlayarak açıklama ve genelleme yapmanın, örgüte katılan kişileri anlama açısından yeterli olabileceğini varsaymak zordur. Alkan'ın (2013:10) da ifade ettiği gibi insanlar, bir hiç uğruna veya basit menfaatler için geleceğini ve hayatlarını tehlikeye atmazlar. Buna rağmen bazı insanlar, başta hayatları olmak üzere her şeyini riske edebiliyorsa, bu konu üzerinde düşünmek gerekir.

Konuya kadın örgüt mensupları açısından bakıldığında, 1990'lı yıllara kadar PKK içerisinde kadın varlığı ve etkisinden bahsetmek zordur. Fakat, Öcalan'ın kadına yönelik yaklaşımının ve söylemlerinin de etkisiyle bu tarihten sonra, örgüt içerisinde kadın varlığı yoğun bir biçimde hissedilmeye başlanmıştır.

Peki ama örgüt içerisinde yer alan bu kadınlar kimdir? İçinde yetişip büyüdükleri sosyal çevre nasıldır? Hangi gerekçelerle ölümü göze alarak PKK saflarına katılmaktadırlar? Duyguları, düşünceleri, psikolojileri, inançları, nedir?... PKK'ya katılan kadınların hangi süreçlerden geçerek örgüte katıldıklarını ve PKK'nın onlar için ne anlam ifade ettiğini anlamak için bu ve benzeri soruların cevaplarını detaylı bir şekilde araştırmak gerekir.

PKK'nın dağ kadrosunda faaliyet yürüten kadınların; örgüte neden ve nasıl katıldıkları, örgüte katılmadan önce ve katıldıktan sonraki süreçte algılarının ne olduğu, PKK'da kadının rolü ve statüsü konularında, fenomenolojik perspektiften ve öznel bir yaklaşımla konuyu ele alan bir çalışma bulunmamaktadır.

Bilimsel açıdan, öznel ve anlamacı bir yaklaşımla PKK'lı kadınları incelemenin bir ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu gerekçeden dolayı çalışmada, fenomenolojik sosyoloji perspektifinden bakmak suretiyle PKK'lı kadınları anlamaya yönelik bir girişimde bulunulmuştur.

Beş bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde, kapsam ve yönteme ilişkin bilgiler sunulmuştur.

İkinci bölümde; toplumsal fenomenolojinin ortaya çıkmasına katkıda bulunan ve bunun sosyolojik zeminini oluşturan Max Weber'in 'yorumlayıcı sosyoloji'si ve felsefi zeminini oluşturan Edmund Husserl'in 'fenomenoloji' yaklaşımlarına yer verilmiştir. Sonrasında ise bu çalışmanın özünü oluşturan Alfred Schutz'un 'fenomenolojik sosyoloji' kuramına değinilmiştir.

nc bölümde; PKK'ya katılan kadınların profili hakkında fikir vermesi amacıyla; örgüte katılım yaşı, eğitim seviyesi, meslek, ekonomik durum ve kardeş sayısına dair bazı demografik bilgiler sunulmuştur. Ardından, genel kabuller bağlamında kadınların PKK'ya katılımına etki eden faktörlerin neler olduğu konusu, sorgulayıcı bir yaklaşımla ele alınmıştır.

Çalışmanın fenomenolojik uygulamasını oluşturan dördüncü bölümde, PKK'lı kadınların bilincinde var olan gerçeklerin ne olduğu ve olguları anlamlandırma biçimleri anlaşılmaya çalışılmıştır. İlk olarak örgüte katılım öncesi kadınların 'ortak bilgi stokları'nda var olan bir kısım fenomenlere yönelik algılarının ne olduğu sorusuna ilişkin 'sağduyu bilgileri' hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur. Ayrıca kadınların zihinlerinde var olduğu değerlendirilen bazı algılara ilişkin, 'ideal tipler' oluşturulmaya çalışılmıştır. Kadınların rgte katılımıyla birlikte değişen yaşam

dünyalarında, kadının rolü ve konumu anlamaya çalışılmış ve yeni yaşam dünyalarına ait 'ideal tipler' yaratma çabasında olunmuştur. Örgütten ayrılma sonrasında ise, kadınların bakış açılarının karşılıklılığını yansıtan bir kısım soyut fenomenlere dair ortak kabullerine yer verilmiştir. Bu şekilde, PKK'lı kadınların örgüte neden katıldıkları ve sonrasında yaşadıkları algısal değişim, anlamacı ve yorumlayıcı bir yaklaşımla sunulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın beşinci ve son bölümünde, mikrososyolojik yaklaşımın merkezinde yer alan öznenin önemi tartışılmış ve çalışmanın bulgularına dair sonuçlara yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAPSAM VE YÖNTEM

1. Araştırmanın Kapsamı

1.1. Araştırmanın Konusu

Bu çalışmada, PKK'nın dağ kadrosundaki kadınların, örgüte katılımlarına ve ayrılmalarına etki eden sebeplerin altında yatan sosyo-kültürel ve psiko-sosyal faktörler incelenerek, örgüt içerisinde ve örgütten ayrıldıktan sonraki dönemde bir kısım olgulara yönelik yaşadıkları algısal değişim, fenomenolojik perspektiften bir bakışla ele alınmıştır. Bu kapsamda, araştırma konusu olan PKK'lı kadınların '*yaşam dünyaları*', fenomenolojik sosyolojinin özneler-arasılık durumuna ilişkin üç temel kavram olan; '*ortak bilgi stokları*', '*tipleştirmeler*' ve '*ortak kabuller*' kavramlarından faydalanmak suretiyle incelenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; PKK mensubu kadınların neden ve nasıl örgüte katıldıklarını, örgütten ayrılanların ise hangi gerekçelerden dolayı PKK'dan ayrıldıklarını, fenomenolojik sosyolojinin, '*ortak bilgi stokları*', '*tipleştirmeler*' ve '*ortak kabuller*' kavramları çerçevesinde, öznel bir yaklaşımla sunmaktır.

Örgüt mensubu kadınların; örgüte katılım öncesi, örgüt içinde kaldığı dönem ve örgütten ayrıldıktan sonraki süreçlerde, olguları nasıl anlamlandırdıkları ve algılarındaki değişim, onların penceresinden bakarak sunulmaya çalışılmıştır. Kadınların örgüte katılmadan önceki dönemde yaşadıkları sosyal çevrenin ve psikolojik olarak içinde buldukları koşulların, örgüte katılıma olan etkisi incelenerek, buna ilişkin ne gibi tedbirler alınabileceğine dair bir yaklaşım sunmak amaçlanmıştır.

Araştırmanın temel amacı kapsamında, PKK'lı kadın örgüt mensuplarının örgüte katılım öncesi ve sonrasındaki süreçte bir kısım fenomenlere karşı algılarının ne olduğunu anlayabilmek için, kadınların gözünden bakmak suretiyle aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Örgüte katılım öncesinde, kadınların içinde yaşadıkları aile ve toplumdaki konumu nedir?
- Kadınların, örgüte katılım öncesi PKK ve Abdullah Öcalan algısı nedir?
- Hangi gerekçelerle kadınlar PKK'ya katılmaktadır?
- Kadınlar, PKK'ya katıldıktan sonra beklentilerine ne ölçüde kavuşmuşlardır?
- Örgüt içinde kadına biçilen statü ve rol nedir?
- Kadınlar hangi sebeplerden dolayı PKK'dan ayrılmaktadır?
- PKK'dan ayrılan kadınların yeni 'yaşam dünyalarına' dair algıları nasıldır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Terör konusuna ilişkin çok sayıda araştırma yapılmış olmasına rağmen, PKK'nın dağ kadrosuna mensup kadın örgüt elemanları hakkında yapılan bilimsel çalışmalar yok denecek kadar azdır. Fenomenolojik sosyolojiyi kullanarak yapılan bir çalışmaya ise rastlanmamıştır.

Bu çalışmada, PKK ve terör konularında nesnel ve makro seviyede yapılan araştırmaların aksine, mikro bir yaklaşım ve fenomenolojik bakışla PKK mensubu kadınların incelenmiş olması ve farklı bir araştırma perspektifi sunulmuş olması, çalışmanın önemini arttırmaktadır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmanın kapsamına, halen örgüt içerisinde bulunan kadınlara ya da onların düşüncelerine erişim imkânının olmaması nedeniyle, çeşitli şekillerde örgütten ayrılan ya da örgütle bağı kalmayan kadınlar girmektedir. Araştırmada karşılaşılan en büyük sınırlılık, PKK'nın dağ kadrosunda faaliyette bulunmuş olan kadın örgüt mensuplarına ulaşamamak olmuştur.

Ayrıca, örgütten ayrılan/teslim olan PKK'lı kadınlara ait, resmi kurumların arşivlerinde bulunan görüşme, ifade tutanakları vb. bilgilere doğrudan erişim izninin alınamamış olmasından dolayı araştırma, ikincil verilerden elde edilen örgüt mensubu kadınların anlatımları ile sınırlıdır.

2. Yöntem

Genel olarak sosyal bilimlerde iki farklı paradigmanın varlığından ve gelişiminden bahsetmek mümkündür. Bunlar; doğa bilimleri-sosyal bilimler, tümel bilimler-tekil bilimler, fen bilimleri-kültür bilimleri, pozitif bilimler-yorumlamacı bilimler, makro bilimler-mikro bilimler şeklindedir (Erkenekli, 2012:222). Sosyal bilimlerdeki bu iki temel paradigmanın kısaca açıklanmasının, fenomenolojik sosyoloji ve ona ait kavramların anlaşılması açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Pozitivist yaklaşımın temel alındığı evrenselci yaklaşıma göre, toplumsal alandaki 'gerçek' veya 'olgu' öznenen bağımsız ve somut bir şeydir. Bu yaklaşımın özünde, 'toplumsal gerçekliğin evrensel yasalarının' deney ve gözlem gibi görgül (ampirik) yöntemlerle elde edilebileceği kabul edilmektedir. Diğer yandan; kültürcü, yorumlamacı, tikel, nitel gibi antipozitif yaklaşımlar ise toplumsal gerçekliğin insan zihninin bir ürünü olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu yaklaşımın yöntembilimsel anlayışı, dışarıdan gözlem yoluyla evrensel yasalara ulaşmak değildir. Buna göre toplumsal gerçeklik, insanın öznel deneyimi neticesinde ortaya çıkmaktadır (Erkenekli, 2012:222-223).

Bu çalışmada, antipozitif bir yaklaşım olan nitel araştırma yöntemi ve bu paradigma içinde yer alan fenomenolojik sosyolojiyi modeli kullanılmıştır.

2.1. Nitel Araştırma

Nitel araştırmalar, olgu ve olayları yaşayanların gözünden derinlemesine bir şekilde anlamaya çalışan, 'neden, nasıl' gibi anlamaya yönelik sorular sormak suretiyle toplumsal olguların özüne ulaşmayı amaçlayan araştırmalardır. Nitel araştırma yöntemi, insanların sosyal dünyayı nasıl anladığını, deneyimlediğini ve onu nasıl yorumladığını anlamaya çalışan tutum ve stratejileri ifade etmektedir. Nitel araştırmalarda bulguların ifadesinde, elde edilen veriler mümkün olduğu kadar geniş bir şekilde okuyucuya aktarılır. Araştırma raporunda, okuyucunun araştırma problemini katılımcıların gözünden görebilmesi ve anlayabilmesi amaçlandığından, araştırma sürecinin bütün aşamaları ayrıntılı bir şekilde aktarılır (Şavran, 2012:69-72).

Nitel araştırma modelleri, çeşitli bilim dallarına göre farklılık göstermekle birlikte Şimşek (2012:96)'in yaptığı tasnifte; örnek olay incelemeleri, alan çalışmaları, fenomenolojik çözümlenmeler, etnografik gözlemler, tarihsel araştırmalar, dayanaklı kuram (grounded theory) ve eylem araştırmaları olmak üzere yedi türde sınıflandırılmaktadır. Erdoğan (2007:ii) ise nitel araştırma modellerini; tarihsel araştırma, fenomenolojik tasarım, niteliksel saha araştırması, niteliksel etnografya ve kültürel inceleme tasarımları olmak üzere beş kategoriye ayırmaktadır.

Nitel ve betimleyici özelliğe sahip bu çalışmada, olgubilim (görüngübilim) olarak da bilinen '*fenomenolojik tasarım*' modeli kullanılmıştır.

2.2. Fenomenolojik Tasarım

Fenomenolojik tasarım, farkında olmakla birlikte, derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara ilişkin yapılan araştırmalarda kullanılan bir yaklaşımdır. İnsanlar, olgularla günlük yaşantılarında çok farklı biçimlerde karşılaşabilmektedir. Ancak bu durum, olguların tam olarak anlaşılmasını mümkün kılmamaktadır. Bize tümüyle yabancı olmayan ancak tam olarak da anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için fenomenoloji, uygun bir araştırma zemini oluşturmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011:72).

Husserl fenomenoloji için; *“Fenomenoloji karşılaştırır, ayırım yapar, bağlar, ilişkiye sokar, parçalara böler, öğelerine ayırır. Ama her şeyi saf görmeye yapar. Kuramlaştırmaz, matematikleştirmez; zira, tündengelimli kuram anlamında hiçbir açıklamada bulunmaz”* diyerek fenomenolojinin, nesneleştirici bilimin başladığı yerde bittiğini vurgulamaktadır (Tepe, 2010:48). Sosyal olayların süreklilik ve değişkenlik gösteren doğası gereği nitel araştırmalarda elde edilen bulguların genellenbilmesi güçtür. Özellikle zaman ve mekân yönünden aynı sosyal olayı yeniden yaşamamanın mümkün olmaması nedeniyle bir araştırmanın bulgularını doğrudan başka sosyal olaylara genellemek oldukça güçtür (Yıldırım ve Şimşek, 2011:90).

Fenomenolojik araştırmalar, çalışılan konuyu soyut olmaktan çıkararak, hayatın bir parçası olarak değerlendirmekte ve onu anlamaya çalışmaktadır. Bireylerin belirli bir durumla ilgili deneyimlerinden, yaşantılarından ve bakış açılarından yola çıkılmaktadır. Bireylerin gerçeği nasıl değerlendirdiklerine ve ona nasıl katkılarda bulduklarını ortaya koymak, bu yöntemin temel hedeflerindedir (Demir, 2007:43).

Bu çalışmada PKK'lı kadınlar, Alfred Schutz'un fenomenolojik sosyoloji yaklaşımının temelinde yer alan *özneler-arasılık* durumuna ilişkin üç temel kavram olan; *'ortak bilgi stokları'* (sağduyu bilgisi), *'tipleştirmeler'* ve *'ortak kabuller'* kavramları bağlamında incelenmiştir.

2.2.1. Ortak Bilgi Stokları

Ortak bilgi stokları, kişilerin içinde yaşadığı toplum veya sosyal grup içinde nasıl yorumlar yapacağı ve nasıl davranacağı konusunda, süreç içerisinde oluşmuş tüm bilgi birikimini ifade etmektedir (Slattery, 2012:233).

Ortak bilgi stokları, toplumsallaşma sürecinde dil aracılığıyla öğrenilen ve içselleştirilen, bireyin toplum içinde eylemde bulunmak ve etrafındaki nesne, olay, davranış ve olguları anlamlandırıp yorumlamak için kullandığı ortak bir bilgi birikimidir. Diğer bir deyişle, toplumsal aktörlerin yaşayarak ve içinde yaşadıkları toplumsal dünyanın bir parçası olarak sahip oldukları bilgiyi ifade eden bir kavramdır (Suğur, 2011:129).

İnsanların doğumundan başlayarak, sorgusuz-sualsiz kabul ettiği eylem kalıpları ve olgulardan oluşan ortak bilgi stokları, toplum tarafından nesilden nesile 'tarife'ler yolu ile aktarılmaktadır (Sofuoğlu, 2009:125). Zaman içerisinde işlevsiz hale gelen tarifelerin yerine ise yenileri konulmak suretiyle, toplumsal dünyanın inşası faaliyetinin dinamik olma özelliği sağlanmaktadır.

2.2.2. Tipleştirmeler

İnsanların içinde yaşadıkları toplumda var olan ortak bilgi stokları, tipleştirme süreciyle oluşmakta ve depolanmaktadır. Kişilerin, dünyada deneyimlediği bütün olgu, olay ve eylemler içinden tipik olanları seçerek aynı tipteki şeyleri bir araya getirmesi süreci, tipleştirme olarak adlandırılmaktadır. Schutz'a göre sosyolojinin konusu, sağduyu bilgisini meydana getiren bu tipleştirmelerdir. Tipleştirmeler sayesinde insanlar, herkesin dünyayı aynı şekilde gördüğünü varsayabilmekte ve birbirleriyle iletişim kurabilmektedir (Suğur, 2011:130).

Schutz, tipleştirme sürecini, başkalarının davranışlarını anlama süreci olarak tanımlamaktadır. İnsanlar, eylemde bulunanların 'yapıp-etmelerinin' anlamlarını kavramak için 'ideal tipler'e benzer yorumsal inşalar

kullanmakta, günlük hayatın gerçekliğini ise tipleştirmeler kullanarak sınıflandırmakta ve düzene sokmaktadır (Çiftçi, 1999:50). Schutz, ister nesnel isterse öznel anlama yönelinsin, önemli olanın 'tiplemelere' başvurulması gerektiğini söylemektedir (Kızılcelik, 1994:500).

İnsanlar, yaşam süreçleri boyunca tipleştirmeleri biriktirmekte ve daha sonra karşılaştıkları olaylarda, zihinlerinden bu verileri çağırarak kullanmaktadır. Önceki 'tarife'ler ve 'tipleştirmeler', bireyin bu yetisi sayesinde yeniden yorumlanmakta ve o anki sorunu çözmeye kullanılmaktadır. Diğer taraftan bu yeti sayesinde kişi geçmişteki eylemlerine dönerek, önünde mevcut eylemi yeniden anlamlandırmaktadır (Sofuoğlu, 2009:68).

Schutz, gündelik hayatın temelini oluşturan ana kabulleri ve insanların birlikte yaşayabilmesinin temeli olarak sağduyusal bilgileri inşa etmekte kullandıkları 'tipleştirmeleri' ortaya çıkarma ve anlama çabasında olmuştur. Schutz'a göre insanlar, içinde yaşadıkları dünyada, ortak bir dünya varsayımı altında hareket etmekte ve dünyayı bu varsayım temelinde anlamaktadırlar (Slattery, 2012:234).

2.2.3. Ortak Kabuller

Tipleştirmeler sayesinde bireyler, içinde yaşadıkları toplumsal dünyayı tipleştirirken esasında bir kurgu sistemi yaratmaktadırlar. Bu sistemin adı, sağduyu bilgisidir. Ortak kabuller ise tipleştirmeler ve sağduyu bilgisi sayesinde, diğer insanların da dünyayı bizim gördüğümüz gibi görüp algıladıkları şeklindeki temel bir varsayımdır (Slattery, 2012:235).

Özneler arası bir sistem olan sağduyu bilgisi, ortak kabulleri içermektedir. Ortak kabuller, diğer insanların da bizimle aynı tipleştirmeleri yaptıkları, biz dünyayı nasıl görüp anlıyorsak onların da aynı şekilde görüp anladıklarını ifade etmektedir (Suğur, 2011:131).

Schutz, kültürlerarası iletişimin güçlüklerinin, ortak bir dil konuşulduğunda bile ortak anlayışlar geliştirmenin ne kadar zor olduğunun ve bu yüzden anlaşmadan ziyade çatışmanın ortaya çıkma ihtimalinin yüksekliğinin farkında olmuştur. Bu nedenle insanların gündelik bilgileri asla sabit değildir, sürekli akış ve değişim halindedir ve hayatın yeniden yorumlanması, yaratılması ve onarılması gerekmektedir (Slattery, 2012:235).

Çalışmanın ikinci bölümünde, fenomenolojik sosyolojinin felsefi ve sosyolojik zemini ile Alfred Schutz'un toplumu analiz etmede kullandığı temel kavramlar ve özneler-arasılık durumu detaylı olarak ele alınmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması

Nitel araştırmalar, toplumsal olgu ve olayların, içinde meydana geldikleri toplumsal ve kültürel bağlam içerisinde bütüncül bir şekilde incelendiği, verilerin ise nicel araştırmaların aksine standartlaştırılmamış veri toplama araçlarıyla ve sayısallaştırılmadan toplandığı araştırmalar (Şavran, 2012:70) olup, çoğu zaman da araştırma adımlarının birbirine karıştığı etkileşime dayalı bir süreçtir (Neuman, 2013:23).

Araştırmalar, kullanılan veri toplama tekniklerine göre; araştırma sorularını cevaplamada ihtiyaç duyulan verilerin anket, gözlem, görüşme gibi çeşitli araçlarla toplandığı *görgül (ampirik, gözleme dayalı)* ve kitap, gazete, dergi vb. yazılı ya da elektronik ortamda kayıtlı olan verilerin analizine dayalı *belgesel (doküman)* araştırma olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Büyüköztürk, 2012:12). Bu çalışmada, araştırmanın sınırlılıklar bölümünde ifade edilen nedenlerden dolayı, sadece doküman incelemesi yapılabilmektedir.

Araştırma verilerinin toplanmasında kullanılan *doküman incelemesi*, aynı zamanda araştırma konusu hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin çözümlenmesini de içermektedir. İncelenecek yazılı dokümanlar arasında kitaplar, gazete ve dergiler, raporlar, yazışmalar ve tutanakların yanında, yaşam öyküsü ya da sözlü tarih çalışmaları kapsamında günlükler, hatıratlar

ve özel mektuplar da olabilir. *Doküman incelemesi, araştırmacının konuyla ilgili gözlem veya görüşme imkânının olmadığı durumlarda tek başına veri toplamak amacıyla kullanılabilir* (Şavran, 2012:94).

Bu çalışmada, PKK'nın dağ kadrosunda faaliyette bulunmuş ve artık örgütle bağı kalmayan (ayrılan, teslim olan, yakalanan, hayatını kaybeden) kadınların, öznel görüşlerini içeren ve çalışmanın konusuyla ilgili bir kısım olgulara dair algılarını yansıtan kitap, röportaj, gazete haberi, web sitesi, günlük, günce ve araştırma raporu gibi ikincil kaynaklar incelenmek suretiyle veriler toplanmıştır.

2.4 Örneklem

Bu araştırmanın örneklem yöntemi, amaçlı örneklemdir.

Amaçlı (kasdi) örnekleme, denekler rastsal olarak seçilmemekte, araştırmanın problemleri açısından anlamlı olan bilgileri, deneyimleri, yaşam öyküleri gibi nitelikleri dikkate alınarak yargısal bir biçimde seçilmektedir (Erkenekli, 2009:10). Fenomenolojik yöntemin kullanıldığı araştırmalar, genelde az sayıda örnekleme yapılmaktadır. Araştırma konusunun ayrıntılı ve derinlemesine yapısı nedeniyle örneklem büyüklüğü bu tür araştırmalarda olabildiğince sınırlandırılmaktadır (Demir, 2007:53). Derinlemesine incelemenin yapılması ve bunun büyük bir örneklem kullanılmasını zorlaştırması nedeniyle, bazı durumlarda tek başına bir birey araştırma örneklemini oluşturabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011:134).

Çalışmada, amaca yönelik örnekleme tekniğı kullanılmak suretiyle, PKK'nın dağ kadrosunda yer almış ve söylemleri araştırma sorularına cevap olabilecek niteliğe haiz olarak değerlendirilen 40 kadın örgüt mensubu, örneklem olarak seçilmiştir. Bu maksatla ilk olarak, PKK'lı kadınların söylemlerini doğrudan aktaran kitaplar araştırılmıştır.

Sonrasında ise örgüt mensubu kadınlardan oluşan Özgür Kadın Partisi (PJA), Kadınlar Birliği (YAJK), Özgür Kadın Birlikleri (YJA STAR), Özgür Kadın Akademisi vb. yapılar tarafından, Tablo-1’de sunulan PKK yanlısı sitelerdeki; rapor, bildiri, broşür vb. isimlerle yayımlanan yayınlar incelenmiştir. Bu yayınların içeriğinin, öznel görüşler yerine kolektif bir anlayışı yansıtır nitelikte olduğu ve ‘biz’ öznesi kullanılmak suretiyle kaleme alındığı görülmüştür. Bu çalışmanın amacının, PKK’lı kadınları, yine PKK’lı kadınların gözünden bakmak suretiyle anlamak olması nedeniyle, Tablo-1’de adı geçen web sitelerinde PKK’lı kadınların görüşleri olarak sunulan yayınlar, kadınların ortak bilgi stoklarını ve kabullerini yansıtmadığı düşünüldüğünden, çalışmaya konu edilmemiştir.

Tablo-1 Araştırma Sürecinde İncelenen PKK Yanlısı Siteler

	PKK Yanlısı Siteler
1	www.serxwebun.org
2	www.awazaciya.com
3	www.pajk-online.com
4	www.komunar.net
5	www.agire-serhildan.com
6	www.kurdishgroups.org
7	pirtukepkk.wordpress.com
8	sterkaciwana.wordpress.com
9	rojbas2.wordpress.com

Kadın örgüt mensuplarına ait kişisel anlatımları içeren; günlük, günce, anı defteri vb. kaynaklar, kadın örgüt mensuplarının bilinçlerinde var olan algılar ve bir kısım olguları nasıl anlamlandırdıkları hakkında fikir verebilecek mahiyette olmasından dolayı incelemeye konu edilmiş ve örneklem grubu içerisinde yer almıştır.

Son olarak ise, örgütten ayrılan/teslim olan kadınların, web sitelerinde ya da PKK konusunda yapılan araştırma raporlarında yer alan söylemleri arasında uygun içeriğe haiz olduğu değerlendirilenler, örneklem grubuna dâhil edilmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu oluşturmada faydalanılan ikincil kaynaklar ve bunlar içerisinde seçilen örneklem sayıları Tablo-2’de sunulmuştur.

Tablo-2 İkincil Kaynak Türlerine Göre Örneklem Sayıları

İkincil Kaynak Türü		Analize Konu Edilen Örneklem Sayısı
Kitap	PKK’da Kadın Olmak	10
	PKK’da Semboller Aktörler Kadınlar	5
	Delila	3
	Dağın Ardına Bakmak	2
	Kan ve İnanç	2
	Çıkmaz Sokak PKK	1
	Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar	1
	Gençlik ve Radikalizm	1
Gazete Haberi (Web)		9
Günlük		3
Günce		1
Araştırma Raporu		2

Çalışmanın örneklem grubunu oluşturma sürecinde, Tablo-2’de sunulan 8 kitabın içeriğinde uygun veriler bulunması nedeniyle, öncelikle bu kitaplarda ismi geçen 25 kadın örnekleme dâhil edilmiştir. Ardından, kadın örgüt mensuplarının anlatımlarını içeren web sitelerindeki haber ve röportajlar ile kadınlara ait günlük ve günceler arasından, çalışma sorularına cevap olabilecek nitelikte görülenlerden 13’ü örnekleme dâhil edilmiştir. Son olarak ise, PKK’lı kadınlara ilişkin araştırma raporları içerisindeki öznellik kriterini yerine getirdiği değerlendirilen 2 kadın örnekleme dâhil edilmiştir.

PKK'lı kadınların doğrudan söylemlerini yansıtan kaynak sayısının kısıtlı olması ve 40 kişilik bir örneklem grubunun çalışma için yeterli görülmesi nedeniyle örneklem grubu bu rakamla sınırlandırılmıştır.

2.5. Verilerin Yorumlanması

Bu çalışmada veriler, etnometodolojik analiz yöntemi kullanılmak suretiyle yorumlanmıştır. Etnometodolojik yöntem, 1970'li yıllarda bir grup sosyolog (Douglas, Schutz, Garfinkel ve Goffman) tarafından geliştirilmiştir. Etnometodologlara göre sosyal olayların ya da bireylerin davranışlarının anlaşılması için insanların olayları algılayış biçimlerinin analiz edilmesi gerekmektedir. *Bu anlayışa göre davranışların gerisinde insanların bireysel amaçları ve sahip oldukları değer yargıları bulunmaktadır.* Etnometodolojik analizde araştırmacı kendisini günlük yaşamlarını incelemiş olduğu bireylerin yerine koymakta ve bu kişilerin davranışlarını, algılarını ve topluma bakış açılarını anlamaya çalışmaktadır. Daha değişik bir ifade ile etnometodolojik analiz, bireylerin kendi durumlarını nasıl algıladıklarını ve tanımladıklarını araştırmaktadır. *Dolayısıyla bu analiz biçiminde bireylerin öznelliği ve algı dünyası öne çıkmaktadır* (Özdemir, 2011:338).

Fenomenolojik araştırmalarda verilerin yorumlanması, yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya yöneliktir. Verilerin kavramsallaştırılması ve olguyu tanımlayabilecek temaların ortaya çıkarılması çabası vardır. Araştırmanın sonuçları betimsel bir anlatım ile sunulmakta, sık sık doğrudan alıntılara yer verilmekte ve ortaya çıkan temalar çerçevesinde elde edilen bulgular açıklanarak yorumlanmaktadır. *Fenomenolojik araştırmalarda kesin ve genellenebilir sonuçlar ortaya konulması amaçlanmamaktadır.* Bunun yerine, bir olguyu daha iyi tanımamıza ve anlamamıza yardımcı olacak sonuçlar sağlayan örnekler, açıklamalar ve yaşantıları ortaya koyarak bilimsel alinyazına ve uygulamalara katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Fenomenolojide, olgulara ilişkin kuramlar ortaya koyma gibi bir anlayış yoktur (Yıldırım ve Şimşek, 2011:75-76).

Schutz, fenomenolojinin özünü ifade eden ‘anlama’yı, “kendi özel şartları çerçevesinde kendisini gösteren fenomenlerin mahiyetini kavramak, çözümlmek ve özünü yakalamak” olarak ifade etmektedir. Araştırma konusu olan kişiyi anlamanın yolu ise, bireyin anlam haritasını ve o haritayı yaratan koşulları bilmeyi gerektirmektedir (Sofuoğlu, 2009:165).

Fenomenolojik bir araştırmada verilerin yorumlanması aşamasında, gerek bireylerin öznelliği gerekse araştırmacının verilerin yorumlanması ve sunumundaki öznelliği nedeniyle, çalışmanın doğruluğu ve güvenilirliğini sağlama daha fazla anlam ifade etmektedir.

Nitel araştırmaların doğruluğu, nicel araştırmalardaki güvenilirlik kavramı yerine, ‘güven duyulabilirlik’ kavramı ile açıklanmaktadır. Nitel araştırmalarda aranan güven duyulabilirlik şartının yerine getirilebilmesi için araştırmacının; ‘inanılabilirlik’, ‘aktarılabirlik’, ‘güvenilirlik’ ve ‘doğrulanabilirlik’ olmak üzere dört kritere uyması beklenmektedir. Nicel araştırmalardaki iç geçerliğin nitel araştırmalardaki karşılığı olan inanılabilirlik, araştırmada incelenen toplumsal olgu ya da olayın gerçeğe uygun, doğru bir şekilde aktarıldığını, gerçekte olanla raporda aktarılanların aynı olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır. Dış geçerliğin karşılığı olan aktarılabirlik, verilerin toplandığı alanın bağlamına ilişkin ayrıntılı bilgiler sunmayı içermektedir. Güvenilirlik ise, araştırma süreci, kullanılan teknikler ve bunların nasıl kullanıldığı hakkında ayrıntılı bilgi sunma yoluyla sağlanmaktadır. Son kriter olan ve nicel araştırmalardaki nesnellik kavramı yerine geçen doğrulanabilirlik ise, bulguların araştırmacının kendi eğilim ve özelliklerinden ziyade, katılımcıların aktardığı verilere dayandığını göstermeyi amaçlamakta ve sonuçlara nasıl ulaşıldığı hakkında ayrıntılı bilgi sunmayı ifade etmektedir (Şavran, 2012:176-177).

Çalışmada ‘inanılabilirlik’ kriteri, PKK’lı kadınların anlatımlarının, içerik ya da kelimelerde herhangi bir değişiklik yapmadan ve doğrudan sunulması suretiyle sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın örneklem başlığı altında, verilerin toplandığı ikincil kaynaklar detaylı bir şekilde gösterilerek ‘aktarılabirlik’ şartı, yöntem bölümünde ise verilerin toplanması ve

yorumlanarak bulgular halinde nasıl sunulduğunun kapsamlı bir şekilde anlatılması suretiyle de 'güvenilirlik' kriterinin yerine getirilmesi amaçlanmıştır. Nitel bir çalışmanın güven duyulabilirlik kavramının son kriteri olan 'doğrulanabilirlik' şartı ise çok sayıda PKK'lı kadının söylemine çalışma içerisinde yer vermek suretiyle sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu kriterler ışığında araştırma verileri, üç aşamalı bir değerlendirmeye tabi tutularak yorumlanmıştır. İlk aşamada, PKK'lı kadınların öznel söylemlerinin yer aldığı ve ulaşılabilen tüm ikincil kaynaklar incelenmiş ve bunların içerisinde, çalışmada kullanılabilme ihtimali olduğu değerlendirilen veriler ayıklanmıştır. Sonrasında ise bu veriler; kadınların örgüte katılım öncesi dönem, örgüt içerisinde buldukları dönem ve örgüt sonrası döneme ilişkin söylemler olacak şekilde zamansal olarak üç gruba ayrılmıştır.

Verilerin yorumlanmasının ikinci aşamasında, ilk aşamada ayıklanan ve üç grup halinde sınıflandırılan veriler, kadınların söylemlerinde en sık vurgu yaptıkları olgu ve olaylar bağlamında tekrardan bir gruplandırmaya tabi tutulmuştur. İkinci bir ayıklama ile öznellik kriterini yerine getirmediği ve araştırma sorularını cevaplamada yetersiz olduğu görülenler elenmiştir.

Son aşamada ise gruplandırılan ve betimsel çözümlemesi yapılan verilerden, fenomenolojik sosyolojinin öznel-arasılık niteliğini oluşturan '*ortak bilgi stokları*', '*tipleştirmeler*' ve '*ortak kabuller*' kavramları bağlamında çıkarımlarda bulunulmuştur.

Şüphesiz ki; bu çalışmada incelenen PKK'lı kadınların bilincinde, sonsuz sayıda *bilgi stoğu*, *tipleştirme* ve benzer bakış açılarını yansıtan *ortak kabuller* bulunmaktadır. Bütün bunları analize konu edebilmek ise imkânsızdır. Bu nedenle çalışmada, *örgüt mensubu kadınların neden örgüte katıldıklarını, hangi sebeplerden ötürü örgütten ayrıldıklarını ve örgüt sonrası dünyaya bakışlarını anlamaya yardımcı olabileceği değerlendirilen olgu ve olaylar analiz edilmek suretiyle, PKK'lı kadınların 'yaşama dünyası' anlaşılmasına çalışılmıştır.*

Fenomenolojik sosyolojinin, öznel-arasılık durumunun üç anahtar kavramı olan *'ortak bilgi stokları'*, *'tipleştirmeler'* ve *'ortak kabuller'* bağlamında, PKK'lı kadınların yaşam dünyalarını inceleyebilmek için kadınların söylemlerinde en çok vurgu yapılan olgular tespit edilmiştir. İlk olarak, PKK'lı kadınların örgüte katılım öncesi yaşam dünyaları incelenmiştir.

Kadınların, PKK'ya katılım öncesine ait söylemlerinde en fazla vurgu yapılan olguların; *'aile'*, *'feodal yapı'*, *'kadın'*, *'Kürt'* ve *'PKK'* olduğu görülmüştür. Bunlar arasından ilk olarak, tipleştirme ve ortak kabulleri içeren bir bilgi stoğunu ifade etmesi nedeniyle *'aile'* ve *'feodal yapı'* kavramları, *'aile ve toplum içinde kadının konumu ve rolü'* başlığıyla ve bir ortak bilgi stoğu olarak sunulmuştur. Sonrasında ise kadınların söylemlerinde geçen *'kadın'*, *'Kürt'* ve *'PKK'* olgularına dair söylemler, fenomenolojik açıdan bakıldığında bir tipleştirme niteliği taşıdığından, ikincil bir inşada bulunmak suretiyle 'ideal tipler' haline getirilmeye çalışılmıştır. PKK'lı kadınların bu olgulara dair tipleştirmelerini en iyi ifade edebilecek ideal tip tanımlamasının ne olabileceği düşünülmüş ve bunlar; *'Ezilen ve Mağdur Kadın-Kişisel İdeal Tipi'*, *'Öteki Kürtler-Kişisel İdeal Tipi'* ve *'Kurtuluşun Yolu PKK-Kişisel İdeal Tipi'* olarak adlandırılmıştır. Bu ideal tipler, bir eylem akışını ifade etmekten ziyade, bir kişisel ideal tip özelliğine sahip olmasından dolayı, 'kişisel ideal tipler' olarak tanımlanmışlardır.

Kadınların örgüte katılımı sonrasına ilişkin anlatımlarında ise en sık sözü geçen olguların; *'örgüt'*, *'Öcalan'* ve *'PKK'* olduğu tespit edilmiştir. Kadınların söylemlerinde, örgüt içerisinde kadının durumunu betimleyen söylemlerin sıklığı nedeniyle kadının konumu ve rolü konusu bir bilgi stoğu olarak, *'örgüt içinde kadının konumu ve rolü'* başlığı altında yeniden incelenmiştir. Ayrıca, kadınların örgüt öncesi yaşamında ve örgüt içerisinde konumu ve rolüne dair bilgi stokları arasındaki farklılık ve benzerliklerin neler olduğu sunulmaya çalışılmıştır. Kadınların, *'Öcalan'* ve *'PKK'* hakkındaki söylemler ise bir tipleştirme niteliğindedir. Bununla birlikte, *'Öcalan'* hakkındaki tanımlamaların iki farklı bilinci yansıtır nitelikte olmasından dolayı, *'Öcalan'* olgusu hakkında iki farklı ideal tip oluşturulmuştur. Bunlar; *'Kurtarıcı/Yüce İnsan Öcalan-Kişisel İdeal Tipi'* ve *'Kadını İstismar Eden*

Öcalan-Kişisel İdeal Tipi olarak adlandırılmıştır. Kadınların söylemlerinde PKK, hayal kırıklığı yaratan bir örgüt olarak tanımlanmış ve hangi eylemlerin buna neden olduğu dile getirilmiştir. Bu nedenden dolayı PKK, *'Hayal Kırıklığı Yaratan PKK-Eylem Akışı İdeal Tipi'* demek suretiyle bir ideal tip olarak sunulmuştur.

Çalışmada incelenen kadınların, örgüt sonrası döneme ait söylemleri analiz edildiğinde, anlatımların soyut bazı kavramlar üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Bu nedenle, örgüt sonrası kadınların yaşam dünyalarında bu olguların ne anlam ifade ettiğine dair bir ortak kabul oluşturma denemesinde bulunulmuştur. Söylemlerde geçen olguların sıklık kriterine dayanarak kadınların; *'hayata bakış'*, *'aşk ve sevgi'* ile *'özgürlük'* gibi üç soyut olguya ilişkin ortak kabullerin ne olduğu sorusuna cevap aranmıştır.

Netice itibarıyla, mevcut veriler kapsamında ve özneler-arasılık durumunun üç anahtar unsuru olan; *'ortak bilgi stokları'*, *'tipleştirmeler'* ve *'ortak kabuller'* kavramlarını kullanarak, PKK'lı kadınların *'yaşam dünyaları'*, ikincil bir inşa ile anlamlandırılmaya ve anlaşılmaya çalışılmıştır.

Fenomenolojik sosyoloji kuramının kurucusu Alfred Schutz'un, kuramını uyguladığı birkaç makalesi olması ve bu alanda uygulamaya dair çalışmaların da yok denecek kadar az olduğu dikkate alındığında, bu çalışmanın bir terör örgütündeki kadınları fenomenolojik sosyoloji bağlamında anlamaya yönelik bir girişim ve deneme niteliğinde bir çalışma olduğunu kabul etmek yerinde olacaktır.

2.6. Kavramsallaştırma

Bilimsel araştırmalarda kavramların netleştirilmesi ve tanımlanması büyük önem arz etmektedir. Çeşitli kavramların, farklı insanlar için farklı anlamlara sahip olabilmesinden dolayı araştırmacının, kullandığı kavramın herkese aynı şeyi ifade ettiğinden emin olması, bunun için de araştırmacının

başında, kullandığı temel kavramları tanımlaması gerekmektedir (Şavran, 2012:162).

Bu çalışmada, PKK'lı kadınların örgüte katılım öncesi ve sonrasındaki süreçte, bir kısım olgulara ilişkin algılarının ne olduğunu anlayabilmek için, Alfred Schutz'un '*Toplum Kuramı*'nda ele aldığı ve fenomenolojinin, sosyolojik bir nitelik kazanmasına imkân veren, "yaşama dünyasının öznel-arasılık niteliği"nin üç anahtar unsuru olan 'ortak bilgi stokları', 'tipleştirmeler' ve 'ortak kabuller' kavramlarından faydalanılmıştır.

- Ortak Bilgi Stokları:

Ortak bilgi stokları kavramı ile PKK'lı kadınların doğumundan başlayıp, toplumsallaşma süreci boyunca öğrendiği ve içinde yaşadığı toplumda nasıl davranması gerektiğini içeren, etrafındaki olgu ve olayları anlamlandırıp yorumlamada kullandığı ortak bilgi birikiminin ne olduğu ifade edilmektedir. Çalışmada, PKK'lı kadınların ortak bilgi stoklarından sadece biri olan, 'kadının konumu ve rolü' konusu iki farklı 'yaşam dünyası' içerisinde ele alınmıştır. Öncelikle, kadınların PKK'ya katılmadan önce içinde yaşadığı aile ve toplumdaki konumu ve rolü konusu, sonrasında ise örgüt içerisindeki konumu ve rolünü ifade eden ortak bilgi stoğu çalışmaya konu edilmiştir.

- Tipleştirme:

Tipleştirme, kişilerin dünyada deneyimlediği bütün olgular, olaylar ve eylemler içinde tipik olanların seçilerek bir araya getirilmesini ifade etmektedir. PKK'lı kadınlar tarafından yapılan yaşama dünyasının inşa faaliyeti, birincil inşa niteliğindedir. Bu çalışmanın fenomenolojik bir perspektiften konuyu ele alması nedeniyle, örgüt mensubu kadınlara dair birincil inşalar irdelenerek ikincil bir inşa faaliyetinde bulunulmuştur.

Schutz, fenomenolojik araştırmalarda nesnelliği sağlamak için 'ideal tip' yöntemini önermektedir. Söz konusu nesnelliği sağlamak için ise uyulması gereken bazı kurallar vardır. Bu kurallardan ilki 'ideal tipler' yaratılırken, en yüksek derecede bir *mantıksal tutarlılığa* sahip olmaktır. Bu özellik sayesinde, araştırmacının yarattığı 'ideal tip'lerin, gündelik hayatta oluşturulan tipeştirmelerden ayrılması mümkün olmaktadır. İkinci kural ise, *öznel yorumlama* ilkesidir. Buna göre araştırmacı, kişilerin eylemlerini anlayabilmek için aktörlerin mevcut olay veya eylemlere ne tür anlam ilişkileri ve nitelikler yüklediklerini sorgulamalıdır. Bu sayede, her tür eylemin veya onun neticesinin benzer durumda aynı öznel anlama ulaşabilmesi mümkün olmaktadır. Diğer bir ilke ise *uygunluk* ilkesidir. Buna göre 'yaşama-dünyası'ndaki herhangi bir eylemin, eylemin sahibi aktör kadar başka kişilerce de anlaşılmasını sağlayacak tipik bir inşanın yaratılması gerekir. Yani herkes için geçerli ve herkese uygun bir 'ideal tip' oluşturulmalıdır. Bu ilke sayesinde, araştırmacının inşa ettiği 'ideal tipler' ile gündelik hayatın 'tipeştirmeleri' arasında bir uyum yakalamak mümkün hale gelmektedir. Schutz, sosyolojik araştırmalarda yapılacak bütün model inşalarının bu üç ilkeye uygun olması gerektiğini savunmaktadır. Schutz'un önerdiği bu yöntemle, gerçek aktörlerden yola çıkarak ve soyutlamalar yaparak, kişilere uygun düşecek 'ideal tipler' yaratmak ve bu tipeştirmeleri sosyolojik çözümlemelerde kullanmak mümkün olabilmektedir (Sofuoğlu, 2009:116-119). Çalışmada bu üç kuralın yerine getirilmesi ve buradan hareketle ideal tiplere ulaşılması için şöyle bir yöntem izlenmiştir:

Mantıksal Tutarlılık: Fenomenolojik bir çalışmada ideal tip kavramı ile kastedilen, araştırmacının herhangi bir olgu ya da olayın özünü, aynı toplumda yaşayan hemen herkesin anlayabileceği şekle getirmek suretiyle tanımlamasıdır. Araştırmacının oluşturduğu ideal tipler, kişilerin tipeştirmelerini birebir karşılayabilen bir niteliğe sahip değildir. Fakat nesnel bir anlam ifade eden ideal tiplerin, öznel anlam ifade eden tipeştirmeleri yansıtmaları gerekmektedir. Çalışmada bu koşulu yerine getirebilmek için PKK'lı kadınların söylemlerindeki öz bilginin ne olduğu anlaşılmaya çalışılmış ve bu öz bilgi neticesinde, ele alınan olgu ya da olaya ilişkin bir ideal tip yaratılmaya çalışılmıştır.

Öznel Yorumlama: Herhangi bir olgu ya da olayı kişilerin farklı şekillerde anlamlandırabilmesi mümkündür. Bir kelimenin anlamı dahi, söylendiği zaman ve mekâna göre farklılık arz edebilmektedir. Bu nedenle, öznel bir yorumlamada bulunabilmek için araştırma konusu olan bir olgunun ya da kavramın, kişinin bilincinde ne anlam ifade ettiğini anlamak gerekir. Bunun için araştırmacının ilk yapması gereken ise sahip olduğu tüm bilgi ve yargıları askıya almak suretiyle olguların özüne inmektir. Kadınların söylemlerinde geçen kavramların ne anlam ifade ettiğini öznel bir şekilde anlayabilmek için özellikle Abdullah Öcalan'ın ve örgütün söylemlerini anlamak gerektiği düşünülmektedir. Çalışma sürecinde tereddüt edilen kavramlarda yanlış yorumlamadan kaçınmak için Abdullah Öcalan'ın ya da PKK'nın söylemlerinde, bahsi geçen kavramın ne anlam ifade ettiğini anlamak suretiyle öznel yorumlama kriteri yerine getirilmeye çalışılmıştır.

Uygunluk: PKK'lı kadınların söylemlerinde vurguladıkları ana temayı ifade eden ve söylemlerine yer verilen her bir kadının algısını en iyi yansıtan ideal tipi oluşturmaya gayret ederek, çalışmanın uygunluk koşulu yerine getirilmeye çalışılmıştır.

- Ortak Kabuller:

Ortak kabuller kavramı ile PKK'lı kadınların ortak bilgi stokları içerisinde yer alan ve bakış açılarının birbirine benzer olduğu çıkarımında bulunulan olgular kastedilmektedir. Bu maksatla çalışmada, PKK'dan ayrılan kadınların yeni yaşam dünyalarında; 'hayat', 'aşk ve sevgi' ile 'özgürlük' gibi soyut nitelikte olan fenomenlere ait ortak kabullerinin ne olduğu anlamaya çalışılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. Yorumlayıcı Sosyoloji ve Fenomenolojinin Kökeni

1.1. Sosyolojide Temel Yaklaşımlar

“Sosyoloji; toplum içindeki bireyi, grupları, kurumları ve bunlar arasındaki ilişki ve etkileşimleri, bunlardan ayrı ve/veya müştereken kaynaklanan sorunları ve meseleleri bağlantılar kurarak inceleyen bir bilim dalıdır” (Sezal, 2003:6). Sosyolojiye ismini veren kişi olan Aguste Comte, bu yeni bilim dalının fizik, kimya, biyoloji gibi doğal bilimlerin uyguladığı pozitif yöntemi uygulaması gerektiğini öne sürmüştür. Comte’un, *“toplumu inceleyecek bir toplum bilimi”* olarak tanımladığı sosyolojide uygulanmasını istediği yöntem ise pozitivisttir. Comte, ancak gözlemi ve deneyi yapılabilen olay ve olguların biliminin yapılabileceğini savunmuş ve doğa bilimleri için geçerli olan determinizmin, toplumsal olay ve olgulara da uygulanması gerektiğini savunmuştur (Tolan, 1996:11).

Aguste Comte ile ismini duyuran pozitivistizm, tek geçerli veya doğru bilgi biçiminin empirik bilimin ortaya çıkardığı bilgiler olduğunu savunan felsefi bir görüş olarak ortaya çıkmıştır. Comte’un pozitivistizm anlayışı felsefe ve sosyoloji üzerinde büyük bir etki yaratmıştır (Slattery, 2012:71).

Her ne kadar sosyolojinin isim babası Aguste Comte olsa da bir ilgi alanı olarak sosyoloji, Emile Durkheim, Max Weber ve Karl Marx’ın fikirlerinden doğmuştur. Bu üç isim sosyolojinin kurucu babaları olarak tanınmaktadır. Bu ‘kutsal üçlü’nün teorileri ise o zamandan günümüze değin, sosyolojik düşünce ve araştırmaların temelini oluşturmaktadır (Slattery, 2012:12).

Sosyal bilimlerin, özellikle 20. yüzyılın başlarındaki gelişim döneminde, bu konuda çalışan araştırmacıların sahip olduğu temel

paradigma pozitivist anlayış olmuştur. Sosyal bilimciler, insanları, toplum ve kültürleri fen bilimlerinin ilke ve yöntemlerini kullanarak araştırma eğiliminde olmuşlardır. Zaman içerisinde, olay ve olgulara ilişkin katı kurallar ve genellemeler oluşturulmasının uygun olmayacağı ve ortama göre çeşitlilik gösteren betimlemeler yapmanın daha doğru olacağı düşüncesi, yorumlayıcı anlayışın sosyal bilimlerde daha fazla kabul görmesine neden olmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2011:30).

Pozitivizmde, olgulara ilişkin bilimsel bilgi, yalnızca gözlem, deney ve testlerle sınırlıdır. Pozitivist yaklaşımda bilimin yöntemi tektir ve olguların bilgisine ancak ampirik yollardan ulaşılabilir (Şavran, 2012:34).

Pozitivist Sosyoloji, “*Sosyal davranışın sistematik gözlenmesine dayanarak toplumun incelenmesidir.*” Pozitivist bakış açısına göre bilim insanının görevi; görme, duyma ya da dokunma hislerimiz gibi duyarımızla doğrulayabileceğimiz ampirik kanıtları ve doğruları toplamak suretiyle gerçekleri keşfetmektir (Macionis, 2012:36). Pozitivist sosyolojide, toplumsal fenomenlerin tıpkı doğa bilimlerinde olduğu gibi düzenlilik ve nedensellik kuralları içinde oluştuğuna inanılmaktadır (Poloma, 2010:13). Pozitivist bilim yaklaşımına göre yapılması gereken, herkes için geçerli kuralları bulmak ve genellemeler yapmak suretiyle, toplumsal hareketlere hâkim olmaktır (Sofuoğlu, 2009:10).

Pozitivist yaklaşımın yanında sosyolojide kabul gören diğer iki temel yaklaşım, Eleştirel Sosyoloji ve Yorumlayıcı Sosyolojidir. Eleştirel Sosyoloji, statükoyu destekleyen pozitivist sosyolojiye tepki olarak gelişen ve “*sosyal değişme gereksinimi üzerinde odaklanan bir toplum incelemesidir.*” Yorumlayıcı Sosyoloji ise “*insanların sosyal dünyalarına attıkları anlamlar üzerine odaklanarak toplumu inceleyen*” bir araştırma yönelimidir (Macionis, 2012:36). Bu üç klasik yaklaşım yanında, yeni ve gelişmekte olan iki yaklaşım daha bulunmaktadır. Bunlar; feminizm ve postmodernizm olup 1980’lerin sonlarına doğru ortaya çıkmışlardır. Feministler ve postmodernistler, pozitivist bilimi eleştirirken, yorumlayıcı bilim ve eleştirel

bilim temeli üzerinden alternatifler sunmayı amaçlamaktadırlar (Sezal, 2003:55).

Yakın zamana kadar modern bilim, genellikle pozitivist paradigmanın¹ etkisi altında kalmıştır. Günümüzde ise, sadece sosyal bilimler alanında değil, doğa bilimlerinde de pozitivist epistemoloji eleştirilmekte ve alternatif yaklaşımlar sunan bir dönüşümün varlığından söz edilmektedir (Kuş, 2007:20).

1.2. Yorumlayıcı Paradigma

Bertrand Russell, 'Felsefe Sorunları' isimli kitabının giriş cümlesinde, *"Dünyada mantıklı düşünen hiç kimsenin şüphe duymayacağı kadar kesin doğrulukta bir bilgi var mıdır?"* diye sormakta ve ilk bakışta pek de zor görünmeyen bu sorunun, gerçekte, sorulabilecek en zor sorulardan biri olduğunu ifade etmektedir. Aslında günlük yaşamda doğru diye kabul ettiğimiz birçok şeyin, yakından bakıldığında göze çarpan çelişkilerle dolu olduğunu ve gerçekte inanmamız gereken şeyin ne olduğunun ancak bir yığın düşünceler sonunda öğrenilebildiğini ifade etmektedir (Russell, 1994:11).

Russell'in bu ifadesinde anlam bulan kesin doğruya ulaşmanın zorluğu, bilim camiasında farklı yaklaşımların gelişmesine neden olmuştur. Bunlardan biri de son yıllarda cazibesi artan yorumlayıcı yaklaşımdır.

Yorumlayıcı paradigma; dünyayı içinde yaşayanların penceresinden anlamaya ve açıklamaya çalışan, felsefi ve toplumbilimsel düşünce türlerini kapsamaktadır. İstemli davranışta bulunan bir varlık olarak insanın, amacı

¹ Paradigma; bilimsel cemaatte ortak bir anlayışın oluşmasını sağlayarak bilim cemaatine; bilimin amacı ve işlevi, izlenecek teorik ve metodolojik kurallar, ne tür soruların sorulması ve araştırılması gerektiği, bu soruların nasıl ifade edileceği, başvurulacak yöntemler, teknikler ve araçlar, bilimsel araştırma sonuçlarının nasıl yorumlanacağı ve araştırmaların bilimselliğini değerlendirecek ölçütler konusunda yol gösteren bazı standartlar sunar. Bilim anlayışı; bilimin konusu olan gerçekliğin / varlığın doğasına ilişkin ontolojik, edinilmek istenen bilgiye ilişkin epistemolojik ve bilgiye nasıl ulaşılabileceğine ilişkin metodolojik olmak üzere birbiri içine yuvalanmış üç bilgi türü ile belirlenir. Paradigma bu bilgileri kendisine temel alır (Dikeçligil, 2010:55).

genel kanunlara varmak olan tabiat bilimlerinin yöntemleriyle incelenmesinin uygun olmaması ve bunun neticesinde sosyolojik pozitivizmden ayrılma ile idealizm fikri yeniden canlanmıştır. Bu durum ise bazı kuramcıları yorumlayıcı paradigmanın fikri temellerini ortaya koymaya sevk etmiştir. Bu fikri temellere katkıda bulunan kuramcılar arasında özellikle Wilhelm Dilthey, Max Weber ve Edmund Husserl etkili olmuştur (Çiftçi, 1999:25-27).

Yorumlayıcı sosyoloji; insanların çevrelerinden ve davranışlardan ne anladıklarına odaklı, gerçekliğin öznelliğini savunan, nicel veri yerine nitel veriyi esas alan, insanların dünyayı nasıl algıladığına yönelik araştırmacıların algılarını destekleyen ve insanların günlük yaşamlarını nasıl anlamlandırdıklarına odaklı bir araştırma yönelimidir (Macionis, 2012:36). Yorumlayıcı sosyolojide vurgu, bireylerdir. Yorumlayıcı sosyolojide, toplumdaki bireye giden bir yaklaşım yerine, bireylerden topluma giden ve toplumu bireylerle izah eden bir bakış açısı vardır (Sofuoğlu, 2009:108).

Yorumlayıcı paradigma yirminci yüzyıla ait bir olgudur. Yorumlayıcı paradigmayı, 'öznellik' derecelerine göre sıralamak gerekirse; Tekbencilik (Solipsizm), Fenomenoloji, Fenomenolojik Sosyoloji ve Hermenötik olarak sınıflandırmak mümkündür. Bunlar arasında Hermenötik ekol en az öznelci olanıdır. Hermenötik, idealist dünya görüşüne uygun düşen bir araştırma yöntemi olarak gelişmiştir. Solipsizm ise yorumlayıcı paradigmanın en öznelcisidir ve toplumbiliminden daha çok metafizik alanına aittir. Fenomenoloji ise bu paradigmanın ortasında bir yer işgal etmektedir (Çiftçi, 1999:37).

Yorumlayıcı sosyal bilim yaklaşımı, pozitivist sosyal bilim yaklaşımına pek çok noktada eleştirel bakmaktadır. Bu bakımdan yorumlayıcı sosyal bilimi, pozitivist sosyal bilimin karşıtı olarak da nitelendirmek mümkündür. Yorumlayıcı yaklaşıma göre, bilimde araştırmacının değerlerden arınması mümkün değildir ve değerler konusunda görece bir tutum benimsenir (Şavran, 2012:42-44). Yorumlayıcı yaklaşımda toplumsal gerçeklik, ancak insanlar tarafından deneyimlenip anlamlandırıldığında var olan ve büyük ölçüde insanlar nasıl algılıyorsa o şekilde olduğuna inanılan gerçekliklerdir

(Suğur, 2013:19). Diğer bir deyişle yorumlayıcı yaklaşım, toplumsal yaşamın keşfedilmeyi beklediğini savunan pozitivist görüşün aksine, insanların dünyayı ne olarak algılıyorsa o olduğunu kabul etmektedir (Neuman, 2013:131).

İnsan, kendi davranışlarını anlamlı kılma, olayları önceden planlama ve kestirebilme için gereken akıl, sosyal ortam ve kültüre sahiptir. İnsan, bir davranışı geliştirir veya tepki verirken bir amacı ve bir niyeti vardır. Tüm bu davranışlarının arkasında ise, içinde yaşadığı ailenin, toplumun ve kültürün etkisi vardır. Hangisinin bu davranışı belirlediğini bilmek ise zordur. Bu nedenle yorumlayıcı yaklaşım, neden sonuç ilişkisini arayacak ölçüm araçları geliştirmekten ziyade, bu davranışı neden geliştirdiğini, doğrudan doğruya ilgili kişiye sormak gerektiğine inanmaktadır (Demir ve Kul, 2011:6).

Yorumlayıcı yaklaşıma göre sosyal bilimlerin amacı, bireylerin anlam dünyalarına ait özü ortaya koymaktır. Bu sebeple araştırmalarda 'neden' ve 'nasıl' sorularına yanıt aranır. Yorumlayıcı yaklaşıma göre insanlar, toplumsal olay ve olguları farklı şekillerde deneyimler, tanımlar ve anlamlandırır. Toplumsal olgular, evrensel olarak geçerli olabilecek ve sabit olgular değildirler. Toplumsal olgular, etkileşim içindeki bireylerin amaçlı eylemleri ile yaratılan, değişken nitelikte ve belirsiz olgulardır. Bu nedenden dolayı genellenemez ve tahmin edilemezler. Ayrıca toplumsal araştırmalar, sosyal gerçekliğin sosyal aktörler tarafından sürekli olarak yeniden inşa edilmesinden dolayı, sonuçlar kadar süreçleri de anlamaya odaklıdır (Şavran, 2012:70).

Neuman'a göre yorumlayıcı araştırmacılar için toplumsal araştırmanın hedefi, toplumsal yaşama ilişkin bir anlayış geliştirmek ve insanların doğal ortamlarda nasıl anlam oluşturduğunu keşfetmektir. Araştırmacı için önemli olan, insanlar için neyin önemli ya da anlamlı olduğunu, günlük yaşamlarını nasıl deneyimlediklerini öğrenmektir. Bunu ise, toplumsal ortamı tanıyarak ve içindekilerin bakış açısından görerek yapar (Neuman, 2013:131). Kimi durumlarda, kişilerin yaşadığı deneyimleri bizzat kendisi de yaşar ve kazandığı deneyimleri, verilerin çözümlenmesi ve

yorumlanması sürecinde kullanır. Bu açıdan bakıldığında, toplumsal araştırmalarda araştırmacının kendisi de bir veri toplama aracı olabilmektedir. Yorumlayıcı yaklaşımda, standartlaştırılmış ölçüm araçlarının kullanılmasına gerek yoktur. Nitel araştırmalarda güvenilirlik kriteri, nicel araştırmalarda olduğu kadar önemli de değildir (Şavran, 2012:71).

Yorumlayıcı araştırmacılar, 'fertlerin öznel tecrübelerini anlamak' gibi bir bakış açısına sahiptirler. Yorumlayıcı paradigmanda esas olan, davranışı gözlemleyenden ziyade, davranış sahibinin bakışı ve algısıdır. Asıl amaç insan tecrübesinin öznel dünyasını anlamaktır. İncelenen fenomenin bütünlüğünü korumak için, bizzat 'içine-girme' ve 'içerden-anlamaya' çaba gösterilir (Çiftçi, 1999:62).

1.3. Max Weber ve Yorumlayıcı Sosyoloji

Yorumlayıcı sosyal bilim, ondokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan bir anlam kuramı olan hermenötik (yorumbilgisi) ile ilişkili bir yaklaşım olup, kökeni Alman sosyolog Max Weber'e (1864-1920) kadar uzanmaktadır (Neuman, 2013:130).

Max Weber, sosyolojiye en fazla katkıda bulunan isimlerin başında gelmektedir. Almanya'da zengin bir ailenin çocuğu olarak doğan Weber, '*idealizm*' denen felsefik yaklaşımında, insanların düşüncelerinin ve özellikle inanç ve değerlerin, toplumu nasıl şekillendirdiğini açıklamaya çalışmıştır. Weber, herhangi bir sosyal olgunun ana özelliklerinin soyut ifadesi anlamına gelen '*ideal tip*' fikrine dayanarak farklı zaman ve yerlerdeki toplumları karşılaştırmıştır (Macionis, 2012:98). Weber'in sosyolojik teoriye katkısı; modern devlet, kapitalist toplumlarda sınıfın doğası analizinden, sosyolojik felsefe ve yöntem, toplumsal eylem ve ideal tipler üzerine tartışmalara kadar oldukça geniş bir alana uzanmaktadır (Slattery, 2012:41).

Yorumlayıcı sosyal bilim yaklaşımının gelişiminde, Weber'in geliştirdiği sosyolojik yaklaşımın önemli etkisi olmuştur. Weber, doğal

gerçeklik ile kültürel gerçeklik ve bunları ele alan doğa bilimleri ile kültür bilimleri arasında kesin bir ayırım yapan Alman felsefe geleneğinde yetişmiştir. Bu nedenle Weber, doğa bilimleri ile sosyal bilimler arasında önemli bir fark görmeyen pozitivist sosyal bilim yaklaşımına oldukça eleştirel bakmıştır (Şavran, 2012:45). Weber sosyolojide, Comte ve Durkheim gibi pozitivist sosyologlar tarafından kullanılan *'açıklamaya dayalı' niceliksel yöntemin yanı sıra 'anlamaya/yorumlamaya' dayalı niteliksel yöntemin de kullanılması gerektiğini savunmuştur* (Suğur, 2013:42).

Max Weber'in sosyolojisi, insani öznenin etkinliğini ve bireylerin özgür iradesini vurgulayan görüşlerden ve özellikle Alman filozofu Kant'tan etkilenmiştir. Weber'in sosyolojisinin özü, bir 'toplumsal eylem' kuramına dayanmaktadır. Weber, toplumsal aktörler ile onların eylemlerine verdikleri anlam ile kurumsal oluşumlar ve daha makro toplumsal yapılar arasında bağlantılar kurmaya çalışmıştır. Bu yönüyle Weber, nedensel analizle, hermenötik anlama kavramını birleştirerek bir sentez yapmayı düşünmüştür (Sezal, 2003:32). Weber sosyolojiyi, toplumsal olayları yorumlayarak anlama ve sonuçlarını nedensel olarak açıklama amacı güden bir bilim olarak tanımlamıştır (Tolan, 1996:36).

Max Weber, yorumlayıcı sosyolojinin anahtarının, anlamak/anlayış manasına gelen *'verstehen'* kelimesi olduğuna inanmıştır (Macionis, 2012:36). Almanca'da *verstehen* diye adlandırılan 'yorumlayıcı anlama' yaklaşımı, toplumsal aktörün kendi eylemini anlamlandırma biçimine ilişkin öznel anlamların sosyolojik çözümlemesini savunmaktadır (Sezal, 2003:33).

Max Weber'in kendi metodolojisini kaleme aldığı iki eseri *'Yorumlayıcı Sosyolojinin Bazı Kategorileri Üstüne'* ve *'Sosyolojinin Temel Kavramları'* adlı çalışmalardır. Weber, sosyoloji bilimi için *"sosyoloji, toplumsal eylemi yorumlayıcı olarak anlamaya ve böylece eylemin kendi akışı ve etkilerini açıklamaya teşebbüs eden bir disiplindir"* tanımını yapmıştır. Weber'in yorumlayıcı anlama kavramı, pozitivist yaklaşımın 'açıklama' yöntemine karşı ortaya konmuş bir kavramdır. Doğa bilimlerinin kabul ettiği 'dışarıdan açıklama' yöntemine karşılık, fenomenolojik yaklaşımın

önerisi, 'içeriden anlama'dır. Weber'in öznel anlama kavramını kullanmaktaki amacı, herhangi birinin veya tarafsız gözlemde bulunan araştırmacının 'dışarıdan' anlaşılmanın aksine, bireyin eyleminde 'ne demek istediğini' bulmaktır. Yani bireyin, kendi eylemine yüklediği öznel anlamı tespit etmektir (Sofuoğlu, 2009:42).

Weber'in sosyoloji görüşü, toplumsal olayların nedensel açıklamalarını yapmayı içermektedir. Weber'in kullandığı '*ideal tip*' kavramı ise bunu yapmada büyük bir öneme sahiptir. Weber'e göre toplumsal bilimlerde nesnellik ancak, ideal tiplerin kullanılmasıyla mümkün olabilir (Çiftçi, 1999:32).

Weber'e göre bir eylemin anlamını, pratik bilgilerin yardımıyla kavramak mümkün olduğu gibi açıklayıcı anlayış yoluyla da kavramak mümkündür. Başkalarının düşünce ve eylemlerini akılcı yoldan, duygularını ise akılcı olmayan bir yoldan kavramak buna bir örnektir. Toplumsal olguların 'anlayış' yöntemiyle açıklanarak bilimsel bir nitelik kazanması, ancak olgulara ilişkin anlam bağıntılarının kurulmasıyla mümkün olabilmektedir. Bir toplumsal eylemin açıklanması, bireyin kendi eylemine verdiği öznel anlamın, eylem ile anlam arasında gerekli bağıntının kurulması ve bunun kavranmasını gerektirmektedir (Tolan, 1996:36).

Weber'e göre sosyoloji, toplumsal bir eylemi yorumlayarak açıklamaya çalışırken doğa bilimlerinde kullanılan yasa benzeri kavramlar yerine yukarıda da ifade edilen 'ideal tip' kavramını veya yöntemsel aracını kullanmalıdır (Suğur, 2013:42). Weber, ideal tipi "*belirli bir tarihsel dönemde ortaya çıkan olayları analiz etmek amacıyla, araştırmacının gerçeklik hakkında sahip olduğu kanıtlara ve gözlemlere dayanarak geliştirdiği yöntemsel bir araç*" olarak tanımlamıştır (Şavran, 2012:46).

Weber'in metodolojisinin temel tekniği, bu 'ideal tip' yaklaşımıdır. Sosyal bilimlerde kullanılan kavramların değer yargılarından arınmamış olması ve aynı kavrama farklı anlamlar yüklenebiliyor olması, Weber'i sosyolojik tiplerin kurulmasına yöneltmiştir. İdeal tip yaklaşımı, birleştirici

veya bütünlleştirici genel özelliklerden ziyade, bireyselleştirici özellikleri belirginleştirmeyi amaçlamaktadır. İdeal tip;

“Akılcı yöntemlerle oluşturulan, değer yargılarından arınmış, belirli bir toplumsal olgunun tüm tipik özelliklerini taşıyan, gerçek toplumsal yaşam içerisinde hiçbir vakit kavramsal saflığı ile rastlanmayan, bir amaç olmaktan çok belirli bir olgunun saptanması, anlaşılması ve açıklanması için bir araç niteliği taşıyan, soyut bir zihinsel kurgudur”
(Tolan, 1996:38).

Weber, öznel anlamlar ile nesnel yapılar arasındaki bağlantıları zihinde oluşturulmuş olan ideal tipler aracılığıyla kurmaktadır. İdeal tipler, gerçek toplumsal yaşamdan seçilmiş özelliklerden oluşan ve tamamıyla zihinsel kurgulardır. Ne tarihsel ne de toplumsal olgu ve örneklerle birebir örtüşmemektedirler. Fakat bunları sosyolojik analiz için birbirlerinden ayırttırmaya yardım etmektedir. Bir ideal tipten kast edilen, normatif ya da ahlaki anlamda ‘ideal’ olan değildir ve herhangi bir yüceltme anlamı içermemektedir. İdeal tipin ideal olması, onun yalnızca bir zihinsel kurgu olduğunu göstermektedir. İdeal tipe gerçek dünyada hiçbir yerde rastlamak mümkün değildir. Fakat o, gerçek dünyayı anlamamıza yarayan bir araçtır (Sezal, 2003:34).

İdeal tip, söz konusu olan fenomenin özünü ifade eden saf ve soyut nitelikte bir modeldir. *İdeal tipler açıklama olmayıp, bize bir şeyin neden ya da nasıl olduğunu anlatmazlar. Kuramdan küçük olup, araştırmacılar tarafından kuram oluşturmak için ya da veri analizinde kullanılırlar.* İdeal tip, sadece karşılaştırma için kullanılan yapay bir araçtır, çünkü hiçbir gerçeklik tam manasıyla bir ideal tipe uymamaktadır (Neuman, 2013:84).

Weber insanın, ancak ideal tipler olarak adlandırdığı ideal araçlar aracılığıyla anlaşılabilirliğini düşünmektedir. Bu tipler ne gerçektir ne de gerçek içinde ideal tiplere rastlanılabilir. İdeal tip bir varsayım ya da gerçeğin bir tasviri de değildir. Weber'e göre ideal tipler, toplumsal davranışlara yönelik zihinsel imgelerdir. Weber, ideal tipler olarak; toplumsal ilişki tipleri,

grup tipleri, toplum tipleri, iktidar tipleri, din tipleri, uygarlık tipleri v.b. önermektedir. Kapitalizm ve protestanizm, Weber'e göre ideal tiplere bir örnektir (Ergun, 1973:70).

Max Weber'in yaklaşımı; sembolik etkileşimcilik, fenomenolojik sosyoloji ve etnometodoloji ile birlikte, yorumlayıcı sosyolojik yaklaşımlar arasında sayılmaktadır. Bu yaklaşımlar, insan davranışlarının büyük ölçüde toplum tarafından şekillendiği varsayımına karşı çıkan, toplumu insan etkinliğinin bir ürünü olarak gören ve sosyolojinin temel amacının insan eylemlerini anlayıp yorumlamak olduğu savunan bir anlayışı yansıtmaktadır (Suğur, 2011:117).

2. Edmund Husserl ve Fenomenoloji

2.1. Genel Hatlarıyla Fenomenoloji

Fenomenolojinin ne olduğu konusuna girmeden önce 'fenomen' nedir? sorusunun cevabını vermek gerekir. Fenomen sözcüğünün iki temel anlamı vardır. Birinci anlamıyla fenomen, bir algı nesnesi, gördüğümüz, duyularımızla hissettiğimiz veya algıladığımız bir şeydir. İkincisi anlamı ise, sıra dışı bir şey, henüz açıklayamadığımız veya anlayamadığımız normal dışı bir şeydir. Fenomen ilk tanımıyla, dış dünyanın gerçekte var olduğunu ve bu dünyanın duyularımızla, özellikle gözlerimizle algılanabilen kendine ait bir gerçekliğe sahip olduğu varsayımı üzerine kurulu bir tanımdır. İkincisi ise 'yorumcu' bir tanım niteliğindedir. Buna göre insanlar, kendine özgü bağımsız bir gerçekliğe sahip olmayan fiziki dünyayı, duyuları aracılığıyla anlamakta ve onu kendi yorumlarına göre yeniden yaratmaktadır (Slattery, 2012:232).

Fenomenolojinin tanımı ve anlamına ilişkin düşünürlerin farklı yaklaşımları vardır. Merleau Ponty, "*fenomenolojinin birliğini ve gerçek anlamını ancak kendi içimizde bulabiliriz*" derken, Jeanson'da "*fenomenoloji için nesnel bir tanım talep etmenin saçmalığını*" belirtmiştir (Lyotard, 2007:7).

Fenomenoloji terimi Grekçe, fenomenlerin bilimi anlamına gelen, “phainomenon” ve “logos” kelimelerinin bir araya gelmesinden oluşmuştur. Kelime olarak phainomenon, *‘kendini olduğu biçimde gösteren’* anlamındadır. Fenomenoloji ise, *“kendini kendisini gösterdiği biçimde göstereni görünür kılma ya da açığa çıkarma”* anlamına gelmektedir (Şen, 2006:205).

Fenomenoloji, bir fenomen bilimidir ve konusu fenomenlerdir. Fenomenin kelime anlamı olan ‘görünen’den kasıt, gözle görünen demek olmayıp, *‘bilince görünen şey’* manasını taşımaktadır. Bilincin görmesi demek, gözle görülenin bir takım işlemlere tabi tutularak anlaşılması demektir. Bilince görünenler, somut nesnelere yanında, insana ait her türlü duygu, düşünce, tavır ve tutumları da içermektedir. Fenomenlerin bilinçle ilişki kurması ve bilinç tarafından işlenmeleri suretiyle fenomenoloji ortaya çıkmaktadır. Fenomenoloji, *bu ilişkinin nasıl kurulduğu ve hangi yol ve süreçleri takip ettiği sorusunun cevabını vermeye çalışmaktadır* (Sofuoğlu, 2009:9). The Encyclopedia of Sociology’de fenomenoloji, *“birey ve onun bilinçli deneyimleri ile başlayan ve daha önceden var olan kabuller, ön yargılar ve felsefi doğmalardan kaçınmaya çalışan bir yöntem”* olarak tanımlanmıştır (Wallace ve Wolf, 2012:349).

Fenomenoloji ‘şey’lerin içinde var olan ‘gizli öz’ün bilgisine ulaşmaya çalışan bir yöntemdir. İnceleme konusu, doğrudan nesnel realite olmayıp insanın bu realite ile ilişkiye girerken kullandığı bilinç sürecidir. Bu sürecin doğal bilimler ile aynı yöntem kullanılarak kavranabilmesi kesinlikle mümkün değildir ve bu sürece ilişkin bilgiler tüm benzer durumlar için yasalar halinde de genellenemez (Erbaş, 1992:160). Fenomenolojide mekân ve zamanda var olan ve bütün insanlar için gerçek olan nesnel bir dış dünyanın mevcudiyeti görüşü, ayrıntılı bir sorgulama ve incelemeye tabi tutulmaktadır. Fenomenoloji, dış dünyanın bir bilinç ürünü olduğunu ve *insanın, bilinç tarafından yaratılan bir dünyada yaşadığı varsayımına dayanmaktadır* (Çiftçi, 1999:34).

Fenomenolojik yöntemde temel amaç, fenomenleri, kendilerini gösterdikleri biçimiyle yani verildikleri gibi incelemektir. Bu bağlamda bir

fenomenologun görevi ise deneyim verilerini olduğu gibi betimlemek, analiz etmek ve yorumlamaktır (Şen, 2006:205). Diğer bir deyişle fenomenolojinin amacı, insanın içinde yaşadığı dünyayı anlamak ve anlamlandırmaktır (Koç, 2011:126).

Fenomenolojiyi, toplumsal eylem veya yorumlayıcı sosyoloji adı altında ele alınan diğer yaklaşımlardan ayıran en temel nokta, onun toplumsal bir eylemi olduğu gibi açıklamanın imkânsız olduğunu ileri sürmesidir. Fenomenologlar, diğer sosyolojik yaklaşımların çoğunda olduğu gibi insan davranışlarının nedensel açıklamalarını yapmak ya da olguların nasıl var olduklarını açıklamakla ilgilenmezler, bunun yerine, *insan zihnini ve insanların etraflarındaki şeyleri sınıflandırma ve anlamlandırma yollarını incelerler* (Suğur, 2011:118).

Fenomenologlara göre toplumsal dünyamız, deneyimimiz ve etkileşimimiz nesnel bağlamda gerçek olmayıp, zamanla inşa etmekte olduğumuz şeylerdir. Dolayısıyla, bu sürece kalıcı bir anlam verecek, yanıltıcı somut önermeler geliştirmemek gerekir (Wallace ve Wolf, 2012:30).

Nesne ile öznenin ayrı olduğu fikrine karşı çıkan fenomenoloji, bilgiye ulaşmada hem ampirizm hem de rasyonalizmin sahip olduğu anlayışa karşıdır. Fenomenoloji, bütün bilgilerin duyularımız aracılığıyla elde edildiğini varsayan ampirizm ve gerçek bilgiye akıl ve mantık aracılığıyla erişilebileceğini savunan rasyonalizm arasında bir köprü vazifesi kurmaktadır (Suğur, 2011:123).

Fenomenolojik düşüncenin temelinde çok farklı bir fiziksel dünya anlayışı yatmaktadır. Fenomenolojiye göre fiziksel dünya herkes için aynı anlamı taşıyan, bireylerden bağımsız bir gerçekliğe sahip değildir. Diğer bir deyişle fiziksel dünya görelidir ve insanların kendisine yüklediği anlamlara ve yorumlara bağlıdır (Suğur, 2011:118).

Fenomenologlar 'sosyal dünyaya' fiziki dünyaya göre daha görelî terimler içinde bakmayı tercih ederler. Çünkü fiziki dünyadaki ağaç, dağ gibi

nesnelere insanların nitelendirmelerine bakmaksızın fiziksel olarak var olsalar da, aynı şeyi sosyal dünyadaki olgular için söylemek pek mümkün değildir. Suç, sevgi, aşk ve tutku gibi kavramlar, tamamen insanların yarattıkları şeyler olup varoluşları tamamen insanların algılarına, onların yorumları ve yükledikleri anlamlara bağlıdır. Örnek verecek olursak, aslında suç diye bir şey yoktur, o tamamen belirli bir durumdaki herhangi bir eylemin insanlar tarafından yorumlanışına bağlıdır. Birini öldürmek kimi zaman cinayet olabileceği gibi kimi zaman da nefisini müdafaa, kaza veya kahramanlık da olabilmektedir. Konuya bu açıdan bakıldığında bütün insan bilgileri görelidir (Slattery, 2012:232).

Her toplumda ve kültürde, yeni kuşaklara 'şeyleri'² nasıl kavrayacakları öğretilir. Bu öğretim, toplumsallaştırmanın ve kültürleşmenin ayrılmaz bir bölümüdür. Toplumsallaştırma, bireyin dünyayı nasıl algılaması ve yorumlaması ile dünyanın içinde nasıl yer alınması gerektiğine ilişkin bir süreçtir. İnsanlar, dünyayı belli bir biçimde kavrayacak şekilde yetiştirilmektedir. Bu kavrayış biçimlerini de sorgulamadan benimsemekte ve onları tamamen 'doğal' saymaktadır. Bu nedenle kişiler dünyada, toplumsallaştırma sürecinde kendilerine öğretilen ve benimsetilmiş olan düşünce kalıpları ile yer almaktadır. *Fenomenoloji ise böyle kalıpların irdelenmeden kabullenilmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Bizden kültürümüzü, yetişirken bize benimsetilen dünyayı görme ve karşılama tavrımızı sorgulamamızı istemektedir* (Rızatepe, 2002:498).

Fenomenoloji, felsefi bir bakışla dünyayı nasıl anladığımız ve algıladığımızı sorgulamaktadır. Fenomenolojinin en önemli noktası, meydana gelen olaylar neticesinde elde edilen tecrübelerden ziyade, bireylerin anlama ve algılama süreçleri ile birlikte, bu olayların kişilerde bıraktığı algının nasıl oluştuğudur. Yaşanmış bir olayla ilgili olarak kişiler, farklı değerlendirmeler yapabilmekte ve farklı algılara sahip olabilmektedir. Fenomenolojik bakış, her tür bilgiye karşı şüphecidir. Fenomenolojide aslolan şey, alternatif bakış açıları geliştirebilmek ve peşin kabullerle yaşadığımız varsayımları sorgulamaktır. Bu yaklaşımda ulaşılmak istenen nihai hedef; genel, tekil ve

² "şey" kelimesi, somut veya soyut her konuyu kapsayan anlamında kullanılmıştır.

katı bir bakışın hâkim olduğu bir anlayış olmayıp her türlü sınırlamalardan uzak, öznel ama bütüncül yeni bir varlık anlayışı ortaya koymaktır (Dolu, 2012:58).

Fenomenolojiye göre, örneğin gerçekte dolap ve masa diye bir şey yoktur. Bunlar, insanlar tarafından belirli işlevler ve anlamlar yüklenen ahşap formlardır. Onlar sadece bizim anlayabilmek için insan ürünü veya doğa ürünü olan şeylere verdiğimiz isim ya da yapıştırdığımız etiketlerdir. Bu nedenle fenomenoloji, fiziki dünyanın asla değişmeyen ve bütün insanlar için aynı olan 'gerçek' bir dünya olmadığını savunmaktadır. O, insanların yorumlarına ve ona yüklediği anlamlara bağlı olan 'görelî' bir dünyadır (Slattery, 2012:230).

Fenomenolojiye göre, insan eylemine ilişkin genel yasalar ortaya konamaz. Yorumlayıcı yaklaşımlar içinde fenomenoloji ve bu düşünceden gelişen etnometodoloji, toplumsal eylemin nedensel açıklamasını reddettikleri için pozitivist ve yapısalcı yaklaşımlardan en radikal biçimde ayrılan yaklaşımlar olarak kabul edilmektedir (Suğur, 2011:118).

2.2. Edmund Husserl'in Fenomenolojisi

Edmund Husserl (1859-1938), Çekoslavakya'nın Prossnitz-Moravio kasabasında zengin bir Musevi tüccarın oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Alman filozof Husserl, Leipzig ve Berlin üniversitelerinde matematik eğitimi almış ve sonrasında felsefeye yönelmiştir. Özellikle I. Dünya Savaşı ve faşizmin yükselişi Husserl'i derinden etkilemiş ve onun 'temellere inme' yönündeki felsefi arzusunu büyük ölçüde kamçulamıştır (Slattery, 2012:230).

Edmund Husserl, Franz Brentano'nun başlattığı fenomenolojinin, kurucusu, başta gelen kuramcısı ve uygulayıcısı kabul edilmektedir (Tepe, 2010:VII).

Aslen bir fizikçi ve matematikçi olan Husserl, olgusal gerçeklikler veya varsayımlar inşası ile uğraşmak yerine, kendisini 'anlam sorunu'na adanmıştır. Varsayılan gerçekliği bir tarafa bırakmış, kendi ifadesiyle 'paranteze almış' ve fenomenin/olgunun anlamına varmaya, başka bir deyişle fenomenoloji yapmaya çalışmıştır (Çiftçi, 1999:45-48). Husserl'e göre fenomenoloji, "insan duyuları ile doğrudan kavranabilecek şeylere ilgi" olarak tanımlanmaktadır. Husserl'e göre var olan bütün bilgimiz, doğrudan duyulara dayanan olaylardan gelmektedir (Wallace ve Wolf, 2012: 351).

Husserl, fenomenolojiyi kurmakla kalmamış, onun fikirleri varoluşçuluk gibi düşünce okullarını başlatan Jean Paul Sartre, Martin Heidegger ve Max Scheler gibi önde gelen düşünürleri derinden etkilemiştir. Felsefesi, sadece sosyal bilimler alanında değil tarih, edebiyat, fen bilimleri, ve edebiyat eleştirisi gibi alanlarda da derin etkiler yaratmıştır (Slattery, 2012:230).

Husserl'in bu konudaki temel çalışmaları;

- *'Mantık Araştırmaları'* (1901)
 - *'Saf Bir Fenomenoloji ve Fenomenolojik Felsefe İçin Düşünceler'* (1913)
 - *'Avrupa Bilimlerinin Krizi ve Transandantal Fenomenoloji'* (1936)
- adlı eserleridir (Slattery, 2012:231).

Husserl'in 'Avrupa Bilimlerinin Krizi ve Transendental Fenomenoloji' adlı eseri, vefatından sonra yayımlanmış olup, Husserl'in niçin fenomenolojik felsefeyi geliştirme ihtiyacı duyduğunu anlatan çalışmasıdır. Husserl, buradaki yazılarında Avrupa'nın bir bilim krizi içerisinde olduğunu ve bu krizden kurtulmanın tek yolunun da fenomenlerin özüne giderek özü kavramaktan geçtiğine olan inancını ifade etmektedir (Sofuoğlu, 2009:23).

"Felsefe, felsefelerden değil, şeylerden, fenomenlerden hareket etmeli; şeylere, fenomenlere dönmelidir" sözüyle ünlünen Edmund Husserl'in

geliştirmiş olduğu fenomenoloji, öze ilişkin bilginin olabilirliğini kabul etmeyen ondokuzuncu yüzyıl felsefesine tepki olarak doğmuştur (Öktem, 2005:28).

Husserl'e göre, bir öz bilimi olan fenomenoloji, bütün bilimlerin temelindedir. Husserl'e göre, fenomenoloji; algıları algı olarak, duyguları duygu olarak, yargıları ise yargı olarak ele almaktadır. Husserl'e göre fenomenoloji 'özü görüleme yöntemi'dir. Bu yöntemde yapılan, 'fenomen'in ne olduğu ve nasıl kavranabileceği sorgulamak ve incelemektir. Fenomenolojinin obje karşısında aldığı tavır, doğal tavra benzemeyen fenomenolojik bir tavidir. Doğal tavır, kendisine verileni araştırıp sorgulamaması nedeniyle dogmatiktir. Fenomenolojik tavır ise fenomenolojinin kritik bir öz bilimi olması nedeniyle eleştirel olmak zorundadır (Öktem, 2005:29).

Husserl'in meşhur 'şeylere dönelim yeniden' çağrısının altında yatan temel anlam; bizlere benimsetilen düşüncelerimizi, kültürümüzü sorgulama ve askıya almak gerektiğidir. Fenomenoloji bize 'şeylerin' bize öğretildiği gibi olduklarını sorgusuz sualsiz kabul etmemeyi, öğretilmiş bilgilerimizi yeniden incelememiz gerektiğini söylemektedir. Bu bağlamda "şeylere dönelim yeniden" çağrısı "öznel anlama varmaya çalışılmalı" anlamına gelmektedir (Kızılçelik, 1994:496). Bu şekilde, nesnelerin bize nasıl göründüğünü doğrudan doğruya saptamak mümkün olabilecektir. Şeylerin nasıl göründüklerini saptamak ise onların gerçek kimliklerini ortaya dökmek demektir. Bunun için de bildiklerimizin ve kültürümüzün 'ayraçlar arasına alma' (*epoche*) olarak adlandırılan 'fenomenolojik indirgeme'sinin yapılması gerekmektedir (Sezal, 2003:37).

Fenomenolojide her türlü bilgi sorgulama konusu olduğundan, herhangi bir hazır bilgiyle yola çıkılamaz. Var olan tüm bilgiler onun için tartışmalıdır. Bu nedenle yapılması gereken fenomenolojik indirgemelere başvurmaktır. Husserl'e göre bunun için yapılması gereken, bilimlerin ortaya koyduğu her çeşit bilginin ve felsefenin ortaya koyduğu boş görüşlerin bir yana bırakılmasıdır (Tepe, 2010:XIX).

Bu şekilde, nesnelere bize nasıl göründüklerini doğrudan doğruya, kültürümüzün, dilimizin ve başka simgesel sistemlerin oluşturduğu tül araya girmeksizin saptamak mümkün olur. Husserl'e göre şeylerin bize öğretildiği gibi olduklarını sorgusuz kabullenmek yerine, onlara bakışımızı belirleyen ve bize öğretilmiş olan bilgilerimizi yeniden incelememiz gerekmektedir. Husserl'e göre felsefe, 'kesinlikli bir bilim'dir. Bu konudaki ünlü makalesine de bu gerekçeyle "*Kesin Bir Bilim Olarak Felsefe*" adını vermiştir. Bu aslında felsefenin, yeniden şeylere dönmesi gerektiğini söylemesinin başka bir yoludur (Rızatepe, 2002:498).

Husserl bu makalesine, aslında felsefenin henüz bir bilim bile olmadığını söyleyerek başlamıştır. Felsefenin nesnel geçerli hiçbir şey öğretememesini ve Kant'ın "*felsefe değil ancak felsefe yapmak öğrenilebilir*" sözünü de bunun kanıtı olarak göstermiştir. Bu nedenle Husserl, felsefenin yeniden yapılandırılması gerektiğini söylemiş ve fenomenoloji konusuna yönelmiştir (Tepe, 2010:XVI).

Husserl'in felsefesi, zihne verilmiş özlerin tasvir edilmesinin bilimidir ve Husserl, bilincin temel özelliğini ortaya koymaya çalışarak felsefesine başlamıştır. Burada önemli olan nokta, fenomenoloji yöntemiyle, bilince kendini gösteren varlığı tasvir etmek yani özleri ortaya koymaktır (Hilav, 1985:137).

Bu nedenle Husserl'e göre fenomenoloji; özün kendisini göstermesi ve fenomen olması imkânını araştıran ve sağlayan bir bilimdir ve 'salt öz'ün ortaya çıkması, ancak öz'e yönelik bir sezgiyle mümkündür. Bundan dolayı fenomenoloji için, sezgiye dayanan bir öz bilimi tanımlamak uygundur. Sezginin buradaki rolü ise fenomenin kalıcı oluşunu sağlamaktadır. Somut bir olay ya da olgunun ifadesinin tasvir yoluyla yapılması nedeniyle, sezgiyle kavranılan somut özün ifade şekli de tasvir olacaktır. Bu yüzden de Husserl fenomenoloji için, "*Sezgiye dayanan ve tasvire yönelik bir öz bilimi*" demektedir (Öktem, 2005:38).

Fenomenologlara göre bireyler, dış dünyayla dokunma, görme, duyma, koklama ve tatma gibi duyularıyla temas kurarlar. Fakat sadece duyulara sahip olmak, dünyanın bireye anlamlı gelmesi için yeterli bir durum değildir. Bireyler duyuları vasıtasıyla sonsuz sayıda deneyim yaşarlar ve fenomenler şeklinde organize ederler. Böylece örneğin bir anahtarla kalemi birbirine karıştırmayız ve bir anahtar gördüğümüzde bunun katı formda bir metal olduğunu biliriz. Husserl'e göre bu sınıflandırma süreci tamamen insan zihninin ürünüdür ve hiçbir açıdan nesnel değildir (Suğur, 2011:121).

Husserl'in 'şeylere dönelim yeniden' çağrısı ile Max Weber'in anlamaya yönelik bir sosyoloji oluşturma girişimi arasında yakın bir kuramsal bağıntı vardır. Weber, sosyolojinin amacını, toplumsal davranışları yorumlayarak anlamak ve böylece bu davranışların oluşum ve etkilerine nedensel açıklamalar getirmek olduğunu ifade etmiştir. Weber sosyolojisinin anlama talebi ile Husserl'in 'yeniden şeylere dönmek' talebi arasındaki yakın kuramsal ilişki, fenomenolojinin anlama talebini dile getirmesine dayanmaktadır (Rızatepe, 2002:500).

Husserl'de Weber gibi, eleştirmeden salt olguları inceleyen ve nihai geçerlilik sorunlarıyla uğraşma gücünden yoksun olan pozitivist bilimin karşısında olmuştur. Weber bu konuda, metodolojinin düzeltilmesi sorunu ile meşgul olurken, Husserl dikkatini ontoloji, epistemoloji ve metodolojinin temel sorunlarına çevirerek fenomenolojinin son derece öznelci bir türüne ilgi göstermiştir. Böyle yapmakla, yorumlayıcı paradigmanın oldukça öznelci alanında yer alan sonraki inceleme ve araştırmalar için temel esaslar ortaya koymuştur (Çiftçi, 1999:36).

Husserl, öznel-nesnel çizgisinde aşın derece öznelci bir yere sahiptir. Ona göre fenomenolojinin amacı, özleri incelemek ve onlar arasındaki ilişkileri açıklığa kavuşturmaktır. İnanç veya kabullerinin ertelenip askıya/paranteze alınması ise fenomenolojinin çözümlene ve tasvire çalıştığı öznellik alanına girmek için bir yol sunmaktadır. Husserl'in felsefesi ile karşılaştırıldığında Weber'in 'yorumlayıcı sosyolojisi'nin öznel alana dair çok sınırlı bir girişim olduğu sonucu çıkmaktadır (Çiftçi, 1999:35).

3. Alfred Schutz ve Fenomenolojik Sosyoloji

Alfred Schutz (1889-1959) Viyana'da doğmuş ve Viyana Üniversitesinde hukuk ve sosyal bilimler okuduktan sonra fenomenolojiye ilgi duymuştur. 1939'da Avusturya'nın Almanlar tarafından işgal tehlikesinin baş gösterdiği ve Amerika'ya göç edeceği zamana kadar Husserl'le entelektüel işbirliği içerisinde bulunmuştur (Slattery, 2012:231).

Fenomenolojik sosyoloji, Alfred Schutz'un 1932 yılında "The Phenomenology of the Social World" (Sosyal Dünyanın Fenomenolojisi) adlı yapıtının yayımlanması ile gündeme gelmiştir. (Kızılçelik, 1994:499). Schutz, sosyoloji ile fenomenolojiyi birleştirme gayretlerine başlarken, Weber'in temel kavramlarını inceleyip bunların daha belirgin olarak ortaya konmaları gereğini düşünerek bu yolda ilerlemeye başlamıştır (Rızatepe, 2002:521).

Husserl'in fenomenolojik felsefesini sosyolojiye tanıtan ve bu felsefeyi diğer yorumcu düşünce okullarıyla birleştiren Schutz, 1960 ve 1970'li yıllarda fenomenolojik sosyolojiyi Batı dünyasında temel bir 'yorumcu sosyoloji' biçimi olarak geliştirmiştir. Fenomenolojik sosyoloji pozitizme karşı bir meydan okuma haline gelmiştir. Ayrıca etnometodoloji ve Habernascı eleştirel teori gibi başka yorumcu bakış açılarını da harekete geçirmiştir. Schutz'un fenomenoloji alanındaki temel çalışmaları;

- *'Toplu Yazılar' (1971)*
- *'Sosyal Dünyanın Fenomenolojisi' (1972)*
- *T.Luckman ile birlikte çalıştığı 'Yaşantı Dünyasının Yapıları' (1974) adlı eserleridir (Slattery, 2012:231).*

Schutz, Weber'in anlayıcı sosyoloji yaklaşımına felsefi bir temel ararken önce Bergson'a başvurmuş, fakat yaklaşık dört yıl süren çalışmalarından sonra onda aradığını bulamadığından Husserl'e yönelmiş ve Husserl'in felsefesini kendi kuramına felsefi temel kılarak varoluşsal bir 'fenomenolojik sosyoloji' kuramı geliştirmiştir. Husserl'i olduğu gibi kabul edip kendi kuramına aktarmamış yalnızca felsefi zeminde ona dayanmayı tercih

etmiştir. Schutz'a göre, Husserl'in yöntemi çok öznel ve solipsizme düşme tehlikesine sahiptir. Bu yüzden Schutz, onun görüşlerini kendi sosyal bilimlere yaklaşımına uygun tarza dönüştürmek gayretinde olmuştur. Schutz'un sosyoloji anlayışında, realizm ile idealizmi sentezlediği görülmektedir (Sofuoğlu, 2009:104). Schutz, pozitivist yaklaşımın genelleyici yöntemlerinin toplum bilimlerine uygulanmasına karşı çıkmış ve bu nedenle fenomenolojik bir sosyoloji inşa etme zorunluluğu duymuştur (Kılıç, 2010:91).

Fenomenoloji, felsefi bir ekol olarak Edmund Husserl tarafından geliştirilmiş ve ondan sonra Alfred Schutz tarafından sosyolojik bir yaklaşım hâline getirilmiştir. Alfred Schutz, fenomenoloji ile sosyoloji arasındaki köprüyü kuran kişidir ve aynı zamanda Husserl'in de öğrencisidir. Schutz, Husserl'in fenomenolojiye dair düşüncelerini sosyolojiye taşımış, bu düşünceleri sembolik etkileşimcilik gibi diğer yorumlayıcı teorilerle birleştirmeye ve gündelik yaşam fenomenine uygulamaya çalışmıştır. Bu nedenle onun geliştirdiği yaklaşım 'fenomenolojik sosyoloji' olarak adlandırılmaktadır (Suğur, 2011:124). Schutz, Husserl'in felsefesini sosyolojiye uygulama çabasında ise Weber'in anlama kavramını kullanmıştır (Wallace ve Wolf, 2012:352).

Bu noktada fenomenoloji ve fenomenolojik sosyoloji arasında nasıl bir fark olduğu konusuna değinmek gerekir. İki kavram arasındaki temel fark; fenomenolojik sosyolojinin dünyayı görme, algılama, anlamlandırma ve yorumlama biçimimizi, büyük ölçüde '*içinde bulunduğumuz toplumsal çevrenin etkilediği*' düşüncesidir. İnsan doğduğunda, kültürel olarak kendisinden önce kurulmuş olan bir dünyaya doğmaktadır. Hem iletişim kurmak için kullandığı dili, hem de dünyayı nasıl algılayıp yorumlayacağını gösteren sınıflandırmaları bireye, bu dünya sağlamaktadır (Suğur, 2011:128).

Schutz, 'Sosyal Dünyanın Fenomenolojisi' adlı çalışmasında, Weber'in metodolojisini eleştirmiş ve yeni bir toplumsal eylem kuramı önermiştir. Schutz'a göre Weber'in geliştirdiği eylem kuramı oldukça mekaniktir. Schutz'un 'yaşam dünyası' kuramına göre ise, toplumsal bir grubun paylaştığı ortak anlamlar, toplumsal aktörlerin içinde yaşadığı ve

etkileşimde bulunduğu toplumsal dünyayı adlandırmak için kullanılmıştır (Sezal, 2003:38).

Weber'in yaklaşımını doğru ve sosyal bilimlerin felsefesi için iyi bir başlangıç noktası olarak kabul etmekle birlikte Schutz, Weber'in görüşlerinde bazı belirsizlikler ve tutarsızlıkları tespit etmiş ve onları ayrıntılı bir felsefi çözümlenmeye tabi tutmuştur. Schutz, toplumsal bilimin temel işlevinin yorumlayıcı; yani toplumsal eylemin 'öznel' maksadını anlamak olduğu hususunda Weber'e katılmakla birlikte, Weber'in 'anlama', 'öznel maksat' ve 'eylem'in temel niteliklerini ifade edemediğini düşünmüştür (Çiftçi, 1999:49).

Schutz, Weber'in 'anlama' kavramını dikkatli bir incelemeden geçirerek 'öznel anlama' ile 'nesnel anlama' arasındaki ayırma dikkat çekmiştir. Schutz'a göre nesnel anlama, ancak bir şeyin kendisine yönelebilir. Bir örnek verilecek olursa, bir kitabın ne anlattığı, günümüze, türünün tarihine ne ifade ettiği nesnel anlamaya, kitabı yazanın ne düşünmüş, hissetmiş, neyi amaçlamış olduğu ise öznel anlamaya girmektedir. Scultz, Weber'in bu ayırımı belirtmeyişini eleştirmiştir (Kızılçelik, 1994:499).

Burada Schutz'un 'nesnel' olarak ifade ettiği şey, 'genel olarak kabul edilen' anlamındadır. Bu anlayışa göre nesnel; akla uygun, sorgusuz kabul edilen anlamındadır. Nesnel anlam, araştırmacının öyle ya da böyle bir anlama varma çabasının sonucudur. Husserl'in 'şeylere dönelim yeniden' çağrısını, bu nedenle 'öznel anlama varmaya çalışmalı' olarak anlamak gerekir (Rızatepe, 2002:522).

Husserl'in ve Schutz'un 'yaşama-dünyası'nın 'öznelarası' bir nitelik taşıdığını öne sürmeleri, insana dair yapılacak araştırmaların, 'Sosyal Bilimler' adı altında kendine özgü bir metodolojiyle yürütülmesi gerektiğini savunmaları, bireyin sahip olduğu tecrübelerinin, her türlü bilimsel varsayım ve teoriden önce olduğunu düşünmeleri ve bunun kişiden kişiye farklılık gösterdiğine dair kanaatleri, onları birer varoluşçu fenomenolog olarak tanımayı gerektirmektedir (Sofuoğlu, 2009:17).

Fenomenolojinin varoluşçu kanadı; Heidegger, Marleau-Ponty, Sartre ve Schutz ile birlikte anılmaktadır. Her biri, öznel-nesnel boyutlarının çeşitli türleri açısından bir ölçüde benzer fikirleri savunsalar da, aslında oldukça farklı mesele ve sorunlarla meşgul olmuşlardır. Fakat bunlar arasından Alfred Schutz, 'Toplumsal dünya fenomenolojisi' oluşturmaya çalışan ve konuyu, felsefi söylemden çıkarıp, sosyolojik bakış açısına yaklaşan bir söyleme getiren kişi olmuştur. Schutz, Bergson'un felsefesini de kullanmak suretiyle Weber ve Husserl'in bakış açılarını birleştirmeye çalışmıştır (Çiftçi, 1999:49).

Schutz'a göre bir fenomenolog, *"nesnelere kendini incelemeyen, zihin etkinliklerimizin oluşturduğu, özlerini ortaya koyan anlamları ile ilgilenir."* Fenomenolojik yaklaşım bu nedenden dolayı, sosyolojinin kuruluşunda etkili olmuş olan doğalcı modellere karşıdır (Sezal, 2003:38).

Fenomenolojik sosyolojiye göre, insanların fenomenler hakkındaki deneyimlerinin büyük kısmı, temel olarak toplumsal ve kültürel dir. Fenomenolojik sosyologlar yaşam dünyasını, herhangi bir teori ya da disiplinden bağımsız olarak, olduğu gibi, insanların gündelik yaşamda onu nasıl yaşıyorsa o şekilde betimlemeye çalışırlar (Suğur, 2011:125).

Schutz'un 'eylem' tanımı, Weber'in *"insan eyleminin öznel anlamlarla belirlendiği"* yargısına dayanmaktadır. Ona göre kişinin gerçekleştirdiği eyleme ilişkin iki tür anlamlandırma söz konusudur. Bunlardan birincisi, yorumlayıcının zihninde gerçekleşen 'nesnel' anlamlandırma, ikincisi ise eylemcinin zihninde olan 'öznel' anlamlandırmadır. Öznel anlamlandırma ise çoğunlukla sağduyuya dayanmaktadır. *Schutz, eylemcinin kendi eyleminin anlamını kendisi yükleyerek yarattığı dünyaya 'saf deneyimin orijinal dünyası', başkalarının değer yargılarına göre gerçekleşen eylem alanına da 'gündelik yaşam dünyası' adını vermiştir* (Erbaş, 1992:161).

Gündelik yaşam dünyasında, bu dünya ile birey arasında sürekli bir alışveriş hali vardır. İnsan bir taraftan bilinç vasıtasıyla bu dünyayı kurarken, diğer taraftan başkalarıyla ortaklaşa inşa edilen bu dünya da bireyin eylem ve kabullerini oluşturmaktadır. Birey ile içerisinde yaşadığı 'yaşama dünyası'

arasında sürekli bir döngü vardır. Bu döngü içerisinde bilgi alınır, işlenir, yorumlanır, anlaşılır, eyleme dökülür ve başkalarıyla paylaşılır. Bilgi, onay alması durumunda başkalarınca da kabul edilir ve bu sefer ortak duyu halinde toplumun zihninde depolanır. Sonuçta herkesin birbirini anladığı bir durum ortaya çıkar ve toplumun müşterek olan sorgusuz kabulleri, toplumun ortak duyusunun oluşmasını sağlar (Sofuoğlu, 2009:65).

İster nesnel isterse öznel anlama yönelinsin, araştırmacının yapması gereken *tiplemelere* başvurmadır. Schutz'a göre karşımızdakini ne kadar iyi tanırsak tanıyalım, ancak bir tip olarak tanımamız mümkündür. Ne kadar belirgin olursa olsun hiçbir zaman onu, kendisini tanıdığı gibi tanımamız mümkün değildir. Senin ya da onun gibi olmak duygusunu ne kadar içten yaşamaya çalışırsak çalışalım, aynı insan olmayışımız, bir yaklaştırma yapmaktan daha iyisini sağlamamıza engel olmaktadır (Rızatepe, 2002:522).

Schutz'a göre gündelik hayat, her gün yeniden inşa olmakta ve bireylerin anlamlı eylemleriyle yeniden kurulmaktadır. Tüm bireylerin eylemde bulunma süreç ve sonuçlarını öğrenmeleri suretiyle 'eylem tarifeleri' oluşmakta ve bu sayede bilgilerin sürekli olarak bizden sonrakilere öğretilmesi ve öğrenilmesi mümkün olmaktadır. Toplumun ve bireylerin hafızalarında saklanan bu bilgi stokları (sağduyu bilgisi) sayesinde, insanlar yaşamın alışageldik sorunlarının üstesinden kolayca gelmektedir. Fakat ilk defa karşılaştığı durumlar karşısında bilgi stokundaki bilgilerden yardım alamayan ya da yetersiz gelen bir birey, bunları ortadan kaldıracak yeni bir çözüm arayışına girmektedir. Bütün bu döngü içerisindeki iki önemli nokta ise; 'anlam' ve 'ilişki' olmaktadır. Anlam, bireyin tüm hayatının en kritik noktasında yer almaktadır. Birey, eylemlere ve nesnelere yüklediği anlamlarla hayatını inşa etmektedir (Kılıç, 2012:140). Scultz'a göre gerçek manada anlama, 'ötekinin deneyimine' yönelerek, onun bilinç akışının kavranması demektir (Çiftçi, 1999:49).

Fenomenolojide toplum, kendine ait bir varoluşa sahip değil, aksine insanın gündelik yaşantısı sırasında rutinleri ve diğerleriyle paylaştığı ortak kabuller (common sense) aracılığıyla yeniden yarattığı bir şeydir. Bu süreçte

kullanılan yorumlama ve iletişimin anahtarı ise dildir. İnsan içinde yaşadığı toplumun genel kabullerini, sosyalleşme aracılığıyla öğrenir. Sosyal dünya esasında, diğerleriyle birlikte yaşanan deneyimlerle öğrenilen bir dünyadır (Slattery, 2012:232).

Schutz ve diğer fenomenologların paylaştıkları ortak bir varsayım vardır. Buna göre insanlar, yalnızca varolan toplumsal gerçekler veya güçlerin etkisi altında kalmamaktadır. Sürekli olarak diğer insanlarla etkileşerek kendi toplumsal ortamlarını şekillendirip yaratmaktadırlar. Yalnız insanlara has olan bu süreçlerin incelenip anlaşılması için ise özel yöntemler gerekmektedir (Rızatepe, 2002:527). Fenomenologlara göre, herhangi bir insanın kendi gerçeklik görüşü olarak anlatmakta oldukları, kişinin kendi kabullerine dayanmaktadır (Wallace ve Wolf, 2012:33).

Schutz, bilimsel çalışmalarda kullanılan kategorilerin esasında yaşam dünyasından alındığını, sosyal bilimcilerin üzerinde uzlaştıkları ideal tiplerin ise gündelik yaşamda yapılan tipleştirmeler olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle Schutz'a göre sosyal bilimler, *'insanların öznel dünyalarını, yaşam dünyalarını çalışmalı, bu dünyayı anlamaya çalışmalıdır'* (Suğur, 2011:125).

Schutz'a göre sosyolojinin ana görevi, *'toplumsal dünyayı, günlük hayatın yaygın yorumu açısından anlaşılabilir inşalar ve açıklamalar kullanarak, içinde yaşayanların penceresinden anlamaktır'*. Bu nedenle Schutz, yukarıda da ifade edildiği gibi, gündelik olaylar dünyasının çözümlemesinde *toplumbilim ve fenomenolojiyi birleştirmeye çalışmıştır*. Temelde Schutz, Weber'in metodolojisindeki bir kısım kabulleri takip ederek uyumlu ve tutarlı bir genel yaklaşım geliştirmiştir. Schutz; öznel anlam, anlama ve toplumsal eylem kavramlarının, Weber'in fikirlerinde görüldüğünden çok daha büyük farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaya çalışmıştır. Schutz ile karşılaştırıldığında Weber, yorumsal paradigmanın aksine işlevselci paradigmaya daha yakın görünmektedir (Çiftçi, 1999:52).

Fenomenoloji, kendinden sonra doğan ve gelişen etnometodolojiyi, hem felsefi hem de sosyolojik açıdan büyük oranda etkilemiştir.

Fenomenolojik sosyoloji, genelde teorik ve felsefi bir düzlemde odaklaşmayı esas almış ve 'bilinçliliğe' özel bir ilgi göstermiştir (Kızılçelik, 1994:507). Fenomenoloji yaklaşımı, kendi sosyolojik okulunu geliştirmekten çok, etnometodoloji gibi farklı yorumcu anlayışlar doğurmuş ve Marksizm, Habernascı eleştirel teori gibi mevcut sosyolojilerdeki yorumcu ve öznel unsurları harekete geçirmiştir (Slattery, 2012:236).

Uluslararası literatürde, Schutz'un fenomenolojik sosyolojisinin uygulamasına dair özellikle psikoloji ve din alanında çalışmalar olmakla birlikte, terör konusuna ilişkin fenomenolojik sosyoloji bağlamında yapılan uygulamaya dönük bir çalışmaya rastlamak mümkün olmamıştır. Türkiye'de ise fenomenolojik sosyolojinin uygulamasına dair karşılaşılan tek çalışma ise, Nilgün Sofuoğlu'nun "Alfred Schutz'un Fenomenolojik Sosyolojisi ve Din Sosyolojisine Uygulanabilirliği" adlı doktora tezidir.

3.1. Schutz'un Toplum Kuramı

Schutz, yorumlayıcı bir sosyoloji geliştirme çabalarında öncelikle yaptığı şey, bir toplum kuramı belirlemek olmuştur. Toplum dediği kavramı ise Husserl'den aldığı 'Lebenswelt/Life-World' kavramına dayandırarak buna 'gündelik yaşama dünyası' adını vermiştir. Bu şekilde, insanların nasıl, ne şekilde bir arada bulduklarını ve bu bir arada yaşayışın kurallarını belirlemeye çalışmıştır. Bu nedenle, Schutz'un toplum kuramı açısından üzerinde durulması gereken en önemli kavram, 'yaşama-dünyası'dır (Sofuoğlu, 2009:70).

Schutz'a göre, bireyler kendilerinden önce kurulmuş olan bir dünyada doğar ve bu kurulu düzene ayak uydurmak için, kendisine gerekli olacak bilgileri öğrenirler. Gündelik hayatlarını en az sorunla yürütebilmek için de bilgi depolarında, yapıp-etmelerin oluş ve sonuçlarını biriktirirler ve ihtiyaç duyduklarında, bu depodaki bilgilere başvurarak eylem tercihlerini yaparlar. Bu şekilde, gündelik yaşama dünyası, söylem ve eylemlerle yeniden kurulmaktadır (Kılıç, 2010:91).

3.1.1. Yaşama Dünyası

Yaşama-dünyası şeklinde Türkçe'ye çevrilen kavramın orijinali Almanca *'Lebenswelt'* olup, İngilizceye *'Life-World'* olarak çevrilmiş ve fenomenolojik alandaki düşünürler tarafından da bu şekilde kullanılmıştır. Schutz, Husserl'den aldığı temel kavram olan 'yaşama dünyası' yerine 'işleyiş/faaliyet dünyası' (*wirkwelt/the world of working*) kavramını da kullanmıştır. Yaşama dünyası kavramını Husserl, *"çok sayıda 'ben'den oluşan 'özneler-arası' dünyada, her türlü gerçek ve olanaklı edimin oluşturduğu evrensel alan"* olarak tanımlanmıştır. Husserl'in yaşama dünyası kavramı, içerisinde geçmişten günümüze tüm tarihsel süreci ve ona dair bütün kültürel ürünleri barındıran ve onu, bugüne ve geleceğe taşıyan kavramsal bir çerçevedir. Bütün kültürlerdeki insanlar için müşterek olan yaşama dünyası, herkes için aynıdır. Farklılık ise, insanlar için müşterek olan bu zeminden farklı kültürler, diller ve yaşama biçimleri üretilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır (Sofuoğlu, 2009:74-75).

Schutz, yaşama dünyası için *"Yaşama dünyası ne benim özel dünyam, ne senin özel dünyandır, ne de senin ve benim özel dünyamın basitçe bir araya gelmesidir, aksine ortak deneyimler dünyamızdır"* tanımında bulunmuştur. Yaşama dünyası içinde farklı gerçeklik biçimleri olduğunu belirtmiş ve bunun en temelinde, onun ortaklaşa paylaşılan bir şey olmasını, sosyal hayata bağlılık olduğunu belirtmiştir (Slattery, 2012:235).

Schutz'un Husserl ile üzerinde anlaştığı ortak nokta, kültürel farklılıklara rağmen bütün toplumlarda herkes için geçerli evrensel bir yaşama dünyasının var olduğuna dair inançtır. Fakat Schutz, Husserl'in solipsizme düşme tehlikesinden kurtulmak için 'özneler-arasılık' denilen fikri geliştirmiş ve buradan hareketle, çok sayıda 'ben'den oluşan bir yaşama dünyası varsayımında bulunmuştur. *Schutz'un 'özneler-arası' bir nitelik taşıyan yaşama dünyasını, kendi sosyoloji kuramının temel kavramı kılması, bu kavramın sadece 'bilince' işaret eden bir anlam taşımaktan çıkarak, çok sayıda 'bilincin' bir araya gelmesiyle meydana gelen, toplumsal bir uzanım kazanmasından dolayıdır.* Toplumsal ilişkilerin 'özneler-arası' olma niteliği,

bütünden önce parçanın önemli olması anlamına gelmektedir. Husserl'in 'bilinç' temelli fenomenolojisini, somut olan toplumsal ilişkileri aydınlığa kavuşturmak için sosyoloji ile buluşturan ve onu bir yöneme dönüştüren Schutz, Husserl'in yaşama-dünyası kavramını, toplumsal gerçekliği anlayıcı yaklaşımla inceleyebileceğimiz fenomenolojik bir gündelik yaşam sosyolojisi kuramı haline getirmiştir. Schutz'un bunu yapmaktaki amacı; insanın, günlük hayatındaki tecrübelerini düzenlerken temel aldığı genel prensipleri ve toplumsal dünyanın genel ilkelerini keşfetmek olmuştur (Sofuoğlu, 2009:77).

Schutz'un yaşama-dünyası kavramının, Husserl'in kullanımından farklı olduğu nokta, onun pratik eylemlerimizden müteşekkil bir 'faaliyet dünyası' ('wirkwelt/life of working) olduğu noktasındadır. 'Yaşama dünyası' kavramı, dünya görüşü ve yaşam tarzını ifade ederken, 'faaliyet dünyası' kavramı, insanların gündelik işlerin yürütüldüğü alanı ifade etmektedir. Faaliyet dünyası ve yaşama dünyasının Schutz için en önemli özelliklerinin başında, bireylerce sorgusuz sualsiz kabul edilmesi gelmektedir (Sofuoğlu, 2009:78).

3.1.2. Yaşama Dünyasında Paranteze Alma (Epoche)

Schutz'un Husserl'den devraldığı epoche kavramı 'paranteze veya askıya almak' anlamına gelmektedir. Husserl'in felsefi yönteminde, kişinin bir konuya ilişkin tecrübesi esnasında, algısal süreçlerinin ve inşalarının paranteze alınması gerekmektedir. Schutz Husserl'in epochesini, yaşama dünyası içinde insanın sorunsuzca devam eden hayatı içerisinde karşılaştığı tüm nesne ve olaylarla ilgili şüphelerin paranteze alınması şeklinde yorumlamıştır. Kast ettiği gündelik hayat içerisindeki her şeyin paranteze alınıp sorgulanmasını olmayıp, gündelik hayata dair sorguların askıya alınması ve hayatın daha pratik ve sorunsuzca idame ettirilmesidir. Schutz için, sosyal bilimlerde paranteze almada, işin aslına gitme anlamı söz konusudur. Sosyal bilimcinin veya sosyologun yapması gereken de işin aslını öğrenmektir (Sofuoğlu, 2009:80).

Schutz'a göre, eğer bireylerin hangi eylemleri niçin ve nasıl yaptıkları anlaşılabilir ve buradan 'eylem' ve 'kişi ideal tipleri' çıkarılabilir ve bir eylemin ortaya konması için ne gibi bilinç süreçlerinin işlediğine dair 'eylem-akışı ideal tipleri' yaratılabilirse, sosyolojide anlayıcı bir yaklaşım temin etmek ve bilimsel bilginin sahip olması gereken nesnellik niteliğini sağlamak mümkün olabilecektir (Sofuoğlu, 2009:110).

Sosyal bilimci, hiçbir şeye mutlak gözüyle bakmadan, dünyayı veya özel bir sosyal durumu görmeye çalışarak, tüm tutum ve yargılarını paranteze almalıdır. Araştırmacı, bir yandan nesnel ve ön kabullerden uzak bir biçimde araştırmak için sosyal dünyadan kendini uzaklaştırmalı, diğer taraftan ise dünyayı diğer insanların gördüğü haliyle anlamak için kendi bilinci, anlayışı ve hatta sezgilerini kullanmalıdır. Bunun için de, toplumdaki insanların nasıl davrandıkları, hissettikleri ve gördüklerini anlamaya çalışan bir yabancı ya da dışarıdan biri gibi davranmalıdır (Slattery, 2012:234).

3.1.3. Yaşama-Dünyasının Özneler-Arası Niteliği

Fenomenolojinin kurucusu Edmund Husserl'in amacı, insanın yaşadığı dünyanın özüne inmek ve onu ortaya çıkarmak olmuştur. Alfred Schutz ise Husserl'in bu düşüncesini toplumsal araştırmalarda uygulamış ve kişisel bağlamda bakıldığında, sosyal dünyamızın bizleri gündelik hayatta nasıl bir arada tuttuğunu analiz etmeye çalışmıştır (Slattery, 2012:233).

Schutz, özneler-arasılık konusunu, insanlarca sorgusuz-sualsiz kabul edilen gündelik hayata ait bir problem olarak ele almıştır. Ona göre özneler-arası iletişimi mümkün kılan şey, belli toplumsal durumlar için geçmişte belirlenmiş, anlamlı eylem ve sembollerdir. Her aktör, kendine has ve farklı öznel tecrübelerini, kendi geçmiş tecrübelerine göre değerlendirmekte ve diğerlerinin de mevcut durumu aynı tarzda yorumladıklarını varsaymaktadır. Schutz bu nedenle yaşama-dünyasının özneler-arası olduğunu savunmaktadır (Sofuoğlu, 2009:84).

Sosyal dünya, tamamen kişiye ait bağımsız bir hayat değildir. Aksine, içinde yaşayan üyeleri tarafından her gün yeniden inşa edilen ve ortak anlayışlar ve ilişkiler temelinde bireylerin yaşantılarını biçimlendiren, sürekli değişim halindeki bir sosyal deneyimdir. O, *'bir yaşantı dünyası', gündelik deneyimler ve kültür dünyasıdır*. Sosyal dünya, öznel gerçekliklerin var olduğu bir dünya olmayıp, bir 'çoğul gerçeklikler' dünyasıdır. O, bireyleri birbirine bağlayan ve sosyal düzenin temelini oluşturan ortak bir kültüre dayanmaktadır. Her birey kendi dünyasında yaşamaktadır, ancak bu dünyayı ve ona ait olan birçok şeyi diğer insanlarla her gün paylaşmakta, bilinç ve empati sayesinde dünyayı onların gözüyle benzer şekilde algılayabilmektedir (Slattery, 2012:235).

Gündelik yaşama-dünyasındaki herkes, diğer insanlarla çeşitli ilişkilere girdiği, türlü eylemlerde bulunduğu özneler-arası bir hayat yaşar. Bu yaşama dünyasında ise genelleştirme, tipleştirme ve yorumlama yapar, yani sürekli bir inşa faaliyetindedir. Bu nedenle Schutz kendi çalışmasını, *'doğal tavrın inşacı fenomenolojisi'* (constitutive phenomenology of the natural attitude) şeklinde tanımlamaktadır (Sofuoğlu, 2009:106).

Diğer bir deyişle Schutz'un fenomenolojik sosyoloji yaklaşımı, toplumsal dünyanın özel değil özneler arası olduğu yönündedir. *Schutz, insanların dış dünyayı anlamlandırma süreçlerinin tamamen öznel olmadığını, toplumsal dünyanın da özneler arası, sağduyu bilgisi aracılığıyla paylaşılan, ortak bir dünya olduğunu savunur*. Özneler arasılığı, öznellik ve nesnellik arasında bir köprü görevi gören, bir olgunun birden fazla özne tarafından bireysel ve öznel olarak deneyimlendiği bir durum olarak tanımlamak mümkündür. Her bir birey içinde yaşadığı dünyayı, etrafındaki nesne, olay ve olguları öznel olarak deneyimlemektedir. Ancak bu deneyimi sadece kendisi öznel olarak yaşamamaktadır, bu deneyim diğer insanlarla da paylaşılmaktadır. Dolayısıyla öznellik ve nesnellik arasında bir köprü vardır. Bu nedenle gündelik yaşam, başka bireylerle kurulan etkileşim aracılığıyla, onlarla paylaşılan özneler arası bir alandır (Suğur, 2011:129).

Yaşama-dünyasında insanın tek başına olmayışı ve pek çok insanın daha onunla birlikte aynı toplumsal ortamda yaşıyor olması, bu kişilerin aralarında bir ilişki ve etkileşim kurulması, toplumu özneler-arası kılan bir özelliktir. Neticede her birey bir öznedir ve dünya öznelerce inşa edilmektedir. Gündelik hayatın 'özneler-arası' oluşu onun, öznelerce ortaklaşa kurulduğunu ifade etmektedir. Toplumsal ilişkiler zamanla iyice yerleşik hale geldiğinde ise toplumsal kurumlar, adetler, gelenek ve görenekler ile ahlak kuralları ortaya çıkar. Sonuçta bu şekilde bir kültür inşa edilir ve bu kültürlerden de medeniyetler doğar. Kültürlerin oluşum sürecinde, bireylerin bilgi stoklarında sakladıkları verileri kendilerinden sonra gelen nesillere aktarmaları, kültürlerin devamı sağlama noktasında önemli rol oynamaktadır (Sofuoğlu, 2009:64).

Schutz, özneler-arasılıkla ilgili üç anahtar unsurdan bahsetmektedir. Bunlar;

- Kendi toplumumuz veya sosyal grubumuz içinde nasıl yorumlar yapacağımız ve nasıl davranacağımız konusundaki "*Ortak Bilgi Stokları*" (Sağduyu Bilgisi)
- Bilgi stokları içinde inşa edilen nesnelere ve deneyimleri ortak sınıflandırma biçimleri olan "*Tipleştirmeler*"
- Diğerlerinin dünyayı bizim gibi görmesini sağlayan "*ortak kabuller*" (bakış açılarının karşılıklılığı)dır (Slattery, 2012:233).

Özneler-arasılıkla ilgili bu üç unsur, birlikte ele alındığında, gündelik hayatın görünür düzenini yansıtmaktadır. İnsanlar, bu genel kabulleri sosyalleşmeyle öğrenmekte, onlara uyum sağlamakta ve gerektiğinde onlara ilişkin algılarını değiştirebilmektedir. Bu nedenle sosyal düzen, fenomenologlar tarafından 'müzakere edilmiş' bir düzen olarak kabul edilmektedir. Her insanın özel bir geçmişi, kendisi ve dünya hakkında bir görüşü vardır. Bireyler, onları sadece diğer insanlarla birlikte olduğu anlarda, ortak anlamlar ve kabullere başvururken hayata geçirebilir. Bu kabuller işlemez hale geldiğinde ise, toplumda bir kargaşa ve düzensizlik durumu ortaya çıkmaktadır. Schutz'un sosyal dünya anlayışı bu nedenle, sosyal

düzenin genel kabuller ve yorumlara dayalı müzakere edilmiş bir gerçeklik olduğunu savunan, yorumcu bir bakış açısıdır (Slattery, 2012:233).

3.1.3.1. Ortak Bilgi Stokları (Sağduyu Bilgisi)

Ortak bilgi stokları ya da diğer bir deyişle sağduyu bilgisi, *“toplumsallaşma sürecinde dil aracılığıyla öğrendiğimiz ve içselleştirdiğimiz, kendi toplumumuzda eylemde bulunmak ve etrafımızdaki nesne, olay, davranış ve olguları anlamlandırıp yorumlamak için kullandığımız ortak bir bilgi birikimidir.”* Bir başka şekilde ifade etmek gerekirse sağduyu bilgisi, toplumsal aktörlerin yaşayarak ve içinde yaşadıkları toplumsal dünyanın bir parçası olarak sahip oldukları bilgiyi ifade eden bir kavramdır. Sağduyu sayesinde insanlar, toplumsal olarak oluşturulmuş ve yine toplum tarafından onaylanan bir bilgi stokunu kabul ederler (Suğur, 2011:129).

Schutz için oldukça önemli bir kavram olan dil, ‘toplumsal bilgi stoku’nun oluşmasını sağlayan en önemli araçtır. Dil, Schutz'a göre nesneldir; çünkü kelimeler, cümle dizimleri ve sesler, o dili konuşanlar için müşterektir. Toplum üyelerince ortaklaşa kurulmuş olması ve ‘özneler-arası’ bir nitelik taşıması itibariyle dil nesneldir. Ses ve harflerden oluşan kelimeler ise, gündelik hayatın gerçekliklerini yüklediğimiz ‘ideal tipleri’ ifade etmektedir. Dil aynı zamanda, gündelik yaşama-dünyasının tipleştirmelerinin saklandığı toplumsal bilgi stokudur (Sofuoğlu, 2009:101-102).

Schutz'a göre ‘yaşama-dünyasında’ insanların sorgusuz-sualsiz kabul ettiği eylem kalıpları ve olgular, içinde doğup yetişilen toplum tarafından nesilden nesile ‘tarife’ler yolu ile aktarılmaktadır. Bireyler, toplumsal hayatta karşılıklarına çıkacak her durum için bir ‘tarife’ öğrenir, saklar ve kullanması gerektiğinde de onu hatırlarlar. Bu tarifelerin büyük kısmını birey; ebeveynler, öğretmenler, arkadaşlar, kitap, dergi, televizyon gibi yayınlar vb. toplumsal aktarım yoluyla, çok az bir kısmını ise kendi tecrübeleri sayesinde öğrenir. Schutz, tarifelerin biriktirildiği yere ‘bilgi stoku’ adını vermektedir. Bu stoka bireyler, ‘tekrar bunu kullanabilirim’ düşüncesiyle,

benzer durumlarda yeniden kullanmak üzere edindikleri tarifeleri saklar. Günlük hayatta kullanılan tarifeler, bir sorun ile karşılaşılması ve itiraz görmediği sürece geçerliliğini koruyacaktır. Bu ihtimallerden herhangi birisi ortaya çıktığında, yani tarife işe yaramadığında bir kriz meydana gelir ve tarifede değişiklik yapılır. Tarifenin çalışmayıp yerine yenisinin inşa edilmesi süreci bize, toplumsal bir değişimin başladığının işaretini vermektedir (Sofuoğlu, 2009:125).

Toplumsal dünya Schutz'a göre, bir sağduyu dünyasıdır. Sağduyu dünyasında bireyler 'gerçekliği' olduğu gibi kabul etmekte, onu sorgulamamaktadırlar. Sağduyu bilgisi, içinde yaşadığımız dünyayı sistemli, organize olmuş bir şekilde görmemizi sağlayan ortak bilgiyi ifade etmektedir. İçinde yaşadığımız dünyayı öznel olarak anlamlandırıp yorumlamamızı sağlayan, fakat bu dünyanın bize özel olmamasını, paylaşılan ortak bir dünya olmasını sağlayan ve bunu mümkün kılan şey sağduyu bilgisidir. Sağduyu bilgisi sayesinde bireyler, içinde yaşadıkları toplumsal dünyayı, sanki kendilerinden tamamen bağımsız bir şekilde, kendiliğinden var olan ve belirli bir düzene sahip olan bir dünyaymış gibi algılamaktadır (Suğur, 2011:130).

Her ne kadar Schutz sağduyu bilgisinin paylaşılan bir bilgi olduğunu vurgulasa da bu durum, sağduyu bilgisinin değişmeyen bir içeriğe, sabit bir yapıya sahip olduğu anlamına gelmemektedir. Schutz'a göre sağduyu bilgisi, insanlar arasındaki süregiden etkileşimle birlikte, değişmekte olan bir bilgi birikimidir (Suğur, 2011:132).

3.1.3.2. Tipleştirmeler

Gündelik hayatın özneler-arası tecrübelerini içeren inşalar, 'birinci dereceden' inşalardır. Burada, öncelikle kişinin kendi eylemine yüklediği öznel anlama işaret edilmekte, yani aktör açısından bir yorumlama yapılmaktadır. Sosyal bilimler veya sosyolojinin, toplumsal gerçekliği açıklığa kavuşturmasının yolu ise, araştırmacı tarafından yapılacak 'ikinci dereceden' inşalara dayanmaktadır. Bunu gerçekleştirilebilmenin yani öznelliği nesnellığe

dönüştürmenin, diğere bir deyişle bilimsel bir nesnellik temin etmenin yolu ise 'ideal tip' metodundan geçmektedir. Schutz'a göre 'ideal tipler', toplumsal dünyadaki aktörlerin ortak anlamlarına dayanmaları ve sosyoloji camiasının üyelerince paylaşılan kavramlar olmalarından ötürü nesnel veya öznel olmayıp, 'özneler-arası' bir nitelik taşımaktadırlar (Sofuoğlu, 2009:115).

Schutz, tipleştirme sürecini, başkalarının davranışlarını anlama süreci olarak tanımlamaktadır. İnsanlar, eylemde bulunanların 'yapı-
etmelerinin' anlamlarını kavramak için 'ideal tipler'e benzer yorumsal inşalar kullanmaktadırlar. Bu inşalar ise günlük hayat tecrübesi veya doğal tutumu teşkil eden sağduyu anlamları tarafından oluşturulmaktadır. İnsanlar, günlük hayatın gerçekliğini tipleştirmeler kullanarak sınıflandırmakta ve düzene sokmaktadır. Tipleştirme veya ideal tip kavramı, Weber'in öngördüğü şekliyle sadece yöntemsel bir araç olmayıp, bizim günlük hayatımızın doğal bir unsurudur. Schutz'a göre insanların davranışlarını tipleştirmek ve etrafımızdaki dünyayı anlamak için kullandığımız bilgi birikimi ortama ve duruma göre değişiklik göstermektedir. Bir alandan diğere geçmek ve ayrı dünyalar arasındaki farklılıkların üstesinden gelebilmek, bir 'bilinç atlamasını' gerektirmektedir. Bu nedenle, günlük hayat dünyasının anlam yapısını anlama sorunu Schutz için en önemli konulardan biri olmuştur (Çiftçi, 1999:50).

Schutz, ister nesnel isterse öznel anlama yönelinsin, önemli olanın 'tiplemelere' başvurulması gerektiğini söylemektedir. Karşımızdaki birisini ne kadar somut ve belirgin olursa olsun ve onu ne kadar iyi tanıdığımızı düşünsek de, sadece bir 'tip' olarak tanımamız mümkündür. Hiçbir zaman o kişiyi, onun kendisini tanıdığı gibi tanıyamayız ve bu nedenle saf öznel anlama varamayız. En nihayetinde o kişi ve biz aynı değiliz. 'Senin gibi olmak, anlamak, hissetmek vb.' duygusunu ne kadar içten yaşamaya çalışırsak çalışalım, aynı insan olmayışımız, bir yaklaştırmadan daha iyisini yapmamıza engel olmaktadır. Schultz'un da bu noktada çözüm aradığı konu, öznel anlam bağlamlarının biliminin nasıl mümkün olabileceği olmuştur (Kızılcılık, 1994:500).

Schutz, gündelik hayatın temelini oluşturan ana kabulleri ve insanların birlikte yaşayabilmesinin temeli olarak sağduyusal bilgileri inşa etmekte kullandıkları 'tipleştirmeleri' ortaya çıkarma ve anlama çabasında olmuştur. Schutz'a göre insanlar, içinde yaşadıkları dünyada, ortak bir dünya varsayımı altında hareket etmekte ve dünyayı bu varsayım temelinde anlamaktadırlar. Bunun neticesinde de bir sosyal düzen ve özneler-arasılığın temelini oluşturan ve insanları bir arada tutan doğal bir tutum söz konusudur. *Bu noktada araştırmacının rolü, bizzat hayatttan uzak soyut kavramlar ve bilimsel teoriler geliştirerek hayatı nesnel ve dışarıdan araştırmak değil, aksine onun içine girmek ve onu üyelerinin gözüyle görmektir* (Slattery, 2012:234).

Schutz'un, kabul etmek gerekir ki kuramındaki 'ideal tip' ve 'tipleştirme' kavramlarına en büyük katkıyı yapan kişi Max Weber'dir. Schutz'un tanımladığı yaşama dünyasında insanlar, dış dünyadaki şeyleri ağaçlar, hayvanlar, çiçekler, duygular vb. belli kategorilere göre tasnif etmektedirler. Kişilerin zihninde önceden öğrenip kaydettiği tipler vardır. Yaşama dünyasındaki her birey, doğduğu andan itibaren bir 'tipleştirme' faaliyetine başlar. Örneğin çocuk bir nesne görür ve annesine 'bu ne?' diye sorar. Annesi 'ağaç' der ve çocuk o nesneyi belleğine 'ağaç' adıyla kaydeder. Sonrasında yeni bir 'ağaç' gördüğünde artık 'bu ne?' sorusunu sormaz ve onun ağaç olduğu yorumunu kendiliğinden yapar. Fakat bu adlandırma, o tip nesnenin en genel adıdır. Çocuk nesnenin daha özel adını öğrenmeden de onun 'ağaç' olduğunu bilir. Bir çınar ya da elma ağacı gördüğünde, bir ağacın tipik özelliklerine dair hızlı bir örtüştürme yapar ve o nesneyi tanımlar. Bu süreçte sırasıyla, görülen bir ağaç öğrenilir ve başka bir ağaç görüldüğünde daha önce görülen ağacın en genel nitelikleri zihinde soyutlanarak elde edilen bilgiler yeni görülen ağaca aktarılır ve bir 'tipleştirme' yapılmış olur. Bu süreçte, çınar ağacından sonra bir 'tipleştirme' yapılır ve bir ağaç 'ideal tip'i belirlenmiş olur (Sofuoğlu, 2009:87).

Sosyolojik çalışmalarda oluşturulan ideal tipler Schutz'a göre, 'eylem-akışı ideal tip' ve 'kişisel ideal tip' ve olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Eylem-akışı ideal tipi, kişilerin benzer eylemlerine dair yaptıkları soyutlama ile

oluşturulmaktadır. Kişisel ideal tip olarak tanımlanan tipleştirmeler ise eylem-akışı tiplerine ait olan kişilerin tipleştirmeleridir (Sofuoğlu, 2009:197).

İnsanlarda sağduyu bilgisi, tipleştirme süreciyle oluşur ve depolanır. İnsan yaşarken sayısız miktarda nesneyi, olayı ve eylemi deneyimler. Ancak bütün bu deneyimlediği şeyleri algılamak bir şekilde sınırlandırır. İşte bu sınıflandırma süreci, yani *dünyada deneyimlediği bütün olgular, olaylar ve eylemler içinde tipik olanları seçerek aynı tipteki şeyleri bir araya getirme süreci, tipleştirme olarak adlandırılır*. Gündelik yaşamda etrafımızdaki şeylerin bize yabancı ya da tuhaf gelmemesini, etrafımızdaki olguları ve olayları düzenli ve tanıdık bulmamızı sağlayan şey, birçok tipleştirmeden oluşan bir stoka sahip olmamızdır. Bu tipleştirmeleri ise bir birey olarak kendi başımıza yapmayız, onları toplumsallaşma sürecinde dil aracılığıyla, görerek, dinleyerek ya da okuyarak öğreniriz ve aynı şekilde çevremizdeki diğer insanlarla da paylaşırız. Herkes yaklaşık aynı tipleştirmeleri öğrenerek bu bilgiye sahip olur. Bu aşamadan sonra tipleştirmelerle oluşan sağduyu bilgisi artık, ortak ve paylaşılan bir bilgidir. *Schutz'a göre sosyolojinin konusu da sağduyu bilgisini meydana getiren bu 'tipleştirmeler'dir*. Schutz, tipleştirme kavramıyla, insanların dış dünyayı sınıflandırmasının sadece bireysel ve öznel bir süreç olmadığını göstermek istemiştir. Tipleştirmeler sayesinde insanlar, herkesin dünyayı aynı şekilde gördüğünü varsayabilir ve birbirleriyle iletişim kurabilirler (Suğur, 2011:130).

İnsanlar, yaşam süreçleri boyunca tipleştirmeleri biriktirmekte ve daha sonra karşılaştıkları olaylarda, zihinlerinden bu verileri çağırarak kullanmaktadır. Önceki 'tarife'ler ve 'tipleştirmeler', bireyin bu yetisi sayesinde yeniden yorumlanır ve o anki sorunu çözmeye kullanılır. Diğer taraftan bu yeti sayesinde kişi geçmişteki eylemlerine dönerek, önünde mevcut eylemi yeniden anlamlandırmaktadır (Sofuoğlu, 2009:68).

Schutz'a göre, *yaşama-dünyasında ortaya konan herhangi bir eylemin, eylemin sahibi birey kadar başka aktörlerce de anlaşılmasını sağlayacak tipik bir insanın yaratılması gerekmektedir*. Yani herkes için geçerli ve herkese uygun bir 'ideal tip' oluşturulmalıdır. Bu ilke sayesinde,

sosyologun inşa ettiği 'ideal tipler' ile gündelik hayatın 'tipleştirmeleri' arasında bir uyum yakalanması mümkün olabilecektir (Sofuoğlu, 2009:116).

3.1.2.3. Ortak Kabuller (Bakış Açılarının Karşılıklılığı)

Tipleştirmeler sayesinde bireyler, içinde yaşadıkları toplumsal dünyayı tipleştirirken esasında bir kurgu sistemi yaratmaktadırlar. Bu sistemin adı ise sağduyu bilgisidir. Ortak kabuller ise *tipleştirmeler ve sağduyu bilgisi sayesinde, diğer insanların da dünyayı bizim gördüğümüz gibi görüp algıladıkları şeklindeki temel bir varsayımdır* (Slattery, 2012:235).

Öznel arası bir sistem olan sağduyu bilgisi, ortak kabulleri içermektedir. Çünkü bu bilgi toplumsal kökenli bir bilgi olup, toplumsal olarak üretilmekte ve yine toplumsal olarak dil yoluyla yayılmaktadır. Dolayısıyla ortak olan bu bilgiyi edinen bir toplumun bütün bireyleri, belirli olgu ve kavramları birbirlerine benzer şekilde, ortak olarak algırlar. Bir başka deyişle ortak kabuller, yukarıda da ifade edildiği gibi, diğer insanların da bizimle aynı tipleştirmeleri yaptıkları, biz dünyayı nasıl görüp anlıyorsak onların da aynı şekilde görüp anladıklarını ifade etmektedir (Suğur, 2011:131).

Schutz, kültürlerarası iletişimin güçlüklerinin ve ortak bir dil konuşulduğunda bile ortak anlayışlar geliştirmenin ne kadar zor olduğunun ve bu yüzden anlaşmadan ziyade çatışmanın ortaya çıkma ihtimalinin yüksekliğinin farkında olmuştur. Bu nedenle gündelik bilgilerimiz asla sabit değildir, sürekli akış ve değişim halindedir ve hayatın yeniden yorumlanması, yaratılması ve onarılması gerekir (Slattery, 2012:235).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PKK'LI KADINLARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ VE ÖRGÜTE KATILIMINA ETKİ EDEN ALGISAL FAKTÖRLER

1. PKK'ya Katılan Kadınların Demografik Özellikleri

PKK'nın kuruluşunun ilk yıllarında, sayıları yok denecek kadar az olan kadın örgüt mensupları, PKK'nın faaliyetlerinin doruk noktasına ulaştığı 1990-1993 yılları arasında, yoğun bir şekilde örgüt içerisinde yer almaya başlamışlardır. 1993 yılına gelindiğinde, PKK'nın dağ kadrosundaki militanlarının yaklaşık üçte biri kadınlardan oluşmuştur. Sonrasında azalma eğilimine giren kadın katılımı, Abdullah Öcalan'ın yakalandığı 1999 yılında en yüksek seviyesine ulaşmıştır (Alkan, 2012:76).

Özcan ve Gürkaynak'ın, 2001-2011 tarihleri arasında, çeşitli nedenlerle hayatını kaybeden (çatışma, hastalık, örgüt içi infaz vb.) 1362 PKK'lı üzerinde yaptığı araştırmada, örgütün %12'sinin kadınlardan oluştuğu sonucuna varılmıştır (Özcan ve Gürkaynak, 2012). Alkan (2012:138)'in 835 PKK örgüt mensubunun özgeçmiş raporları üzerinde yaptığı araştırmaya göre ise PKK'nın %18'i kadınlardan oluşmaktadır. UTSAM tarafından 2270 örgüt mensubuna ait veriler üzerinde yapılan bir başka çalışmada ise, PKK'nın dağ kadrosunun % 23'ü kadınlardan oluşmaktadır (Özeren vd., 2012:21). Bu üç araştırmanın sonuçlarına bakıldığında, PKK'nın dağ kadrosuna mensup kadınların, örgütün %18'ine yakın bir bölümünü oluşturduğu Tablo-3'te gösterilmiştir.

Tablo-3 PKK'nın Dağ Kadrosundaki Kadın Oranı

ARAŞTIRMACI	ORAN
Nihat Ali ÖZCAN ve Erdem Gürkaynak	% 12
Necati ALKAN	% 18
UTSAM	% 23

PKK'nın dağ kadrosunda yer alan kadın örgüt mensuplarının yaşları, eğitim düzeyi, kardeş sayısı, meslekleri ve ekonomik durumlarına ilişkin bilgiler, PKK'ya katılan kadınların profili hakkında önemli ipuçları vermektedir. Bu bölümde, örgüt mensubu kadınların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

1.2. Örgüte Katılım Yaşı

Terör örgütlerine katılım yaşı; bireylerin sorunları, örgüte giriş nedenleri ve radikalleşme süreçleri hakkında önemli ipuçları vermektedir. Yapılan araştırmalarda, terör örgütlerine katılan bireylerin genel olarak 14-25 yaş grubunda yer aldıkları görülmektedir (Alkan, 2012:140).

Özcan ve Gürkaynak'ın, PKK konusunda yaptıkları çalışmaya göre, dağdaki örgüt mensuplarının katılım yaşı ortalaması, erkeklerde 19.6 iken bu oran kadınlarda 17.7 seviyesindedir. Kadınların %43.68'i 13-18 yaş aralığında örgüte katılmaktadır. Araştırmanın diğer bir sonucuna göre dağdaki bir örgüt mensubunun ortalama ölüm yaşı erkeklerde 26.4 iken, bu oran kadınlarda 26.0'dır. Kadın militanların dağda ortalama kalış süresi 8.3 yıl, erkek militanların dağda ortalama kalış süresi ise 6.7 yıldır (İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Raporu, 2013). UTSAM'ın raporuna göre, kadın örgüt mensuplarının yaşam süresi erkeklerden fazla olmakla birlikte ortalama 7 yıl olarak tespit edilmiştir. Bu rapora göre kadınların yaşam sürelerinin uzun olmasının nedeni olarak, kadınların geri planda daha çok yer alması gösterilmektedir (Demirkıran[Web], 2011).

Alkan ve Yücel tarafından 2002 yılında yapılan araştırmanın sonuçlarına bakıldığında, PKK'da faaliyet yürüten örgüt mensuplarının %77.4'ü 14-25 yaş aralığında, %18.2'si 26-35 yaş aralığında örgüte katılmaktadır. Gençlik dönemine denk gelen 14-25 yaş aralığında örgüte katılan kadın oranı ise %82.79 gibi oldukça yüksek bir seviyededir. Son yıllarda, çocuk yaştaki kadınların da örgüte kabul edildiği görülmektedir. 25 yaşından sonra ise PKK'ya kadın katılımı oldukça azalmaktadır (Alkan, 2012:141).

1993 yılında örgüte katılanlardan biri olan Ronahi, dağ kadrosundaki kadınların yaş ortalamasını şöyle ifade etmektedir:

“Ben PKK'ya kadın katılımlarının en yoğun olduğu dönemde, yani 1993 yılında katıldım. Benimle birlikte örgüte yeni gelenler arasında üniversiteli Berivan dışında, bayanların yaş ortalaması 15-16 civarındaydı. Doğu ve Güneydoğunun kırsal bölgelerinden gelenlerin yanında, çoğu İzmir, İstanbul, Adana gibi büyük şehirlere göç etmiş ailelerin çocuklarıydı” (Alkan, 2012:143).

1.2. Eğitim Seviyesi

Bireylerin eğitim düzeyleri ile terör hareketlerine katılım durumlarının incelendiğinde, bunu tek bir boyuta indirgeyerek yargıda bulunmanın doğru bir yaklaşım olmadığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte, terörün ortaya çıkmasına etki eden faktörlere bakıldığında, bunların çoğunun eğitim düzeyi ile yakın ilişki içerisinde olduğu algısı mevcuttur. Bireylerin eğitim düzeyleri, radikalleşme neden ve süreçleri hakkında önemli ipuçları vermektedir (Atıcı ve Gümüş, 2001:85).

Özcan ve Gürkaynak (2012) tarafından yapılan araştırmada, PKK'da faaliyet yürütenler arasında üniversite mezunu % 11, lise mezunu % 16, ortaokul mezunu % 13, ilkokul mezunu % 39, okur-yazar % 12 ve okuma yazma bilmeyen oranı ise % 9 olarak tespit edilmiştir.

TÜİK'in³ 2013 yılı Türkiye geneli eğitim düzeyi istatistiklerine göre ise üniversite mezunu oranı % 10.75, lise mezunu % 17.58, ortaokul mezunu % 18.94, ilkokul mezunu % 42.24, okur-yazar % 20.45, okuma yazma bilmeyen oranı % 3.86 ve eğitim düzeyi bilgisi bilinmeyen oranı % 2.48 olarak tespit edilmiştir.

Özcan ve Gürkaynak'ın yaptığı çalışmada, PKK'lı örgüt mensuplarının % 27'sinin lise ve üstü eğitim seviyesine sahip olduğu, TÜİK'in Türkiye geneli eğitim düzeyi verilerinde ise lise ve üstü eğitim seviyesi oranının % 28.33 ile sadece % 1.33'lük bir fazlalığa sahip olduğu görülmektedir.

Tablo-4 PKK'lı Örgüt Mensupları ve Türkiye Geneli Eğitim Durumu

EĞİTİM DURUMU	ORANLAR	
	PKK	TÜRKİYE GENELİ
Üniversite-Yüksekokul ve Üstü ⁴	% 11	% 10.75
Lise	% 16	% 17.58
Ortaokul	% 13	% 18.94
İlkokul/İlköğretim	% 39	% 42.24
Okur-Yazar	% 12	% 20.45
Okuma Yazma Bilmiyor	% 9	% 3.86
Bilinmeyen	—	% 2.48

Kaynak: Özcan ve Gürkaynak (2012) ile TÜİK'den derlenerek oluşturulmuştur.

PKK'lı kadın örgüt mensuplarının eğitim seviyeleri açısından bakıldığında, Alkan (2012) tarafından 151 kadın örgüt mensubu üzerinde yapılan araştırma sonuçları ve TÜİK'in 2013 yılı verileri karşılaştırıldığında, 'Okur-Yazar' ve 'Okuma Yazma Bilmeyen' grubundaki kadın oranının Türkiye genelinde %28.55, PKK'da ise %29.14 olduğu görülmektedir. İki veri kıyaslandığında, PKK'ya katılan eğitim seviyesi çok düşük kadın örgüt

³ Bknz. <http://rapor.tuik.gov.tr/reports/>

⁴ Üniversite ve Yüksekokul mezunları grubuna Açıköğretim Fakültesi mezunları da dâhildir.

mensubu oranının, Türkiye genelini yansıtır nitelikte olduğu dikkat çekmektedir (Tablo-5).

TÜİK'in 2013 yılı verilerinde, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan kadınların %47.60'ının 'Okur-Yazar' ve 'Okuma Yazma Bilmeyen' grubuna girdiği, PKK'lı kadınlar açısından bakıldığında ise bu oranın % 29.14 ile daha düşük bir seviyede olduğu görülmektedir.

Diğer dikkat çeken bir nokta ise, PKK'lı kadınların % 31.79'luk kesimi 'ortaokul ve üstü' eğitim seviyesine sahipken, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki illerde yaşayan kadınlar açısından bu oranın % 15.54 ile PKK'lı kadınların oldukça altında olmasıdır. Tablo-5'te sunulan bu veriler ışığında, PKK'lı kadınların Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan kadınlara kıyasla eğitim seviyesinin daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo-5 Türkiye Geneli, Bölgesel ve PKK Bazında Kadınların Eğitim Durumu

EĞİTİM DURUMU	ORANLAR		
	TÜRKİYE GENELİ	PKK	DOĞU VE GÜNEYDOĞU BÖLGESİ ⁵
Üniversite-Yüksekokul ve Üstü ⁶	% 9.39	% 3.31	% 4.93
Lise	% 14.88	% 9.27	% 8.96
Ortaokul	% 19.84	% 19.21	% 1.65
İlkokul/İlköğretim	% 24.88	% 38.41	% 33.71
Okur-Yazar	% 22.13	% 11.26	% 34.89
Okuma Yazma Bilmiyor	% 6.42	% 17.88	% 12.71
Bilinmeyen	% 2.43	–	% 3.14

Kaynak: Alkan (2012) ve TÜİK'den derlenerek oluşturulmuştur.

⁵ Mardin, Batman, Şırnak, Siirt, Şanlıurfa, Diyarbakır, Gaziantep, Adıyaman, Kilis, Van, Muş, Bitlis, Hakkâri, Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli, Ağrı, Kars, Ardahan, Iğdır, Erzurum, Erzincan ve Bayburt'un dâhil olduğu 24 ili içermektedir.

⁶ Üniversite ve Yüksekokul mezunları grubuna Açıköğretim Fakültesi mezunları da dâhildir.

PKK'dan ayrılan bazı örgüt mensuplarının ifadelerinde de örgüt içerisinde eğitim seviyesi yüksek kişilerin çokluğuna dair ifadelere rastlanmaktadır. Dilan, bu durumu şöyle anlatmaktadır:

“Katılımların çoğu üniversite ve metropollerdendi. Üniversite gençliği kişilik arayışı içindedir. Üniversitedeki örgüt elemanları, bu tür kişilik arayışı içinde ve boşluğa düşmüş gençleri buluyorlar ve örgütteki yaşam tarzını övüyorlar. Onlara hep ütopyalardan bahsediliyor. Üniversitede bu tür propagandalara maruz kalan genç de dağdaki örgüt mensubunu tanrı gibi görmeye başlıyor ve dağa geliyor” (Semiz, 2007:143).

Yukarıda sunulan bilgiler bağlamında, PKK'ya kadınların katılımını doğrudan eğitim seviyesinin düşüklüğüyle ilişkilendirmeye çalışmanın, yeterince anlamlı olmadığı düşünülmektedir.

1.3. Meslek

Meslek bir insanın; hayatında ne denli başarılı olacağını, arkadaş seçimini, yaşayacağı çevreyi, yaşam standardını, hayattan alacağı doyum ve nihayetinde mutluluğu yakalayıp yakalayamayacağını belirleyen en önemli kriterlerden biridir. Refah seviyesinin yüksekliği, statü, saygınlık vb. durumların varlığı ya da yokluğu, çoğu zaman kişilerin meslekleriyle doğrudan ilişki içerisindedir. Bu açıdan bakıldığında, örgüte katılan kadınların ekonomik özgürlüğe sahip olup olmadıkları ve mesleklerinin ne olduğunu bilmek önem arz etmektedir.

TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonunun raporuna (2012) göre, PKK'ya katılanların %78'i herhangi bir işte çalışmayan kişilerdir.

Alkan (2012:148)'in 151 kadın örgüt mensubunun özgeçmiş raporlarından elde ettiği verilere göre ise, PKK'da faaliyet yürüten kadınların

çoğunluğunun herhangi bir mesleği olmayan, işsiz, öğrenci, ev kızı ya da ev hanımı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo-6 Kadın Örgüt Mensuplarının Meslek Durumları

MESLEKLER	ORAN
Mesleği Olmayan	% 54
Ev Kızı/Ev Hanımı	% 26
Öğrenci	% 13
Diğer	% 7

Kaynak: Alkan(2012:148)'den derlenerek oluşturulmuştur.

1.4. Ekonomik Durum

Örgüte katılımı da rol oynayan faktörler arasında, yaşanan ekonomik sorunlar önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı kişiler yaşadıkları ekonomik sorunlardan dolayı, örgüte katılmayı bir çıkış yolu olarak görebilmektedir. Ekonomik açıdan bireyi rahatlatabilecek 'iş' gibi bir bağın olmaması, örgüte katılımı da önemli bir rol oynamakta ve katılımı etkileyen veya katılım sürecini hızlandıran bir rol oynamaktadır (Özeren vd., 2012:41).

Türkiye'de faaliyet yürüten terör örgütleri üzerinde yapılan çalışmalarda, örgüt mensuplarının genelde alt sosyoekonomik düzeyden gelen bireyler olduğu görülmektedir. Alkan (2012)'in çalışmasına göre, PKK'da faaliyet yürüten kadınların kendi değerlendirmelerine göre, %61'i 'düşük', %7'si 'orta' ve %32'si, 'iyi' seviyede bir ekonomik duruma sahiptir (Alkan, 2012:151).

Tablo-7 Kadın Örgüt Mensuplarının Ekonomik Durumları

EKONOMİK DURUM	ORAN
Düşük	% 61
Orta	% 7
İyi	% 32

Kaynak: Alkan(2012:151)'den derlenerek oluşturulmuştur.

1.5. Hane Büyüklüğü

Hane büyüklüğü, bireylerin hem sosyoekonomik düzeyini gösteren hem de bireylerin içinde yetiştiği ailenin niteliğini ortaya koymasından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda hane büyüklüğü, PKK'da faaliyet yürüten kadınların radikalleşme neden ve süreçleri arasındaki ilişkiyi anlamada bazı ipuçları vermektedir (Alkan, 2012:149).

Teslim olan ya da örgütten ayrılan kadınların anlatımlarına bakıldığında, büyük bir çoğunluğunun, çok çocuklu ailelere mensup oldukları görülmektedir.

Alkan (2012:150) tarafından yapılan çalışmada da, PKK'lı kadın örgüt mensuplarının genellikle çok çocuklu ailelerden geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Kadınların % 80'ine yakın bir bölümü beş ve daha fazla çocuklu ailelere mensuptur.

Tablo-8 Kadın Örgüt Mensuplarının Kardeş Sayısı

HANE İÇİNDE KARDEŞ SAYISI	ORAN
2 Kardeşi Olan	% 5.32
3 Kardeşi Olan	% 11.92
4 Kardeşi Olan	% 3.97
5 Kardeşi Olan	% 18.54
6 Kardeşi Olan	% 12.58
7 Kardeşi Olan	% 11.25
8 Kardeşi Olan	% 13.90
9 Kardeşi Olan	% 7.94
10 Kardeşi Olan	% 6.62
11ve Üstü Kardeşi Olan	% 7.94

Kaynak: Alkan(2012:150)'den derlenerek oluşturulmuştur.

2. Örgüte Katılıma Etki Eden Algısal Faktörler

Özneler-arası ilişkilerde, aktörlerin hangi eylem tarifelerine göre davrandıkları, hangi ilgililiklere göre karar verdikleri ve hangi gerekçelerle harekete geçtiklerine dair çözümlenmeler yapılması, sosyolojik araştırmalar için gerekli bir husustur. Eylemleri ortaya çıkartan bilinç süreçleri gibi, eylem biçimleri ve bunlara şekil veren neden ve ilgilerin tespit edilmesi, yorumlamaların da bu verilere göre yapılması gerekmektedir (Sofuoğlu, 2009:111).

Fenomenolojiye göre, mekân ve zamanda var olup, bütün insanlar için gerçek olan nesnel bir dış dünyanın mevcudiyeti görüşü, ayrıntılı inceleme ve sorgulamaya tabi tutulmalıdır. Nihayetinde fenomenoloji, dış dünyanın bir bilinç ürünü olduğu, olguları, yönelimsel davranışların varlığa çıkardığı ve insanın bilinç tarafından yaratılan bir dünyada yaşadığı varsayımına dayanmaktadır (Çiftçi, 1999:34). Bu açıdan değerlendirildiğinde, kadınların PKK'ya katılım nedeni olarak sunulan kabullerin, yeni baştan ele alınarak tartışılması gerektiği düşünülmektedir. Bu nedenle çalışmada,

'örgüte katılım nedeni' ifadesi yerine 'örgüte katılıma etki eden algısal faktörler' tabirinin kullanılması tercih edilmiştir. Kadınların örgüte katılımına etki eden algısal faktörler ya da PKK'nın istismar ettiği konular olarak ifade edilen hususların her biri, konuya fenomenolojik açıdan bakıldığında, zaman içerisinde oluşan *ortak kabulleri* ifade etmektedir.

Kadınların PKK'ya katılımına etki eden algısal faktörlerin neler olduğu ile ilgili olarak yapılan makro seviyede ve siyaset bilimi perspektifinde yapılan çalışmalarda, bunun dört ana başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunlar; ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel nedenler olarak sıralanmaktadır. En başta ise ekonomik nedenlerin geldiği kabul edilmektedir. Ekonomik yapıdaki dengesizlik ve bozuklukların örgüte katılıma ciddi etkisi olduğu, yoksulluğun örgüte hayat veren en önemli unsurlardan biri olduğu kanısı yaygındır. Yapılan araştırmalarda örgüte katılan kişilerin ailelerinin çok büyük bir kısmının orta ve ortanın altında gelir seviyesine sahip olduğu görülmektedir (Geleri, 2013:213).

Kuruluşunun ilk yıllarında bir gençlik örgütlenmesi olarak dikkatleri çeken PKK, şiddet üzerinde geliştirdiği politikalarla Doğu ve Güneydoğu illeri başta olma üzere özellikle İstanbul, İzmir, Bursa, Adana ve Mersin illerinde yaşayan Kürtleri kısmen etkilemeyi başarmıştır. Şiddetin meşruiyetini, bölgenin bilinçli olarak geri bırakılmışlığı ve Kürt kimliğine ilişkin geliştirdiği taleplerin üzerine inşa eden PKK, erkeklerin yanında kadınları da hareketin içerisine çekmek için stratejiler geliştirmiştir (Alkan, 2012:75).

PKK'da faaliyet yürüten kadın örgüt mensuplarına yönelik yapılan bir araştırmada kadınların; gençlik psikolojisi, yaşadıkları ailevi ve ekonomik sorunlar, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde kadının ikincil konumda olması ve devlet/güvenlik güçlerinin yanlış uygulamalarının etkileriyle radikalleşerek PKK'ya katıldıkları tespitinde bulunulmuştur (Alkan, 2012:75). Örgüt mensubu kadınların ifadelerine bakıldığında, sayılan bu faktörlere, 'ideolojik düşünce' ve 'Kürt kimliğinin inkârı' nedeniyle radikalleşerek örgüte katılmayı tercih edenleri de eklemek gerekir.

Bu bağlamda, öncelikle radikalleşmenin ne olduğu konusundan bahsetmek gerekir. Radikalleşme ile bir kişinin sıradan bir insanken, hangi nedenlerden hareketle ve hangi süreçlerden geçerek bir insanı öldürebilecek düzeye geldiği kastedilmektedir. Yapılan araştırmalar, bireylerin radikalleşerek bir insanı öldürebilecek düzeye gelmelerinin bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu süreci başlatan ise kişilerden daha çok örgütler olmaktadır. Örgüte katılan kişilerin radikalleşme süreçleri ise iki aşamada gerçekleşmektedir. Birinci aşamada terör örgütleri tarafından arkadaş ilişkisi, hemşerilik, akraba ilişkisi, sosyal ve kültürel faaliyetler, etnik ve dini değerler kullanılarak kişilerle iletişim kurulmaktadır. İkinci aşamada ise süreç içerisinde kurulan bu iletişim derinleştirilerek kişilerin toplumsal kimlik ve kişilikleri, kolektif bir grup dinamiği içerisinde silinerek yerine militan kimliği ve kişiliği kazandırılmaktadır (Alkan, 2013:134).

Radikalleşmeye neden olarak yukarıda sayılan faktörlerin yanında, gözden kaçırılmaması gereken bir konu da, terör örgütlerinin bireye değer verme, aidiyet hissi sağlama, problemlerine çözüm önerileri sunma gibi cazip görülen alternatifler getirmesinin, kadınları örgüte katılma sürecinde motive eden oldukça önemli hususlar olduğu gerçeğidir (Özeren vd., 2012:9).

Kişilerin örgüte katılımları, gönüllü olabildiği gibi zorlama yoluyla da olabilmektedir. 517 PKK mensubuna ait veriler üzerinde yapılan bir çalışmada, örgüte katılımın %82,8 oranında gönüllülükle ve %17,2 oranında ise zorlama ile olduğu tespit edilmiştir (Şimşek, 2012:140).

Kadınların PKK'ya katılımı tek bir somut nedene bağlamanın veya 'şu neden/nedenlerle kadınlar örgüte katılmaktadır' gibi bir yargıya varmanın, fenomenolojik açıdan bakıldığında 'gerçekliği' tartışmalıdır. Kadınların radikalleşerek PKK'ya katılımlarını, çok farklı kategorilere ve nedenlere ayırmak mümkündür.

Kadınları, ölümün onlar için çok yakın olduğu, güç doğa şartları ve zor yaşam koşullarına sahip dağlara çıkararak duygu ve düşünceler, inanç, ideoloji, zorunluluklar vb. faktörlerin neler olduğunu bilmek son derece

önemlidir. PKK'nın dağ kadrosundaki kadınların fenomenolojik perspektiften değerlendirilmesi sürecinde ilk olarak, kadınların örgüte yönelmesine etki eden algısal faktörlerin, sorgulayıcı ve anlamacı bir tarzda ele alınması uygun olacaktır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde sunulan, örgüt mensubu kadınların ortak bilgi stoklarının ve yapılan tiplendirmelerin anlaşılabilirliğini arttırmak, söylemlerine yer verilen kadınları daha iyi anlayabilmek amacıyla bu bölümde, kadınların örgüte katılımına etki eden algısal faktörlere ilişkin kavramsal ve alanyazına dair bilgiler sunulmuştur.

Fenomenolojik perspektiften bakıldığında, bu bölümde sunulan hususların her birinin, PKK tarafından yürütülen algı yönetimi neticesinde istismar edilen ve örgüte katılıma etki eden bilgi stokları olduğunu söylemek mümkündür.

2.1. İdeoloji ve Kimlik İddiası

Kavram olarak kimlik; kolektif aidiyet dışında, kişinin arzuları, hayalleri, kendisini tanımlama, yaşam görüşü gibi hayattaki duruş yerini bildiren niteliklerin toplamını ifade etmektedir. Toplumsal ve tarihsel süreç içerisinde değerlendirilecek olan bireyin, topluluk veya grup normlarına dayalı olarak geliştirdiği kolektif kimlik algısı ise etnisite ve etnik kimlik yaratımı sürecinde etkili olmaktadır (Yanık, 2013:228). Kimlik, etnik farklılıklar başta olmak üzere bireyin dini, kültürel, cinsel farklılıklarını vb. anlatmak için kullanılmaktadır. Kimlik hem bireysel hem de kolektif boyutu olan bir olgudur. Kimliğin görünen bariz işlevi *'kişiyi ötekilerden ayırmasıdır'* (Özdağ, 2013a:39).

Türkdoğan (2008:29) kimliği, *"Bir ferdin benlik duygusu veya kendini bilmesinin bir yansıması, kişiye ve topluma nitelik kazandıran, ne olduğunu belirleyen ve öteki konumundan ayıran bir karakter yapısı"* şeklinde tanımlamaktadır.

Kimlik, insanların doğal, toplumsal ve kültürel özelliklerinin ortaklaşa meydana getirdiği toplumsal bir profili tanımlamakta ve bir çeşit marka işlevi görmek suretiyle, temsil ettiği grubu diğerlerinden ayırmaktadır. İçinde yaşanan ülke, coğrafya, sosyo-kültürel çevre gibi unsurlar ise kimliğin oluşumu ve biçimlendirilmesinde etkili olan faktörlerdir (Doğan, 2007:472).

Kimlik tanımlamasının bir boyutu olan etnisite, bir toplumdaki insanları diğerlerinden ayıran kültürel unsurları ifade etmektedir. Etnik grubun üyeleri, kendilerini diğerlerinden farklı görmektedirler. Toplumsal yapının bir parçası olan etnisitenin tanımlanmasında ise etik ve emik olmak üzere iki yaklaşım vardır (Doğan, 2007:470).

Etik yaklaşım, araştırma konusuna dışarıdan bakışı ifade etmektedir. Bu yaklaşım, incelenen konu veya olgunun, evrensel olduğunu varsaymakta, toplumların tamamında farklı düzeylerde olmakla birlikte, kültürden veya toplumdan bağımsız evrensel bir düzenliliğin olabileceğini iddia etmektedir. Araştırma konusunun, kendi bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini ifade eden ve içeriden bakışı ifade eden emik yaklaşım ise, araştırma konusunun yerel/kültürel olduğunu varsaymaktadır. Emik yaklaşım, bir kültürde var olan davranış ve tutumların, o kültürün kavramlarıyla açıklanabileceği temeline dayanmaktadır. Emik araştırmalarda, etnografik, simgeselci ve fenomenolojik çalışmalara benzer bir durum söz konusudur ve bu nedenle nicel analiz teknik ve yöntemlerden ziyade nitel açıklamalar kullanılır (Erkenekli, 2012:223-224).

Etnisite açısından bakıldığında emik yaklaşım, bir grubun kendisini ifade ve tanımlama biçimini kastetmektedir. Bu yaklaşımda etnikliği, grubun kabul ve tanımları biçimlendirmektedir. Etik yaklaşımda ise bir ülkedeki etniklik olgusunun dışarıdan değerlendirilmesi ve tanımlanması söz konusudur (Doğan, 2007:470).

Etnisite, paylaşılan kültürel mirastır. Etnisitede insanlar, kendilerini diğerlerinden ayırt edici toplumsal bir kimlik veren ortak soy, dil ya da dine

dayanarak bir etnik kategorinin üyesi olarak tanımlarlar. Biyolojik özelliklerden oluşan ırktan farklı olarak etnisite, kültürel özelliklerden oluşmaktadır (Macionis, 2012:358).

Bireylerin belirli bir etnik kimliğe yönelimde bulunması; toplumsal, siyasi ve kültürel fonksiyonların tutarsızlığı ya da değişimi ile doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle etnisiteye ilişkin bir tanımlama yaparken, bireysel arka plandan ziyade, toplumsal ve siyasal arka planına bakmak gerekmektedir (Yanık, 2013:234).

Kimliğin inşası, karşıtların yani 'ötekilerin' belirlenmesini gerektirmektedir. 'Biz' ve 'onlar' arasındaki farklılık, dil ve yoksulluk bağlamında yapılan kodlamanın yanında, sosyo-ekonomik ve politik süreçleri de kapsamaktadır (Çağlayan, 2013:184).

Komünizmin yıkılmasıyla birlikte ortaya çıkan ve artan milliyetçi yönelimler ve etnik hareketler, Türkiye'de de kimlik sosyolojisinin gündeme gelmesine neden olmuştur (Türkdoğan, 2008:424). 1990'lara kadar Marksist-Leninist bir örgüt olarak tanımlanan PKK da bu sürece uyum göstererek, Kürt etnik milliyetçiliğini ideolojisinin⁷ temeline oturtan bir örgüt haline gelmiştir.

Kürt halkının uzun yıllar ezildiğine, PKK'nın Kürt halkının haklarını savunan bir örgüt olduğuna ve bu hakları almak için silah kullanmaktan başka yol olmadığına inananlar da, bu gerekçeyle örgüte katılım göstermektedir (Özeren vd., 2012:40). Geçmişte çıkan Kürt isyanlarından farklı olarak PKK ile ortaya çıkan bu isyanın dikkat çeken özelliklerinden birisi de, kimlik vurgusunu ön plana çıkarmasının yanında kadınların bu hareket içerisinde aktif rol almasıdır (Çağlayan, 2013:18).

⁷ İdeoloji terimi, insan doğası, toplum ve hayatın nasıl olması gerektiği konusunda önceden belirlenmiş yanlı bir bakış açısını anlatmakta kullanılan bir kavramdır. İdeolojiler, komünizm ve faşizm gibi oldukça yapılaşmış ya da sistematik düşünceler bütünü anlatmanın yanında güç, siyaset ve sosyal düzen hakkında temel duygular ve hatta önyargıları da yansıtabilmektedir. Mannheim'e göre sosyal hayat, rakip ideolojiler tarafından desteklenen rakip sosyal gruplar arasındaki sürekli bir güç mücadelesidir (Slattery, 2012:251).

İstanbul'da bir üniversitede öğrenci olan ve ekonomik açıdan da fazla bir sıkıntısı olmadığını ifade eden İpek'in öyküsü, kimlik olgusunun örgüte katılıma olan etkisine bir örnektir. Alevi ve Kürt kimliği nedeniyle ötekileştirildiğini düşünen İpek, kendisini PKK'ya katılmaya götüren süreci şöyle anlatıyor:

“Dersimin bir köyünde doğdum. Ailem tipik bir dersim ailesiydi. İlkokulu orada bitirdim ve Elazığ'a taşındık. Ortaokul ve liseyi de Elazığ'da bitirdim. Sekiz kardeşlik. Babam işçiydi. Elazığ'da bazen sabahları kalktığımızda, duvarlarımıza 'komünistler Moskova'ya' diye yazılmış olduğunu görürdük. Neyin nesi olduğunu anlayamıyorduk. Daha sonra anladık ki bizi karalıyorlar, bunlar Alevidir, Kızılbaşır diye. Diyebilirim ki devrimciliğim, Aleviliği savunmakla başladı... Elazığ'da Alevi olduğumuz için çok aşağılandık, bayağı çektik yani. Sonrasında İstanbul'a taşındık. Bir ara anaokulu öğretmenliği yaptım, sonra edebiyat fakültesine kaydımı yaptırdım. PKK ile olan ilişkim orada daha da gelişti... PKK'ya katılma gerekçem tamamıyla Kürt sorunuydu, biraz da milliyetçiydim. Genelde ülkemiz, özelde ise ailemiz çok çekmişti. Katılma gerekçelerimde öyle kadın madın özgürlüğü falan gibi nedenler yoktu, ülkem vardı. Ekonomik bağımsızlığımı kazanmış ve üniversitede okuyordum. Katılmamın tek nedeni ülkeme ve halkıma olan sevgimdi...” (Buldan, 2004:110).

2.2. Ekonomik Nedenler

Bir insanı hayata bağlayacak meslek gibi bir bağın olmaması ve bu duruma bağlı olarak gelişen ekonomik sorunların, PKK'ya katılımında önemli rol oynadığına dair bir algının varlığından bahsetmek mümkündür (Özeren vd., 2012:41).

PKK'dan ayrılan ya da teslim olan kadın örgüt mensuplarının anlatımlarına bakıldığında, ekonomik nedenlerden dolayı çareyi örgüte katılmakta bulanlar olduğu görülmektedir. Bunlardan biri olan Sozdar,

yaşadığı ekonomik sorunlar ve işsizlik nedeniyle örgüte katılımını şu sözlerle anlatmaktadır:

“Beni yaşama bağlayacak herhangi bir eğitimim, mesleğim ve dolayısıyla bir işim yoktu. Ailem ilkokuldan sonra okula devam etmeme izin vermediği gibi evden dışarıya da adım atmamı yasaklamıştı. Bundan dolayı herhangi bir işte de çalışmıyordum... Arayış içinde olduğum bir dönemde PKK'nın benim için bir çıkış noktası olabileceğini düşünmeye başladım. Mahalleden bir arkadaşım vardı onunla karar verdik örgüte katılmaya” (Alkan, 2012:173).

Sozdar ve onun gibi ekonomik sıkıntılar içinde bulunan kadınlar için PKK, arayışlarına ve mevcut yaşamından kurtulmaya cevap olabilecek bir çözüm noktası olarak görülebilmektedir.

2.3. Gençlik Psikolojisi

Gelişim psikologlarınca gençlik dönemi, insan yaşamının en güzel, en mutlu dönemi olarak nitelendirilirken, aynı zamanda bir 'kriz' ya da 'bunalım dönemi' olarak da ifade edilmektedir. Bu dönemde gençler; kendini değersiz görme, güvensizlik, çabuk üzülme ve sevinme, maceracı ve kabına sığmaz bir ruh yapısına sahiptirler. Bencilleşme, artan istekler, kuralları saçma ve kendine tanınan hakları yetersiz bulma, ana babadan başlayarak devlete varana kadar hiçbir otoriteyi tanımama, hayalci ve idealistlik durumları söz konusudur. Kimi gençler bu dönemi bir sorun yaşamadan atlatabilirken, kimi gençler de büyük sıkıntı, kaygı ve travmalarla bu dönemi atlattıklarıdır (Alkan, 2013:117).

Ergenlik ve gençlik dönemlerinde, her türlü otoriteye karşı direnç ve kendi doğrularına inanma biçiminde ortaya çıkan ruh halinin, aileler tarafından iyi yönetilememesi halinde çocuklar; kendisine birey olarak değer verilmediği, anlaşılmadığı, sürekli dayatmalar karşısında kaldığı,

özgürlüğünün kısıtlandığı ve kişiliğinin yok edildiği gibi duygulara kapılabilmektedirler (Çitlioğlu, 2008:280).

Terör konusu ile ilgili yapılan araştırmalar gençlerin; ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve psikolojik nedenlerden dolayı terör örgütlerine katılmadıklarını göstermektedir. Ancak bu sorunlar nedeniyle gençler, radikalleşerek terör örgütlerine katılmaya hazır hale gelmektedir. Terör örgütleri de gençleri kazanmada bu sorunları istismar ederek propaganda malzemesi olarak kullanmakta ve onları kendine çekmektedir (Alkan, 2013:110).

Güvensizliğin hâkim olduğu bir ortamda gençler, özellikle de bunların arasında farklı etnik köken veya kültürden olanlar ya da kendisini farklı bir kimlikle ifade etmek isteyenler, kendilerini korumak ve gerektiğinde saldırılara karşılık verme hissine kapılabilmektedir. Bu durumda çare ve çıkış yolu olarak ise silah görülmektedir (Semiz, 2007:119).

Alkan ve Yücel'in, PKK'nın www.serxwebun.com.şehitler adlı web adresi üzerinde yaptıkları bir araştırmada, çatışmalarda ölmüş 216 örgüt mensubundan %77.4'nün 14-25 yaş grubunda olduğu tespiti yapılmıştır (Alkan, 2013:109). Bu verilerden de açıkça anlaşıldığı üzere gençler, örgütün insan kaynağının temelini oluşturmaktadır.

PKK gibi bir harekete katılan kişilerden birçoğu bu harekete, Hoffer (2005:29)'in ifadesiyle *“hayat koşullarında meydana gelecek ani ve büyük bir değişiklik ihtimalinin çekiciliği nedeniyle”* katılmaktadır.

13 yaşında örgüte katılan Dilaram'ın hikâyesi, gençliğin vermiş olduğu arayış ve heyecanın, PKK'ya katılmadaki etkisine bir örnektir:

“1991 baharıydı. 13 yaşında, kıpır kıpırdım. Bir gün ablamlarla dağa pancar toplamaya gittik. PKK'lıları ilk o zaman gördüm. Kadınlar da vardı. Önce korktum. Çünkü köylüler onlar için ‘dağdaki mahkûmlar’ diyorlardı. O an, ‘kaderimin değişeceği yer burası’, dedim. Mutlaka

onlarla olmalıydım. Tarihini okumuştum ama Kürdistan neresi, bilmiyordum. Babam, ‘yaşadığımız köy’, derdi. PKK’lılar, ‘Kürdistan için savaşıyoruz. Siz niçin bize katılmıyorsunuz?’ dediler. Akşam dönüşte düşündüm. Anneme, dağdaki mahkûmlara katılacağımı söyledim. Sonra köye gelip bayrak açtılar. Muhtarın evinde toplandılar. O gün kararımı verdim. Nöbetçi PKK’lıya ‘ben de geliyorum’ dedim. ‘Yaşın küçük’ dedi. Amcamın oğlu Welad’la katıldık” (PKK’lı Kadın Teröristler Tecavüzü Anlattı[Web], 2012).

Dilaram’ı dağa götüren sürece bakıldığında bunu, gençliğin verdiği bir arayışın sonucu olarak değerlendirmek gerekir. Dilaram ve ona benzer birçok genç kız, gençlik psikolojisi ve arayışının etkisiyle bir anda kendini örgüt içerisinde bulmuştur.

Çocuk yaşta ve PKK’nın ideolojisi ve amacının ne olduğunu bile idrak edemeyecek bazı kadınların, gençliğin verdiği heyecan ve arayışla örgüte katıldıkları görülmektedir. Bunlardan biri olan Rozerin, adım adım kendisini dağa götüren süreci şöyle anlatıyor:

“1992 yılında partiye katıldım. Partiye katıldığımda 12 yaşında olmamdan ötürü fazla bir bilincim yoktu. Arkadaşlar gelip anlatıyorlardı. Köyleri, gerilla yaşamını, bağımsız Kürdistan’ı... Bütün bunlar beni etkiliyordu. Ayrıca kırsal arazi oldukça ilgimi çekiyordu. Arkadaşların sohbetleri, tartışmaları oldukça akıcıydı. Örgüte katılmak istedim fakat çocuk olduğum için sıcak bakmadılar. Bana İzmir-Cizre arasında kuryelik yapma görevi verdiler. On ay kadar İzmir’den Cizre’ye savaşçı olarak katılanları taşıdım... Belli bir süre bu işi yaptıktan sonra deşifre oldum. Ben de bunun üzerine Cudi’deki gerilla birliğine katıldım...” (Buldan, 2004:86).

Bir kitle hareketinin kendine taraftar bulması ve bu kişilerin taraftarlığını devam ettirmesi, kişisel yükselme arzusunu tatmin edebileceğinden dolayı değil, kişilerin kendinden kurtulma arzusunu gerçekleştirebilmesinden ötürüdür. Hayatlarını tamiri imkânsız şekilde kötü bulan kişiler, kişisel yükselmede değerli bir amaç bulmazlar. Onların en içten

arzuları, yeni bir hayattır. Buna imkân olmadığına göre, kutsal bir amacın kimliğini kişiliklerine katmak yoluyla yeni bir güven, umut, değer ve öğünme duygusuna sahip olmaktır. Aktif bir kitle hareketi, onlara bu isteklerini gerçekleştirmeyi vaat etmektedir (Hoffer, 2005:40). Kadınların PKK'ya katılımında, bu sözü doğrular nitelikte örnekler görmek mümkündür.

15 yaşında örgüte katılan ve gerilla olmakla, kahraman kimliğini elde edeceğine inanan Aylin'in sözlerini bu bağlamda değerlendirmek gerekir:

“Gerilla olmak bir tür kahramanlık gibi geliyordu bize. Yoksa Kürdistan'ın bağımsızlığı değildi çekici olan...” (Matur, 2013:53).

2.4. Kişisel ve Ailevi Sorunlar

Dağa çıkanlar arasında, aile ortamında huzurlu olmayan ve kişisel sorunları olanlar, önemli yer tutmaktadır. Örgüte katılımlarda etkisi olan aile faktörü, başlı başına incelenmesi gereken bir konudur.

Bir bireyin yaşamında, doğumundan ölümüne kadar etkisi devam eden tek kurum olarak aileyi söylemek mümkündür. Okul arkadaşlıkları, komşuluk, iş yaşamında edinilen çevreler vb. sürekli değişkenlik göstermesine karşılık bireyi, gerek ruhsal gelişim ve gerekse davranış biçimleri açısından en fazla etkileyen kurum olarak karşımıza aile çıkmaktadır (Çitlioğlu, 2008:279).

Parsons'un yapısal işlevselci kuramına göre ailenin, birincil sosyalizasyon ve yetişkin kişiliklerin sabitlenmesi olmak üzere iki temel işlevi bulunmaktadır (Ecevit ve Karkıner, 2011:139). Büyüme sürecinde iyi aile içi ilişkilere sahip çocuklar; mutlu, yapıcı ve bunalımdan uzak bir birey olarak yetişmektedir. Uyum bozukluğu gösteren çocuklar ise, genellikle aile ortamı sorunlu, zayıf bir anne-baba-çocuk ilişkisinin ürünüdür. Anne baba sevgisinden mahrum olarak büyüyen çocuklar, büyük bir ilgi ve sevgi açlığı

çekmekte ve bu da kimi zaman bir takım davranış bozukluklarına neden olabilmektedir (Alkan, 2013:118).

Ailevi sorunları çeşitli başlıklar altında tasnif etmek mümkündür. Bunlar arasında ön plana çıkanlar;

- Otoriteden kurtulma isteği,
- Zorla evlendirme/ berdel ⁸ / istediği kişi ile evlenmesine izin verilmemesi,
- Evde fiziki ya da psikolojik şiddet görme olarak sıralanabilir (Özeren vd., 2012:9).

Gençlik döneminde en etkin duygu, otoriteden kurtulma ve özgür olma isteğidir. Bu nedenle gençler, her şeyi ve herkesi acımasızca eleştirebilmektedir. Gençlerde görülen diğer bir durum da kendine ait bir benlik, kişilik ve kimlik geliştirme isteğidir. Aile ortamında adam yerine konmama, anlayışsızlık, baskıcı ve katı tutumlarla karşılaşan gençler, kendine değer veren, yetişkin yerine koyan ortamlar aramaktadırlar. İşte tam bu kavşakta karşılıklarına, onların istedikleri saygı, sevgi ve değeri sunmayı vadeden terör örgütleri çıkmaktadır (Alkan, 2013:119).

PKK'daki gençlerin büyük bir kısmı çok çocuklu ailelerden gelmektedir. Özellikle aile içinde şiddete maruz kalan ve sevgi göremeyen çocukların bilinçaltına yerleşen şiddet, hoşgörüsüzlük ve ilgisizlik, gençlerin terör örgütlerine yönelmelerine neden olabilmektedir (Semiz, 2007:146).

Yapılan çalışmalarda, kişilerin yaşadığı ailevi sorunların, örgüte katılımında önemli etkisi olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Kimi kadın örgüt mensuplarının, ergenlik döneminde ailesiyle yaşadığı çatışmadan, kimisinin yeterli sevgiyi alamamasından ve hatta ailesi tarafından reddedilmesinden,

⁸ Berdel, iki erkeğin, birbirlerinin kızkardeşleri ile evlenmesi durumudur. İki aile aralarında anlaşarak kızlarını oğulların alacakları kızın ailesine verirler. Kızlardan birinin ölümü halinde ise kocası baldızıyla evlenme hakkına sahiptir. Bu evliliklerde amaç ailedeki otorite ve çocuklar üzerindeki denetim devamını sağlamak ve başlık, takı gibi düğün giderlerinin yarattığı ekonomik zorluklardan kaçmaktır. Bu tür evliliklerde evlenen gençlere söz hakkı verilmeyerek gençlerin mutsuzluklarına sebep olunmakta ve kimi zaman da intihara varan durumlarla karşılaşmaktadır (Doğan, 2007: 212).

çocuk yaşta evlendirilmek istenmelerinden, kimisinin de anne babanın ayrı olması gibi sorunlardan etkilendiği görülmektedir. Aile içerisinde düştüğü boşlukta bir çıkış yolu arayan kadınlar, kendilerine bir çıkış yolu aramakta ve bu durumu da PKK en iyi şekilde değerlendirmektedir (Alkan, 2012:167).

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki feodal yapı ve kültürün etkisiyle, çocuk yaşta yapılan evlilikler ve berdel nedeniyle çok sayıda kadın kurtuluşu, 'kadına özgürlük' vaat eden PKK'ya katılmakta aramaktadır. Berdel usulüyle evlendirilmek istenen bir kadın, örgüte neden katıldığını şöyle anlatmaktadır:

"Lisede okurken ailemin baskısıyla okulu bırakmak zorunda kaldım. Sonrasında da ağabeyimin karısının erkek kardeşi ile berdel usulü evlendirileceğimi öğrendim. Bunun üzerine evden kaçmaya karar verdim. Gidecek bir yerim yoktu. Bir arkadaşımın tek kurtuluşunun örgüte gitmek olduğunu söylemesi üzerine ben de örgüte katılmaya karar verdim" (Özeren vd., 2012:35).

Örgüte katılan genç kadınların önemli bir kısmı PKK'yı, sahip oldukları yaşamdan kurtulabilmenin bir yolu olarak görmüşlerdir. Kızların çoğunun ilkokuldan sonrasında devam edemediği, 15'li yaşlarda ailesinin seçtiği bir adamla evlendirildiği bir ortamda PKK, bu hayattan kurtulabilmenin tek yolu olarak düşünülmüştür (Marcus, 2012:233).

14 çocuklu bir babanın kızı olan Ronahi, babasının annesinden ayrılarak bir başka kadınla evlenmesinden sonra '*büyük bir boşluğa düştüğünü, henüz daha on üç yaşında olduğu bir dönemde, bu boşluğu akrabası olan teyzesinin oğlunun çok iyi değerlendirdiğini ve kendisini PKK'ya götürdüğünü*' anlatmaktadır. Beritan ise babasının evin ihtiyaçlarını dahi gidermediği gibi, üstüne bir de eve kuma getirmesi üzerine yaşadığı duygusal travmayı ve sonrasında örgüte katılımını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Aile olarak Mardin’den göç edip İstanbul’a gelmiştik. Zaten çevreye bir uyum sorunum vardı. Babam kahvehane açmıştı, fakat çok kumar oynadığından doğru düzgün eve para getirmiyordu. Bir de üstüne üstlük eve kuma getirmişti. Bize hiç değer vermiyordu, anneme ve bize sürekli küfrediyordu. Bu ortama daha fazla dayanamayıp PKK’ya ilk katılan önce ablam oldu. Ardından da ben katıldım” (Alkan, 2012:152).

2.5. Sosyo-Kültürel Nedenler

Kimisi bağımsız bir şekilde, kimisi ise birbiriyle bağlantılı olan ve PKK’ya katılıma etki eden, çok sayıda toplumsal faktörden bahsetmek mümkündür. Örgüte katılımı etkisi olan sosyo-kültürel nedenler konusuna girmeden önce, toplumsal yapı ve buna ilişkin bazı kavramlardan bahsetmek gerekir.

Toplumsal yapı kavramı, toplumların yapısını, toplumsal olayları ve toplumsal ilişkileri ortaya koymaya çalışan, sosyolojinin en temel kavramlarından biridir. Bazı sosyologlar toplumsal yapıyı, *toplumdaki sürekli ve örgütlenmiş ilişkiler* olarak tanımlamaktadır. Toplumsal yapı; kültürün, sınıfsal durumun, statü, rol, grup ve kurumların birbirleriyle kurmuş oldukları ilişkiler sonucu ortaya çıkmaktadır (Sungur, 2012:4).

Kişinin toplumsal yapı içinde işgal ettiği konuma ise ‘statü’ denilmektedir. Statü, kişiye ekonomik ve siyasal haklar veya ayrıcalıklar sağlayabilen toplumsal bir mevkidir. Daha açık bir ifadeyle statü, *“bir toplumda geçerli olan kültürel değer ve normlar doğrultusunda kişilerin mesleki konumlarına, bağlı buldukları aile, aşiret, cinsiyet, ırk gibi değişik durumlarına atfedilen itibar, unvan ve güç gibi değerlendirmeleri içermektedir”* (Erkenekli, 2009:50).

Bireyler toplum içindeki statülerini edinilmiş ve kazanılmış statüler olmak üzere iki şekilde elde etmektedirler. Edinilmiş statü, bireyin doğrudan

bir çabası olmadan, kendi dışındaki faktörler tarafından sağlanan statüdür. Yaş, cinsiyet ve doğumla beraber sahip olunan özellikler buna bir örnektir. Kazanılmış statü ise, bireyin kendi isteği ve çabalarıyla gönüllü olarak elde ettiği statüdür. Hastanede doktor olmak ya da üniversitede öğrenci olmak buna örnek olarak verilebilir (Özkalp vd., 2006: 45-46).

Geleneksel toplumlarda yaş, cinsiyet ve gelinen sosyal köken gibi edinilmiş statüler baskınken, modern toplumlarda kazanılmış statülerin daha yaygın olduğu görülmektedir. Statülere ilişkin olarak ise 'normlar' bulunmaktadır. Normlar, statülere ilişkin hakları, görevleri, ayrıcalıkları ve zorunlulukları kapsamaktadır. 'Rol' kavramı ise, belirli bir statüyü işgal eden kişiden beklenen davranıştır. Statü ve rol, aynı madalyonun farklı iki yüzü gibidir. Statü bireye belli hak ve yükümlülükler getirirken; rol ise bunun gereklerini yerine getirmektir (Sungur, 2012:5).

Toplumsal öğelerin birbirleriyle olan ilişkilerinde, ortak değerler çerçevesinde ortak bilinci ifade eden, düzen ve sürekliliği sağlayarak bütünleştirici bir role sahip olan şeye ise 'kültür' denilmektedir. Kültürü, bir halkın "bütün yaşam biçimi" anlamında kullanmak da mümkündür (Gökalp, 2012:7). Hofstede'ye göre kültür ise bir tür zihinsel programdır. Bu programın kodları bebeklikten başlayarak ailede yazılmakta, okul ve diğer kurumlarda toplum tarafından geliştirilerek insanların bilinçaltlarına işlenmektedir (Erkenekli, 2011:3).

Normlar, değerler, inançlar, semboller ve dil, kültürün en temel öğeleridir. Her toplumda bireylerin tutum ve davranışlarını belirleyen, nasıl giyineceğinden, nasıl yemek yiyeceğine, nerde nasıl davranması gerektiğine ilişkin uyması gereken normlar yer almaktadır. 'Değer' kavramı ise, amaçlarımızı ve davranışlarımızı belirlemede bize neyin doğru, neyin yanlış olduğunu söyleyen standartlardır. Norm ve değerler arasındaki en temel farklılık, değerlerin soyut ve genel kavramlardan oluşması, normların ise belirgin ve yol gösterici olmasından kaynaklanmaktadır (Sungur, 2012:31-37).

Türkiye'deki yerel kültürü ele alan çalışmalarda, genellikle Batı'da üretilen ve genel olarak Batılı toplumların ihtiyaçlarına yönelik bilimsel kuramların ve modellerin sorgulanmadan ithal edilip uygulanmaya veya uydurulmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu nedenle, yerel kültürü inceleyen çalışmalarda sosyal bilimcilerin, içinde buldukları kültürü iyi inceleyip anlamaları ve buna uygun kuramlar ve modeller geliştirmeleri gerekmektedir (Erkenekli, 2012:221).

Özellikle son yıllarda kültürel ve sosyal değerlerde yaşanan hızlı değişimler, toplumda sapma ve uyuşmazlıklara neden olmaktadır. Özellikle şehirleşme ve göç olgularından kaynaklanan sosyal sorunlar ve kültür değişimleri, suça olduğu kadar şiddet kullanımına da katkıda bulunmaktadır. 1950'li yıllardan sonra yaşana hızlı göç olayı, bir takım sorunları da beraberinde getirmiştir (Alkan, 2013:45). 1980'lerde artan terör olayları sonrası, Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden ülkenin batısına yaşanan ikinci göç dalgası ise, Türkiye'nin demografik yapısını değiştirmiş ve göç alan yerlerde farklı sorunların yaşanmasına neden olmuştur (Tan, 2009:379).

Oluşan gecekondü bölgeleri, başta terör örgütleri olmak üzere pek çok suç örgütlenmesi için bir potansiyel oluşturmuştur. Gecekondü bölgelerinde yaşayan ve kendini ezilmiş, horlanmış, dışlanmış hisseden kitleler, suç ve terör örgütlerince istismar edilebilecek uygun birer hedef haline gelmiştir (Alkan, 2013:47).

PKK'ya katılıma neden olan sosyal faktörlerin neler olduğuna bakıldığında; sanayileşme ve kentleşmenin getirdiği sorunlar, iç göçler ve sonucunda meydana gelen çevreye uyum sorunu, sosyal ve kültürel değişimde yaşanan sorunlar, toplumsal yapının feodal özelliğe sahip olması, din ve mezhep ayrılıklarına dayalı sorunlar, güvenlik güçlerine ve devlete olan güvenin ve inancın düşük seviyede olması, ahlaki değerlerde yaşanan yozlaşma ve buna benzer sosyal faktörler, sebep olarak sıralanmaktadır (Geleri, 2013:214).

Bunlar arasında, PKK'nın bölgede destek bulmasının en önemli iki nedeni olarak ise; bölgenin sosyo-ekonomik yapısı ve eğitim düzeyinin düşük ve yetersiz olması gösterilmektedir. PKK'ya mensup örgüt üyeleri üzerinde yapılan bilimsel araştırmalar, örgüt üyelerinin büyük bir çoğunluğunun işsiz, tatmin edici bir sosyal statüye sahip olmayan ve gelecekte de böyle bir ümidi taşımayan insanlar arasından çıktığını ortaya koymaktadır. Netice olarak, hayattan herhangi bir beklentisi olmayan ve kaybedecek bir şeyi olmadığına inanan gençler, PKK'ya yönelmekte ve bu yapı içerisinde bir kimlik kazanmaya çalışmaktadır. Diğer bir husus ise toplumda var olan kültürel farklılıkların örgüte katılıma olan etkisidir. Özellikle şiddeti normal ve çözüm elde etmek için meşru gören bir kültürel koda sahip toplum veya gruplar, terörizm için çok elverişli bir kaynak oluşturmaktadır. Feodal yapı ise kendine ait gelenekleri, kuralları ve kültürel değerleri ile terörizm için ayrı bir ortamın habercisidir (Geleri, 2013:215-216).

Türkiye, kültürel değer boyutları açısından bakıldığında, *güç mesafesinin* oldukça fazla olduğu bir ülkedir. Türkiye gibi güç mesafesinin yüksek olduğu kültürlerde, hiyerarşik açıdan güçlü kişilerin haklılığı, sahip oldukları güçten kaynaklanmaktadır (Erkenekli, 2011).

Konuya bu bağlamda bakıldığında, Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu bölgesinin toplumsal dinamiğini oluşturan kabile-aşiret yapılaşmasının üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Aşiret, kan bağları ile birbirlerine bağlı, belli bir alan üzerinde kendilerine mahsus bir yaşam tarzı ile yaşayan insan topluluğudur. Aşiret reisine bağlılık ise kayıtsız şartsız bir itaati gerektirmektedir (Doğan, 2007:468). Bu yapının norm ve değerleri, nesilden nesile aktarılan bir düzene sahiptir. Her ne kadar 1934 tarihli İskân Kanunu'nda aşiret reisliği ve ona ait bütün organ ve kurumların kaldırılması amaçlanmış olsa da, aşiret olgusu halen günümüzde tüm norm ve kurallarıyla var olmaya devam etmektedir (Türkdoğan, 2008:16).

Geleneksel ya da diğer adıyla kapalı toplumun bir örneği olan aşiretler, yüz yüze ilişkilerin egemen olduğu bir toplum modelidir. Toplumsal değerlerin ve alışkanlıkların oldukça baskın olduğu bu toplumlarda, aile ve

akrabalık ilişkileri önemli bir etkidir. Sosyolojide bu tür toplumlar 'cemaat eksenli toplum' olarak tanımlanmaktadır. Bu toplumlarda bireyden çok daha fazla, toplumun menfaatleri egemendir. Çoğu zaman bu menfaati elinde bulunduran güç ise bu cemaatin lideri veya dinsel önderidir. İtaat, sadakat ve himaye, kapalı toplumların en önemli ve geçerli toplumsal değerleridir (Doğan, 2007:82).

Hacettepe Nüfus Araştırmaları Enstitüsünün geliştirdiği bazı hesaplamalara göre Türkiye nüfusunun % 5'i, çoğunluğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde olan aşiret oluşumuna sahip bir sosyal yapı içerisinde yaşamaktadır (Türkdoğan, 2008:265).

Kadınlar açısından bakıldığında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki feodal yapı ve kültürün ortaya çıkardığı sosyal sorunlar daha fazla önem arz etmektedir. Ülkenin batısındaki illere göç ederek mekân değiştiren fakat bölgenin feodal kültürünü devam ettiren ailelerde de kadının yaşadığı sosyo-kültürel sorunlar benzer niteliktedir. Çokeşlilik, berdel, çocuk yaşta istenmedik evlilikler ve kadının toplumda ve aile içerisindeki ikincil konumu, kadın üzerinde ciddi bir baskı unsurudur. Kadınlar, yaşadığı bu ve benzeri sosyal sorunlar nedeniyle, kendilerine 'özgürlük' vaat eden PKK'yı bir kurtuluş yolu olarak görebilmektedir.

Kadın olarak dağa çıkmak, günlük hayat içinde kısıtlanmış olan kadınlar için, serbestleşme, baskı altında olduğunu düşünenler için tüm baskılara karşı elinde silahıyla karşı koyabilme gücünü, zorla evlendirilme karşısında bir kurtuluşu simgelemiştir. Eve kapatılan, aile içi yükümlülüklerle sınırlandırılan ve değersizlik duygusu yaşayan kadınlar örgüte katılmayı; baskıdan kurtulma, serbest olma, değerli görülen şeyler yapmak, güçlü olmak olarak görmüşlerdir (Çağlayan, 2013:206). Dağa çıkan kadınların anlatımlarına bakıldığında, bu hususların örgüte katılmalarında önemli bir etken olduğu görülmektedir.

Gülden, örgütün kuruluş yıllarında bölge halkı tarafından destek görme nedenlerinden birini şu sözlerle anlatmaktadır:

“PKK, her şeyimizi, bir kadının boynundan altınlarını bile alabilecek ağaların karşısındaydı. Baskı altında geçen yılların ardından aniden bir şey oldu ve herkes PKK'ya koştı” (Marcus, 2012:68).

2.6. Aile ve Akraba Çevresinin Örgüte Karşı Tutumları

Toplumdaki değer ve normların çocuklara aktararak kültürün sürdürülmesi, bireylerin toplumsal yapıyla ve siyasal sistemle bütünleşmesinin gerçekleştiği kurum ailedir. Aile, çocuğa bir yandan toplumun değer ve normlarını kazandırırken, diğer yandan da siyasal düşünce kalıplarını aktarma fonksiyonu taşımaktadır. Yapılan araştırmalarda anne-babanın çocuklar üzerinde etkisi, dini tutumlardan sonra en fazla politik tutumlarda görülmektedir. Dini tutumlar gibi siyasal tutumlar da bireyin içinde bulunduğu sosyal çevre tarafından şekillendirilir ve sosyalleşme sürecinde diğer tutumlara paralel olarak siyasal tutumlar da oluşmaktadır (Doğan, 2010:120).

Türkiye; insanların güçlü ve sıkı gruplar kurduğu, yaşam boyu sorgulamadığı bağlılık ve sadakat duygularını içeren oldukça *kolektivist* ve aynı zamanda insan ilişkilerine oldukça fazla önem veren şefkat, merhamet, naziklik, sadakat, çocukları sevmek, duyarlılık, hâlden anlamak gibi değerlerin baskın olduğu *anaerki* bir toplumdur (Erkenekli, 2011). Toplumun bu özelliği nedeniyle, bireylerin karar alma süreçlerinde aile ile birlikte yakın akraba çevresi önemli rol oynamaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak, terör örgütleri içerisinde akrabaları arasında faaliyet yürüten kişilerin bulunması, bireylerin radikalleşme ve örgütlere katılım yönünde karar almasına neden olabilmektedir.

PKK, eleman kazanmada akrabalık faktörlerinden sıklıkla yararlanmaktadır. Kişi, örgüte ailesinden ya da akrabalarından katılanlar varsa, bunlar aracılığıyla veya onları örnek almak suretiyle örgüte katılabilmektedir (Özeren vd., 2012:38). Alkan'ın yaptığı çalışmada, PKK'da

faaliyet yürüten kadınlardan, aile ve akraba üyelerinden PKK ile ilişkisi olanların oranı %60 olarak bulunmuştur (2012:153).

Kadınların PKK'ya katılımları konusuna bakıldığında, örgütün ilk yıllarında kadınların PKK'ya katılımlarının çok az olduğu görülmektedir. Bunda ailelerin, 'namus' konusundaki değerlerinin önemli rolü olmuştur. Ailelerin kızları üzerinde kurduğu sıkı denetim, bir taraftan kadınların örgüte katılımı engellemekte, diğer taraftan ise oluşan aile baskısı, örgütün kadınları kazanmasını kolaylaştırmaktadır. Bu durumu Zelal şu sözlerle anlatmaktadır:

“Çoğu aile sıkı denetimler nedeniyle çocuklarını örgütten koruyabildiler. Ama bazı aileler kızlarına öyle baskılar yaptılar ki, bu durum örgüte kadın katılımını arttırdı” (Alkan, 2012:241).

PKK'ya katılımın yoğun olduğu yerlerde aileler, kızlarının ve kendilerinin namusuna leke sürüleceği kaygısıyla erkeklerin arasına kızlarını göndermeye pek sıcak bakmamışlardır. Kimi ailelerin, kızlarını bu durumdan korumak için erkek çocuklarının örgüte katılımına izin vermesini Melis şöyle anlatıyor:

“Mesela kızları örgüte katılan kimi aileler vardı. Bu aileler örgüte haber gönderiyorlardı. Kızımızı gönderin yerine iki oğlumuz var onu gönderelim diyorlardı. Sonuçta kız olgusu namus olgusudur, örgüte gitse bile. Şimdi o yüzden ilk yıllarda örgüte kadın katılımları azdır. Çünkü o coğrafyada örgüt yavaş yavaş duyuldukça aileler kızlarını büyük bir denetim altına alıyorlardı” (Alkan, 2012:241).

Fakat ilerleyen yıllarda PKK'nın, bir kızın namusunu ailesiyle aynı hassasiyeti taşıyarak koruduğunun söylenmesi, namus konusunda en tutucu ailelerin bile kızlarının örgüte katılmasına izin vermesini ve PKK'yı desteklemelerini kolaylaştırmıştır.

Kızları PKK'ya katılan iki kadın, *“Onlar (erkek ve kadın örgüt mensupları) bacı kardeş olarak gidiyorlar. Biz şeref ve namus için yaşıyoruz. Onlar da bu işi şeref ve namus için yapıyorlar. Bu yüzden de başımız dik”*

diyerek kızlarının örgüte katılmalarını onaylayan bir tutum sergilemişlerdir (Çağlayan, 2013:196).

2.7. Devlete ve Güvenlik Güçlerine Karşı Olumsuz Tutum

Bireyin içinde yetiştiği çevresel faktörler, tutumların oluşmasında en etkili unsurdur. Tutumların, genellikle 12–30 yaş aralığında kristalleştiği kabul edilmektedir. Yapılan araştırmalara göre dini tutumlar 7–14 yaşları arasında, politik tutumlar ise 15–18 yaşları arasında şekillenmektedir (Doğan, 2010:124).

Güneydoğu'da PKK'nın gelişiminde, bölgenin uzun yıllar ihmal edilmesinin ve bilimsel hiçbir atılıma konu olmayan tutum ve davranışların önemli tesirinin olduğu düşünülmektedir (Türkdoğan, 2008:245). Siyasi açıdan, devletin ve onun görevlilerinin halka, toplumun belirli etnik, dini veya mezhebe mensup bireylerine karşı belirgin bir şekilde kötü davranması, haksızlıklar yapması, adaletin dışına çıkması, zulmetmesi durumunda, bu uygulama ve politikalara karşı bir tepki olarak terörizm ortaya çıkmakta ve toplumda belirli bir kesiminden ciddi anlamda destek bulmaktadır (Geleri, 2013:214).

Bu konuda, özellikle 12 Eylül 1980 sonrası Diyarbakır Cezaevi'nde yaşanan işkence ve bölge halkına karşı yapılan haksız muameleler iddiası, PKK tarafından kişilerin bilincinde bu yönde bir bilgi stoğu oluşturmada kullanılan ve algıların şekillendirilmesinde ele alınan konuların başında gelmiştir. Bunun neticesinde çok sayıda insan, devletin ve özellikle güvenlik güçlerinin bu dönemdeki politika ve eylemlerine karşı tavır alarak dağa çıkmış, kırsalda ve şehirde yaşayanlar da farklı şekillerde örgüte destek vermişlerdir.

12 Eylül müdahalesi ve özellikle Diyarbakır 5 No.lu Askeri Cezaevinde yaşananlar, kimilerine göre Kürt sorunu için bir milat olmuştur. Burada yaşanan işkence ve kötü muameleler, cezaevinden çıkanlar ve

onların yakınlarının 'Türkiye nefreti' ile dolmalarına neden olmuştur (Tan, 2009:381). 1980 sonrası cezaevlerinde yapılan işkence ve kötü muamelelere bir tek PKK'lıların direndiği propagandası, örgüte olan sempatiyi arttırmıştır. (Özdağ, 2013b:88).

1982 yılında, PKK'lı Mazlum Doğan'ın hapisane koşullarını protesto etmek için kendini asması, dört PKK'lının kendini yakarak, dördünün de ölüm orucu nedeniyle ölümüne, diğer PKK'lı tutukluların da direnişi eklenince, PKK'nın ismi hızla duyulmaya başlamıştır. Örgütün bunu bir propaganda malzemesi olarak kullanmasıyla PKK, en fazla isim yapan ve ilgi duyulan örgüt haline gelmiştir (Marcus, 2012:97).

12 Eylül döneminde tutuklananların büyük bir kısmı, 1984 yılı içerisinde tahliye edilmişlerdir. Dışarıya çıkanların çoğu, normal yaşama dönememeleri ve devlete olan nefretlerinden dolayı PKK'ya katılmışlardır. 1984 yılı, aynı zamanda PKK'nın devlete yönelik silahlı eyleme başladığı yıl olmuştur (Tan, 2009:396).

12 Eylül döneminde özellikle Doğu ve Güneydoğulu gençler, 'öteki' görülmenin verdiği algı ve kimlik karmaşası yaşamaları sonucu, devletten uzaklaşmış ve potansiyel birer ayrılıkçı haline gelmiş veya zımnen itilmişlerdir (Semiz, 2007:118). Bu dönemde Kürtçe konuşmanın yasaklanmış olması da PKK propagandasının temel argümanı haline gelmiştir (Özdağ, 2013a:226).

1980 askeri darbesinden en az etkilenen ve hatta karlı çıkan örgüt PKK olmuştur. 12 Eylül öncesinde PKK'nın mücadele halinde olduğu örgütler de dâhil olmak üzere tamamına yakını tasfiye edilmiştir. Abdullah Öcalan ve PKK ise yurtdışına kaçmak suretiyle bu süreci önemli bir kayba uğramadan atlattı. 12 Eylül döneminde halka yönelik baskılar yapılması ve tasfiye edilen örgütlerin tabanındaki kişilerin PKK'ya geçmeleri de örgütün güçlenmesine ciddi katkı sağlamıştır (Sakık, 2005:268).

12 Eylül döneminde yaşananlar haricinde, PKK tarafından algı yönetiminde kullanılan diğer bir husus ise OHAL döneminde yapılan

yanlılıklar olmuştur. Özellikle polis ve askerin vatandaşlara yönelik kötü muamelelerde bulunması, devlete karşı güvensizliğe ve insanların örgüte yönelmelerine neden olmuştur (Özdağ, 2013a:231).

Terörü bitirmek gayesiyle yapılan 'zorunlu göç' uygulaması ve neden olduğu sosyal sorunlar da, devlete ve güvenlik güçlerine olan olumsuz bakışı arttırmış ve PKK'ya katılanların sayısında artışa neden olmuştur. Bu ve benzeri uygulamalar neticesinde süreç açısından bakıldığında kaybeden devlet, kazanan ise PKK olmuştur (Özkan, 2013:103).

Fenomenolojik açıdan bakıldığında, devlete ve güvenlik güçlerine karşı olumsuz tutum başlığı altında sunulan hususların, özellikle çocukluk ve gençlik dönemi 1980'lere denk gelen kişilerin örgüte katılım nedenlerini oluşturan *ortak kabuller* olduğu görülmektedir. PKK ve ona yakın çevrelerin *tarifeler* aracılığıyla sonraki nesillere aktardığı devlet olgusuna ilişkin bu bilgi stoklarının, örgüte katılıma olan etkisini halen devam ettirmekte olduğunu söylemek mümkündür.

2.8. Örgütün Kadına Yönelik Propagandası

PKK, kuruluş yıllarında dönemin terör örgütlerinin ve Marksist-Leninist sol fraksiyonların misyonlarını taklit ederek yola çıkmıştır. Bilimsel sosyalizmi rehber olarak seçtiklerini ve feodal yapıyı yıkmayı amaçladıklarını ifade eden PKK, propaganda faaliyetlerini de bu söylemde yürütmüştür (Semiz, 2007:30). Feodalizme ve sömürgeciliğe karşı savaşmayı ve bağımsız bir Kürdistan kurmayı ise kendisine hedef olarak belirlemiştir. PKK nihai amacını, Marksist-Leninist bir Kürdistan kurmak ve bu suretle Kürt köylüsü ve işçilerini gerçek bağımsızlığa kavuşturmak olarak açıklamıştır (Heper, 2008:234).

PKK'nın yürüttüğünü propaganda faaliyetlerini anlayabilmek için, öncelikle Marksist ideolojinin ne olduğu ve neyi amaçladığını bilmek gerekir.

Marksist ideolojinin temeli, Karl Marx ve Friedrich Engels'in, 1848 yılında yayımladıkları Komünist Manifesto isimli çalışmalarına dayanmaktadır.

Marx ve Engels, bu çalışmalarında, bütün toplumların tarihini 'sınıf savaşları tarihi' olarak tanımlamışlardır. Marksist ideolojiye göre *"Özgür insan ile köle, ezen ile ezilen birbirleriyle sürekli karşı karşıya gelmişler ve aralarındaki savaş, ya toplumun tamamen devrimci bir yeniden kuruluşuyla, ya da çatışan sınıfların birlikte mahvolmalarıyla sonuçlanmıştır. Proletaryanın savaşı ulusal bir savaşımdır ve her ülkenin proletaryası, elbette, her şeyden önce kendi burjuvazisiyle hesaplaşmalıdır"* (Marx ve Engels, 2008:23).

Marksist ideolojiye göre kapitalizm zayıflaması ile birlikte güçlenen proletarya, sosyalizm adına devrimi gerçekleştirecek ve yaşadıkları ızdıraplı hayatlarından burjuvaları söküp atacaktı. Çünkü işçi sınıfı kapitalist güçler tarafından ezilmekte ve bu sömürüye mutlaka bir başkaldırı ya da bir direnişle karşılık verilmesi gerekmekteydi. Öcalan da PKK'nın kuruluş felsefesini, bu ideolojik zemine dayandırmıştır (Palabıyık, 2012:167).

Propaganda en çok, hayal kırıklığına uğramış kişiler üzerinde başarılı olmaktadır. Çünkü bu kişilerin korkuları, umutları ve ihtirasları, mantıklarının önüne yığılarak kişiyle dış dünyanın arasına girmektedir. Hayal kırıklığına uğramış kişiler için, propagandacının görünüşte mantıklı gibi olan fakat gerçekte oldukça saçma olabilen sözlerinde kendi hayallerinin yankısını bulmak, kusursuz mantıkla anlatılan sözlerde aynı şeyi bulmaktan çoğu zaman daha kolay olabilmektedir (Hoffer, 2005:153).

PKK, gerek örgüt saflarına eleman kazandırmak gerekse bölge halkını mücadelesinde yanında tutabilmek ve çeşitli şekillerde desteğini sağlayabilmek için propaganda faaliyetlerine büyük önem vermiştir. Özellikle gençlerin yaşadıkları bir kısım hayal kırıklıkları ve arayış içinde olmaları, PKK'nın eleman temininde fazla zorluk yaşamamasını sağlamıştır.

PKK'nın 1990'lı yıllara kadar kadınları kazanmaya yönelik sistemli bir propaganda faaliyeti bulunmamaktadır. 1990 yılından sonra ise kadınları

kazanabilmek için hem bire bir hem de kitlesel propaganda faaliyetleri yürüttüğü gözlemlenmektedir (Alkan, 2012:177).

Özellikle SSCB'nin yıkılması sonrası örgüt, değişen dünya düzenine ayak uydurabilmek için sahip olduğu ideoloji, söylem ve çalışmalarında bazı değişiklikler yapma ihtiyacı duymuştur. Bu değişimlerden biri de örgütün kadına yönelik söylem ve çalışmalarında kendini göstermiştir. Kadının örgüt saflarına katılımını artırma gayretine giren örgüt, kadına yönelik propaganda faaliyetlerine büyük önem vermiştir. Her ne kadar PKK, 1990'dan itibaren etnik Kürt milliyetçiliğini temel alan bir örgüt olsa da, Marksist-Leninist ideolojiden ayrılmamış ve propaganda faaliyetlerine bu ideolojik ekseninde devam etmiştir.

Silahlı faaliyetlere başladığı 1984'ten 1990'lı yıllara kadar propaganda söylemini, çatışmalarda yaşamını yitiren 'Mazlum Doğan', 'M.Hayri Durmuş', 'Haki Karaer', 'Mahzun Korkmaz' gibi erkek militanlar üzerine inşa eden PKK, 1990'dan sonra ise 'Berivan', 'Beritan', 'Zilan', 'Ronahi', 'Bermal', 'Rewşen' gibi kod adlarıyla tanınan kadın militanlar üzerine inşa etmiştir (Alkan, 2012:178).

PKK'nın kadına yönelik propaganda faaliyetlerine bakıldığında, özellikle iki ana tema üzerinde durduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi "Kadının Özgürleşmesi" diğeri ise "Özgür Kürdistan"dır. Kadının aile ve feodal yapı içerisinde bir 'köle' olarak yaşadığını ve özgür olabilmesinin yolunun PKK'dan geçtiğinin propagandasını yapan PKK, Marksist/Sosyalist feminist söylemlerle kadınları örgüt saflarına çekme gayretinde bulunmuş ve bunda da oldukça başarılı olmuştur.

PKK'nın kadına yönelik propagandalarının, örgüte katılımında çok önemli bir rol oynadığını kabul etmek gerekir. UTSAM tarafından yapılan bir çalışmada, örgütün eleman kazanmasında en başta gelen faktörün, örgüt ve örgütle bağlantılı yapılarca yürütülen propaganda faaliyetleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Özeren vd., 2012:51).

Bununla birlikte, 1990'lardan itibaren PKK'nın kadına yönelik söylem ve propagandalarındaki artış ile paralel olarak, kadınların da bu dönemde yoğun bir şekilde örgüt saflarına katılmasını, 'propagandanın mucizesi' olarak düşünmek de pek doğru bir yaklaşım değildir. Bu bağlamda, propagandanın ne olduğu ve kitle hareketleri açısından düşünüldüğünde, ne şekilde yapıldığı takdirde başarıya ulaşabileceğini bilmek önem arz etmektedir.

Propaganda, davranışları şekillendirmenin ve fikir telkin etmenin bir aracıdır. Bununla birlikte propaganda, istemeyen zihinlere kendi kendine giremediği gibi, ne tamamen yeni olan bir şeyi telkin etmeye, ne de artık inanmaktan vazgeçmiş kişilerin inancını devam ettirme gücüne sahiptir. Propaganda, fikir açıklamaktan çok, kişilerde zaten mevcut olan fikirleri açıkça dile getirmekte ve o fikirlerin haklılığını savunmaktadır (Hoffer, 2005:152).

Toplum içerisinde ikincil bir konumda olan, hak ettiği sevgi, saygı ve değeri göremeyen, küçük yaşta ve istemediği bir evliliğe zorlanan, ekonomik özgürlüğü olmayan vb. olumsuz şartlarla karşı karşıya olan kadının, hayalindeki ilk şeyin özgür bir yaşam olacağını söylemek mümkündür. Özellikle feodal bir yapı ve bu yapının kültürel değerleri dikkate alındığında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşayan kadının, kendi iradesiyle ailesinden koparak özgür bir yaşam arayışında bulunmasını beklemek gerçekçi bir yaklaşım olmaktan uzaktır. Bu sarmal içerisinde mutsuz, geleceğe ilişkin hayalleri olmayan bir kadın, yeni ve özgür bir yaşam için kendisine sunulan her fırsatı, gerçekleştirilebilirliğini fazla sorgulamadan, dikkate alma potansiyeline sahiptir.

İşte PKK'da tam bu noktada kadının karşısına çıkmaktadır. 'Özgür kadın', 'kadının özgürleşmesi' vb. söylemlerle, kadının en hassas yönüne hitap etmektedir. Kaybedeceği fazla bir şey olmadığını düşünen kadın da kendisine sunulan bu fırsatı değerlendirmeye almaktadır. Benzer şekilde; Kürt olduğu için aşağılandığı, kötü muamele gördüğü, yoksulluk içinde yaşadığı, dışlandığı vb. duygusuna sahip kadın da, PKK'nın 'Özgür

Kürdistan' söyleminde umut ve çözüm bulabilmekte ve ölüm dâhil her şeyi göze alarak örgüte katılmaktadır.

Propagandada, kitleyi etkileyecek kimsenin, elindeki nedenleri mantık süzgecinden geçirmesi pek de gerekli bir şey değildir. İşi alabildiğine güçlü imajlara dökmek, abartmaya kaçmak ve sürekli aynı şeyi yinelemek amaca ulaşılması için yeterli olabilmektedir (Freud, 2006:18). Bütün kitle hareketleri, ortaya koydukları hedef ve empoze ettikleri öğretiyi ne olursa olsun elemanlarına aşırılığı, parlak umutları, nefreti ve hoşgörüsüzlüğü aşılama çalışmakta ve onlardan körü körüne bir inanç ve sadakat istemektedir (Hoffer, 2005:23).

Bir kitle hareketinin en güçlü çekiciliği, kişilerde geleceğe bağlı umut yaratmasıdır. Yerleşmiş olan her kitle hareketinin kendine özel uzak bir umudu vardır. Başka bir deyişle, kitlenin sabırsızlığını körletmek için uyuşturucu bir silahı vardır (Hoffer, 2005:36). PKK gibi, bir ülkeye yeni bir düzen vermek isteyen kitle hareketlerinin, bunu sadece hoşnutsuzluğu körüklemek veya halkı yeni bir hayata zorlamak yoluyla başarabilmesi mümkün değildir. Bunu başarmak için, geleceğe ait büyük umutların nasıl alevlendirileceğini ve alevin nasıl körükleneceğini bilmeleri gerekmektedir. Bu noktada, ortaya atılan umudun şekli ise fazla önemli değildir.

Örnek olarak PKK'nın "*Savaşan özgürleşir, özgürleşen güzelleşir, güzelleşen sevilir*" (Öcalan, Zafer Perspektifleri [Web], 1996) sloganı ele alınacak olursa, kadına güzelleşme, sevilme ve özgürleşmeyi vaat ettiği görülmektedir. Bunun için kadının yapması gereken yegane şey ise, PKK saflarında yer alarak savaşmak olarak ifade edilmiştir. Savaşmanın, bu kavramın çok zıddında olan güzelleşme ve sevilme olguları ile aynı potada düşünülmesi, yani bir kadının güzelleşmesi ve sevilmesi için savaşmak zorunda olduğunu ifade eden bir söylem, mantık açısından bakıldığında pek bir anlam ifade etmemektedir. Fakat propaganda açısından bakıldığında, esasında bunun çok fazla bir önemi de yoktur.

Nihayetinde bir öğretinin etkisi, onun anlamından ziyade, kesinliğinden ileri gelmektedir. Öğreti, etkili olabilmek için, anlaşılmaz fakat inanılır olmalıdır. Açıkça anlaşılır bir öğreti güçten yoksundur. Öğreti anlaşılır olduğu zaman, o şeyin doğruluğu ve kesinliği gözden düşebilmektedir (Hoffer, 2005:123). Abdullah Öcalan'ın M.Ö. 20.000'lerden başlayarak ele aldığı ve mitolojik bir kısım hikâyelere dayanarak kadını anlattığı 'çözümlemelere' bakıldığında da bu durum açıkça görülmektedir⁹.

Netice itibarıyla propaganda, kadınların örgüte katılımını sağlamada oldukça önemli bir faktördür. Hayal kırıklığı yaşayan, sorunlarından kaçıp kurtulma ya da macera arayışı içerisinde olan, devlete, askere, polise vb. intikam ve nefret duygularını içinde barındıran, doğruluğu ya da yanlışlığı tartışılmaksızın bir şeye inanan ve çözüm arayışında olan, en nihayetinde PKK'nın propagandasından etkilenme potansiyeline sahip diyebileceğimiz kadınlar, propagandanın kullanılması suretiyle örgüt saflarına katılabilmektedir. Örgüt, kadınların duygularına hitap eden ve hassasiyetlerini istismar eden çeşitli söylem ve sloganların etkisiyle kadınları saflarına katmakta ve amacına ulaşmada onları bir araç olarak kullanmaktadır.

Yukarıda saydıklarımız arasında, bir kitle hareketi için birleştirici etkenlerin en kolay bulunanı ve en geniş kapsamlısı '*nefret*'tir. Kişilerin bütün heyecanları, ihtirasları ve umutları analiz edildiğinde içinde nefret bulunduğu görülmektedir. Diğer taraftan, nefreti tahrik etmek yoluyla bir heyecan, bir bağlılık ve bir umut oluşturmak mümkündür (Hoffer, 2005:144).

PKK, saflarına katılan bir kadını, örgütü için kendini feda edebilecek düzeye getirebilmek amacıyla propagandayı kullanarak, o güne kadar ailesinden ve çevresinden aldığı kimliği ve kişiliği yok etmekte, yerine militan kimliği ve kişiliği kazandırmaktadır. Kazandığı yeni kimlik ve kişiliğiyle kendisini bir ideolojiye ya da davaya adanmış kadın, kendi benliğini aşarak, ulvi bir inanç ve davayla bütünleşmektedir (Alkan, 2013:188).

⁹ Bknz. A.Öcalan, Sümer Rahip Devletinden Demokratik Uygarlığa[Web], 2001.

1992 yılında girdiği bir çatışmada yaralanan ve teslim olmamak için kendisini kayalardan aşağı atan Beritan (Gülnaz Karataş)'ın, günlüğüne yazdığı şu sözler, örgüt açısından propagandaya ne denli önem verildiğini göstermektedir:

“... Bir insanı kazanmak için gerekirse üç saat, gerekirse üç yüz saat konuşuruz diyor ölümsüz komutanım Kemal PİR. Kürdistan devrimciliği iğneyle kuyu kazmaktır. O denli sabır, o denli hassasiyet, emek, alın teri gerektirir...” (Karataş[Web], 1992).

PKK'nın kadına yönelik kullandığı propaganda araçları arasında, güvenlik güçleriyle girdiği çatışmalarda yaşamını yitiren ya da canlı bomba eylemi gerçekleştiren Berivan, Beritan, Zilan gibi kadın örgüt mensuplarının hikâyeleri önemli bir yer tutmaktadır (Alkan, 2012:19). PKK'nın internet sitelerinde, hayatını kaybeden kadın örgüt mensuplarının destansılaştırılmış yaşam öyküleri, şiirsel bir tarzda ve duygulara hitap eden günlük ve güncelerin çokluğu dikkat çekmektedir. Çok sayıda kadın, hayatını kaybeden kadın PKK'luların hikâyelerinde kendilerinden bir şeyler bulduğu için ya da bunlardan etkilenerek, örgüte katılma kararı alabilmektedir. Bunlardan birisi olan Zinarin, Berivan'ın hayat hikâyesinden etkilenerek örgüte girişini şöyle anlatmaktadır:

“1990'dan sonra çatışmalar artıyor ve örgüt içerisinde ilk defa kadın şehadetleri 1990'dan sonra başlıyor. Belirgin bazı şahadetler örgüte katılımı çok fazla etkiliyor. Botan bölgesinde, Botan derken Şırnak, Hakkari, Cizre, Mardin tarafları... O bölge halkını çok etkiliyor. Çünkü kişilik olarak o çevrede sevilen bir insan, bir de teslim olmayıp ölümü göze alıyor. Tüm Kürtlerde en önemli özelliklerden birisi düşmanına asla teslim olmamaktır. Teslim olmayıp kendini bombayla patlatıyor. O olay hem bölge halkını hem de beni çok etkiledi. Benim örgüte katılmamı çok derinden etkiledi” (Alkan, 2012:85).

PKK'nın propaganda faaliyetlerinde en fazla kullandığı konulardan biri de güvenlik güçlerinin bölge halkına karşı tutumuna ilişkindir. Öcalan'ın bir konuşmasında, “... Asker ve polis vatandaşa öyle kötü muamelede

bulundu ki, adeta düşman güçleri gibi. Biz sadece onların bu uygulamalarını vatandaşa propaganda ettik ve böylece toplumda kabul gördük...” (Öcalan[Web], 2005) sözleri, güvenlik güçlerinin vatandaşa yönelik yanlış uygulamalarının, örgüt tarafından algı yönetiminde nasıl kullanıldığını gösteren bir örnektir.

2.8.1. Abdullah Öcalan'ın Kadına Yönelik Söylem ve Sloganları

Terör örgütlerinin devamını ve birlikteliğini sağlayan en önemli hususlardan biri liderlik kavramıdır. PKK'nın lideri olan Abdullah Öcalan, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencisiyken, çoğunluğu doğulu öğrencilerden oluşan küçük bir grupla işe başlamış ve zaman içerisinde geliştirdiği ideolojik alt yapıyla PKK'yı kurarak örgütün, değişmez/değiştirilemez lideri olmuştur (Alkan, 2013:188).

PKK, daha öncede ifade edildiği gibi kendisine Marksist-Leninist ideolojiyi temel alan, fakat SSCB'nin yıkılması ile birlikte etnik milliyetçiliği ön plana çıkartarak kullanan bir örgüttür. Her ne kadar günümüzde etnik milliyetçi bir örgüt olarak tanımlansa da Marksist-Leninist ideolojinin etkileri varlığını devam ettirmektedir. Abdullah Öcalan'ın söylemlerinde de bu durum açıkça görülmektedir.

PKK'ya yeni katılan elemanlarının büyük çoğunluğunun örgüte katılmadan önce, örgütün ideolojisi, amaçları ve söylemlerine yönelik pek fazla bilgi sahibi olmadığı, teorik bilgi ve eğitimin genellikle örgüte katıldıktan sonra gerçekleştirildiği görülmektedir. Bilinçli olarak örgüte girdiğini söyleyenlerin büyük bir kısmı ise Abdullah Öcalan'ın söylemlerinin yer aldığı yayınları okuyarak ve bunlardan etkilenme neticesinde örgüte katılmaktadır.

1980'lerin sonlarında feminist teorilerden de yararlanarak adım adım kadın ideolojisini geliştiren Öcalan, erkeği sömürünün temsilcisi olarak sürekli eleştiriye tabi tutmuş, kadını da 'kurtuluşun/özgürlüğün sembolü' olarak

takdim etmiştir. “Ben erkeği öldürdüm” diyen Öcalan, “Fakat erkeği öldürmemle birlikte kadını kazandım” demektedir (Alkan, 2012:100).

Öcalan, kadınların örgüte katılımlarının artış göstermeye başladığı ilk yıllarda, kadınlara yönelik yaklaşımını şu şekilde ifade etmektedir:

“... Bir de kadın var. Kadınların bir adım daha geride olduklarını biliyoruz. Sosyal realitedeki yerleri biraz daha dikkatle değerlendirilmeye çalışılmalıdır. Eşit ve özgür koşullarda katılıyorlar, fakat askerleşmeyi zorlayabilirler. Aslında güç de verebilirler. Bu konularda da dikkat ediyoruz. Bu konularda bazen eşitlik geçerlidir. Onlar da doğru katılımı kesin bilmek zorundadırlar. Aksi halde lanetli kadın veya lanetli kişi konumuna en çok kendileri düşerler ve çok kötü olur. Saflarımızda böyle yaşamak kolay değildir. “Biz de asker olmak istiyoruz, gerilla, hatta önder, komutan olmak istiyoruz” demenin ne anlama geldiğini en yakından onlar da bilecekler. Aksi halde Önderlik ölçülerinin ezip geçeceğini biliyorsunuz. Bizim ölçüler herkesi kolay kabul etmediği için, uymayanları bir çırpıda silip süpürür... Burada kadın, erkek ayrımına girmedik. Zaten yiğitlik anlamında çoğunuz kadın gibisiniz. Yiğidin erkeği, kadını fark etmez. Bu anlamda çok zayıfsınız. Bir tutum sahibi olanınız çok az. Hemen hepinizin davranışları biraz kadınca. Bunun da çok kötü bir durum olduğunu derinliğine görebilmeliyiz... PKK'nın büyük bir olay olduğunu, büyük bir ilke olduğunu daha PKK'ya ilk adımı atar atmaz beyninize, yüreğinize kazımalısınız. Kadın dediğin en aşağılık durumu yaşayan varlıktır. En şerefsiz, en olumsuz yaşamın girdabında yüzen köledir... Yeni kadını yaratmak soylu bir çabadır. V. Kongre gerçeğimizde kadın sorunu, hiç şüphesiz en temel sorunlardan biri olarak değerlendirilecektir. Binleri aşan kadın savaşçı potansiyelimiz var...(Öcalan, Apocu Militan Kişilik-1[Web], 1994).

PKK'nın kadına yönelik kullandığı argümanların neredeyse tamamı, Abdullah Öcalan'ın yazımları ya da bu eksende sunulanlardan oluşmaktadır. Aykırı görüş, eleştiri ve muhalefete yer verilmeyen örgütte, Öcalan'ın söz ve söylemlerinden farklı bir görüşün olmamasını, bir kitle hareketi açısından düşündüğümüzde, son derece normal bir durum olarak karşılamak gerekir.

Örgüt mensubu kadınların yazdığı günlük, günce, bildiri, kurultay raporu vb. dokümanlar incelendiğinde, içerdikleri söylem ve odaklanılan olguların birbirine çok benzer ve Abdullah Öcalan'ın 'çözümleme' olarak tabir edilen yazılarının bir yansıması niteliğinde olduğu görülmektedir.

Bu nedenle, PKK'nın dağ kadrosundaki kadınların bilinçlerinde var olanın ne olduğunu anlayabilmek için öncelikle, örgüt ve özellikle Abdullah Öcalan tarafından ifade edilen fikirlerin neler olduğuna bakmak gerekir. Öcalan'ın söylemlerinde vurguladığı ya da sloganlaştırdığı hususların neler olduğunu anlayabilmek, bize kadınların bilincinde var olanlar hakkında da önemli ipuçları verecektir.

2.8.1.1. Abdullah Öcalan'ın Kadına Yönelik Söylemleri

Çalışmanın bu bölümünde, Öcalan'ın kadına yönelik kullandığı söylemlerden bazı örnekler sunulmuştur. Bu söylemlerin incelenmesindeki amaç, Abdullah Öcalan'ın, 'özgür kadın' ve 'özgür Kürdistan' tipleştirmelerin, kadınların örgüte katılım öncesi 'PKK', 'devlet', 'Kürtlük' ve 'kadın' olgularına ilişkin algılarına ve yaptıkları tipleştirmelere olan etkisini anlamaktır. Bu maksatla ilk olarak Öcalan'ın, geçmişten günümüze kadının toplumsal yaşamda nasıl köleleştiğine dair anlatımları, sonrasında ise köle konumunda olan kadının nasıl özgür olabileceği ve onun özgürleşmesiyle birlikte Kürdistan'ın özgürlüğüne nasıl kavuşabileceğine ilişkin söylemleri ele alınmıştır.

Abdullah Öcalan'ın; *köle ve ezilen kadının, özgür kadın haline nasıl gelebileceğini, bunun önünde kapitalizm gibi sistem ve aile gibi toplumsal kurumların nasıl engel teşkil ettiğini, kadının bu mücadele içinde yer almasının ve gerektiğinde can vermesinin kutsallığını* dile getirdiği bu anlatımlarının, örgüte katılan kadınları anlama ve sağduyu bilgilerine olan etkisi bağlamında düşünüldüğünde, önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Kadının nasıl köleleştğine ilişkin söylemlerini binlerce yıl öncesine dayandırarak anlatan Öcalan, 'İdeolojik Kimlik' kitabında; Uruk Tanrıçası İnanna Destanı, Enuma Eliş Destanında Tanrıça Tiamat, Babil'in kudretli tanrısı Marduk ve kadın tanrıça Diamat'ın kavgaları vb. mitolojik efsanelerdeki kadınlardan bahsetmektedir. Son buzul döneminin sona eriş tarihi olarak M.Ö. 20.000'lerden itibaren gelişim gösteren kadın-anadan bahsetmekte, M.Ö. 4.000'lerden itibaren ise ataerkil otoritenin gelişmesini hızlandırdığını ve bununla birlikte kadının köleleşmeye başladığını anlatmaktadır. Öcalan, buradan yola çıkarak kadını şu şekilde tanımlamaktadır:

"Sürekli doğayı gözetleyen, onda yaşam bulan, doğumu tanıyan kadın bu toplum (doğal toplum) tarzının bilgesidir. Büyücülerin daha çok kadın olması bu gerçeğin ifadesidir. Doğal toplumda olup biteni, yaşam pratiği gereği en iyi bilen kadındır. Bu dönemden kalma tüm yontularda kadın izi görülmektedir. Klan, kadın ana etrafında oluşan bir birliktir. Doğurması, çocuk bakımı onu en iyi toplayıcı ve besleyici konumuna zorlamaktadır. Çocuk sadece anayı tanımaktadır. Erkeğin henüz mülk olarak kadın üzerinde bir etkisi yoktur. Kadının hangi erkekten gebe kaldığı bilinmediği gibi, çocukların hangi kadından olduğu bellidir. Bu doğal zorunluluk, kadına dayalı bir toplumsallığın gücünü de ortaya koymaktadır (Öcalan, İdeolojik Kimlik [Web], 2007).

Öcalan, geçmişte 'ana tanrıça' konumunda olan kadının, zaman içerisinde nasıl köleleştğini ve kadının özgürleşmesi sağlanmadan, toplumun özgürlüğe kavuşmasının mümkün olamayacağını ise şu şekilde anlatmaktadır:

Hiyerarşik toplumun ilk kurbanı ana-kadının evcil düzeni oldu. Kadın belki de toplum sistemde ezilen kesimlerin başında gelmektedir. Kadının hiyerarşik topluma adım adım çekilmesi, tüm güçlü toplumsal özelliklerini yitirmesi toplumda gerçekleşen en temel karşı devrimdir. Günümüzde yoksul emekçi bir ailede kadının durumu incelendiğinde bile, halen bu baskı ve aldatmacanın boyutlarını deşsetle

karşılammak mümkün değildir. En basit nedenlerle namus ve aşk cinayetlerinin erkeğin tekelinde olması, olup bitenin ufak bir göstergesidir... Tarihsel, toplumsal sistemlerde kadının içine sokulduğu statünün yoğun bir ideolojinin propagandasına tabi tutulması o kadar ilerlemiştir ki, artık bizzat kadın zihni bile buna kader diyebilmekte ve gereklerini yerine getirmeyi kaderin gereği saymaktadır... Kadın bir cins olarak değil, bir insan olarak doğal toplumdaki konumundan koparılıp en kapsamlı köleliğe mahkûm edilmektedir. Tüm diğer kölelikler kadın köleliğine bağlı olarak gelişmektedir. Dolayısıyla kadın köleliği çözümlenmeden diğer kölelikler çözümlenemez. Kadın köleliği aşılmadan diğer kölelikler aşılamaz. Doğal toplumun bilge kadını ana-tanrıça kültünü binlerce yıl yaşamıştır. Her zaman yüceltilen değer ana-tanrıçadır... En uzun süreli ve derinlikli bu tutsaklık aşılmadan, hiçbir toplumsal sistem eşitlik ve özgürlükten bahsedemez (Öcalan, Devlet[Web], 2007).

Öcalan, kadının geçmişten günümüze devam eden kölelik konumundan bahsetmek suretiyle şimdiki zamanı küçümsemekte ve sonrasında geleceğe yönelik büyük vaatlerde bulunmaktadır. Kadının özgürleşmesi ile elde edilecek kazanımların neler olacağından ise şöyle bahsetmektedir:

“... Kadın özgürlüğü, yeni uygarlığın şekillenmesinde en dengeleyici ve eşitçi rolü oynayacaktır. Neolitik toplumun çözümlüşünden beri adeta toplumdaki silinen kadın tekrar saygın, özgür ve eşitlikçi koşullarda yerini alacaktır. Bunun için tüm teorik, programsal, örgütsel ve eylemsel çalışmalar yapılacaktır. Kadın gerçeği, bir dönem çok sözü edilen proleter sınıf ve ezilen ulus kavramından daha somut ve tahlil edilebilir bir konudur. Denilebilir ki, toplumun en köklü dönüşümü, kadının sağlayacağı dönüşümle belirlenir. Kadın ne kadar eşit ve özgürse, toplumun tüm kesimleri de o kadar eşit ve özgürdür. Demokrasinin ve laikliğin kalıcı olarak yerleşmesinde kadının demokratikleşmesinin rolü belirleyici olacaktır. Kadın olgusuna ilişkin bu kısa programsal tanımlama bile yeni sosyal hareketliliğin kadın renginde başat bir durumu yaşayacağını göstermektedir...” (Öcalan, Sümer Rahip Devletinden Demokratik Uygarığa[Web], 2001).

Kadının, Sümerlerden bu yana köle konumunda olduğundan bahseden Öcalan, kendisinin çok büyük bir sorumluluk alarak, kimsenin çözmek için el atmadığı bu sorunu çözmeye ve kadını özgürleştirme arayışı içinde bulunduğu bahsetmektedir:

“... Kaynağını köklü bir biçimde Sümer toplumundan alan kadın köleliği el atılmamış bir konudur. Hiyerarşik toplumda başlayan bağlanma, rahip tapınağından geçirilip erkeğin kulübesi içine tıklararak, en ağır statüye sokularak tamamlanır. O dönemden beri geliştirilen hep bu statü olmuştur. Bütün duygu ve davranışlarıyla düşünce gücü asgariye indirilerek erkeğine nasıl hizmet edeceği edebiyatın, eğitimin, ahlakın temel konusudur... Kadın kölelik çözümlerinin geliştirilmeyişinin en önemli nedeni, erkeğin bu konudaki obur iştahı, diktatörce tatmin ruhudur. Toplumdaki tanrı-kralın evdeki prototipi, kadının efendisi olarak erkektir. O bir koca değil sadece, ‘tanrı-koca’dır. Bu nitelik özünde hiçbir şey kaybetmeden günümüze kadar etkisini sürdürmüştür...Demokratikleşmenin özünü teşkil etmekle birlikte, kendi başına ele alınması gereken olguların başında kadın ve etrafında oluşan ilişki ve çelişkiler düzeni gelmektedir. Halklar kadınlaştırıldığı oranda, kadın da halklaştırılmıştır. Hitler ‘Halklar kadın gibidir’ derken bu gerçeği kast eder. Kadın olgusuna daha derinlikli yaklaşıldığında, biyolojik bir cins olmanın ötesinde adeta bir soy, sınıf, ulus muamelesi gördüğü anlaşılacaktır. Ama en çok ezilen soy, sınıf veya ulus olarak. Hiçbir soy, sınıf veya ulusun, kadınlık kadar sistemli bir köleliğe tabi tutulmadığını iyi bilmek gerekir. Kadınlığın kölelik tarihi daha yazılmamıştır. Özgürlük tarihi ise yazılmayı bekliyor...” (Öcalan, Önderlik Perspektifleri[Web]).

Kapitalist sisteme yönelik de ağır eleştiriler getiren Öcalan, kadının yüzyıllardır süregelen kölelik konumunun, kapitalist sistemle birlikte daha da kötüleştiğini ve kadının bir zavallı haline geldiğini anlatmaktadır:

“... Hiyerarşinin kuruluşundan beri egemen erkeğin doymak bilmez iştahı ve duyarsızlığıyla kaba gücü altında ezim ezim inleyen kadın, kapitalist sistem altında bir kat daha zincirlerle örülür... O denli maddi

ve manevi yaşam koşullarından koparılmıştır ki, erkeğin en aşağılık sözlerini, saldırılarını, doğal hak olarak kabul etmek zavallılığındadır. Kişi olarak şahsen ben kadının geliştirilmiş 'statü' altında yaşamayı nasıl kendisine yedirdiğine hep şaşarım... Kapitalist sistemin kadınlık olgusuna eklediği baskı-sömürü unsurları daha kapsamlı anlaşılmayı gerektirir. Kadın adeta sözde en değerli metadır. Hiçbir sistem, kadını bu denli metalaşmaya tabi tutmamıştır. İlk ve ortaçağlarda genel köleliğin bir parçası olarak kadın köleliği, cariyeliğinden sistem açısından bir fark yoktur... Kadın onuru kapitalizmle en dip noktasına oturmuştur. Kadının kimliğinde dibe vuran, aynı zamanda komünal toplum değerleridir. Kadının doğası komünal toplum değerlerine daha yakındır (Öcalan, İdeolojik Kimlik [Web], 2007).

Bakıldığında tüm kitle hareketleri, aile kurumuna karşı oldukça saldırgan bir tutum takınmakta ve aile birliğini gözden düşürmek ve zayıflatmak için ellerinden geleni yapmaktadır (Hoffer, 2005:70). Öcalan, kadının köle konumunda olmasında, en büyük pay sahibi kurum olarak ise aileyi hedef göstermektedir. Öcalan'ın söylemlerini dayandırdığı Marksist feminist yaklaşıma göre kadın, aile ve evlilik kurumu içerisinde sömürülmekte ve bir köle statüsüne sahip olmaktadır.

Hoffer'in "*Bir kitle hareketinin taraftar toplayabilmesi için yapması ilk şey, kişilerin sahip oldukları mevcut grup bağlarını yıkmak ya da zayıflatmaktır. Kitle hareketleri, şayet bu bağlar o toplumda güçlüyse, bunları zayıflatıp koparmak için büyük çaba sarf ederler*" (2005:69) sözünün, PKK açısından bakıldığında oldukça yerinde bir tespit olduğu görülmektedir.

1990'lı yıllara kadar Öcalan, aileyi mücadele edilmesi gereken toplumsal kurumların başında görmüştür. Fakat anne ve babaların, çocuklarıyla olan bağlarını kırmasının ve aile kurumunu tasfiye etmesinin pek de mümkün olamayacağını ve böyle bir çatışmanın örgüte zarar vereceğini anladıktan sonra aileyi, mücadelesinde kullanabileceği bir araca dönüştürmek istemiş ve bu amacını gerçekleştirebilmek için de, her aileyi bir örgüt hücresi yapma gayretine girişmiştir:

“...Bize göre gerçek felaket, böyle bir aile gerçeğimizin olmasıdır? Her şeyin yitirildiği, kaybedildiği bir kurumun yaşamasına rağmen ‘son dayanağım,’ ‘onsuz edemediğim,’ ‘dinim-imanım,’ ‘varım yoğum’ biçiminde aileye sarılmak, büyük bir sapmadır; öze yabancılaşmaktır, tükenmektir, kendini çok gerçek dışı ve apolitik yapmaktır, anti ulusal olmaktır. Hatta bizdeki aile, toplumun diğer kurumlarına karşı kişileri cahil bırakma, işlevsiz bırakma durumunu yaratmaktadır. O kişiler de, aile gerçeğimiz içinde yetişen bizleriz. Başka ülkelerde ailenin tutucu olma değeri bir ise, bizde bindir. Hele bu da çok ilkel kabile döneminin özellikleriyle, düşmanın özel savaş yöntemleriyle bütünleştirilerek bize sunulmuşsa bu, gerçek bir felaketle karşı karşıyayız demektir... Ben, ailenin bu durumunu kendi ilişkilerimde çok erkenden fark ettim. Bizde ailecilik, ilkel kabilecilikle, aşiretçilikle birlikte en kör bir çatışmaya ve tüketmeye götürür. ‘Benim aşiretim, benim aşiret, kabile çıkarım’ denilmeseydi, en gelişmeye aday konumlarda yer alınsaydı, karşı tarafı ezmek de nihayeti beklemeyecekti... 12 Eylül’ün, özellikle aile üzerindeki uygulamalarını ayrı başlık altında incelemekte yarar var. Rejim, güçlü ailelere dayanan burjuva partileri ile rekabeti geliştirirken, devrimcileri ise ailelerle karşı karşıya getirmek için köy koruculuğu sistemi ile çarpıştırıyor. Eskiden daha çok aşiretler ve büyük aileleri kullanırken, şimdi bu işi küçük ailelere kadar indirgemıştır... Sömürgecilik bu kurumu en tehlikeli konuma getirmiştir. Ana, babalarınızın ve sizin yaşadıklarınız siyaset değildir. Aileleriniz sözde hep sizi düşünürler; halbuki, düşüncelerini siyasete verseler hem size, hem kendilerine daha yararlı olurlar. Hem biz daha rahat nefes alırız, hem onlar muazzam bir güç olur. Bu ailelerin her birisi kendi içinde devrimi tartışsa ve yaşasa bir hücre evi, bir komite, bir parti okulu rolünü görebilirler. Eğer her aile bu altından çıkılmaz mevcut ilişkileri devrimci ilişkilere dönüştürse, TC iki gün bile dayanamayarak yıkılır. Aileler birleşseler ve böyle bir eğitimi kendi içlerinde hâkim kılsalar, TC tutunamaz. Bizde aile dışarıya karşı kapalı olduğundan devrimde gizli bir örgüt gibi çalışabilir. Bu gizli örgütü biz neden kullanamıyoruz bu da ayrı bir sorun...” (Öcalan, Kürdistan'da Kadın ve Aile[Web], 1992).

Öcalan’ın üzerinde en fazla durduğu konulardan biri de kadınların kendisine koşulsuz bağlılığını sağlamak olmuştur. Kadınları yücelten

söylemlerinin onlar üzerinde yarattığı etki ile birlikte, kadınların yönetimini örgüt yerine doğrudan kendine bağlamak suretiyle, kadın üzerinde mutlak bir hâkimiyet sağlamıştır. Öcalan, kadınların kendilerine nasıl büyük bir sadakatle bağlı olduklarını şöyle anlatmaktadır:

“...Benim kendimle savaşımım kesinlikle çok şiddetlidir. Bu konu üzerinde de çok uğraştığımı biliyorsunuz. Bir erkek olarak kadınları harekete geçirdim. Savaşarak çektim. Bugün bana evli ve bekâr çok sayıda bağlı kadın var. Birçoğu ölümüne bağlıdır. İstesem daha da sınırsız bağlayabilirim. Bunun nedenini düşüneceksiniz. Bunu sadece önderlik konumuna borçlu olduğumu söyleyemezsiniz... Kadınların çıkışı tam bir toplumsal hareket düzeyine gelmiştir. Şüphesiz, bu durum benim de özgürlük emellerimle yakından bağlantılıdır. Oldukça yoğun düşünceyi ve çabayı gerekli kıldığı açıktır. Eğer kadınlar uğruna ben bazı önemli çalışmaları yapmasaydım, bu kadınların bir tekinin bile yanımıza gelmesi, ailelerinin kapısından adım atması bile mümkün değildi. Toplumda şimdi birçok evli kadın bile rahatlıkla kocasını terk edebilecek durumdadır. Çünkü sahte evliliğin yıkıcı sonuçlarını görmeye başlıyorlar. Çünkü özgürleşmek istiyor, ailenin köleliğinden kurtulmak istiyor, zincirlerinden boşanmak istiyor, partide ve önderlikte bir çıkış yolu görüyor. Biraz daha çağrı yapsak, zincirler belki paramparça olur. Bu, özgürlük ilkesine biraz işlerlik kazandırdığımızı gösteriyor...” (Öcalan, Kürdistan'da Kadın ve Aile[Web], 1992).

Hiçbir eleştiri ya da karşıt duruşa müsaade etmeyen ve konuşmalarında kendisinin ne kadar büyük işler başardığından bahseden Öcalan, kendisine koşulsuz bağlılık göstermelerinin haricinde, örgüt mensuplarından kendisini sevmelerini ve bunu nasıl gerçekleştirebileceklerini ise şöyle anlatmaktadır:

Savaşımımız kadınla erkeğin kendini yeniden bulma savaşımıdır... Açık söyleyeyim, bu ülkenin en etkili erkeği benim, fakat halim ortadadır. Sahte erkeklik hayalleri beslemeye hiç gerek yok. Bu ülkede erkeklik çoktan ölmüştür, çünkü elinde güç kalmamış... Çoğunuz ataerkil bir anlayışla erkeklere göre ayarlanmışsınız ve

PKK'yı da bir erkek yerine koyuyorsunuz. PKK sizi korur, geliştirir diye bir şey kesinlikle yok. PKK, erkek örgütü değil. PKK, başından itibaren kadın konusunda bir eşitlik ve özgürlük örgütüdür... Kadın olmak kolay değil. Kadın olarak büyük utanç içinde bırakıldığınızı ve sevilmenin kenarından bile geçilmediğini biliyorsunuz. Ben bile kendimi sevdirebilmek için bu kadar ulusal iş yapmak zorunda kaldım. Sevmek iyi bir şeydir, ama bu da savaşla olur. Hatta savaşımızın bu anlamda önemli bir özelliği de sevgi savaşı olmasıdır. Bu, tam bir sanat işidir. Kaba savaşçılığın çok ilerisinde ince bir savaştır. Sevilebilmenin, sevebilmenin kanunları var, gerekleri var ve bunlar en ince sanatla yönetilir. Siz sevgi istiyorsunuz, ilgi istiyorsunuz, ancak daha bu savaşın kenarından bile geçmiyorsunuz. Erkek olsun, kadın olsun hiç kimsenin beni ucuz sevmesini istemiyorum. Beni ucuz sevmeye hakkınız yok. Hatta beni kim gerçekçi severse, ilgi duyarsa benim için o önemlidir... Savaşın kesinlikle sevgiyle bağlantısı vardır. Sevgisi büyük olmayanların savaşı gelişemez. Ancak büyük seveceğiniz değerler için, güzellikler için savaşabilirsiniz... Kadın diyorsunuz, kadın yaklaşımları konusunda size kendi tarihçemi de anlattım. Yine diğer değerler savaşı kadar kadın değerleri uğruna savaş yürütüyorum. Neden saflarımıza bu kadar kadını toplayabildim? Çünkü onların bazı değerlerini koruma savaşımını verdim. Neden kadınlar size bağlanmıyorlar da, bana bağlanıyorlar? Çünkü onların çok önemli bazı değerlerinin savunulmasını ben üstlendim. Sizin anlamadığınız kadının ülkeyle bağlantısını, kadının yaşamla bağlantısını, kadının güzellik sevgisiyle bağlantısını sağlam kurduk. Kadınlar bunu anladılar ve geldiler. Kadını gücümle bu kadar ilerletiyorum, ancak bu yetmiyor ve daha fazla yapmam gerekir diyorum... (Apocu Militan Kişilik-2[Web], 1996).

Öcalan'ın, kadına yönelik söylemlerinde en fazla dile getirdiği konulardan biri de hayatını kaybeden örgüt mensuplarıdır. PKK, hayattayken değer vermediği örgüt üyelerine öldükten sonra ayrı bir kutsiyet vermekte ve onları 'şehit' olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle yaşarken kendini değersiz hisseden örgüt mensupları, 'şehit' sıfatına kavuşabilmek için canlarını feda etmekten çekinmemektedirler.

Şehitlik kavramı PKK tarafından, militanlarının fedakarlık davranışını arttırmada bir araç olarak kullanılmaktadır. PKK, mensuplarının 'özgür Kürdistan' ya da 'halkların kardeşliği' vb. idealler için şehit olduğunu ifade etse de, aslında ölen örgüt mensuplarının bir inanç sistemi haline getirdiği ideolojisinin şehidi olduğunu söylemek daha doğru olur (Alkan, 2013:196).

Öcalan, ölen kadın mensuplarını kutsallaştırmak suretiyle, diğer örgüt mensuplarından da aynı fedakârlığı beklemektedir:

"... Hiçbir harekete nasip olmayacak yüzlerce kahraman kadın şehidimiz var. O halde bizim partimiz ve Önderliğimiz kadın özgürlüğünün de ifadesidir... Bu konuda gözünü kırpmadan kendini yakan, teslim olmamak için son bombayı kendisinde patlatan şahadet gerçeğimizdir ve bu en çok kadın şahadetinde görülmüştür. Ne kadar üzerinde düşünülse ve anlam verilse o kadar yeridir... PKK'nın şehitleri içinde en kahramanca ifade kadın şahadetlerindedir. Gerek kendini yakma olayında, gerek teslim olmamak için son kurşunu kendine sıkma olayında bu çarpıcı olarak böyledir. Bunlar sıradan ve geçiştirilecek şahadetler değildir. Bu temellerde yol alıyoruz. En büyük özgürlük adımı kadında atılacaktır. Özgürlük tutkuları olmayanın savaş tutkuları, örgüt tutkuları ve başarıları da olamaz. Baharda her şey nasıl yeniden yaşamla buluşuyorsa, biz de bu büyük hazırlıklarımızla özgür yaşamla, özgür kadınla ve özgür toplumla buluşuyoruz... Zilan kişiliğinde olduğu gibi onu kül ederek, kendi kişiliğimizde zafer kişiliğine doğru kutsallaştırarak temsil etmeliyiz. Eğer burada özgürlük savaşı başarı kazanırsa, bu başarı toplumun bin yıllardan beri en büyük özgürlük adımı olacaktır. Bin yıllardan beri düşürülen kadının, İstar'dan Zilan'a kadar gelen sürecin tersine çevrilmesi, yani yücelmeye doğru dönüşmesi demektir. Bu da Ortadoğu halklarının gerçek bir özgürlük baharı demektir. Özgürlük silahını eline alan kadın, Zilan vasiyetindeki gibi işe nasıl sarılmak gerektiğini bilmek zorundadır. Bunun dışında ilgi ve ilişki arayamaz. Kadının onuru ve soyluluğu bu çizgidedir. Güzelliği ve büyük yaşam gücü kendini burada açığa vuruyor ve bu yola da girilmiştir. Bu yol kutsaldır, yücedir. Sadece kadını değil, onunla birlikte ülkeyi de, özgürlüğü de kazandırır. Bu savaş bir sevgi savaşıdır... Ana tanrıça

ve aşk tanrıçalarının diyarında bin yılların kaybettiği özgürlük ve eşitlik gücüyle, kadın merkezli çalışma ve savaşımında güzellik ve zekânın yeniden yaratılacağına, var olanın yeni toplumsal sözleşmeyi hayata geçirecek kadar öz güce kavuşacağına dair umut ve inancımı belirtirim...” (Öcalan, Özgürlük Problemi[Web]).

Öcalan, kadınların örgütün amaçları doğrultusunda ölmeleri halinde ise bir tanrıça, afrodit ya da melek olacağını söylemektedir:

“... Benim bir grup kadın yoldaş için önerdiğim tanrıçalaşma-melekleşme-Afroditleşme kavramı, Ortadoğu'nun kadına yönelik korkunç köleleştirici kültürüne karşı savaş içindir. Tarihin bu döneminde bu tür soy kadınlara ihtiyaç vardır. Kaldı ki, yüzlercesi en büyük kahramanlık tavırları ile şehadetlerinde bu gerçeği kanıtladılar. Onların anısı çok büyük anlam ifade eder. Halen çok sayıda yiğit kadınlarımızın olduğu kanısındaım. Büyük cesaret, adalet ve aşk kişilikleri yeni yeni ortaya çıkıyor. Duygusal ve analitik zekânın seçkin örneklerini vererek kişiliklerini yeniden yaratıyorlar. Bu çok anlamlı tarihsel bir dönüm noktasıdır...” (Öcalan, Bir Halkı Savunmak[Web]).

2.8.1.2. Abdullah Öcalan'ın Kadın Temasını Ele Alan Sloganları

Öcalan, akılda kalıcılığı ve duygusal etkisi anlatımdan daha yüksek olan bir kısım sloganları kullanmak suretiyle, kadınların kendisine ve harekete bağlılığını sağlama ve devam ettirme gayretinde olmuştur. Öcalan'ın, kadına yönelik konuşma ve yazımlarında geçen 'özgür kadın' temasına ilişkin kullandığı sloganlardan en fazla dikkat çekenler şunlardır:

“Savaşan özgürleşir, özgürleşen güzelleşir, güzelleşen sevilir” (Öcalan, Zafer Perspektifleri [Web], 1996).

“Özgürlük gerçekleşmedikçe, özgür ilişki de gerçekleşmez. Benim için en özgür kadın; direniş çizgisinde olması gereken, yürümesi gereken, savaşması gereken kadındır” (Öcalan, Zafer Perspektifleri [Web], 1996).

“Özgürlük ve güzellik, kadın mücadelesiyle yaratılır” (Öcalan, Sosyal Devrim ve Yeni Yaşam[Web], 1998).

“Özgürleşen ve ordulaşan kadın, yaşamda zafer demektir” (Öcalan, Eşitliğe ve Özgürlüğe Yürüyüş-Kadın Ordulaşmasına Doğru[Web], 1998).

“Özgür kadınla yaşamak dünyanın en güzel değeridir. Köle bir kadının özgürlüğü dağlarda yakalamasından daha değerli bir şey olamaz (Apocu Militan Kişilik-2[Web], 1996).

“Yoldaşlık, kadın erkek ilişkilerinde özgür yaklaşımı temsil etmektir” (Öcalan, Eşitliğe ve Özgürlüğe Yürüyüş-Kadın Ordulaşmasına Doğru[Web], 1998).

“Devrim kadında köleliği değil özgürlüğü, çirkinliği değil güzelliği, yanlışlığı değil doğruyu gerçekleştirme devrimidir” (Öcalan, Zafer Perspektifleri [Web], 1996).

“Özgür bir kadın yaratmak, bir ülke kurtarmaktan daha zordur” (Öcalan, Nasıl yaşamalı?-II[Web], 2009).

“Sevgi yolunu açabilmek için özgür kadını yaratmalısınız” (Öcalan, Sosyal Devrim ve Yeni Yaşam[Web], 1998).

“PKK, kadın özgürlüğünün en iyi sağlanabileceği bir mücadele zemini” (Öcalan, Sosyal Devrim ve Yeni Yaşam[Web], 1998).

“Özgürleşen Kürdistan kadını özgürleşen Kürdistan olacaktır” (Öcalan, Kürdistan'da Kadın ve Aile[Web], 1992).

Öcalan, kendisini yakan, çatışmada ya da intihar bombacısı olarak ölen Zilan, Beritan, Ronahi ve Berivan gibi bazı kadın PKK'lıları yücelterek onları sembol ve örnek alınması gereken isimler olarak sunmaktadır. Hatta

bunlardan biri olan Beritan'ın, örgüt içerisindeki yaşamı ölümünden sonra PKK tarafından bir film haline getirilmiştir. Beritan, örgüt içerisinde Öcalan'dan sonra en çok tanınan ve propagandası yapılan kişilerden biri olmuştur (Alkan, 2012:87).

Kadın örgüt mensuplarının günlük ve güncelerinde, isimleri sembolleşen ölen kadın örgüt mensuplarına atıf yapılarak, onların örnek alındıklarını gösteren ifadeler rastlanmaktadır. Öcalan'ın yücelttiği ve birer tanrıça olarak adlandırdığı kadın örgüt mensuplarına yönelik kullandığı sloganlara ait bazı örnekler ise şunlardır:

“Zilan sevgi kanunudur, en ciddi anlayandır ve yaşayan değerdir”
(Öcalan, Sosyal Devrim ve Yeni Yaşam[Web], 1998).

“Zilan yaşam manifestomuzdur” (Öcalan, Sosyal Devrim ve Yeni Yaşam[Web], 1998).

“Zilan kişiliği zafer ile aşkı birleştirmenin adıdır” (Öcalan, Sosyal Devrim ve Yeni Yaşam[Web], 1998).

“Zilan kişiliği tanrıça kişiliğidir” (Öcalan, Sosyal Devrim ve Yeni Yaşam[Web], 1998).

“Özgürlük kolay olsaydı, Ronahi ve Berivan kedilerini yakmazdı”
(Öcalan, Nasıl Yaşamalı?-II [Web], 2008).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PKK'DAN AYRILAN KADIN ÖRGÜT MENSUPLARININ ORTAK BİLGİ STOKLARI TİPLEŞTİRME VE ORTAK KABULLERİ

Fenomenolojiye göre insanların etraflarındaki nesne ve olguları algılama biçimleri, insan bilinci tarafından oluşturulmaktadır. Toplumsal dünyanın özünü kavrayabilmek, insan bilinci tarafından oluşturulan kabul ve tutumların bir kenara bırakılmasını gerektirmektedir. Fenomenoloji alanında araştırma yapanlar dünyayı, çeşitli toplumsal durumları yaşayanları ve bunlara ilişkin olguları, içeridekilerin gözünden görmeye çalışırlar. Bu süreçte, toplumsal dünyaya ilişkin bütün öğrendiklerimizi, bilincimiz tarafından kurulan bütün varsayımları bir kenara bırakmamız, bilincimizin bu varsayımları nasıl kurduğuna, dünya hakkındaki bilgilerimizin hangi süreçlerden geçerek ve nasıl oluştuğuna odaklanmamız gerekmektedir (Suğur, 2011:121-122). Her türlü bilginin gerçekliği sorgulama konusu olduğundan, fenomenoloji herhangi bir hazır bilgiyle yola çıkamaz. Var olan tüm bilgiler, fenomenolojik açıdan bakıldığında tartışmalıdır (Tepe, 2010:XIX).

Fenomenolojik sosyoloji, insanların olgular hakkındaki deneyimlerinin hepsinin olmasa da büyük kısmının temel olarak toplumsal ve kültürel olduğunu, bu bağlamda temel olgunun da bilinç değil, içinde yaşadığımız yaşam dünyası olduğunu ileri sürmektedir. Fenomenolojik sosyologlar yaşam dünyasını, herhangi bir teori ya da disipline dayanmadan, insanlar günlük yaşamda nasıl yaşıyor ve yaşadıklarını nasıl anlamlandırıyor o şekilde betimlemeye çalışırlar (Suğur, 2011:125).

Çalışmanın bu bölümünde, fenomenolojik sosyolojinin özneler-arasılıkla ilgili üç anahtar unsuru olan; *“Ortak Bilgi Stokları”*, *“Tipleştirmeler”* ve *“Ortak Kabuller”* vasıtasıyla, PKK'lı kadınların örgüte katılım öncesinde ve

sonrasındaki süreçte, yaşam dünyasına ilişkin bir kısım olguları nasıl anlamlandırdıkları, 'doğal' olarak ele alınmıştır.

1. Örgüte Katılım Öncesi Kadınların Ortak Bilgi Stokları ve Tipleştirmeler

Ortak bilgi stoğu, kişilerin toplumsallaşma sürecinde dil vasıtasıyla öğrendiği ve içselleştirdiği, etrafındaki nesne, olay, davranış ve olguları anlamlandırıp yorumlamak için kullandığı ortak bir bilgi birikimidir. Başka bir deyişle, insanların toplumsallaşma sürecinde ürettikleri ve sahip oldukları bilgiyi ifade eden bir kavramdır (Suğur, 2011:129).

Fenomenolojik sosyolojiye göre; insanların dünyayı algılama, anlamlandırma ve yorumlama biçimi, büyük oranda içinde yaşadıkları toplumsal çevreden etkilenmektedir. İnsan, geçmişte kurulmuş olan bir dünyada doğmaktadır, doğumundan sonra gerek iletişim kurmak için kullandığı dili gerekse dünyayı nasıl algılayıp yorumlayacağını gösteren bilgileri kendisine, içinde yaşadığı dünya sağlamaktadır (Suğur, 2011:128).

Konuya bu bağlamda bakıldığında, PKK'ya katılan kadınların içinde yaşadıkları toplumun ortak bilgi stoklarını oluşturan; kültür, değerler ve ahlaki açıdan oldukça önemli olan töre gibi normlar hakkında bilgi sahibi olmak, kadınların örgüte katılım süreçleri açısından büyük önem arz etmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde, kadınların örgüte katılım öncesi dönemde, içinde yaşadıkları toplumdaki konumu ve rolüne ilişkin ortak bilgi stoklarına ve PKK'ya katılımlarına etkisi olduğu değerlendirilen bir kısım olgulara dair yapılan tipleştirmelere yer verilmek suretiyle, örgüte katılım nedenleri anlamaya çalışılmıştır.

1.1. Aile ve Toplum İçinde Kadının Konumu ve Rolüne Dair Ortak

Bilgi Stokları

'Cinsiyet' ya da 'toplumsal cinsiyet' terimi genellikle, erkekler ve kadınlar arasındaki fiziksel ve toplumsal farklılıkları anlatmak için kullanılmaktadır. Fakat esasında bu iki kavram arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenle sosyologlar, cinsiyet (sex) terimini erkekler ve kadınlar arasındaki fiziksel ve biyolojik farklılıkları ifade etmek için; toplumsal cinsiyet (gender) terimini ise, davranışlar ve rollerdeki farklılıkları anlatmak için kullanmaktadırlar (Slattery, 2012:341). Toplumsal cinsiyet, kültürel bir kavram olup bir toplumun kadın veya erkek olmaya bağladığı davranışlara, güç ve ayrıcalıklara işaret etmektedir (Macionis, 2012:212).

Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek olmanın toplumsal inşasına ilişkin bir kavramdır. Aileden başlayarak kültür, eğitim ve medya gibi kurumlar aracılığıyla devam eden bu inşa, bireylerin belirli cinsiyet kalıplarına uygun olarak biçimlenmelerini sağlamaktadır. Toplumsal cinsiyet, toplumsal ilişkiler içinde kurulan cinsiyet kimliklerine odaklanan bir kavramdır (Gökalp, 2012:112).

İnsanlar, içine doğdukları kültüre uygun biçimde nasıl davranmaları gerektiğini, doğdukları andan itibaren öğrenmeye başlamaktadır. Kişilerin cinsiyetlere göre rol dağılımları ve cinsiyet algıları, hayatı yaşama ve öğrenme sürecinde, olduğu gibi kabul ettikleri 'kabuller' arasındadır. Fenomenolojik sosyoloji açısından bakıldığında, bireylerin anlam dünyalarının nasıl oluştuğu, dünyayı nasıl anladıkları ve yorumladıkları bu bağlamda mühimdir. Bir toplumda cinsiyete dair rolleri, cinsiyet algıları ve tanımlamaları âdet, gelenek ve alışkanlıklar çerçevesinde kodlanarak, nesilden nesile aktarılmaktadır. Büyüme sürecinde çocuklar, ailesinden ve çevresinden hangi rolleri yükleneceğini, hangi eylemlerin ayıp ve yasak olduğunu, neyi yapıp yapmayacağını, kısaca söylemek gerekirse, o toplumda erkek ve kadın olmayı öğrenmektedirler (Kılıç, 2010:84).

Klasik ataerkil sistemin hâkim olduğu bir toplumda otorite, erkek soyundan gelen geniş aile yapısı içerisindeki en yaşlı erkekte bulunur. Kadınlar ve erkekler için farklı hiyerarşiler söz konusudur ve her bir cinsiyetin faaliyet alanı birbirinden ayrılmaktadır (Çağlayan, 2013:38).

Örgüt mensubu kadınların anlatımlarına bakıldığında, içinde yaşadıkları toplumda kadına biçilen rolün, PKK'ya katılımlarına etki eden önemli faktörlerden biri olduğu görülmektedir. Feodal değerlere sahip bir ortam içerisinde doğan ve yetişen kadınlardan biri olan Neval, örgüte katılmadan önce içinde yaşadığı toplumu şu şekilde anlatmaktadır:

“Adım Neval, Ağrılıyım. İlk ve Orta öğrenimimi Ağrı’da yaptım. Evde sekiz kardeşlik; beş kız, üç erkek... Babam feodal bir çevreden gelmekle beraber hoşgörülü biriydi. Annem tutucuydu. Bir ağa kızıydı ve feodaldi, aramızda yoğun bir kuşak çatışması vardı. Kızlar olarak hepimiz okuyorduk. Annem kendi ölçülerini bizde yaşatmak istiyordu... (Buldan, 2004:13).

Bu çalışmada incelenen PKK'lı kadınların büyük çoğunluğunun, feodal değerlere sahip bir toplumdaki geldikleri görülmektedir. İçinde doğup yetiştikleri bu toplumda, genellikle kadının pek fazla söz hakkı bulunmamaktadır. Kız çocukları çok küçük yaşlarda ve rızası alınmadan evlendirilmekte ve kadın, içinde yaşadığı aile ve toplum içerisinde ikincil bir konumda bulunmaktadır.

Bu konu ile ilgili olarak kırk yaşın üzerinde olan kadınlarla yapılan bir araştırmada, tamamına yakınının 13-14'lü yaşlarda ve hatta bir kısmının adet olmadan evlendirildiği, evlendirildikleri kişilerin kendilerinden yaşça oldukça büyük olduğu ve akraba evliliğinin yaygın olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Çağlayan, 2013:56).

İçinde yaşadıkları toplumda kadınlar, daha küçük yaşlardan itibaren erkelerin gözetiminde tutulmaktadır. Kadının evlilik öncesi cinsel bir ilişki yaşamaması ve bekâretini kaybetme ihtimali, evin erkekleri için en önemli

endişe kaynağıdır. Kadınların yaşamları, büyük oranda cinsellikleri ve bekâretleri ekseninde yapılandırılmıştır. Giyim ve davranışları açısından bakıldığında ise dinsel etkilerden ziyade, ahlak ve geleneğe dayalı kurallara uyma zorunluluğu bulunmaktadır (Çağlayan, 2013:59).

Kendisini feodal bir toplumun çocuğu olarak tanımlayan Pelin, hangi mekân ve şekilde olursa olsun kadının, feodal bir yapının kültürel kodlarına sahip bir toplum içinde olduğu sürece, maruz kaldığı tavrın değişiklik göstermediğini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Biz feodal bir ortamın evlatlarıyız. Bu kadın içinde geçerlidir, erkek için de. İster örgüt içinde ol, ister normal bir ortamda ol hiç fark etmez. Yönetim de, lider de, savaşçı da kadına toplumun gösterdiği tavrı takınır (Buldan, 2004:43).

Ülkenin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden batıya göç edenlere bakıldığında ise, her ne kadar farklı bir mekân ve kültürün içinde yaşamaya başlasalar da, sahip oldukları kültürden kolaylıkla kopamadıkları görülmektedir. Bunlardan biri olan Rozerin, kırk yıl önce ailesi Mardin’den İzmir’e göç etmesine rağmen, kendisini hala feodal bir toplumun bireyi olarak görmektedir:

“... 12 yaşında partiye katıldım. Aile feodal bir yapıya sahip. Kürtlük bilinci yok ama kendi içinde yurtsever bir aile... Kırk yıl kadar önce aile Mardin’den İzmir’e göç etmiş. Bildiğim kadarıyla herhangi bir baskıdan ötürü değil, kendi isteğiyle göç etmiş. Babam kendi yaşımda kavru lan bir esnaf. Yedi kardeşiz ve en büyükleri benim...” (Buldan, 2004:85).

Neval, Pelin ve Rozerin gibi çok sayıda örgüt mensubu kadın, PKK’ya katılmadan önce feodal yapı ve ona ait değer ve normların hâkim olduğu bir kültür içerisinde yetişmişlerdir. Bu feodal yapı içerisinde yetişen kadınların ortak bilgi stoklarının temelinde ne olduğu ve ‘gelecek’ olgusuna bakışlarını Fatma, şu sözlerle ifade etmektedir:

“Bizim feodal yaşam, içinde büyüdüğümüz toplum, çok büyük hayallere izin vermezdi. Rollerimi sorgulamaya başladım; Ben de büyüyeceğim ablam gibi evleneceğim, çocuklarım ve kocam olacak. Ya sonra; hiçbir şey! Çünkü başka bir seçenek yok. Ne devlet yol açıyor, ne de toplum... Ne olacak, ne olacağım? 1990’lı yıllar, savaşın en yoğun olduğu dönem. Aslında olan biteni politik olarak bilinçli bir şekilde yorumlayamıyorsun, çocuksun. Ama var olan şiddet politikalarına da karşı çıkmak istiyorsun. Sonra, köyde kadınlara düşen hayat belli...” (Ongun[Web], 2010).

Güneydoğu’nun sosyolojik yapısında akrabalık, aile gibi olgular haricinde karşımıza çıkan ve bireylerin kimlik tanımlamalarında isminden sonra gelen ilk kavram ‘aşiret’ olmaktadır. Aşiret, ortak bir ataya dayanan ve akrabalık temelinde örgütlenmiş, genellikle toprak bütünlüğü olan ve kendine özgü bir içyapıya sahip, sosyo-politik bir birim olarak tanımlanmaktadır. Aşiret yapısı kendine has bir sosyolojik doku olup buna özgü bir dizi değer ve norm içermektedir. Aşiretlerde ‘korumacılık’ için asıl çatısını oluşturmaktadır. Her bir aşiret mensubu, hem kendi statüsünü hem de tüm ailenin itibarını korumak ve buna uygun davranmak zorundadır. Aksi halde ailenin tamamını rencide etmiş olur ki töre ve namus cinayetlerinin asıl tetikleyici unsurlarından birisi de budur. Tüm bir ailenin itibarının zedelendiği varsayıldığından, bu nedenle işlenen cinayetler o toplumda büyük bir tepki almadığı gibi kimi zaman takdir bile edilmektedir (Bağlı, 2012:54).

Aşiret yapılanması içerisinde en büyük baskıyı, özellikle töre ve namus algısı nedeniyle kadınlar yaşamaktadır. Her ne kadar Cumhuriyetle birlikte, Türkiye’de kadına birçok haklar verilmiş olsa da, bu durum aşiret yapılanmasına sahip bölgelerde yaşayan kadınlara pek fazla yansımamıştır. Geleneksel ataerkil yapının devam etmesinden dolayı, kadının statüsü ve toplumsal cinsiyet rolleri değişmemiş/değiştirilememiştir. Feodal yapının ve bu yapıyı besleyen sosyal ve kültürel değerlerin kırılmadığı bölgede kadının ikincil konumu devam etmektedir. Erkekler tarafından çalışmalarına izin verilmeyen kadının, okula gitmesine de pek sıcak bakılmamaktadır (Alkan, 2012:172). Aşiret yapısı içerisinde yetişen ve sadece ilkokulu okumasına izin

verilen Gülbahar'ın *“Ben Gülbahar, Mardin bölgesinde doğdum ve büyüdüm. Üzülerek belirtmem gerekir ki sadece beş yıl okula gittim... Çoğu aileler kızlarını ilkokuldan sonra okula göndermiyorlardı”* (Buldan, 2004:101) sözleri bu duruma bir örnektir.

Kadının erkeğin namusu olarak görüldüğü feodal ahlak anlayışında, törelerin çizdiği sınırların dışına çıkan, az ya da çok bireysel kararların peşinden giden kadınlar, bunun bedelini çok ağır ödemektedir. Kadının mülkiyetinin erkekte olması şeklinde var olan gelenek ve görenekler, kadını toplumsal yaşamda bir ömür boyu eve hapsedmektedir. Ayrıca bölgede yaygın olan bazı dinsel inançlar da kadının bağımlı ve pasif konumunu ağırlaştırmaktadır (Alkan, 2012:174). Böyle bir ortamda büyüyen Aysel, yaşadıklarını şöyle anlatıyor:

“Dersim'in bir köyünde doğdum. Alevi kültüründen geliyorum. Alevi kültürü gereği aile içinde demokratik, hümanist bir tarzda büyüdüm. İlk, orta ve öğretmen okulunu Dersim'de bitirdim. Yedi kardeşin en büyüğüyüm. Orta halliydik, babam memurdu... Mahalle içinde genç kızlarla genç erkeklerin buluşmaları, ilişkileri konusunda ailem tutucuydu. Bu nedenle çevreyle yakın ilişki kurmamıza, arkadaşlık yapmamıza izin verilmezdi. On altı yaşıma kadar çok samimi olduğum kız arkadaşım bile yoktu. Çünkü onlarla sıkı bir arkadaşlık kurarsam babamın tepkisini çekecektim. Çevremizde kız arkadaşlar hakkında yerli/yersiz dedikodular yayılırdı. Bu nedenle babam müsaade etmezdi. Bu nedenle ağırbaşlı, ailesine bağlı bir kız olarak tanınırdım çevrede...” (Buldan, 2004:118).

Feodal bir toplumda kadın olgusuna yönelik sağduyu bilgilerinden biri de, ergenliğe adım attıktan hemen sonra kadının evlenmesidir. Bunda namus konusundaki yaygın anlayışın da önemli payı vardır. Ailenin erkekleri üzerinde endişe unsuru olan kadının namusu koruma algısı, kadın üzerinde ciddi bir baskı oluşturmaktadır. Evlilik dışı bir cinsellik anlayışı ise kesinlikle kabul edilmemektedir. Bu konuya ilişkin Melis'in anlatımı şöyledir:

“... Şimdi Kürt toplumsal gerçekliğini bir göz önüne getirin. Şimdi diyelim evde kızlar hapis, küçük yaşta evlenmek zorunda. Evlenmezse toplum asla onu kabul etmez, ailesi onu asla kabul etmez. Diyelim bir kız evlilik dışı bir cinsel ilişki yaşadı, farklı bir ilişki yaşadı, bu fark edildiğinde ya ailesi tarafından öldürülür ya da kendisi intihar eder. Bundan dolayı kadın büyük bir toplumsal baskı altında. İster istemez kendisine bir çıkış yolu arıyor” (Alkan, 2012:177).

PKK’lı kadınların anlatımlarına bakıldığında, içinde yaşadıkları toplumda kadının ikincil bir konumda olduğu ve feodal yapının kadına biçtiği rolün baskı ve olumsuzluklarından rahatsız oldukları görülmektedir. Varolan bu sağduyu bilgisi nedeniyle de kadınlar, PKK’yı bu durumdan kurtulmanın bir yolu olarak görebilmekte ve örgüte katılmaktadır.

1.2. Tipleştirmeler

Schutz’un nesnelige ulaşmada uyulması gerektiğini ifade ettiği ve yöntem bölümünde ifade edilen; ‘mantıksal tutarlılık’, ‘öznel yorumlama’ ve ‘uygunluk’ kriterlerini gözetmek suretiyle, kadınların PKK’ya katılımlarından önceki süreçte, anlatımlarında vurguladıkları ortak hususlardan yola çıkarak, bilinçlerinde var olduğu değerlendirilen ve örgüte katılımlarına etki eden bir kısım olgulara ilişkin tipleştirmelerde bulunulmuştur.

1.2.1. Ezilen ve Mağdur Kadın-Kişisel İdeal Tipi

Kadınların hikâyelerine bakıldığında, bölgeye hâkim olan feodal değerler ve ataerkil yapı içerisinde kadının, özgürlüğü kısıtlanmış ve çoğu zaman da çaresizlik içerisinde olduğu görülmektedir. Örgüte bilinçli olarak ve tamamen kendi iradesi ile katıldığını ifade eden kadınlar dışında, aile ortamı ve içinde yaşadığı toplumun yarattığı koşullar neticesinde PKK’ya katılan kadınların varlığı dikkat çekmektedir. Bunlardan biri olan Pelin, kadın olarak yaşadıklarını ve kendisini örgüte katılmaya götüren süreci şöyle anlatıyor:

“1975 yılında Diyarbakır’da doğdum. İlkokulu da orada okudum. Sonra ailece İstanbul’a gitmek zorunda kaldık. Maddi olanaksızlıklardan ötürü de başka bir okula gidemedim. Çalışmak zorunda kaldım... Yedi kardeşiz. Bir erkek altı kız. Bunlardan dördü liseye kadar okudu. Bir kız kardeşim de öldü, daha doğrusu intihar etti... Yaşadığı işkencelerden, zorluklardan, psikolojik bunalıma girdi... Ben, ailemin diğer aileler gibi olmasını isterdim... 1991 yılında, 16 yaşında Gülnaz Karataş vasıtasıyla PKK’yı tanıdım. Gerekece aramadan, uç boyutta bir araştırma yapmadan içine girdim... Birkaç kez protesto yürüyüşlerinde yakalandım ve bırakıldım... Avukatım birleşen davalardan tutuklanıp ceza yiyeceğimi söyledi. Yapılacak bir şey yoktu. Hayatımın en uzun en zorlu yolculuğuna çıktım böylece...”
(Buldan, 2004:39-40).

Aryen, bir üniversite öğrencisi olmasına rağmen ailesinin kendisi üzerindeki baskısı nedeniyle, özgür bir kadın olabilmek için çareyi PKK’ya katılmakta gördüğünü şu sözlerle ifade ediyor:

“... Sivas Cumhuriyet Üniversitesi’nde dördüncü sınıfa kadar okudum. Üniversite’ye kaydolduğum dönemde mücadeleye aktif olarak katılmışım. Dördüncü sınıfta okulu bırakıp profesyonel olarak mücadeleye katıldım... Üniversitede okuyan bir kişiydim ve bu dönemde kız olduğumdan dolayı ailemin üzerimde büyük baskısı vardı... Özgür olmak istiyordum. Kendi başıma mümkün olduğunca bu toplumun ve baskıların dışında olacaktım ve güçlü olmayı düşünüyordum... Bu yanımda Kürdistan mücadelesiyle de birleşince güçlü, özgür ve bağımsız olmayı, kendim dışında başkaları için de bir şeyler yapabilmeyi mücadele ile bağlantılı gördüm. Onun için de mücadeleye katıldım” (Buldan, 2004:62).

Gelecekte mutlu bir yaşam umudu olmayan kadınlar için PKK’nın, kimi durumlarda kötünün iyisi olarak kabul edildiği görülmektedir. Örgüte katıldıktan sonra 14 yıl örgüt çatısı altında faaliyet yürüten ve sonrasında evlenmeye karar verdiği sevgilisiyle birlikte örgütten kaçan Hamdiye, babası

tarafından kendisinden yaşça büyük biriyle zorla evlendirilmek istenmesi üzerine örgüte katılımını şu sözlerle anlatmaktadır:

“Bu kişiyle evlenmek yerine, hiçbir sempati olmayan örgüte katılmaya karar verdim. O tarihte 18 yaşındaydım. Evlendirilmek istendiğim kişi yaşça benden çok büyüktü. Çaresiz kaldığım için kaçış yolu olarak PKK’yı gördüm” (PKK’lı Kadından Acı İtiraflar[Web], 2006).

Kadınların anlatımlarına bakıldığında, her bir kadının farklı bir hayat hikâyesinin olduğu ve kendilerini örgüte katılmaya sevk eden faktörlerin de çeşitlilik gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu çalışmada örneklerini sunmuş olduğumuz örgüte katılım gerekçelerinin haricinde, şüphesiz ki çok daha farklı gerekçelerle örgüte katılan kadınlar da bulunmaktadır. Bununla birlikte, kadınların PKK’ya katılımında aralarındaki ortak bir bilgi stoğunun varlığı dikkat çekmektedir. PKK’ya katılan kadınlar bilinçlerinde var olan bu sağduyu bilgisinin *“arayışlarının ve sorunlarının çözümü olarak PKK’yı görmek”* olduğu söylenebilir.

1.2.2. Öteki Kürtler-Kişisel İdeal Tipi

PKK’ya katılan kadınların söylemlerine bakıldığında devlet; haksızlık yapan, insanlara zulmeden bir yapı olarak görülmektedir. Kadınlar, Kürt kimliğine sahip olmaları nedeniyle devletin kendilerine ayrımcılık yaptığına ve maruz kaldıkları haksızlıklarının temelinde de bu durumun yattığına inanmaktadır.

Örgütün esas yapılanmasını oluşturan ve 1990’lı yıllarda en şiddetli eylemleri gerçekleştirenler, 12 Eylül dönemini yaşayan ya da ona şahitlik eden, sonrasında ise intikam hisleriyle örgüte katılan kişiler olmuştur. Özellikle bunlar arasında doğu ve güneydoğu kökenli gençler, ‘öteki’ görülmenin de verdiği psikolojik ayrılmışlık ve kimlik karmaşası sonucu,

meşru otorite ve devletten uzaklaşmış ve PKK'ya yönelmişlerdir (Semiz, 2007:116-118).

Güvenlik güçleri tarafından, Kürt olmaları nedeniyle kötü muamelelere maruz kaldıklarını ve bu nedenle örgüte katılmayı tercih ettiğini ifade edenlerden biri olan Fatma, yaşadıklarını şöyle anlatıyor:

“... Babam ve ağabeylerim Kürt kimliğine sahip çıkan ama Kürt hareketiyle aktif ilişki kurmayan kişilerdi. Hatta bir ağabeyim politikadan özellikle kaçan biriydi. Ama başka bir köyden yapılan ‘Şu kişilerin örgütle ilişkisi var’ ihbarı üzerine tutuklanmıştı. 45 gün sonra köye geldiğinde tanınmayacak haldeydi; zayıflamıştı, vücudunun şekli değişecek kadar dayak yemişti. Oysa onun ne örgütle, ne de politikayla ilgisi vardı. Şimdi düşünüyorum; annelerimiz “Ölen asker melek olur” derdi. Hâlâ da bu kanaat vardır onlarda. Ama bizim kuşak için böyle olmadı; ‘Askerden korkacaksın!’ Algı buydu. Sadece siyasi baskınlar değil, kaçakçılık gibi nedenlerle de köye asker gelirdi. Hafızam, kocaman adamların, köy meydanında nasıl dayak yedikleriyle dolu. Onur kırıcı birçok sahne. Diğer yanda şu; bizim orada Türkçe konuşmak ayıptı, soysuzluktu. Asimilasyona karşı oluşan bir refleksti bu; şehre gittiğinde bir dükkâna gidip Türkçe bir şey isteyen biri de yadırganırdı. Köye gelen öğretmenler ise şart koşardı; ‘Okulda kaç kelime Kürtçe konuşursanız o kadar para vereceksiniz.’ 15 günde bir ailemizden şeker, çerez parası gibi küçük paralar alınca öğretmene verirdik” (Ongun[Web], 2010).

Fatma'nın anlatımında, kadınların askere yönelik algılarında yaşanan değişim dikkat çekmektedir. Annelerinin, “Ölen asker melek olur” şeklindeki algılarının, kendi kuşakları açısından geçerliliğini yitirdiğini dile getirmektedir. Maruz kaldıkları kötü muameleler nedeniyle askerin, korkulması gereken kişiler olarak görüldüğü ve bunun kendilerinde yaratmış olduğu travmanın, örgüte katılımlarına yol açtığını ifade etmektedir. Fatma'nın bu sözleri fenomenolojik açıdan yorumlandığında, bir önceki kuşağın ortak bilgi stoklarında var olan ‘asker’ tipleştirmesinin, yeni kuşak açısından geçerliliğini

yitirdiği ve asker olgusuna yönelik yeni bir tiplendirme sürecinin yaşandığı görülmektedir.

Fatma, PKK'ya katılan kadınların örgüt tarafından kandırılmaktan ziyade, yaşanan bazı acılar ve bu acılara neden olarak gördükleri devletle mücadele etmek maksadıyla PKK'ya katıldıklarını anlatmaktadır. Gençlerin kandırılarak dağa çıkarıldığı söylemlerinin ise gerçeği yansıtmadığına ilişkin düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir:

“... Umutsuz gençleri kandırıp, dağa çıkarıyorlar gibi bir bakış, gerçekleri yine inkâr etmek demek. Ben 16 yaşında, bilinçli olarak dağa gittim; ulusal bilince sahiptim. İnkâr politikalarına karşıydım. Öyle ani bir karar değildi benim için. Aileme bu düşüncenin aklımın bir yerinde olduğunu asla hissettirmedim. İki yıl kadar bu düşüncüyü kendi içimde tartıştım... Üç arkadaş örgüte katılmaya karar verdik. Üç kızdık, aynı yaşlardaydık. Hem bizim köyden, hem de civardaki köylerden daha önce dağa giden kadın hiç olmamıştı... Aynı köydeydik, arkadaştık zaten. Bu durumları paylaşıyorduk. O süreci, acıları kaldırmayan üç kişiydik. ‘Hadi gidelim, asker öldürelim’ diye gitmedik. Devletin şiddet politikalarını daha fazla kaldıramadık. Acılarımızı taşıyamadık, bir şeyler yapmak istedik. Kalıp aynı acıları izlemekten başka bir şey yapmak istedik. Biz yapabilir miyiz? Ölümü göğüsleyebilir miyiz; yaralanıp sakat kalırsak yaşamı sürdürebilir miyiz? En çok tartıştığımız konu, buydu. Sadece bunları düşünüyorsun, başka bir seçeneğin yok. Bizim kuşak böyleydi.” (Ongun[Web], 2010).

Uzun yıllar PKK'nın dağ kadrosunda yer alan ve sonrasında örgütten ayrılan Aylın, PKK'ya katılma nedenini Kürt olduğu için ‘beş yıl hapis yatan babasının hapisaneden çıktıktan sonra asosyal, ürkek bir adam olmasına ve onun çektiği acılara şahitlik etmesine’ bağlamaktadır. Rojda da benzer bir nedenle, babasının 12 Eylül sonrası örgüt üyeliğinden tutuklanması ve işkence görmesinin, kendisini dağa çıkardığını söylemektedir:

“Neden böyle bir yola girdim sorusuna cevabım, babamın çektiği acılardır. Babamın yaşadıkları olmasaydı belki de o çıkışı yapmazdım. Köyümüzde dağa çıkanlar vardı. Hepsi soru işareti yaratıyor. Ya o taraftasın, ya bu tarafta” (Matur, 2013:45).

1990’lı yıllar ve 2000’lerin başında örgüte katılım gerekçesi olarak ifade edilen Kürtlerin ötekileştirildiği iddiasının, örgüte katılan kadınların algılarında varlığını halen devam ettirdiği görülmektedir. Hasan Cemal’in 2013 Mayıs ayı içerisinde, kamuoyunda PKK’nın sınır dışına çekilme süreci olarak bilinen dönemde kadın PKK’lılar ile yaptığı röportajlarda, bu durumu destekler söylemler dikkat çekmektedir:

22 yaşında ve dört yıl önce örgüte katılan Savuşka, *“Kürtçe’nin, Kürt kimliğinin inkârı... Okulda soluduğum baskı havası... Özellikle 1990’larda Kürtlerin köylerinden, topraklarından zorla koparılması nedeniyle liseyi terk ederek örgüte katıldım”* derken, Zelal ve Medya isimli iki kadın PKK’lı ise *“Halkımız için, önderliğimiz için örgüte katıldık”* şeklinde benzer yanıtlar vermişlerdir (Cemal, T24[web], 2013).

1.2.3. Kurtuluşun Yolu PKK-Kişisel İdeal Tipi

Kadınların PKK’ya katılım gerekçelerinde, birbirinden farklı nedenlerin olduğu görülmektedir. Bununla birlikte aralarındaki ortak nokta; bir kısım ihtiyaçlarının ya da isteklerinin karşılanamamış olması, nefret, tatminsizlik ve geçmişe göre günümüzde toplumda artış gösteren bireyselleşme ve özgürleşme eğilimi nedeniyle kadınlar, içinde bulunduğu durumdan kaçıp kurtulmanın çaresi olarak örgütü görmektedir. Yani kadınlar için PKK, yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı bir kurtuluş yolu olarak algılanmaktadır. Delila’nın günlüğüne yazdığı şu sözlerde bu durumu görmek mümkündür:

“Biz gerillalar belki ülkeyi kurtarmak için geldik. Ama aslında birçoğumuz değişik nedenlerden kaynaklı geldik. Bazılarımız bireysel

arayışlarımızdan, bazıları ailenin baskısından, bazılarımız düşmanın baskısından vs. birçok nedenden dolayı geldik. Yani anlaşılan, ülkeyi sevmek ya da kurtarmak için değil” (Cemal, 2014:61).

Feodal değerlerin hüküm sürdüğü ve kadının söz hakkının pek fazla bulunmadığı Doğu ve Güneydoğu bölgesinde kadının zorla evlendirilmesi nedeniyle kadınlar için örgüt, kendilerini bu evlilikten kurtaracak tek kurtuluş çaresi olarak görülebilmektedir. Bunlardan biri olan Siirtli Meryem, zorla evlendirilmekten kurtulmak için örgütü bir kurtuluş yolu olarak görmesini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Ailem beni 1999 yılında zorla evlendirmeye çalışmıştı. İstemediğimi dahi söyleyemedim. Bu süreçte komşumuz olan kız arkadaşlarımdan birine bu durumu anlattım. Kendisinin örgüte katılacağını, orada kadınların özgür olduğunu belirtti. Ben de ondan beni de dağa götürmesini istedim” (Özeren vd., 2012:34).

Uzun yıllar PKK içerisinde faaliyet gösteren Sami Demirkıran da, istemediği bir evlilikten kaçmak için örgütü kendisine bir çıkış yolu olarak gören çok sayıda kadın olduğunu şu sözlerle anlatmaktadır:

“Batman’dan bir kız gelmişti. Baktım mini etekli... İstanbul’dan gelmiş. ‘Bize niçin katılmak istiyorsun’ dedim. ‘Mücadelenizi beğeniyorum, destek vereceğim’ dedi. Kendisine ‘evine dön’ dedim... Fakat O, ‘Evime gönderirseniz evimden kaçırım. Çünkü babam beni istemediğim bir adama verecek’ dedi. Sonunda bize katıldı. 1995 yılında bir çatışmada öldü.” (Demirkıran, 1996:135).

Aile büyüklerinin, kızlarını küçük yaşta ve istemediği bir adamla evlendirmek istemesinin haricinde, kızlarına yönelik uyguladığı baskı ve şiddet nedeniyle kadınlar, PKK’yı bu durumdan kurtulmanın bir çaresi olarak görebilmektedir. Güvenlik güçlerince, dört arkadaşı ile birlikte yakalanan Şeriban, aile baskısı nedeniyle örgüte katılımını şu sözlerle anlatmaktadır:

"Ailem bana sürekli şiddet uyguluyordu. 8'inci sınıfa kadar okudum. Okumak istememe rağmen ailem izin vermedi. Annem ve babam sürekli baskı yapıyordu. Arada bir babam beni dövüyordu. Bu yüzden sürekli 'ben dağa çıkacağım' diyordum. Bir gün Serkan isimli bir kişi bizim dükkâna geldi. Onun motosikletine binerek Gürbulak Sınır Kapısı'na doğru gittik..." (PKK'lı Beritan Nasıl Dağa Çıktığını Anlattı[Web], 2013).

2. Örgüte Katılım Sonrası Kadınların Ortak Bilgi Stokları ve Tipleştirmeler

Kadınların örgüte katılımları ve farklı bir yaşam dünyasının içerisinde yer almaları nedeniyle, sağduyu bilgilerinde bir takım değişimler yaşanmaktadır. Bununla birlikte, PKK'yı oluşturan yapı içerisindeki aktörlerin, içinde yetiştikleri feodal yapının ortak bilgi stoklarında yer alan bazı kabulleri, örgüt içerisinde devam ettirdikleri de görülmektedir. Bu bölümde, kadınların örgüt içindeki konumları ve örgüte katıldıktan sonraki süreçte Abdullah Öcalan ve PKK'ya ilişkin algılarından yola çıkarak yapılan tipleştirmeler sunulmaktadır.

2.1. Örgüt İçinde Kadının Konumu ve Rolüne Dair Ortak Bilgi Stokları

Abdullah Öcalan'ın, PKK'da kurduğu cinsiyet hiyerarşisinde kadınlar, erkek örgüt mensuplarının üzerinde yer almaktadır (Alkan, 2012:229). İşin aslına bakıldığında ise PKK'nın, erkek egemen bir örgüt olduğu açıkça görülmektedir. Erkek egemen bir örgüt, iktidar aygıtlarının erkeklerin elinde olduğu ve onların temsil edip yönettiği bir düzeni anlatmaktadır (Ecevit ve Karkıner, 2011:178). Erkek egemen bir örgütte kadınlar, lider ve yönetici konumuna ulaşmakta, erkeklerden çok daha fazla zorluklarla karşılaşmaktadır. Toplumsal cinsiyete ilişkin mevcut önyargılar, bu tip

örgütlerde kadınların etki derecesinin önemsenmemesine yol açmaktadır (Schaefer, 2013:484).

PKK'daki erkek örgüt mensuplarının kadınlara yaklaşımında, sahip oldukları feodal değerlerin etkisi görülmektedir. Özellikle kadınların örgüte katılımının ilk yıllarında erkekler kadınları, fiziksel ve biyolojik özelliklerinden dolayı savaşamayan, dağ koşullarında yaşamaya uygun olmayan ve kendi başlarına karar alıp uygulama kabiliyetinden yoksun kişiler olarak görmüşlerdir (Alkan, 2012:210). Kadın erkek ilişkileri açısından bakıldığında ise kadın, erkeği yoldan çıkaran kişi olarak kabul edilmiştir. Neval, örgüt içerisinde erkeklerin kadına bakışını şu sözlerle anlatmaktadır:

“Bir kadın olarak şüphesiz kadın aleyhine olan sistemlerin tümünde olduğu gibi, bizim partimizde de adaletsizlikler vardı. Tüm sosyalist olduğunu söyleyen partiler ve ülkelerde olduğu gibi burada da, erkek egemenlikli yaklaşım kendini hissettiriyordu. Yaşadığımız ağır doğa koşullarında erkek fiziki gücünü de arkasına alarak, kadının bu konudaki zayıflığından faydalanarak eşitlik aleyhine bir düzeni hep sürdürmek istedi, aslında sürdürdü de. Geleneksel erkek gericiliği burada çoğu kere kadını, erkeği yoldan çıkaran başarısızlıkları kadınla izah eden yaklaşımını sürdürdü. Aynı suçlamalarla yargılanan iki kişiden, çoğu zaman kadın aleyhine cezalar verildi. Kadın, sırf kadın olduğu için bazen hak etmedik mükâfatlara, bazen de hiç hak etmediği yaptırımlara maruz kaldı” (Buldan, 2004:34).

Benzer bir görüşü Gülbahar'ın anlatımında da görmek mümkündür:

“... Genel olarak erkekler sıcak savaşın içinde kadınları bir yük olarak görüyorlardı, varlığını bir güç olarak kabul etmiyorlardı... Erkeklerle oranla güçsüzlüğümüzden ötürü eleştiriliyorduk, ağır yük kaldıramadığımız için eleştiriliyorduk, uzun yürüyüşlerde geride kaldığımız için eleştiriliyorduk. Mesela 'falan arkadaş kadın gibi yürüyor, erkek gibi yürümesi lazım' deniyordu. Bu suçlamaları yapanlar da daha çok kadınlardı... Konuşmamızı, gülmemizi, ağlamamızı, yürümemizi ve koşmamızı iyi ayarlamak zorundaydık.

Çünkü her biri, genç erkekleri baştan çıkarmak için bir oyun olarak yorumlanabilirdi ve büyük sorunlara neden olabilirdi. Bazen kadının savaş gücü olmadığı, savaşta bir yük olduğu ve geri cephelerde çalıştırılması gerektiği söylenirdi...” (Buldan, 2004:103-104).

Abdullah Öcalan'ın kadına yönelik korumacı ve onları sahiplenici yaklaşımının etkisiyle ilerleyen dönemlerde, her ne kadar erkeklerin zihniyetlerinde ciddi bir değişim olmasa da, kadınlara karşı küçümseyici tavırlarında zoraki bir azalma görülmüştür. Feride, yaşanan bu değişimi şu sözlerle anlatmaktadır:

“İlk yıllarda kadınlar dağda yaşayamazlar, dağda savaşamazlar deyip, kadınların temizlik işleriyle, yemek işleriyle, görevlendirilmesini savunan pek çok örgüt mensubu vardı. Ancak Abdullah Öcalan bu tür katı görüşleri olan erkeklerin kimisini aşağıladı, kimisini cezalandırdı. Yapıyı 'korku' üzerine inşa ettiği için kimse sesini çıkaramadı” (Alkan, 2012:223).

Erkeklerin kadınlara yönelik yaklaşımlarından rahatsız olan ve erkekleri 'manyak, iğrenç' gibi sıfatlarla tanımlayan Delila'nın, günlüğüne yazdığı şu sözler ise, kadınların erkek örgüt mensuplarının kendilerine bakışına yönelik bir tepkiyi yansıtmaktadır:

“Manyak insan türleri... Aslında tiksindirici insanlarla beraberim. Yani lanet olası özellikler... Erkeklerin dünyası iğrenç... Adam gibi olun be... Daha çok söylenip iğrençlik yapacaksınız. Ama yine adam gibi olun. Klasik ve gerilikten uzak durun” (Cemal, 2014:Günlük Bölümü).

Bermal, örgüt içerisinde erkeklerin değişmesinin çok zor olduğundan ve erkek egemenliği sorununun çözülememesinden ve erkeklerin kadınlara bir 'ağa' edasıyla davranmasından duyduğu rahatsızlığı şu sözlerle anlatmaktadır:

“Erkek ne zaman vazgeçecek kadını olarak görmeye. Kandil'in yüksek sert kayalıkları değişir-dönüşür fakat erkek egemenliğini

görmeden, insanlığa verdiği tehlikeyi, baskıyı, sömürüyü adaletsiz düzenini görmeden asla ve asla değişmez. Dogmatik bir bakış açısidir diyebilirsin ama umurumda değil. Egemenlik kokuyor heval, ve ben bunu hissediyor, hazmedemiyorum... Kadın hareketimiz zorlu ve sancılı bir süreçten geçerek ağır bedeller vererek bugün dünya kadınlarına öncülük yapabilecek duruma gelmiş bulunmakta. Ama içimizde hala bazı şeyleri oturtmuş değiliz. Örgütten uzak bir yere gitsen kim bilir neler yaparlar. Eski zihniyet kolay değişmez heval. Bu olay beni çok etkiledi. Kimse kimseyi kovamaz, buna hakkı yoktur. Resmen bize kabadayılık, ağalık taslıyorlar” (Bermal'in Güncesi[Web], 2002).

Kadınların söylemlerinde erkeklerin kadına bakışı, eşitlikten bir hayli uzak ve içinden geldikleri feodal topluma hâkim olan anlayışa benzer niteliktedir. Erkekler kadınları, fiziksel zayıflıklarının da etkisiyle, yönetmekten çok yönetilmesi gereken ve geri planda yer almasının uygun olacağı kişiler olarak görmektedir.

PKK'da kadının özgürlüğü ve ona biçilen rol, erkek egemen yönetim tarafından belirlenmektedir. Hevi, örgütte kadına biçilen rolün, çağdışı ve ilkel köylü anlayışını yansıtan bir mahiyette olduğunu şu sözlerle anlatmaktadır:

“İdeolojik söylemde kadın aşırı işlenmekteydi. Hatta PKK kendini bir kadın kurtuluş örgütü olarak tanımlamaktadır. Uygulaması ise tam tersinedir. Kadına biçilen rol klasik toplum öykülerinin de gerisindedir. Uygulama alanlarında ilkel köylü anlayışı hâkimdir. Bu anlayışa göre kadın zayıftır, kadın yol yürüyemiyor, yük kaldıramıyor vb... Kısacası kadın bir baş belası olarak görülmekteydi. Yönetim katında ise kadın, üzerinde her türlü hesapların yapıldığı bir araçtır (Buldan, 2004:79).

Batufa, kadının örgüt içerisinde Abdullah Öcalan tarafından araçsallaştırılmak¹⁰ suretiyle, örgüt içerisinde kadınların kendi aralarında ve erkeklerle güç çatışmasına itildiğini ifade etmektedir. Öcalan tarafından

¹⁰ Araçsallaştırma terimi, Abdullah Öcalan'ın kadınları kendi çıkarına hizmet etmesi için kullanması anlamında ifade edilmiştir.

bilinçli bir şekilde uygulanan bu çatışma ve kadına biçilen rol sayesinde Öcalan'ın, doğrudan kendine bağlamak suretiyle kadını, kadın üzerinden de erkeği kontrol altına almayı başardığını dile getirmektedir. Kadınların Öcalan'ın uygulamaları sayesinde nasıl araçsallaştırıldığına ilişkin Neval'in anlatımı şöyledir:

“... Kadın bu oyunun temel figürü olarak kullanılıyor. Bu, çok bilinçlice yapılmıştır. Cins düşmanlığı yaratıldı. Düşman karşısında birlikten bahsedilir, düşmanlık tüm çalışmalara yansdı. Kadın hazırlanmış, eğitilmiş ve erkek kadroya bir bomba gibi gönderilmiştir. Öcalan'ın kendisini anlatmasına gerek yok, kadının kurtuluşu adına bunu kadına yaptırıyor ve bu, çokça yapıldı. İlginç olan, ne kadın bunu fark edebildi, ne de erkek... Tüm kadınların Öcalan'a aşık olması mümkün değildir. Evet, her kadının bir beğenme ölçüsü vardır, bir tercih ölçüsü vardır... Bunların tamamının Öcalan'da somutlaşması olanaksızdır. Kaldı ki Öcalan böyle bir gerçeği ifade etmiyor. İşte sorulması gereken, neden en çok kadınlar onun savunucusu oldu? Kadın toplumda en zayıf halka, partide en yüksek güç Öcalan. Kadın bu güce sığınmıştır, güçlüyü esas almıştır” (Buldan, 2004:31).

Örgüt içerisinde kadınlara, karar alma süreçlerinde yeterli düzeyde görev ve sorumluluk verilmemektedir. Her ne kadar ilerleyen dönemlerde örgüt konseyinde kadınlar sayı olarak erkeklerle yakın olsa da bu durum karar alma süreçlerine yeterince yansımamıştır (Alkan, 2012:235). Ataerkil bir sistemin hâkim olduğu örgütte kadınların nasıl kullanıldığı ve kadına biçilen rol ile ilgili olarak Aryen'in düşünceleri şöyledir:

“Aslında PKK sisteminin özüne kendisini oturtan Apo'nun anlaşılabilmesi için, Şam sürecinin iyi anlaşılması gerekir. Bir kadın olarak girdiğim bu mücadelede beni de hedef alan, kadının parçalanmışlığını ve kullanılmasını Şam'da çok iyi fark ettim. Kadının PKK içinde Apo tarafından nasıl kullanıldığını çok net, somut olaylarla gördüm... Apo'nun kadın erkek ilişkilerinden yola çıkarak, erkeği PKK'ya nasıl bağladığını gördüm... Sanırım benim en çok nefret ettiğim noktalardan biri buydu. Ben kendimi orada gerçekten kullanılmış görüyordum... Tüm bayan arkadaşlarımız cinsiyetlerinden

dolayı parti içinde ezildiler... Biz kadın olarak hiç karar alma gücüne sahip olmadık, sadece alınan kararların uygulanmasındaki hamallardık... Kürdistan'ı kurtarmaya yönelik gibi görünse de, özünde kendimizi kabul ettirme savaşıymıydı bizim savaşıımız.” (Buldan, 2004:66-69).

Örgütte kadınlar ile erkekler, yemek yapma, nöbet tutma, su taşıma gibi görevleri nöbet usulüne göre yerine getirmektedirler. Erkeklerle kadınlar, yapılan işler açısından bakıldığında eşittir. Erkekler, yüksek sesle dile getirmeye cesaret edemeseler de yemek yapma, temizlik vb. işlerin kadın işi olduğunu düşünmektedir (Alkan, 2012:223). Pelin'in anlatımında da bu durum görülmektedir. Erkekler, kadınları fiziksel olarak yetersiz görmeleri nedeniyle onlardan, bir ev kadınından beklenen yemek yapma, bulaşık yıkama gibi rolleri yerine getirmelerini beklemektedir:

“Kadın kendini ezdirirse ezilir. Sadece PKK içinde değil, Avrupa'da bile bir kadın varlığını göstermezse ister istemez baskı altında olur. Eleştirilmeye gelince tabii ki eleştirildik, baskı altında kaldık, kaldıramayacağımız şeyler oldu. Örneğin bir eylem olur, elli erkek varsa otuz tane de bayan vardır. Eylemi yapacağın zaman eşit bir şekilde görevlendirme olması gerekir. Fakat erkek arkadaşlar duygusallığımızı, fiziksel güçsüzlüğümüzü, iyi nişancı olmadığımızı, sürekli vurguluyorlardı. Bizi sürekli küçümsüyorlardı... Bazıları da eylemden dönünceye kadar bayanların mutfakta yemek hazırlamalarını söylerlerdi Bu da devrimci ve savaşçı ortama uymayan söylemlerdi. Ev ortamına benzetilmeye çalışılıyordu...” (Buldan, 2004:43).

Bazı kadın örgüt mensuplarının anlatımlarında ise, özellikle örgüt disiplininin gevşek olduğu ortamlarda erkeklerin, bu düşüncelerini açık bir şekilde söylemekten çekinmedikleri görülmektedir. Leyla bu durumu şu sözlerle dile getirmektedir:

“Erkekler duygusallığımızı, fiziksel güçsüzlüğümüzü sürekli yüzümüze vuruyorlardı. Bizi sürekli küçümsüyorlardı. Bazıları açık açık

eylemden dönünceye kadar kadınların mutfakta yemek hazırlamalarını söylüyorlardı” (Alkan, 2012:224).

PKK’da, üst yönetim kademesinde yer alan kadınlar olduğu gibi yöneticisi ve elemanları sadece kadınlardan oluşan çeşitli yapılanmalar da bulunmaktadır. Rozerin, örgüt içerisindeki bu yapıların her ne kadar kadını temsil ediyor görünseler de, erkek egemenliğine hizmet eden kişilerden oluştuğu iddiasındadır:

“... Kadın örgütlenmesi kadını sömürüyor. Konsey üyesi iki kadın var ama bunlar da kendilerini kadına adanmış insanlar değil. Kadın kılığında ama erkek egemenliğini savunan, kadının güç ve iktidar olmaması için merkez ne derse onu yapan kişilerdir. Zaten bu konuda dürüst olan, gerçekten kadının mücadeledeki yerini güçlendirmek isteyen birkaç tanesi vardı; onları da tutuklamalarla, soruşturmalarla ezdiler...” (Buldan, 2004:92).

Helin’in bu konudaki, *“Erkekler gibi kadın yöneticiler de kadını kötü kullandılar. Başka deyişle kendisine uygulananları, o da altındakilere uyguluyordu. Bu bir sistem, yukardan aşağıya böyle geliyor”* (Buldan, 2004:97) sözleri de Rozerin’in düşüncesini desteklemektedir.

PKK’lı kadınlara verilen hakların sözde kaldığından ve örgüt içerisinde var olan güç mesafesi nedeniyle kadının erkeklerin yanında sigara bile içemediğinden bahseden İpek, PKK içinde kadının özgürleşmekten ziyade robotlaşan bir varlığa dönüşmesini ve kadının arka planda yer almasını şöyle anlatıyor:

“Kitle faaliyetlerinde bayan arkadaşlar erkek arkadaşların yanında sigara içmezlerdi, gizli içerlerdi. Geleneklerimize aykırıdır, deniliyordu. Görevlendirmelerde bayan faktörü olumsuzdu. PKK içinde kadın özgürleşmedi, kadında bağımlılık geliştirildi. Kadının içi boşatıldı, mekanikleştirildi. Kitle faaliyetlerinde bayan olduğumuz için her yönüyle arka plandaydık. Hakkımız var gibi gösteriliyorduk ama gerçekte yoktu” (Buldan, 2004:115).

İçinde yaşadığı kültürde kadına değer verildiğini ve daha özgür olduğunu dile getiren Aysel, örgütte kadının özgürlüğünün sözde kaldığını, aslına bakıldığında ise kişiliği olmayan bir ucubeye dönüştürüldüğünü ifade etmektedir:

“... Biz kadınlar özgürlük adı altında ucubeleştirildik. Kendi kimliğimizden, cinsel kimliğimizden çıkarıldık, hiçbir ölçüye konmayacak şekle getirildik. Söylemde özgür kadın yaratıldı ama uygulamada iradesiz, kişiliği olmayan kadın tipi yaratıldı... Babalarımızın evinde, aşiretimizde daha özgürdük. Geldiğim alevi kültüründe kadınlara büyük değer verilir. Apocuların çizdiği kadın tipi ise hiçbir kategoriye girmeyen bir ucubedir” (Buldan, 2004:139).

İçinde yaşadıkları toplumda kadına biçilen ikincil konumdan kurtularak, örgüte daha özgür olabileceği düşüncesi ve inancıyla katılan kadınların, bu amaçlarına ulaşamadıkları görülmektedir. Erkek egemen bir örgüt olan PKK'nın, söylemlerinde kadına özgürlüğü ve eşitliği vaat etmesine rağmen, uygulamada bunun tam aksi bir durumun varlığı dikkat çekmektedir. Kadınların anlatımlarından çıkan diğer bir husus ise Abdullah Öcalan'ın, kadınları örgüt içerisinde erkeğin üzerinde gördüğü söylemini, hem kadını hem de erkeği kendi kontrolü altında bulundurmaya yönelik bir taktik olarak kullandığı şeklindedir.

2.2. Tipleştirmeler

Örgüte mensubu kadınların, PKK'ya ve başta Abdullah Öcalan olmak üzere yönetim kademesine bakış ve tutumlarını incelemek için, kadınları üç farklı gruba ayırmak gerekir. Birinci grupta, PKK'ya ve Abdullah Öcalan'a koşulsuz bir bağlılık gösteren, örgüt norm ve değerlerini içselleştiren ve tamamen radikalleşmiş, önemli bir kısmı yönetici kademesinde olan kadınlar yer almaktadır. Bu grupta yer alan kadınlarca Abdullah Öcalan kutsal bir mertebeye yerleştirilmekte ve ona karşı koşulsuz bir itaat ve bağlılık

gösterilmektedir. İkinci grupta, zihinlerinde bazı tereddütler bulunmakla birlikte, çeşitli nedenlerden ötürü, örgüt içerisinde varlığını devam ettiren ve fazla ön planda olmayan kadınlar yer almaktadır. Üçüncü grup ise örgüte katılım sonrası yaşadıkları bir kısım olumsuzluklar neticesinde örgütle olan bağlarını koparan kadınlardan oluşmaktadır.

İkinci grupta yer alan kadınlara ya da onların görüşlerine erişim imkânının olmaması nedeniyle, bu grupta yer alan kadınların Öcalan algılarının ne olduğuna ilişkin bir değerlendirmede bulunmak zordur. Bu nedenden dolayı, çalışmanın bu bölümünde ilk olarak, Öcalan'a ve örgüte bağlı kadınların, sonrasında ise örgütle ilişkisini kesen kadınların anlatımlarından yola çıkarak Abdullah Öcalan kişiliğine dair tipleştirme denemesinde bulunulmuştur. Diğer bir tipleştirme denemesi ise, PKK'nın bir kurtuluş çaresi olmaktan ziyade hayal kırıklıkları yaşatan bir örgüt olduğu algısına sahip olan kadınların söylemlerini içeren, PKK'ya ilişkin tipleştirme denemesidir. Şu hususu ayrıca belirtmek gerekir ki, çalışmanın bu bölümünde sunulan anlatımlar, çoğunlukla 1990'lı yıllarda örgüte katılım gösteren kadınların görüşünü yansıtmaktadır.

PKK'da kadın hareketinin Abdullah Öcalan merkezli gelişmesinden dolayı kadınlar, örgütten çok Öcalan'a bağlı olmuşlardır. Abdullah Öcalan'ın 1990 sonrasında PKK'da inşa ettiği cinsiyet hiyerarşisinde kadınlar, erkek örgüt mensuplarının üzerinde bir konuma yerleştirilmiştir. Bu yaklaşım neticesinde, kadınların Öcalan'a olan duygusal bağlılıkları da artmıştır. 1999'da Abdullah Öcalan'ın yakalanması sonrasında örgüte kadın katılımının artması ve kadınların intihar eylemi talebi, bu bağlılığı açıkça göstermektedir. Öcalan'ın, Zeynep Kınacı'nın (Zilan) gerçekleştirdiği intihar eylemi sonrası kadınları tanrıçalaştırmasının da bunda büyük etkisi olmuştur (Alkan, 2012:229).

Kadınlar tarafından tutulan günlük ve anı defteri gibi kaynaklarda Abdullah Öcalan'a hitaben yazılmış çok sayıda şiir, mektup ve karşılıklı konuşuyormuş kaleme alınan yazımlara rastlamak mümkündür. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, bunların ne anlam ifade ettiklerini doğru

anlayabilmek için örgütün ve özellikle Abdullah Öcalan'ın söylemlerinin ve kullandığı bazı kavramların ne anlama geldiğini bilmek gerekmektedir. Aksi takdirde, kadınların bilincinde var olan olguları yanlış anlamak gibi bir hataya düşmek söz konusu olabilir.

Örneğin, Delila'nın günlüğünde geçen “... *Şu an büyük komutanımla konuşacağım... Merhaba Komutanım, yaratırım...*” (Cemal, 2014: Günlük Bölümü) sözündeki ‘yaratırım’ kelimesinin ne anlam ifade ettiğini, Öcalan'ın kadına yönelik konuşmalarında bulmak mümkündür. Öcalan'ın söylemlerinde, kadının binlerce yıldır devam eden kölelik konumundan bahsettiği ve kendisinin ‘özgür kadını yaratma çabasında’ olduğunu dile getirdiği görülmektedir. Burada geçen ‘yaratırım’ kelimesi ‘özgür kadının yaratıcısı’ anlamında kullanılmıştır.

“*Savaş gülüm, sıkı savaş, savaştıkça varız biz, savaştıkça çoğalır ve seviliriz*” (Cemal, 2014:Günlük Bölümü) sözünün de, onu ilk kez okuyan birine fazla bir anlam ifade etmeyeceği açıktır. Yukarıdaki geçen söz, esasında Öcalan'ın “*Savaşan özgürleşir, özgürleşen güzelleşir, güzelleşen sevilir*” sloganının, Delila'nın ağzından farklı bir tarzda sunumudur.

Örgüt mensuplarının, teorik ya da siyasi eğitim adı verilen dönemde öğrendikleri şeylerin temelinde, Abdullah Öcalan'ın söylemleri önemli yer tutmaktadır. Delila'nın şu sözleri bunun bir ispatı niteliğindedir:

“... *Ben bugün eğitimde konuştum. Sevinçliyim. Başkan Apo'nun kadın için belirlemesi üzerine, yani tanrıçalaşma, Melekleşme, Afroditeleşme kavramları üzerine konuştum. Çok mutluyum. Yani ve yani her şeye rağmen...*” (Cemal, 2014:60).

Öcalan'ı yüce bir insan olarak tanımlayan kadınların söylemlerini doğru analiz edebilmek için, Öcalan'ın ve örgüt mensubu kadınların bir kısım olgulara yükledikleri manayı doğru anlayabilmek önem arz etmektedir. Bu nedenle, yukarıdaki örnekleri sunmak suretiyle, bu konuya özellikle dikkat çekmekte fayda görülmüştür.

2.2.1. Kurtarıcı/Yüce İnsan Öcalan-Kişisel İdeal Tipi

Örgüt içerisinde 'Önder' olarak da adlandırılan genel başkan, PKK'nın başı olup yönetimden sorumlu kişidir. Başkanlık PKK'da, Abdullah Öcalan'ın şahsiyeti ile bütünleşmiştir (Bal, 2003:164). 1990 yılından itibaren Öcalan, Kürt hareketinin, 'kadınları özgürleştirmek' gibi bir görevi olduğunu dile getirmiştir. Kürt toplumunda kadınlara köle gibi muamele edildiğini, hayatlarının babaları, erkek kardeşleri ve diğer akrabaları tarafından yönetilip kısıtlandığından bahsetmiştir. Kadınlara değerli oldukları duygusunu veren bu söylemler, kadınlar üzerinde oldukça etkili olmuş ve bunun neticesinde örgüte kadın katılımlarında çok ciddi bir artış meydana gelmiştir (Marcus, 2012:233).

Abdullah Öcalan'ın kadına yönelik söylemleri, Kürt kadını ve Kürdistan'ı özgürleştirme vaatlerinin yarattığı etki, Öcalan'ın kadınların bir kısmının gözünde çok ayrı bir yerde olmasını sağlamıştır. Hatta Abdullah Öcalan doğumu kutsallaştırılarak, onun doğum günü "*15 bin yıllık etnik tarihin sona erişi, klandan halka geçişin başlangıcı*" olarak ifade edilmiştir (Bila, 2004:15).

13 yaşında PKK'ya katılan ve ilk seferinde ailesi tarafından örgütün elinden alınan, ancak sonrasında tekrar örgütün yolunu tutan Dilaram, ikinci kez dağa çıkışını ve örgüte katılmadan önce çevresinden duyduklarının etkisiyle, bilincinde yarattığı Abdullah Öcalan'ı şu şekilde anlatmaktadır:

"... Beyni yıkanmış gibiydim. Babam 'heder olacaksın dağlarda' dedi. 15 gün sonra halamın, amcalarımın oğullarını topladım, altı akrabamı yanıma alıp tekrar dağa gittim. Sonraları ölen bir doktor vardı. Kendal başkanın Abdullah Öcalan olduğunu söyledi. Anlattı, şöyle böyle, peygamber diye. Kafamda hayal ettim Öcalan'ı. Elini uzatsa güneşi tutabiliyordu. Ayağa kalktığında dağlar, ayaklarının dibinde olacaktı. İlk aylarımda kafamda Apo'yu uçan mitolojik bir karakter olarak çizdim. Mantıklı düşünecek yaşta değildim. Köyden çıkmış, ilkokul mezunu bir kızdım. Ancak böyle hayal edebildim... Onlara katıldığım

yılın sonbaharında Bekaa Vadisi'ne eğitime gittim. Apo akademide kalmıyordu. Evi Barliya'daydı. Merakla mitolojik kahramanı görmeyi bekledim. Apo'yu ne kadar tanrılaştırırsam, örgüte o kadar bağlanmış olacaktım. Beni tembihlediler. Ne kadar hakaret ederse etsin, doğrudur başkanım, diyeceksin dediler. Bekliyordum, hayatımdaki en önemli insanı görecektim. Apo'yu görenler bayılmış. Ben de bayılmaktan korkuyordum... Bana ilk söylediği, 'Senin baban bir alçak, senin baban bir düşman ajanı, senin baban bir reformist, senin evin bir düşman karakolu. Senin kafadaki düşman karakolunu yıkacağız' oldu. Öyle bir sevindim ki. Kocaman başkan beni, ailemi tanıyor, dedim. Eğitim bitti, Apo evine gitti. Küfürleri iltifat gibiydi. Şimdi babam ve ailem benim için kutsal ama o zaman emir verseydi git, babanın kafasına kurşun sık, diye, gözümü kırpmadan babamı, annemi yere sererdim...." (PKK'lı Kadın Teröristler Tecavüzü Anlattı[Web], 2012).

Aşırılıkları bünyesinde barındıran bir örgüte mensup kişi, Dilaram örneğinde de görüldüğü gibi, güce büyük saygı duymaktadır. Öcalan'ın Dilaram'a bu şekilde davranması, aslında bir kitle hareketinin liderinden beklenen bir davranıştır. Hoffer (2005:164) bu durumu; *"Kibirli ve küstahça davranmak, başkalarının fikirlerini tamamen önemsiz saymak ve dünyaya meydan okumak, örgüt mensuplarının lidere olan bağlılıklarını artırıcı bir durumdur"* şeklinde tanımlamaktadır.

Onu hiç tanımayan, gerek yaş gerekse eğitim seviyesi açısından 'cahil' olarak tabir edilebilecek kadınlar Öcalan'ı, kendilerine anlatılanları hiç sorgulamadan, kutsal bir insan olarak kabul edebilmektedir. Dilaram gibi, 13-15 yaşlarında bir kadın Abdullah Öcalan'ı, *"elini uzattığında güneşi tutabilen, ayağa kalktığı anda ise dağlar ayaklarının dibinde olan"* biri olarak bilincinde tasavvur edebilmektedir. Öcalan'ın bunu nasıl başardığını ve kadınları etkilediğini Hevi, şu sözlerle anlatmaktadır:

"...Partinin kadın özgürlüğü mücadelesi bir kişiye odaklanmış bir mücadeledir. Salt Öcalan'ı esas alır. Kendisine peygamberlik ve tanrılık sıfatları verir... Öcalan, çirkin bir şekilde kadını kullandı

aslında. Alet olmaması gereken bayanlar vardı ama herkes alet oldu. Kullanıldılar, Öcalan'ı tabulaştırdıkları oranda da kendilerini özgürleşmiş sandılar. Gerçeklerin ötesinde bir takım mitolojik kavramlar, tanrıçalar ve benzeri edebiyatlarla aslında kadın, ne olduğu belli olmayan anlaşılmaz bir duruma düşürüldü... İnsanlar en büyük hayal kırıklığını Şam'da yaşadı... Bize gösterilen kasetlerde Öcalan'ın 'özgür kadın eğitimi', 'savaşan kadın güzelleşir, güzelleşen kadın özgürleşir, sevilir' gibi saçmalıklar vardı. Öcalan kadının sağlığını ve duygusallığını kötü kullandı... Şam'da 'yoğunlaşma evlerinde' kalan bayanların değişik havaları vardı. Öcalan'ın ayaklarını yıkadıklarını, masaj yaptıklarını anlatıyorlar, önderliğe bu hizmetleri yadırgayanlara ateş püskürüyorlardı. Hatta anlatamayacağım daha değişik şeylerde anlatılıyordu, bunlar da çok basit ve ahlaksızca geliyordu bana... (Buldan, 2004:80-82).

Şevin'in, hiç görmediği Abdullah Öcalan'a bağlılığını ifade eden "... Öcalan, Kürtlerin son peygamberi. Kürt diye bir şey yok ve bu insan seni dünyaya tanıtıyor... Kocam için vermem ama Öcalan için canımı veririm" (Matur, 2013:109) sözleri, örgüt mensubu bazı kadınların, zihinlerinde var olan Öcalan'a ne denli sadık olduklarına ve önem verdiklerine bir örnek niteliğindedir.

Feodal değerler nedeniyle horlanan, hakir görülen ve ikincil konumda olan birçok kadın, Öcalan'ın kendilerini yücelten söylemleri karşısında onu adeta bir 'tanrı' ve 'kurtarıcı' gibi görmüştür (Alkan, 2012:88). Öcalan'ın söylemleriyle örgütte kendini tanrılaştırması, bakıldığında Ortadoğu'nun tipik diktatör özelliklerini yansıtmaktadır. Bu bölgenin toplum yapısı, Öcalan profiline uygun liderlere saygı göstermektedir. Sert, otoriter ve acımasız diktatörler, bu coğrafyada sık sık başa gelmişlerdir. PKK açısından bakıldığında da aynı durum söz konusudur (Semiz, 2007:159).

Örgüt içerisindeki bazı kadınların Abdullah Öcalan'a taparcasına bağlılıklarını ve sadakatlerini içeren sözlerini, PKK'ya katılan kadınların Öcalan'a genel bakışı olarak değerlendirmek de doğru değildir. Aryan,

Öcalan'a taparcasına bağlı olanların, özellikle 'feodal' denilen grupta yer alan kadınlar olduğunu ifade etmektedir:

"Parti, belli bir eğitim öğretim sürecinden geçmiş bayanları küçük burjuva olarak değerlendirirdi. Bir başka deyişle sistemin (TC) yarattığı kişilikler olarak görülürlerdi. Herhangi bir eğitim almayanlar da feodal olarak değerlendiriliyordu. 'Feodal' kesim Apo'ya daha müritçe yaklaşıyordu. Allah'a bağlılık gibi..." (Buldan, 2004:70).

Abdullah Öcalan'a adeta taparcasına bağlı olan, onu erişilmesi güç bir insan, hatta bir ilah ya da peygamber mertebesine koyanlardan biri olan Tekoşin'in, Öcalan'a atfen yazdığı şiirde, bu durumu görmek mümkündür:

*"Başkanım;
Toprak sıcak
Soluğunda yeşile boyanıyor yeryüzü
Sular çağlıyor, hiç dinmiyor türküsü kulaklarımızda
.....
.....
Dağlar en güzel elbisesini kuşanmanın sabırsızlığında,
Bahar, tarihimizin diriliğini...
Güneş seni anımsatmakta...
Uçan kuşlar konsun senin göğüne..."* (Tekoşin'in Günlüğü[Web], 2006).

Tekoşin, yazdığı başka bir şiirde, erişilmesini çok zor gördüğü Öcalan'a kavuşma hayalini ise şu sözlerle dile getirmektedir:

*Bir fotoğraf düşledim
Karşılıklı duran iki insan üzerinde
Bakışmalarda inanç ve ciddiyet sezdireni
O fotoğraf yaşadığım en kutsal an olurdu
Başkan Apo'ya uzanan elimin resmi
Tam tutacakken çekilseydi
Bir resim ve O resimdeki güneşten insanın gerillasına.*

.....
.....

*Onun hayali binlerce soru yığdı üzerime, ezildiğimi hissettim.
Ama özlemim bu benim.
En güzel, en yüce ve gerçek.
Bir gün mutlaka tutacağım ellerinden. (Tekoşin'in Günlüğü[Web], 2006).*

16 yaşında örgüte katılan Bermal, Öcalan'ın yakalanması sonrası duyduğu üzüntüyü, ona olan sevgisini ve Öcalan'ın ne denli üstün bir insan olduğuna ilişkin düşüncesini, günlüğüne yazdığı şu sözlerle anlatmaktadır:

“Başkanım; bugün herşey sizi hatırlatıyor, çiçeklenen her bahar dalında, şafağın kızılığında, yeni doğan güneşin parıltılarında, geceyi aydınlatan ay ışığında, çağlayan suların şırıltısında, işçinin alın terinde, özlem ve sevgi yüklü kadının yüreğinde, küçük bir çocuğun gamzelerinde, papatyanın sadeliğinde ve güneş misali gülüşünde, kardelenin asiliğinde, tüm şarkılarda, devrim marşlarında, yazılan her yazıda, duygu yüklü her şiirde, kısacası yaşam nüvesi olan her şeyde sen varsın Başkanım. Çok şey değişti esaretinizden sonra, çok zorlu ve sancılı süreçler geçirdik yaşadık... Başkanım; insanlığa sunduğunuz ve savunmalar adı altında insanlığın tarihini yeniden yazarak, insanlık manifestosunu, büyük bir zekâ üstünlüğünü bizlere bahsettiniz. Her toplumun, insanın kendisini içinde bulunduğu uygarlık manifestosu özgürleştiricidir. Özgürlüğün tadını almak ancak savunmalarınızı içselleştirmekten geçtiği gerçeğiyle yaklaşarak, bugüne kadar anlamakta zorluk çektiğimiz Önderlik gerçeğinin özlü bir yansımadır. Savunmalarınızı ilk okuduğum zaman ‘su olsaydı içseydim’ demiştim... Sensizlik cehennemın öbür adıdır” (Bermal'in Güncesi[Web], 2002).

Tüm güzelliklerin merkezine Abdullah Öcalan'ı oturtan ve onun ne denli büyük bir insan olduğundan bahseden Bermal, onsuz bir dünyayı kendisi için cehennem olarak tanımlamaktadır. Üniversite mezunu olan ve sonrasında örgüte katılan Tamara ise, kendisinin ve kadınların sahip oldukları her şeyi Öcalan'a borçlu olduğunu ve ‘kurtuluş yolu’nun Öcalan’ı anlamaktan geçtiğini şu şekilde ifade etmektedir:

“Bugün üzerimize en acımasız silahlarıyla saldıran, göz kırpmadan gencecik bedenleri yerlere seren, beyinleri felç eden olgu karşısında Seni anlamak ve yaşamak dışında başka bir şansımız yok. Kadın olmanın gururunu, bizi bize iade eden Seni, özde yaşamanın tek yolu, Sana olan bağlılığımızı tüm dünyaya haykırmamız olacaktır. Bunun dışında başka kelimeleri dillendirmek; tüm çağları yitirmek, yaşam diye sarıldığımız tüm değerleri yitirmek olacak ki; benim başka yaşamları yaşamaya ne cesaretim, ne zamanım, ne de hakkım var. Kazandıklarımı bir daha yitirmeyi göze alacak gücüm de yok. Zaten kazandıklarından kim vazgeçebilir ki? Hele de özgürlük şansından. Bana ve bize bu şansı verdiğin için çok teşekkürler BAŞKANIM (Bir Kelebeğin Özgürlüğü[Web], 2006).

Öcalan’ın ne denli büyük bir insan ve kendisinin ne denli aciz bir kişi olduğunu anlatmakla başladığı yazısında Rozerin, onun çizgisinden hiçbir zaman ayrılmayacağını ve bu uğurda ölmekten mutlu olacağını dile getirmektedir:

“Evet, Başkanım. Siz, büyük bir sabır ve azimle, iğneyle kuyu kazarcasına bunca değeri yarattınız. Ölüme yatan bunca insanımızla yeni bir yaşam yarattınız. Yine hiçleştirilen ve kirli sistem tarafından iradesiyle oynanılan kadını, kör kuyunun dibinden çıkarıp bir daha onun eski özüne dönmesi için yol gösterdiniz. Kutsal değerlerle eş tuttunuz. Yaşam diyalektiği durmuş insanları umut sahibi yaptınız ve birçok şey daha... Nasıl ifade edeceğimi bilemiyorum. O kadar yüce değerleri yarattınız ki kendimi bunların karşısında yetersiz buluyorum. Başkanım size ne bir ilahi ne de bir tanrıymışsınız gibi yaklaşmak istemiyorum. Böyle yaklaşırsam erdeminizi de anlayamam ve belki kendimi de görmem, sorumluluklarımın bilincine varamam. Bunun için bir insan olduğunuzu unutmaksızın kendimi kontrolden çıkarmayacağım. Kadının dünyasına kendisini aydınlatarak yol alarak yaşama bağlılığını eylemiyle ifade eden Zilan çizgisinin militanı olmak, her kadın yoldaşın temel görevi olduğu gibi bu izin militanı olmak hepimizin ütopyası olmuştur. Değişim dönüşüm diyalektiğimiz bunu bizlere emretmektedir. Özgürlük yalnızca hayatın tehlikeye atılmasıyla elde edilir. Kolay elde edilmez. İnsanlar kendi

özgürlüklerini ender olarak kabul ederler. Özgürlük fethedilir, armağan olarak verilmez Başkanım (Rozerin'den Günlerin Esintisi, 2007).

Örgütün değer ve normların içselleştiren ve Öcalan'a koşulsuz bağlı olan kadınların, kendileri gibi düşünmeyen ve hissetmeyen diğer örgüt mensuplarına bakışı ise oldukça serttir. Tekoşin, 'Kadında reddedilmesi gereken ölçüler' başlığı altında günlüğüne yazdığı bir kısım tanımlamalarda en başa, "*Özgür kadının yaratıcısı Başkan Apo'yu bir ideoloji, kişilik ve yaşam tarzı olarak görmeyen, O'nu yaşamsallaştırması gereken bir çizgi olarak ele almayan; geleneksel, bireysel, tasarrufçu tarzda kendine göre yaklaşarak muğlaklaştıran*" kişileri koymaktadır (Tekoşin'in Günlüğü, 2006). Tekoşin'e göre bir kadının, her şeyiyle Öcalan'ı kabullenmemesi ve onu içselleştirmemesi kabul edilemez bir durumdur.

PKK, grup psikolojisinden yaralanmak suretiyle örgüte katılan kadınların tutumlarını, algı dünyasını ve kimliğini, örgütün ideolojisi doğrultusunda değiştirmektedir. Bir zaman sonra, örgütün ideolojisi doğrultusunda bilinci şekillenen ve ruhu şartlandırılan kadın, adeta bir robot haline gelmekte; adam öldürme, intihar eylemi, ölüm orucu, açlık grevi, kendini yakma eylemi vb. birçok eylemi hiç sorgulamadan çok rahat bir şekilde gerçekleştirebilmektedir (Alkan, 2013:167). Bazı örgüt mensubu kadınların Öcalan'ı ne denli büyük bir insan olarak kabul ettiklerini ve onun uğruna canlarını vermekten çekinmeyeceklerini, intihar eylemine hazırlanan bir kadın PKK'lının şu sözlerinde görmek mümkündür:

"Başkanım, kendimi intihar eylemini gerçekleştirmek için aday görüyorum. Bizler sizin bitmez tükenmez emek ve çabalarınıza karşılık canımızı bile versek yeterli değildir. Yaşamı ve insanları çok sevdiğim için bu eylemi gerçekleştirmek istiyorum" (Cemal, 2014:142).

Bir kadının Öcalan'a bu denli bağlı olmasını ve ölümü göze alabilmesini ilk bakışta anlamak zor olabilir. Fakat bir kitle hareketi içerisinde kişinin geçirdiği dönüşüm, bunu kolaylıkla mümkün hale getirmektedir. Bir

örgüt mensubu, tutum ve davranışını bilinçli olarak normlara uydurabileceği gibi, bilinçsiz olarak da beklenen davranış biçimlerine uyabilmektedir. Grup içerisindeki yaşam ve deneyimleri onu, olayları grubun gördüğü ve anladığı biçimde görmeye ve anlamaya yöneltebilir. Böylece bir örgüt mensubu, tek başına hiçbir zaman gerçekleştiremeyeceği bazı eylemleri gerçekleştirebilme konumuna gelebilmektedir (Tolan, 1996:422).

Öcalan'a koşulsuz bağlılık ve sevgi ifade eden ve yukarıda örnekleri sunulan kadın örgüt mensuplarının anlatımlarının yanında, Delila'nın günlüğüne yazdığı şu sözler dikkat çekmektedir:

“Başkanım; dün den beri iki defadır rüyalarım dasınız. Nedendir bilemiyorum. Ama sizi görmek beni çok mutlu ediyor. Ki en azından tüm yoğunlaşmalarımı sizin ekseninizde bütünleştirmeye çalışıyorum. Rüyalarım da tüm tehlikeleri görüyorum. Dün akşam da buna değindiniz. Yapılması gerekenler yapılmazsa, büyük katliamlar olacak. Rüyamda bu da vardı...” (Cemal, 2014:139).

Yazılanlara bakıldığında, gerçekten Delila'nın rüyasında Öcalan'ı görmesi neticesinde mi bu satırları kaleme aldığı yoksa zihninde var olan tüm düşüncelerin kaynağı olarak Abdullah Öcalan'ı gördüğü için mi bu sözleri günlüğüne yazdığı sorusunun net bir cevabını vermek güçtür. Bu sözlerin bir hayali mi yoksa gerçeği mi yansıttığına, Freud (2006:20)'un şu sözlerinin cevap olabileceği düşünülmektedir:

“Bir kitleye mensup ve tamamen radikalleşmiş kişiler, ‘gerçek açlığı’ diye bir şeyi tanımamaktadırlar. Onlar, her zaman illüzyonlara açıktır ve asla ondan yoksun kalamazlar. Bu nedenle gerçek olmayana, her vakit gerçek olandan önde yer verirler. Gerçek dışı olanın da gerçek gibi etkisine açık olup, bu ikisini birbirinden ise ayırmaya ihtiyaç duymazlar”.

PKK gibi örgütlerin liderleri, örgütün mutlak hâkimidirler. Onlar, herkesi eleştirme hakkına sahiptirler, fakat kendileri asla eleştirilemezler. İsimlerini kullanarak kitaplar yazabilir, çeşitli düşünceler üretebilirler. Onların

kulu konumunda olan örgüt mensupları ise ancak üretilen bu düşünceleri tekrar edebilirler. Lidere muhalefet eden, aykırı düşünce üretmeye teşebbüs edenler anında cezalandırılırlar. Bir örgüt liderinin militanlarından en çok istediği, kendisine körü körüne itaat edilmesi ve kendisinin sürekli övülerek yüceltilmesidir (Alkan, 2013:205).

Öcalan, kadınların gözünde örgütün üstünde bir konuma sahiptir. Onun, kimi örgüt mensubu ya da örgüte sempatisi olan kadınların gözündeki 'erişilemez' ve 'yüce' konumunu nasıl elde ettiği üzerinde ayrıca durmak gerekir. Hoffer (2005:161-162), bir kitle hareketinin liderinin bu konumu elde edebilmesini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Lider, hayal kırıklığına uğramış kişilerin kalplerindeki kırgınlığı dile getiren ve onun haklılığını savunan kişidir. Geçici olan ‘şimdi’nin gerektirdiği fedakârlıkları haklı göstermek için son derece parlak bir geleceğin hayalini alevlendirir. Kitle hareketlerinde liderin, üstün bir zekâ, asil bir karakter ve yaratıcılık yeteneğine sahip olması zorunlu olmadığı gibi arzu da edilmez. Aranılan asıl nitelikler; cüret ve meydan okumaktan zevk almak, güçlü bir irade, tek bir gerçek olduğuna dair aşırı bir inanç, şiddetli bir nefret duygusu, mevcut düzeni aşağı görme, insan doğasını iyi anlayabilme, gösteriş ve simgelerden hoşlanma, komuta grubunun en üst seviyede bağlılığını kazanma ve onu devam ettirebilecek kapasitede olmaktır.”

Abdullah Öcalan'ın, bir kitle hareketinin liderinde aranan bu niteliklere sahip bir kişi olduğunu söylemek mümkündür. Hitap ettiği toplum içerisinde yaşayan kadının hayal kırıklıklarını ve beklentilerini bilen, onlara parlak bir gelecek ve özgürlük vaat eden Öcalan, bu yolla kadınları etkilemeyi başarmıştır.

Kadın örgüt mensuplarının günlük ve güncelerinde PKK ve Abdullah Öcalan'a yönelik aşırı övgü içeren ve bağlılık ifade eden sözlerin yanında, yaşadıkları bazı iç çatışma ve çelişkilerini ifade eden söylemlere de rastlanmaktadır:

“Kafam çelişkilerle dolu... Ya aslında bu alışkanlığı da atmak lazım. Kendimle çelişkiler çok fazla. Örneğin; içimde farklı çözümlenmiş bir çok şey var. Rahatım. Ama beyinsel anlamda farklı şeyler ortaya çıkıyor. Ya Delila kendine gel. Kafanı fazla kurcalama... Dengeli kurcala... Yani yaşamım ve düşüncemin çelişkisi... Çıkan bilmelerle sorgulamalarla yok yok... Evet daha fazla eksiklikleri görmem... Of of of... Kafam biraz bozuk be gerillam...” (Cemal, 2014, Günlük Bölümü).

Delila'nın dile getirdiği ve içinde yaşadığı benzer duyguları, Tamara'nın da yaşadığı ve bunları aklına dahi getirmekten korktuğu görülmektedir:

“... İnsanları sevmeyen insanlardan, acı çektirenlerden korkuyorum. Evet, söylemeye, kendime bile itiraf etmeye çekindiğim sevgimden korkuyorum. Sevgi dedim de bana en ağır gelen yıllarca ağzımıza dahi almaktan korktuğumuz bu kavramı bu gün rahatça dillendiriyorsak ta ondan korkuyorum. Sevgi korkutuyor beni. İnandığım şey katıksız ve açık olmak. Dürüst ve saf olmak. Ama böyle sevgilerin olmayacağını olamayacağını bildiğimden korkuyorum. Gerçek olanı yitirmekten ve bağlanmaktan korkuyorum. Sınırsız bir yola çıkmaktan kendince sınır koymaktan korkuyorum. Cahilliğimden ve kirlenmiş bir dünyanın bilgililiğinden korkuyorum. Geçen otuz yıl ne verdi ne aldı. Muhasebesini yapmayacağım bu yılların. Kanadı kırık bir insan ortaya çıkardığına şüphe yok. Ama o insan artık korkularından kurtulmak istiyor. Cesareti olmasına rağmen yarınlardan korkan bir insan. (Bugün benim doğum günüm. Ve karmakarışık korkular içerisindeyim. Her şeye rağmen de umutlu.)” (Bir Kelebeğin Özgürlüğü[Web], 2006).

Delila ve Tamara'nın, büyük oranda Öcalan'a ve örgüte bağlılıklarını dile getirdikleri günlüklerinin satır aralarında, düşünmekten ve akıllarına dahi getirmekten korktukları bir kısım çelişkileri içeren ve yukarıda örnekleri sunulan ifadelere rastlanmaktadır. PKK içerisinde siyah ve beyaz dışında renklere müsaade edilmediği ve muhalif bir düşünceye sahip örgüt

mensubunun maruz kalabileceği yaptırımlar göze alındığında, kadınların yaşadığı bu çelişki ve korkuların, bu durumun bir neticesi olduğu söylenebilir.

2.2.2. Kadını İstismar Eden Öcalan-Kişisel İdeal Tipi

PKK'lı kadınların hemen hepsinin, örgüte ilk katıldıklarında yeni bir kimlik ve hayat bulacağına, bunun neticesinde de hayal kırıklıklarının sona ereceği beklentisi ve umuduna sahip olduğu görülmektedir. Bunun yanında, özgürlük için savaşmak, silahlı direniş ve benzeri kavramlar, arayış içinde olan kadınlara büyüleyici gelmekte ve bunun çekiciliği kuvvetli bir tutum oluşturmaktadır. Kadınlar, PKK'nın dağ kadrosuna katılmayı bir ayrıcalık ve üstünlük olarak görmekte, ayrıcalıklı bir kişi olmanın hissiyatıyla da yaşadıkları toplumu, ülkeyi ve hatta dünyayı değiştirebileceklerine inanmaktadırlar (Semiz, 2007:118).

Örgütten ayrılan kadınlar arasında, özellikle Abdullah Öcalan'ı yakından tanıma fırsatı bulanların, Öcalan'ın kadına yönelik söylemlerine tamamen zıt uygulamaları ve kendilerinde yarattığı hayal kırıklığı neticesinde, PKK'dan ayrılmayı tercih ettikleri görülmektedir. PKK ve Abdullah Öcalan'ı Şam'da yakından tanıma fırsatı bulan kadınlardan biri olan Aryen, örgütten neden ayrıldığını şu sözlerle anlatmaktadır:

“... Şam'da bulunduğum süre PKK'yı biraz daha iyi anlamama neden oldu diyebilirim. Yeni katıldığımda olaylara çok hayali bakıyordum... Şam'da hepimiz geçmiş yaşamımızı silmiş, parti içinde yeniden şekillenerek inancımız ve duygularımızla mücadele vermeye çalışıyorduk... Bize eğitim verdiklerinde ailenin feodal ve ajan bir kurum olduğunu sürekli vurguluyorlardı... Artık bizde ailelerimizi ajan ve feodal olarak görüyorduk. Bu nedenle ailelerimizin fotoğraflarını yırttık... Gittiğim dördüncü günü Öcalan'ın 'çözümlemeler' dediği bir dersine katıldım... Kürt halkına yaptığı hakaretleri duyunca çok şaşırdım. Kürdistan'ı özgürleştirmenin omuzlarına yıkıldığını, çevresindekilerin tamamının nankör, beyinsiz, beceriksiz olduğunu söylüyordu... Şam'a gelinceye kadar Apo'yu tanımıyordum. Şam'da

Apo gerçeğiyle tanıştım... PKK'lı olmak için insanın önce düşüncelerinde kısırlaşması gerekir. Özgürlük mücadelenizi, halk mücadelenizi, halkınıza olan sevginizi bir tarafa bırakacaksınız, koyunlaşacaksınız” (Buldan, 2004:64-65).

Aryen gibi Öcalan'ın derslerine katılanlardan biri olan Neval, 'çözümlemeler' adlı derste anlatılanların esasında içi boş şeyler olduğunu, fakat kimsenin bunu dile getirmeye cesaret edemediğini, tanıdıktan sonra Öcalan'ın aslında kafasında yarattığı gibi biri olmadığını ifade etmektedir:

“Çözümleme adıyla derslerde Öcalan'ın kendini anlattığı konuları herkes gibi anlamadığımın farkına vardım. Öcalan'ın söylediklerini düz bir şekilde olduğu gibi anlıyordum... Örneğin, küçükken kuş tutuyordum, kardeşim eşeğe ters biniyordu, bahçeden şunu çalıyorduk vb. her çocuğun başından geçecek normal şeyleri anlatıyordu. Teneffüste herkes onun sözlerini analiz ediyordu. Kuşları vururken sosyalizmle bağ kuruluyordu, ulusallıkla bağ kuruluyordu. Bana göre ise Öcalan, bahçeden başka bir şey anlatmıyordu... Sanki ben hariç herkes bunları anlıyordu. Ve ben nerede hata yaptığımı kestiremiyordum. Sonuçta aptal bir insan değildim... Nihayetinde gördüm ki sorun Öcalan'da... Herkes onu anladığına dair kendini kandırıyordu. “... Şam'dan gelen önderlikten ideolojik güç alıyor, doping alıyor, enerji doluyor, perspektif alıyor diyorlardı. Oysa aradan geçen dört beş aya rağmen ben hiçbir şey alamamıştım. Sadece Öcalan'ın söylediklerini yalın şekilde anlamıştım ki, bunların hiçbirinin de derinliği, ciddiyeti yoktu... Üzerinde fazla durmamakla beraber, kafamda büyüttüğüm ya da bana anlatılan önderin o denli büyük olmadığını farkına vardım... Kanım kaynamamıştı... Öcalan'da genel başkanlık dışında bir Kürt olarak beni çeken bir şey olmadı (Buldan, 2004:25-27).

Öcalan'ın söylemlerine bakıldığında kendisini, kadının tarafında yer alan ve onların haklarının savunucusu olarak ifade ettiği görülmektedir. Örgüt içerisinde elemanları ve yöneticileri kadınlardan oluşan yapılanmalar olması ve örgüt konseyinde kadınlara yer verilmesi de bunun göstergesi olarak sunulmaktadır. Neval, bu durumun bir kandırmacadan ibaret olduğunu,

yüksek kademelere getirilen kadınların ise Öcalan'ın dili olmaktan başka bir fonksiyonu olmayan ve vasıfsız kişiler arasından seçildiğini ifade etmektedir. Öcalan'ın kadın teorisi diye anlattığı şeylerin ise çağdaşıktan uzak ve anlamsız sözler olduğunu şu sözlerle anlatmaktadır:

“... Öcalan'ın kadın lehine taraftar olduğundan bahsedilir. Öcalan'ın bazen Önderlik prestiji gereği bazı jestleri dışında, genel olarak kadın lehine bir savunuculuğundan, taraflılığından bahsedilemez. Ama bunun arkasına saklanılarak kurulan beter bir sistem ve adaletsizlik vardır. Aslında Öcalan'ın kurduğu, kendisinin dili olabilecek, kendisinin iktidarını kadın üzerinden pekiştirecek bir elit kadın grubun sistemiydi. Öcalan başta bunu iç dengeleri gözeterek yaptı. Başından sonuna kadar gerillanın içinde olan, korkunç zorluklara katlanan birçok kadın hiç görülmezken; kendisi hakkında birkaç övgü dizip yazabilen, kendisini sözde tek, erişilmez güç olarak kabul eden kadınlar siyasal, örgütsel, askeri alanda hiçbir yetkinliğe sahip olmadan, tabiri caizse emeksiz bir şekilde ülke kaderini belirleyecek kademelere getirilerek, parti içi korkunç bir kastlaşmaya neden olundu. Ne yazık ki kadın da Öcalan'ın bu yanını fark ettiğinden dolayı korkunç bir çarpıklaşma yaşadı. Hazırlanan bu elit kesim Öcalan'a dayanarak iktidar olmayı tercih etmiş ve yetmiyormuş gibi bir de onun savunuculuğunu yapan ve bunu parti içi bir kavgaya dönüştüren asalak bir kadın grubu belirmiştir. Gerek parti içinde gerekse parti dışında çokça bahsedilen kadın taraftarlığı, kadın lehine yönetim biçimi, gerçeğini buradan alır... Öcalan'ın kadın konusunda dikte ettirdiği teori de yanlıştır. Öcalan'ın ve kadınların bu sorunu tartışırken kullandıkları kavramlar ve semboller çağdaş değildir. Örneğin, yaşayıp yaşamadıkları belli olmayan, çoğu mitolojik döneme, tanrıçalara bağlı tartışmıştır. Öcalan, çok bilinçli olarak kadın tarihini Zenubya'dan bu yana, belgeli bir döneme getirmemiştir... Gariptir, PKK içinde okuma yazma bilmeyen kızlar bile İştâr (tanrıça) üzerine tartışmalar yürütmüşlerdir (Buldan, 2004:35-36).

Hevi'nin, Abdullah Öcalan'ı tanıdıktan sonra ona ilişkin düşüncelerine bakıldığında ise, Hoffer (2005:86)'in “Aşırı bencil kişilerin bencillik derecesi ne kadar çoksa, hoşnutsuzlukları da o kadar şiddetli olmaktadır. Bu

karakterdeki kişiler, bencilliklerini yetersiz kişiliklerinden ayırarak, herhangi bir kutsal amacın hizmetinde kullanırlar. İçine büründükleri kimlik her ne kadar bir sevgi ve alçak gönüllülük taraftarlığı şeklinde olsa da, bu kişiler için sevmek ve alçakgönüllü olmak gerçekte imkânsızdır” sözlerini yansıtır bir nitelikte olduğu görülmektedir:

“... Kitaplarda okuduğum ya da propagandalarda söylenenlerin aksine bir gerçekle karşılaştım. Eşitlik, dürüstlük, yoldaşıklara sadece eğitimlerde söylem olarak rastladım. Günlük yaşamda gerçekleşenler bunun tam tersiydi. Kısaca, kafamda oluşturduğum örgüt ile gördüklerim ve yaşadıklarım çok farklıydı... Şam’da o evi gördüğümde ise aklım çelişkilerle doldu. Apo her zaman, her şeyi yapmış gibi konuşurdu, ama ya dağlardaki insanlar?... O, her şeyin kendisi tarafından ya da kendisi sayesinde yapıldığını varsayıyordu. Kendine aşık bir adamdı O.” (Marcus, 2012:355-357).

Örgüte katıldıktan sonra kadınların nasıl bir dönüşüme ve kimlik kazandırma sürecine tabi tutulduğunu, kendisini ‘kadının yaratıcısı’ olarak tanımlayan Öcalan’ın kadınları nasıl araç olarak kullandığını ve yoğunlaşma evi denilen yerde yaşananları Pelin şu sözlerle anlatmaktadır:

“... Örgüt içerisinde Abdullah Öcalan put, biz de tapınanları boyutuna geldik. Kadın öyle bir boyuta geldi ki, kendisini bir peygamber olarak ve bizi de kendisine birer tapanları olarak gösterdi... Kadını öyle kullanıyor ki dünyanın en bilinçli kadını bile bunu fark edemez. Gerilla içinde biz böyle aşılandık. Apo’ya ya da başkana yaklaşım konumu çok farklı ele alındı. Toz kondurulmayan, ak bir çarşaf gibi, bir ilah gibi göründü... Kadına bu şekilde yaklaşan, kadını baştan yaratan, kadını ön plana alan başka bir insan var mı diye düşündüm... İşin aslında ise kadın, örgütü yürütmek için bir araçtı. Üst yönetimi de yönetmek için kadın bir araç olarak kullanıldı... Kadın, bağımsızlığı ve özgürlüğü üzerine çalışma yapsın diye ön plana çıkarılmadı... Sana öyle bir eğitim ve zihin veriliyor ki, bunları bırak başkalarına söylemeyi kendinle bile konuşamazsın... Düşünmeye başladığın zaman hemen kafandan atıyorsun... Öcalan çirkin kadını gerçekten de sevmiyordu. Biçime ve fiziğe müthiş önem veren bir insandı... Yoğunlaşma

evlerinde neden hep güzel bayanların kaldığını sanıyorsunuz... Bu tür hatalarını görenler de 'Allah eleştirilmez, önder eleştirilmez, ona cinsiyet ayrımı yapılmaz' mantığıyla bakıyorlardı” (Buldan, 2004:44-46).

18 yaşında katıldığı örgütte tecavüze uğradığını dile getiren ve töre korkusu nedeniyle örgütten ayrılmaya cesaret edemeyen Polin, kendisini örgüte katılmaya götüren süreci ve örgüt içinde bulunduğu dönemde yaşadıklarını şöyle anlatıyor:

“Mersin’de doğdum. Mardinli bir aşirete mensubum. Okula gönderilmediğim için okuyamadım. Erkek arkadaşımın teklifiyle örgüte katıldım ve Türkiye’den ayrılarak İran’a gittik. Küçük bir gruba katılıp ideoloji eğitimi aldım. Grupta tek kadın bendim. Erkek arkadaşım bırakıp gitti. Tek başıma kaldığımda adapte olmaya çalıştım ama başarılı olamadım. Beni işe yaramaz olarak görüyorlardı. Daha sonra Kandil’e, büyük bir grubun içine yolladılar. Orada daha fazla kadın vardı. Yaş ortalamamız düşüktü. 13-14 yaşında kız arkadaşlarım vardı... Bizler kuralları belirlenmiş bir oyunun içinde kaybolmuş hayatlardık. Abdullah Öcalan’ın aleyhinde konuşmalar yapınca beni tutukladılar. 45 gün hapis yattım. Soruşturmamı bizzat Karayılan yürüttü. Üst düzey yöneticilerle sık sık karşılaşıyordum. Hep problem çıkardığım için çok soruşturmam oldu. İşkencelere maruz kaldım. Korkusuzluğumu hem kendime hem çevreme ispatlamak için mücadele içerisindeydim. İlk darbeyi tecavüze uğrayarak aldım. O an sanki uçurumdan düşmüştüm. 6 ay adeta bitkisel hayat yaşadım. Geri dönmek istedim, imkânsızdı, töre vardı. Bu halde aileme dönemezdim. Dağda PKK’nın şehirde törenin korkusunu yaşadım” (PKK’lı kadınla bomba röportaj[Web], 2011).

Yukarıda sunulan örneklerde, Abdullah Öcalan’ın kadına yönelik yaklaşımından duyulan rahatsızlık açıkça görülmektedir. İpek, Abdullah Öcalan’ın yanında kalan birçok kadının bunalıma girdiğini ve intihara teşebbüs ettiklerini, isteklerine rıza gösteren kadınların ise mükâfatlandırıldığını, ayrıca örgüt içerisinde Öcalan dışında bazı yöneticilerin de benzer girişimlerde bulunduğunu şu şekilde anlatmaktadır:

“Apo'nun evi için ayda bir dört bayan seçilirdi. Bayanlar genelde üniversitelilerden olurdu. Fiziki olarak cazibeli olanlar seçilirdi çoğunlukla. Metropollerde büyüyenler, Avrupa'da büyüyenler seçilirdi. 'Önderlik bunları geliştirecek, bunlar Önderliğin yanında geliştirecekler' deniyordu. Onların ne kadar geliştiklerini bilemiyorum... Apo ile ilgili herkes birçok şey söylemiştir, bunların tümünün hayal ürünü olması imkânsız. Ateş olmayan yerden duman çıkmaz derler ya işte öyle. Onun yanında kalan birçok bayan bunalıma giriyordu. Onun yanından akademiye gelenlerin çoğu tutuklanıyordu, birçoğu intihar etmeye kalktı... Boyun eğenlere ise en iyi görevler verilirdi. Ve onların dokunulmazlıkları vardı... Ona özenen ve aynısını yapan başka yöneticiler de vardı tabii. En çok da ona yakınlığı ile bilinenler yapıyordu...” (Buldan, 2004:115).

Kadınların anlatımlarına bakıldığında, tecavüz ve cinsel istismarın, onları en fazla rahatsız eden ve örgütten ayrılmalarına etki eden faktörlerden biri olduğu görülmektedir. Abdullah Öcalan'ı yakından tanıma fırsatı bulan ve onun tecavüzüne maruz kaldığını dile getiren Dilaram, 'yoğunlaşma evi'nin ne olduğunu, bizzat o evde yaşayanlardan biri olarak, şöyle anlatmaktadır:

“... Öcalan'ın Şam'daki evine 'Yoğunlaşma Evi' denir. Yoğunlaşma Evine bakire, genç ve güzel kadınlar alınır... Ben de yoğunlaşma evine çağırıldım. Apo bir gün beni masaja çağırdı. Gittim, ılık su dolu leğendeki ayaklarını yıkadım. Hani köy ağaları gibi. Beni azarlamaya başladı, bilmiyorum diye. Sırtüstü uzandı, şimdi bütün vücuduma, dedi. Anladım neler olacağını. Çünkü cinsel istek uyandığını gördüm. Soyun, dedi. Soyundum. İç çamaşırlarını da çıkar, dedi. Ayağa kalkıp sarılıp sıkınca korktum. Kendimi savunmak için Apo'ya vurdum. Üç yumruk attı yüzüme ve kafama. Küfretti bana. 'Düşkün, fahişe, rezil kadın. Seni özgürleştirmeye, tabulaştırdığın zincirleri kırmaya çalışıyorum' dedi. Titrediğimi görünce kovdu beni. 'Sen de Kesire gibi beni yok etmek istiyorsun. Sen köle kalacaksın!' diye bağırdı. Ama bu daha ilk denemeydi. Dışarıda bekleyen tecrübeli kadınlar, beni psikolojik olarak hazırlama toplantısına çağırıldı. Ağladım. İçlerinden biri, Osmanlı Sarayı'ndaki Valide Sultan gibiydi. Beni azarladı.

'Başkan bizi özgürleştiriyor. Sen özgürleşmek istemiyor musun? Başkana erkek gözüyle bakıyorsun. O başkan, o zincirlerimizi kıran bir peygamber.' Beni akşam yemeğinden sonra yine çağırdı Apo. Bu kez çözümsüzdüm. Kime derdimi anlatacaktım? O ana kadar ölüme hiç bu kadar yaklaşmamıştım. Bekaretimi aldı. Sonraki günlerde iki kez daha sevişti benimle. Ben de Öcalan'dan intikamımı komutanlarıyla yatarak aldım. Çünkü beni gönderirken dağa, 'Sakin bir erkekle ilişkini duymayayım. Benim yetiştirdiğim kadınlar, hiçbir erkekle ilişkiye girmemeli, sonuna kadar bana bağlı kalmalı' dedi. Beni infaz etmemelerinin nedeni, Öcalan'ın evinde kaldığım için rütbe verilmesi. Bu yüzden dokunmadılar bana..." (PKK'lı Kadın Teröristler Tecavüzü Anlattı[Web], 2012).

PKK'dan ayrılan kadınların anlatımlarına bakıldığında, kadını özgürleştirme vaadinde bulunan Öcalan'ın, kadınları örgütü kontrol altında tutabilmek amacıyla araçsallaştırdığı ve cinsel güdülerini tatmin için onları istismar ettiği ve bu nedenle Öcalan'ın kadınların bilincinde, kadını sömüren ve istismar eden bir kişilik olarak tipleştirildiği görülmektedir.

2.2.3. Hayal Kırıklığı Yaratan PKK-Eylem Akışı İdeal Tipi

Bazı kadınların, örgüt içerisinde yaşadıkları olumsuzluklar ve hayal kırıklıkları nedeniyle, zaman içerisinde PKK'ya karşı olan tutum ve algılarında olumsuz bir değişim olduğu görülmektedir. PKK'nın, kadınlarda hayal kırıklığı yaratmasına neden olan eylemlerinin neticesinde, kadınların bir kısmı çareyi örgütten ayrılmakta bulurken, buna cesareti olmayan ya da örgütten ayrıldıktan sonra gidecek yeri ve ne yapacağına ilişkin bir düşünce geliştiremeyen kadınlar, bu mecburiyetin de etkisiyle, örgüt içerisinde varlıklarına devam etmektedir.

Örgüte katıldıktan sonra PKK'nın, kendisine anlatılandan çok farklı bir örgüt olduğunu gören fakat buna rağmen örgütte kalmaya devam eden Neval, kendisinde hayal kırıklığı yaratan PKK'yı şöyle anlatıyor:

“Katılmadan önce PKK’yı biraz tanıdığımı sanıyordum. Bu biraz böyle olsa da katıldıktan sonra, bunun çok eksik ve bildiklerimin gerçeklerden uzak olduğunu fark ettim. Aslında ben PKK’da şunu anladım: Bir anlatılan, bir de yaşayan parti. Bunu fark etmem çok geç olmadı. Bu sistemin zaferden sonra da çok ideal bir sistem olamayacağını farkındaydım... Bu örgüt modelinin, bu parti sisteminin, ideolojik-politik yaklaşımında Kürtlerin çıkarlarının çoğu kez temsil edilmediğinin farkındaydım. Her şey yolunda değildi, ama katılmayı sürdürdüm (Buldan, 2004:29).

PKK’nın, örgüte kazandırdığı kadınların tutum ve davranışlarını ideolojisi doğrultusunda değiştirmekle kalmadığı, aynı zamanda onların algı dünyalarına nüfuz ederek, kendi amaç ve ideallerinden başka herhangi bir şey düşünmelerine de müsaade etmediği görülmektedir (Alkan, 2013:173). Aysel, örgüt içerisindeki bu süreci şu şekilde anlatmaktadır:

“... İlk mücadeleye katıldığımda düşünüyordum. Fakat sonraları kendime ait bir düşüncem kalmamıştı. Sadece söylenenleri tekrarlar bir duruma gelmiştim. Beyin benim değildi örgütündü ve ben örgüt beyniyle olaylara bakıyordum. İkna olmasam da yapmak zorundaydım, başka türlü yaşama şansım yoktu... PKK Stalinist bir örgüt, burada siyah beyaz dışında renkler yok” (Buldan, 2004:131).

PKK, örgüte katılan kadınların tutumlarını değiştirebilmek için, önce sıcak ve sevecen bir yaklaşım tarzı kullanmakta, bu yaklaşım tarzına rağmen değişime direnen örgüt mensubuna karşı gerekirse, fiziksel ve psikolojik şiddet kullanmaktan da çekinmemektedir (Alkan, 2013:173). Kadınların anlatımlarında, örgüt içerisinde cinsel istismardan sonra en sık yaşanan olumsuzluklardan birinin de, kötü muamele ve işkenceler olduğu görülmektedir. Helin, örgüt içerisinde kadınlara yapılan kötü muamele ve işkencelerin kendisini çok yıprattığını ve örgüte katılmaktan ötürü pişmanlık duyduğunu, fakat korkusundan örgütten ayrılmaya cesaret edemediğini şu sözlerle anlatmaktadır:

“... Düşündüğüm ve beklediğim sevgiyi, ilgiyi göremedim yöneticiler ve arkadaşarımdan. Gerilla saflarına doğal bir PKK'lı olarak katılım sergiledim ama beni bir süre sonra tutukladılar, bir anlam veremedim. 1995 yılında Zap'ta, hemen hemen tüm kadınları suçsuz yere tutukladılar. Gün boyunca Ağustos sıcağının altında aç ve susuz bıraktılar. Arkadaşarımdın vücutlarında sigara söndürüldü, üzerlerine naylon eritildi. İşkenceyi yapanlar da bayanlardı... Saflığımı, temizliğimi, dürüstlüğümü tutuklanma gerekçesi olmuştu sanki. Bu beni çok yıprattı. Bir yıl geçmeden pişman oldum. Geri dönseydim ne ailem kabul ederdi, ne de halkım; beni hain ilan ederlerdi. Bu nedenle ayrılmadım...” (Buldan, 2004:97).

Örgütten ayrılarak Avrupa'ya kaçan Selma'nın anlattıkları da Helin'in sözlerini desteklemektedir:

“... Örgütte olup biten her türlü rezaleti gördüm. Yüzlerce insan kurşuna dizilerek öldürüldü. Her sabah 05:30'da uyanıyorduk. 450-500 kişilik askeri taburla “ölüm poligonuna” gidiyorduk. Her gün rutin bir şekilde 4-5 kişiyi çıkarıyorlardı. Sonra bunlar kurşun yağmuruna tutuluyordu. Onlar can verirken 450-500 kişi hep bir ağızdan ‘Biji Serok Apo’ diye slogan atıyordu. Bu vahşet tablosundan sonra da hepimiz spora çıkıyorduk. PKK'nın acı gerçeğinin tanığıyım ben... Bir buçuk yıl kaldım Beka'da. Orada olduğum süre zarfında hep yaşandı bu tür ölümler... Beka Vadisi sabahlara kadar devam eden işkence sonucu atılan çığlıklarla yankılanıyordu. Adamları ayaklarından asıyorlardı. Naylon eritilerek vücutları yakılıyordu insanların... Beka, bir ölüm kampıdır. Beka vahşet yeri idi. Tutuklananların yeri Diyarbakır işkence hanesinden daha kötüydü... Beka'da yaşananlar ne Diyarbakır'da ne Vietnam'da ne de başka bir yerde yaşandı... Militanların arasında Nayloncu Azime adında biri vardı. Bu kadın naylonu eritip insanların vücuduna damlatıyordu... PKK'nın karanlık yüzünü Bayrampaşa Cezaevine düşüğümde net şekilde fark ettim. Beka'daki işkenceleri de unutmam mümkün değildi. Orada kafayı yemek üzereydim ‘Eve gitmek istiyorum. PKK'lı olmak istemiyorum’ dedim. Çünkü ne ideolojik ne teorik ne de pratik olarak onların dikte ettiğini çözebilecek güçteydim. Cezaevinde kaldığım yıllarda PKK'yı

sorguladım. Araştırdıkça ve okudukça örgütten uzaklaştım...”
(Demir[Web], 2011).

PKK'ya katılan kadınlar arasında, eğitim seviyesi yüksek kadın örgüt mensuplarının da olduğu görülmektedir. Özellikle bu grupta yer alan kadınların, örgüte katıldıktan sonra yaşadıkları hayal kırıklığı daha fazla olmaktadır. Elemanlarından koşulsuz bir itaat bekleyen ve eleştiriye müsamahası olmayan örgüt, normlarına uyum sağlayamayan ve örgütü sorgulayan mensuplarına hoş bakmamaktadır. İpek, örgüt içerisinde yaşanan bu durumu şöyle anlatıyor:

“... Üniversitelerden, metropollerden, ülkeden, Avrupa'dan arkadaşlar geliyordu Bekaa'ya ama şaşkınlık yaşıyorlardı. Apo'nun derslerini dinledikten sonra özellikle şaşkınlık oluyordu. Bunu şimdi itiraf edebiliyorum, bir hayal kırıklığı da vardı... Örgüte katılanların çoğu ajandır diye damgalanıyordu. Bir bakıyorsun ertesi gün bu insanlar ortada yok... İnsanlar robot haline geliyor, bazı şeyleri kendine bile itiraf edemiyordu. Yiğınla insan tutuklandı, çoğu infaz edildi. Sonradan ortaya çıktı ki, hiçbiri ajan majan değil, hepsi de ben hangi amaçla gitmişsem, o amaçla oraya gelmişler...” (Buldan, 2004:111).

Bu örnekte de görüldüğü üzere PKK, elemanlarını örgüte bağlayabilmek ve çözümlere engel olabilmek amacıyla, onları ajanlıkla ve davaya ihanetle suçlayarak öldürmekten çekinmemektedir. Yaşadığı ve şahitlik ettiği tüm olumsuzluklara rağmen, örgüt içinde geçen yıllarının, yaşamının en onurlu yılları olduğunu ve her şeyi halkına hizmet gayesiyle yaptığını düşünen Gülbahar, PKK'nın ve Öcalan'ın uygulamaları neticesinde örgütten ayrılmasını şu sözlerle anlatmaktadır:

“Yedi yıl parti içinde kaldım. Yedi yılın sonunda güçlü ve düzenli bir organizasyon yerine dökülmeyi ve dağılmayı gördüm. En değerli arkadaşlarımız tek tek 'ihanet ediyor' gerekçesiyle öldürülüyorlardı. PKK liderinin yaptıkları, özellikle Kürt kızlarına yaptıkları beni mücadeleden soğuttu ve kopma kararı almama neden oldu... Ne

yazık ki insanlarımız hala gözleri kapalı böyle bir 'önderin' arkasından gidiyorlar ve alkışlıyorlar. PKK lideri en büyük kötülüğü devrimci Kürt kızlarına yapmıştır, onları cinsel istekleri için kullanmıştır... Fakat pişman değilim ve en önemlisi de budur. Ne yaptıysam iyi niyetle, iyi bir amaçla halkıma hizmet için yaptım, herkes gibi benim de yanlışımlarım olmuştur. Mücadelede geçirdiğim yedi yıl, yaşamımın en onurlu yıllarıdır” (Buldan, 2004:108).

PKK'ya katılan kadınların çok az bir kısmı, örgüte katılmadan önce örgütün sahip olduğu ideoloji ve fikri altyapısını öğrenerek ve bunun sonucunda arayışlarına cevap olarak PKK'yı gördüğü için örgüte katılmaktadır. Büyük çoğunluğun örgüt hakkında bilgisinin, gördükleri ve duyduklarından ibaret olduğunu söylemek mümkündür. Çoğunluğu çocuk denilebilecek yaşta örgüte katılan kadınların, düzgün bir muhakeme neticesinde bu tercihi yaptığını söylemek zordur. Bunlardan biri olan ve 14 yılı örgütte geçtikten sonran sonra teslim olan Esmâ, kadınların PKK'da yaşadıklarını ve örgütten ayrılmak isteyenlerin neden buna cesaret edemediklerini şöyle anlatıyor:

"Örgüte katıldığım zaman 14 yaşındaydım. Küçük olduğum için bütün söylenenlere hemen kanıyordum. Köyde bize propaganda yaptılar, biz de aldandık ve gittik. Bizi kandırıp götürdüler. Örgütün içinde hayat koşulları çok zor. Özellikle biz kadınlar için daha da zor. Çünkü erkek hangi görevi yaparsa, mutlaka kadın da o görevi yapmak zorunda idi. Örgütün içinde yaşam şartları çok ağır ve bunun için herkes çok çabuk yıpranıyor... Kadınlara tecavüz eden ve taciz edenlere ceza veriliyordu fakat çok az bir ceza idi. Eskiden örgüt içinde duygusal ilişkiler yaşandığı zaman hemen infaz kararı çıkıyordu. Fakat bu son dönemlerde sayının azalması ile infazdan vazgeçtiler. Ancak bu sefer de psikolojik baskı yapmaya başladılar... Örgütün içinde sürekli olarak Türkiye'ye karşı bir propaganda yapılıyor. 'Türkiye, teslim olanlara işkence yapıyor, zindanlara atıyor' deniyor. Ancak gelip teslim olduktan sonra bunların hiçbirinin olmadığını, hepsinin yalan olduğunu gördüm. Özellikle eskiden katılanlardan çoğu teslim olmak istiyor. Fakat hem imkân bulamadıkları için, hem de biraz da korktukları için gelemiyorlar. Ben

kendim örgütün içinde 14 sene kaldım. Yani ömrümün yarısı orada geçti...” (Milliyet[Web], 2007).

Örgütün ve Öcalan'ın kadına yönelik söylemlerinde en fazla vurgu yaptığı ve kadınların örgüte katılımlarını etkileyen kavramların başında 'özgürlük' olgusu gelmektedir. Dağa özgürlük uğruna çıkan kadınların bir araç olarak nasıl kullanıldığını, Neval şöyle anlatıyor:

“ ... PKK içerisinde kadın özgürlüğü çalışması adına yürütülen tüm çalışmalar PKK sisteminin en temel dinamiği olarak geliştiriliyor. Öcalan'ın aslında yaratmak istediği sistemin temel bir ayağı kadın çalışmasıdır. Parti tarihi boyunca Öcalan, özellikle 1990 sonrasında sistemi ve etkinliğini önemli oranda kadın gücü üzerinden gerçekleştirdi. Kadını terazinin bir kefesi yaparken, bundan kadından çok kendisi yaralandı... Dağlara çıkan binlerce Kürt kadını, Öcalan'ın sisteminin çıkarları için, ama Özgürlük adına organize ediliyor. Ülkenin kurtuluşuna hizmet etmeyen bir sistemin temel dayanağı olarak kullanılıyor ve bu özgürlük adına yapılıyor (Buldan, 2004:30).

PKK'nın, kadınlarda hayal kırıklığı yaratmasına neden olan olaylardan biri de, yaşadıkları feodal toplumun baskılarından kurtulmak ve özgür bir kadın olarak yaşama gayesiyle katıldıkları örgütün bu beklentilerini karşılayamaması olduğu görülmektedir. Kadınların, kurtulduklarını zannettikleri feodal yapıdan daha baskıcı bir ortam ile karşılaşmalarını ve örgüt içerisindeki konumunu Batufa, şu sözlerle anlatıyor:

“Özellikle 1995 yılından sonra cinsiyetten ötürü yönelmeler belki de parti önderliğinin özel yaklaşımıydı. Kadın ve erkek arasında yoğun çelişkiler yaşatılıyordu... Aslında bu durum en üstte bulunan kadınların iktidar savaşıydı. Yöneticiler ağa, alttakiler onun sermayesiydiler... Kadın olarak küçümseniyorduk. Dalga geçilirdi, eleştirilirdi, bunlar artık alışılmış durumlardı... PKK'daki kadın dışarıdakilere oranla daha çok köledir... Çünkü dünyası ve bildiği Öcalan'dır. Hiçbir zaman erkeğin önderliğinde kadın özgürleşemez... Ama PKK'daki kadının yaratıcısı Öcalan'dır ve bu şekilde kabul edilir. Kendisi 'bu parti kadın partisidir, ben erkekliğini öldürmüş bir kadın

önderiyim' der ama aynı kadını bireysel hizmet ve isteklerinde çok rahat kullanmıştır. Bunu yaptığı zaman 'tabularınızı kırıyorum, tabuları olan kadın özgür değildir' değerlendirmesiyle gerekçeliyordu. Kısacası PKK'daki kadın, toplumda, köyünde yaşayan kadından daha geridir diyorum... ” (Buldan, 2004:57).

Örgüt mensubu kadınların anlatımlarında görüldüğü üzere, PKK'nın ve Öcalan'ın söylemlerinde kadına verilen değer ve onu özgürleştirme vaadinin gerçeği yansıtmadığını gören kadınlar için örgüt hayal kırıklığı yaratmış ve bu düşüncedeki kadınların örgütten ayrılmalarına neden olmuştur. Kadınların örgütten ayrılmalarına etki eden diğer bir hayal kırıklığı ise Abdullah Öcalan'ın yakalanması sonrası söylediği sözler olmuştur. Öcalan'ın açıklamaları sonrası bundan duyduğu rahatsızlık ve yaşadığı hayal kırıklığı nedeniyle örgütten ayrılan Batufa, geçmişin muhasebesini şöyle yapıyor:

“... İçindeyken kendimizi çok özgür, çok bilinçli, her şeyin üstesinden gelebilen bireyler olarak görürken, dışarıya çıktıktan sonra hiçbir şey olmadığımızı, çok zavallı, tek başına hiçbir şey yapamayacak, tüm gücünü PKK'daki saçma sapan teorileri üretmekle, dinlemekle sınırlı kaldığımızı gördüm... Partide yedi yıl kaldım. Partide kaldıkça ruhen ondan uzaklaştım. Tanımadan önce gözümde çok daha büyüktü; ulaşılması güç bir olguydu... Yıllar geçtikçe sadece Kürt çocuklarının ölümüne neden olduğu kanısına vardım. Özellikle Abdullah Öcalan'ın Türkiye'ye götürülmesinden sonra, yaptığı mücadelenin yanlış olduğunu kabullenmesi, Kürt ve Kürdistan kavramlarıyla, bu kavramlar için verilen mücadeleleri inkâr ve küçümsemesi beni o partide tutan gerekçeleri ortadan kaldırmıştı. Geriye baktığımda pişman olduğum noktalar da var, hiçbir zaman pişman olmayacağım noktalar da var... Örgüte katılmaktan dolayı pişman değilim ama keşke örgüt bozulmasaydı...” (Buldan, 2004:60).

Öcalan'ın güvenlik birimleri tarafından yakalanarak Türkiye'ye getirilişi esnasında söylediği “Benim annem de Türk, devlete hizmet etmeye hazırım” sözleri örgüt üzerinde büyük bir 'travma' etkisi yaratmıştır. Bundan dolayı örgütten kaçanların sayısı artmış ve örgütte çok başlılık yaşanmıştır

(Alkan, 2013:83). Özellikle Öcalan'ın yaptığı açıklamalar kadınları büyük hayal kırıklığına uğratmıştır. Bu kadınlardan biri olan Helin, "Apo'nun yakalanmasından sonraki açıklamalarından çok etkilendim. Yıllarca Atatürk'ün her şeyine karşı savaştın, savaştırdın, bir anda nasıl Atatürkçü oldun?..." (Buldan, 2004:99) sözleriyle Öcalan'a olan tepkisini ve hayal kırıklığını dile getirmektedir. Aryan ise büyük umutlarla katıldığı örgütten, Öcalan'ın açıklamaları sonrası ayrılmasını ve hissettiklerini şu sözlerle anlatmaktadır:

"... En başta ayrılabilirdim ama bu mücadelenin sürdürülmesine inandığım için, kendi arayışlarımın zeminini bu mücadeleye oturttuğum için, bir tür kendime ihanet etmemek amacıyla ayrılmamıştım... Öcalan'ın Roma'da söyledikleri şaşırttı, soğuttu, Türkiye'de söyledikleri ise inançlarımı ortadan kaldırdı... O kadar büyük bir mücadelede, o kadar büyük bir potansiyeli ve inanç düzeyinde yapılabilecek o kadar çok şey vardı ki, her şeyin bir insan tarafından bitirilmesi trajedi. Geriye baktığımda büyük bir boşluk ve uçurum görüyorum... İnanç kaybı, umut ve gelecek kaybı. Kürtler geleceklerini kaybettiler..."(Buldan, 2004:74-75).

Helin'in verdikleri mücadeleye ihanet ettiğini düşündüğü Öcalan'a tepkisini dile getirdiği sözleri, kadınların Öcalan'ın yakalanması sonrası yaşadığı travmayı ve Öcalan'a duydukları tepkiyi yansıtan örneklerden biridir:

"Apo'nun yakalanmasından sonraki açıklamalarından çok etkilendim. Sadece ben değil yapının birçoğu etkilendi. Beni orada tutacak bir sebep kalmamıştı. İmkânları olsa çoğunluğu partiyi terk eder. İnsan ister mi, on yıl savaştıktan sonra elinde hiçbir kazanımı olmadan buraya gelmeyi. Beni en çok zorlayan da bu. Devrimci ortamdan düzen kadınlığına geç. Savaşçıydım, yenilmemişim, ilticacı oldum. Hem ülkemi kaybettim, hem gençliğimi. Hayallerimizi bile kaybettik... Apo kendisini de, bizi de sattı... İnsanlık hareketi olduğunu söyleyen bir parti, insanlara hiç değer vermeyen, işkence eden, öldüren, psikolojik işkence yapan bir partide kalıp da ne yapacaktım? Kendi isteğimle geldim, kendi isteğimle de ayrıldım" (Buldan, 2004:99).

Abdullah Öcalan'ın yakalanması ve PKK'nın geri çekilme süreci nedeniyle hayal kırıklığı yaşayan diğer bir isim olan Pelin'in sözlerinde de benzer duygular görülmektedir:

“... Kolay değil. Büyük bir mücadele kolay verilmedi, bunca kan kolay dökülmedi. Dile kolay. Bu mücadelede ne kahramanlıklar yaşandı, kimler geldi, kimler geçti... Geriye dönüp baktığımda elde avuçta bir şey göremeyince daha çok zoruma gidiyor... Umutlarımız vardı, hayalimizde bir gelecek kurmuştuk. Bu nedenle geriye baktığım zaman umutlarımı yitirdim diyorum. Umutlarım ve beklentilerim eskisi kadar sıcak değil. Kendi toprağımızda savaştık, kan döktük ama orada yaşayamıyoruz... Bir insan, canını kurtarmak için tüm toplumun kaderiyle, umutlarıyla oynadı... Biz PKK'da direnişi öğrendik, yalnız olduğumuz zaman bile bir şeyler üretmeyi öğrendik. Bunları öğretenin kendisi, bunlara bağlı olmadı...” (Buldan, 2004:50).

Babasının vasıtasıyla PKK'dan ayrılan Aspara ise o döneme ilişkin duygularını *“Kandil'e beni ziyarete gelen babama hayal kırıklığı yaşatmamak için çelişkilerimi yansıtmamaya çalıştım. Partide dağılmalar vardı. Babam o ortamı hissetsin istemiyordum. Hayal kırıklığımı yansıtmak istemiyordum”* (Matur, 2013:72) sözleriyle anlatmaktadır.

Yukarıda örnekleri sunulan kadınlar, 'Önderlik' olarak tanımlanan ve PKK'nın en üst konumunda yer alan Öcalan'ın yakalanmasının neden olduğu travma ve yaptığı açıklamaların kendilerinde yarattığı hayal kırıklığı sonucu örgütten ayrılmayı tercih etmişlerdir. Bu grupta yer alan kadınların söylemlerine bakıldığında, örgüte katılmaktan dolayı pişmanlık duymadıkları, fakat Öcalan'a tepkili oldukları görülmektedir. Ayrılma nedenleri de kişisel olmaktan çok, örgütün artık ideallerine ulaşmada cevap olamayacağı düşüncesine sahip olmalarıdır.

Sonuç olarak; kadınların araçsallaştırılarak örgüt içerisinde ikincil konumunun devam etmesi, maruz kalınan kötü muameleler ve Öcalan başta olmak üzere örgüt üst yönetiminin kadını istismarı gibi eylemlerin varlığı

nedeniyle PKK'nın, kadınlar için hayal kırıklığı yarattığı ve örgütten ayrılmalarına neden olduğu görülmektedir.

3. Örgütten Ayrıldıktan Sonra Kadınların Ortak Kabulleri

Çalışmanın bu bölümünde, örgütten ayrılan kadınların yeni yaşam dünyalarındaki bazı soyut olgular hakkında, bakış açılarının benzer olduğu değerlendirilen ortak kabullerine dair anlatımlarına yer verilmiştir.

3.1. Hayata Bakışa Dair Ortak Kabulleri

Bir kitle hareketi içerisinde radikalleşen bir kadının, bu hareketten ayrılarak 'normal' yaşama dönmesi ile birlikte, yeni yaşam dünyasını nasıl anlamlandırdığını bilmenin önemli olduğu düşünülmektedir. Yeni yaşamına uyum sağlamakta sorun yaşayan bir örgüt mensubunun, rehabilite edilmediği takdirde başka toplumsal sorunlara neden olabilmesi mümkündür. PKK'dan ayrılan bir kadının yeni yaşam dünyasını nasıl anlamlandırdığı ve hayata bakışı, konuya bu açıdan bakıldığında büyük önem arz etmektedir.

Örgütten ayrılan kadınların yeni yaşam dünyalarında Hoffer (2005:130)'in, *"Kutsal amacını terk eden veya birdenbire amaçsız kalan radikal bir insanın, bağlantısız bir birey yaşamına uyum sağlayabilmesi zordur. Bir amacı olsa bile hayat ona uydurma, boşa geçen ve suçlu bir hayat olarak görünür. Bu şekilde yaşamak, onun için bir bakıma sürünmek ve terk edilmek anlamına gelir. Böyle bir insan için önemli olan amacın niteliğinden ziyade, nefsinin tamamen ona adamaktır"* şeklinde ifade ettiği bir hayatı yaşamakta olduğu görülmektedir. Neval'in şu sözlerinde bu durumu görmek mümkündür:

"Hala kendimi bir Avrupalı olarak görmüyorum. Maddi yaşamın gerekleri dışında buralı değilim. Kendimi geldiğim yerin psikolojisinin dışında tutamıyorum. Bu temel bir çelişki ve onun bocalamasını

yaşıyorum. Kürtler ve Kürdistan için yapılan her doğrunun içinde olacağım tabii. Günlük kaygılarla uğraşmanın dışında, okuyorum. Varsa buralarda bir etkinlik, katılmaya çalışıyorum. Sistemli olmasa da geçmişi değerlendirme temelinde yazılar yazıyorum...” (Buldan, 2004:33).

Örgütten ayrılan kadınlar, sivil yaşama uyum sağlamakta ciddi anlamda zorluk çekmektedir. Bir kadının doğasına pek de uygun olmayan bir dağ yaşantısının ardından ve kadınlık duygularından uzaklaşmaları nedeniyle, yaşadıkları toplumun sağduyu bilgisini garipsemektedirler. Pelin'in şu sözleri, örgütten ayrılan kadınların psikolojisini ortaya koyma bağlamında dikkate değerdir:

“... Uzun süre sivil toplumdan uzak kalıp direkt Avrupa'ya gelmek tabii ki ilginç. Ama bir bayan için uyum sağlamak o kadar da zor değil... Bir yılımı doldurdum, gelip aileden istemeler de oluyor. Bu bana çok tuhaf geliyor. Evlilik güzel, karşı da değilim fakat ben tuhaf karşılıyorum... Siyasi bir konumdan aile kızına dönmek pek öyle kolay değil. Ev kızı olarak gerilla olmak ayrı, gerilla olduktan sonra ev kızı olmak daha ayrı... Savaş kendisiyle beraber bazı şeyleri getirir, bazı şeyleri de götürür. Ya güçlü bir temel yoktu, ya da kullanılmadı. Kimimiz çok duygusal olduk, kimimiz de vahşileştik. Örgüt, dışarıdan görüldüğü gibi değil. İçeriden anlatıldığı gibi ise hiç değil. Tanısaydım gizmezdim kısacası” (Buldan, 2004:52).

Batufa'nın anlatımlarına bakıldığında, onun da geleceğe dair fazla bir beklentisinin olmadığı görülmektedir. Kendisi gibi örgütten ayrılanlara tavsiyesi ise, geçmişi bir kenara bırakarak medeni dünyanın bir bireyi olmaya çalışmaları ve kendilerini geliştirmeleri şeklindedir. Bu düşüncesini ise şu şekilde dile getirmektedir:

“Avrupa'da insanın halkı için yapabileceği fazla bir şey yok. Hele PKK gibi bir tecrübeden sonra oradan gelenlerin yapabilecekleri tek şey, geçmişte yaşadıkları tahribatları bir şeyler yapmak isteyen genç, bilgili, duygulu insanlara bulaştırmamalarıdır... Bundan sonrasını kendini insanlaştırmak, medenileştirmek ve bilgilendirmekle

geliştirebilirler... Her şeyden önce Kürt tarihini öğrenmekle başlamak gerektiğine inanıyorum” (Buldan, 2004:60).

Örgütten ayrıldıktan sonra yeni hayatına Irak'ta devam eden ve yaşadıklarını kitap haline getiren Dilaram, yazdığı kitap nedeniyle öldürülme şüphesi taşıdığını, fakat bundan korkmadığını söylemektedir. Geçmişin muhasebesini ve geleceğe ilişkin beklentisini ise şu sözlerle dile getirmektedir:

“... Bu kitaptan sonra beni öldüreceklerini çok iyi biliyorum. Ama benim kaybedeceğim bir şey yok ki. İnsan ölümü aştığında kaybedecek bir şeyi kalmıyor. Ben de ölümü birçok kere aştım. Bu nedenle korkmuyorum. PKK'da kendime ait olmamamın acizliğinden dolayı intiharı çok düşündüm. Ama cesaret edemedim, arkamdan korkak, zayıf ve iradesiz kadın, demelerini istemedim. İntiharlar da infazlar kadar çok PKK'da. Özellikle kadın intiharları... Sana bir vasiyetim var. Eğer bu röportajdan sonra bana bir şey olursa, muhakkak yaz. Onların yanına bırakmayın. Onların birer katil olduğunu bir ben biliyorum bir de onların kendileri. Apo için işlemeyecekleri cinayet yok. Bir de hiçbir yoldaşımın infazına katılmadım, yoldaşıma kurşun sıkmadım, bu açıdan vicdanım rahat, bu da bilinsin. Köye dönmek istiyorum. Annemi, kız kardeşlerimi 15 yıldır görmedim. Babamı almak için geçen yıl sınırı gittim. Ülkeme uzanan uzun yolları solumak için ağladım. Yıllar sonra ilk kez Türkiye'ye giden yolları gördüm. İçimde bir ses, git, ucunda ölüm olsa bile git, ülkende yaşa, dedi. Ben Türk düşmanı değilim, ülkeyi bölmek gibi bir hayalim yoktu. Durumum netleşecekse, hapse girmeyeceksem gelirim. Örgüt üyeliğinden arıyorum. 'Dön' çağrısına güvenmediğim için gelmedim. Af çıkarılırsa İbrahim Halil'i (Habur) aştığımda toprağı öpeceğim. Türkiye'de işlenmiş bir suçum yok. Türkiye'ye hiç inmedim, orada kimseyi öldürmedim. Bir gün döneceğimi biliyorum...” (PKK'lı Kadın Teröristler Tecavüzü Anlattı[Web], 2012).

Aile ve memleket hasreti nedeniyle yeni yaşamından fazla mutlu olmadığı görünen Dilaram'ın geleceğe ilişkin en büyük beklentisinin, bir 'af'

çıkması halinde, Türkiye'ye dönmek ve sevdikleri ile birlikte yaşamak olduğu görülmektedir.

Örgütten ayrılan kadınların anlatımlarına bakıldığında, PKK'dan ayrılmayı düşünen fakat gerek gidecek bir yeri olmadığı için gerekse namus davası ya da öldürülme korkusuyla buna cesaret edemeyen kadınların da bulunduğu vurgusu yapılmaktadır. Bu konuda kendisini şanslı gören İpek, örgütten ayrıldıktan sonra sivil hayat rehabilite olabilmek için sürekli kendisini meşgul edecek bir şeyler yaptığından ve terapi aldığından bahsetmektedir:

“Örgütten ayrıldıktan sonra ya çalıştım ya okula gittim. Kendime zaman ayırmadım. Hala terapilere gidiyorum. Yaklaşık 12 saatimi ders ve okula ayırıyorum, buna kendinden kaçış da diyebilirsiniz. Keşkeler çok, hangisinden söz edeyim ki?... Biraz da vicdan azabı var, çok insan gönderdim dağa, gitmeye hazır mıydılar, değiller miydi? Onun da muhasebesini yapıyorum... Ayrılınca gidecek yeri olmayan çok insan var. Ben biraz şanslıydım herhalde. Ailemle bağımı koparmadım, bana sahip oldular. Bu durumda olmayan çok arkadaşım var. Bu nedenle gidecekleri bir yerleri yok ve ayrılamıyorlar. Ya da namus davası diye devam ediyorlar...” (Buldan, 2004:116).

Örgütten ayrılan kadınların anlatımlarına dair, *yeni yaşamlarına uyum sağlamakta zorluk yaşamaları ve geleceğe dair fazla bir umut taşımamaları* şeklinde bir kabulde bulunmak mümkündür. Kadınlar açısından erkeklere nazaran çok daha zor olan bir dağ yaşamı ve merkezinde 'ölüm' olan, kadının doğasına ters bir yaşantı sonrası kadınların sivil hayata uyum göstermekte sıkıntı yaşamalarını, bu bağlamda değerlendirmek yerinde olacaktır.

3.2. Aşk ve Sevgi Konusundaki Ortak Kabulleri

“Mevcut rejime karşı özgürlük kazanmak için yapılan bir kitle hareketinde bireysel özgürlüklere yer yoktur. Bir kitle hareketinin yürüttüğü

mücadelenin öncelikli amacı, elemanlarının kişisel istek, görüş ve zevklerinden vazgeçmelerini sağlayarak, birlik ve fedakârlığı sağlamaya uğraşmaktır” (Hoffer, 2005:65).

Aile kurumunu mücadele edilmesi gereken bir kurum olarak gören PKK, örgüt içerisinde evliliği, aşkı ve sevgiyi yasaklamıştır. PKK'nın kadına yönelik bu yaklaşımına bakıldığında, 'radikal feminist' izler taşıdığı görülmektedir. Radikal feministler evliliği, sevgi ve aşk ilişkisini kadınların özgürlük mücadelesinde karşılarına çıkan en büyük engeller olarak görmektedir. Onlara göre sevgi ve aşk ilişkisi, cinsel sınıflı sistemi körükleyen bir sevgi türüdür ve bundan dolayı sevgi ve aşktan kaçınmak gerekir. Öcalan'ın, örgüt içerisinde sevgi ve aşk ilişkisini yasaklama nedenine dair yaptığı 'çözümleme'lerde, bu konuyu sıklıkla dile getirdiği görülmektedir (Alkan, 2012:243).

PKK, bu kavramlara ilişkin oluşturduğu normlara aykırı hareket edenlere karşı, oldukça acımasız davranmaktadır. Bir erkekle ilişkisi olan kadının bu durumunun öğrenilmesi halinde fatura, çoğu zaman kadına kesilmektedir. Gülbahar, çok sayıda örgüt mensubunun bu nedenle nasıl öldürüldüğünü ve kendisi için aşk ve sevginin ne ifade ettiğini şu sözlerle anlatmaktadır:

“Aşk ve cinsiyet üzerine getirilen yasaklar, ilacı olmayan müzmin bir yara gibi PKK'nın vücuduna işledi ve koktu. Yüzlerce arkadaşımız bu nedenle ölümle cezalandırıldı. Bu konu sanki intikam silahı olarak kullanılıyordu. Birbirini çekemeyenler kolaylıkla böyle bir iftira ile karşısındakini ölüme gönderebiliyordu... Bana göre aşk, sevginin uç noktasıdır. İster iki kişi arasında olsun, ister insanın doğaya sevgisi olsun, ister insanla ülkesi arasında olsun, ister insanın özgürlüğe tutkusu olsun... Sevgi öyle bir tutkudur ki kolayca kontrol altına alınamaz. O sınır ve yasak dinlemez, korku nedir bilmez. Kısacası yaşamın gücüdür” (Buldan, 2004:105).

Örgüt içerisinde kadın erkek ilişkilerinde çifte standart uygulandığını ve kadının her zaman hatalı kabul edildiğini Pelin şöyle anlatmaktadır:

“... Diyelim ben birisini sevdim, aşık oldum; bu bilindi, gidip yönetime söylediler. Mahkememiz yapılır, ifadelerimiz alınır ve tutuklanırsınız. Benim hakkımda idam kararı verilir, erkek ise bırakılır, yeni bir görev verilir. Hep kadın hatalı görülür, suçlanır, idam edilir. Tıpkı toplumumuzun bazı kesimlerinde söylendiği gibi ,‘kadın kuyruk sallamazsa erkek böyle bir hataya girmez, bu mantıkla hareket edilir... Parti içinde yedi yıl kaldım. Bireysel, örgütsel, kadın-erkek ilişkileri konusunda da yaşadığım çelişkiler çoktu” (Buldan, 2004:47).

Pelin’in anlattıklarını “... Kadın erkek ilişkilerinde farklılıklar olsa da kadın her yerde köleydi ve kadın her zaman yaşanan ilişkilerin (Parti üslubuyla YOZ ilişki) günah keçisiydi...” (Buldan, 2004:87) sözleriyle Rozerin de doğrulamaktadır.

Ronahi’nin, örgütün aşk ve sevgi kavramlarına yasak getirme nedenine ilişkin sözleri ise dikkat çekicidir. Ona göre aşkı ve sevgiyi yaşayan birisinin, radikal olması mümkün değildir. Çünkü bu duyguları tadan bir insan hayatın anlamını öğreneceğinden, sonunda kendisinin ya da başkasının ölümü olan bir mücadele içerisinde yer almak istemeyecektir:

“Sevgi ve aşk ilişkisi gerçekten örgütü yozlaştırır ve bitirirdi. Çünkü aşka bulaşan birisi savaşılamazdı, aşkı yaşayan insan radikal olamazdı... Ölümü isteyen insanlar bana göre sevgiyi, aşkı tadamayan insanlardır aslında. Tattın mı bir kere yaşamın anlamını bilirsin. Yaşamın anlamını bilen bir insan ölmek ya da öldürmek ister mi hiç? Mümkün değil, benim buna kanaatim var ki mümkün değil” (Alkan, 2012:246).

Ronahi’nin aşkı tadan bir insanın radikalleşemeyeceği düşüncesini, konuya ters bir açıdan bakarak anlatan Aysel, örgütte aşk ve sevginin yasaklanması neticesinde örgüt mensuplarının, insanlıktan çıkarak ‘canavarlaştığını’ ve rehabilite edilmesi gereken kişiler olduğunu dile getirmektedir:

“Sevgi bizde bir tabuydu, tartışılmayan. Dünyanın her yerindeki doğa kanunu PKK’da farklı bir hale getirildi. Sevgi, nefret edilmesi gereken bir tabu haline getirildi. Bugün PKK’nın bu hale gelmesinin birçok nedeni vardır, bir neden de sevgiyi yasaklamasıdır. Sevgi, aşk, varolmanın gerekçesidir her yerde. Bizde ise ölüm gerekçesi olarak kullanıldı. Sevgi red edilince canavarlıklar ortaya çıktı. Sevginin yasaklanması arkadaş katili, çocuk katili olmaya neden oldu. Aşk ve sevgisi olmayanların nasıl canavarlaştığını hep beraber gördük... Bana göre bizim gibi o mantıktan gelenlerin terapiye, rehabilitasyona ihtiyaçları var. Bir kere hastalıklıyız, insan olmamız gerekir. İnsan olabilmek için de sevmek lazım...” (Buldan, 2004:142).

Ölçülü olmak kaydıyla örgüt içerisinde kadın erkek ilişkilerine bir sınırlandırma getirilmesinin verilen mücadelenin niteliği itibariyle gerekli olduğunu savunan Neval, aşkı ve sevgiyi tamamen yasaklamanın ise insani bir tutum olmadığından bahsetmektedir. Hiçbir yaptırımın bu duyguları yok etmeye gücü olmadığını düşünen Neval’in konu ile ilgili düşünceleri şöyledir:

“... Dağda, kızgın savaşın sürekli olduğu bir ortamda, kadın-erkek ilişkisi insani ölçüleri de aşmayan kurallarla disipline edilmeli ve bu bir zorunluluktur. Aşka sevgiye, akla mantığa sığmayan nedenlerle yasaklar getirmek ve bunu da bağımsızlık ve özgürlük adına yapmak, Öcalan’ın sınırsız nazariyesinin dışında hiçbir ölçüye sığmaz. Aşk ve sevgi yasaklanamaz, hatta bu duygular hiçbir yaptırımla yok edilemez... Bu doğruya göre yaklaşılması gerekirken, aşık olabilmenin koşulunu ölçüsünü, ‘özgürleşmiş olmak’ ya da ‘olmamak’ şartına bağlayan; özgürleşmeyi de her şey ama hiçbir şey gibi muğlak tanımlayan bir yaklaşımla, parti içerisinde yıllarca tek bir adam bütün bir partiye karşı savaştı” (Buldan, 2004:34).

Aryen’in aşk olgusuna bakışı, diğer kadınlara nazaran daha geniş bir anlam taşımaktadır. Aşk ‘koşulsuz ve karşılıksız sevmek’ olarak tanımlayan Aryen, örgüt içerisinde kadından beklenenin ise sadece Öcalan’a aşık olmak olduğunu anlatmaktadır:

“Benim gözümde aşk ve sevgi tüm güzelliklerin, tüm problemlerin bir arada yaşandığı ama kendi içinde de çözümünü gerektiren bir kavram. Aşk, koşulsuz karşılıksız sevmektir. Sorunları ve çözümsüzlükleriyle birlikte sevebilmektir. Bu; halk, ulus, ülke aşkı da olabilir, karşı cinse duyulan aşk da olabilir. PKK içinde ise karşılıksız aşk yoktur... PKK içindeki aşkta; Apo'ya karşı aşk, onun müridi olmaktır... Sormamalısınız, soruşturmamalısınız, sorunlara karşı gözlerinizi kapatmalısınız. Her şeyin ve çözümün temelinde Apo'nun olduğunu bilmelisiniz. Bu, Apo'nun Kürdistan aşkının tarifi...” (Buldan, 2004:71).

Tamamına yakını feodal bir toplumdaki gelen bireylerden oluşan bir örgütün, yetiştiği toplumun sahip olduğu kültür ve anlayıştan farklı bir yapıda olmasını beklemek, gerçekleşme olasılığı düşük bir durumdur. Kadının söz hakkının olmadığı, zorla evlendirildiği ve kadının mülkiyetinin erkekte olduğu bir toplumda, iki cins arasında karşılıklı gelişen bir aşk ve evlilik ilişkisinin yaşanması da güçtür. Hevi'nin, *“... Bizim toplumumuzda yani feodal toplumda aşk hiçbir zaman aşk değildir. Ben realist bir insanım, duygulara fazla ihtiyacım yok. Kadın erkekler tarafından yönetiliyor. Partide de sistem aynı, sadece isimler değişiyor”* (Buldan, 2004:79) sözlerinden de bu konuya vurgu yapılmaktadır. Benzer bir düşünceyi Helin'in şu sözlerinde görmek mümkündür:

“Aşk farklı bir duygu. Ama Kürtlerde aşkın olduğuna inanmıyorum. Sadece güdülere bağlı bir toplum... Biriyle evleniyorsam sonuna kadar bağlı olmak zorundayım. Güzel ama onun yanında değer varsa. Aşağılanıyorsam, karşılıklı sevgi ve saygı yoksa adı aşk olmaz. İsteklerinin kölesi oluyorum... Analarımızdan, kardeşlerimizden, ağabeylerimizden gördüğümüze dayanarak söylüyorum. Aşk yok. PKK'da ise aşk ve sevgi yok, bir anlık istem var” (Buldan, 2004:98).

PKK'nın aşk, sevgi, evlilik ve cinsel ilişkileri yasaklamasını, kadın özgürleştirmekten ziyade, örgütte yozlaşma ve kopmalara neden olabileceği kaygısının bir sonucu olarak değerlendirmek mümkündür. Kadınların örgüt içerisinde geçen yaşam anlatılarına bakıldığında, aşk, sevgi ve kadın erkek

ilişkilerine örgüt tarafından yasaklama getirilmesini doğru bulmadıkları, bu duyguların, belirli sınırları aşmamak kaydıyla ve eşit bir şekilde yaşanması yönünde ortak kabule sahip oldukları görülmektedir.

Kadınların bu kabullerine karşı, Abdullah Öcalan'ın onlardan beklediği aşk anlayışı ise, tüm kadınların yalnızca kendisini sevmeleri ve ona bağlı olmaları şeklindedir. Aşk, sevgi ve kadın erkek ilişkileri konusunda kadınların ortak kabullerinden bir diğeri ise adaletsiz bir yaklaşımla kadınların çifte standarda maruz kalarak mağdur edildiklerine ilişkin düşüncedir.

3.3. Özgürlük Olgusuna Dair Ortak Kabulleri

“İnsanların ölümü göze almaları, sahip oldukları şeyler uğruna değil, daha çok gelecekte sahip olmayı umdukları şeyler uğrunadır. Yaşamaya değerli hayatı olanlar, genellikle ne kendi çıkarları ne de vatanları ya da kutsal bir amaç için ölmeye kendilerini hazır hissetmezler. ‘Olmayan şeyler’ kişiler için ‘olan şeyler’den daha yücedir” (Hoffer, 2005:118).

PKK'nın kadına yönelik söylemlerinde, en çok 'özgürlük' olgusuna vurgu yaptığı görülmektedir. Gerek kadın olduğu için gerekse Kürt kimliğine sahip olmaktan dolayı özgür olmadığı algısına sahip kadınlar, bu ideal uğruna örgüte katılım göstermektedir. Pelin, özgürlükten ne anladığını şu sözlerle ifade etmektedir:

“... Genel anlamda özgürlüğe bakış açısı çok farklı. Aslında özgürlük bilimle, düşünceyle bağdaşmak, sevgiyle bütünleşmek, toprakla bütünleşmektir bana göre. Toplumda kadının özgürlük kavramı çok farklı ele alınıyor, çok farklı veriliyor. Genelde gençlik kesiminde özgürlük, deli-dolu yaşamak şeklindedir. Bu bayanlarda daha çoktur. Başım açık olsun, pantolon giyeyim, dışarılarda gezeyim, evlenmeden flört ya da arkadaşlık yaşayayım, istediğimi yapayım mantığı geliyor. Özgürlük bence bu değil. Olaylara bilimsel bakmaktır. Tüm baskılara rağmen düşüncelerini dile getirmektir. Birey

olarak özgürüm desem yalandır. Birincisi toprağımda değilim, ikincisi kimliksizim, üçüncüsü düşüncelerimi dile getiremiyorum, dördüncüsü olaylara bilimsel bakamıyorum. Bunlar özgürlükle bağdaşmıyor...” (Buldan, 2004:44).

Bireysel anlamda özgür olmaktan ziyade, ‘kadının’ ve ‘ülkesinin’ özgür olması için örgüte katıldığını ifade eden Rozerin, örgüte katılmasına etki eden özgürlük düşüncesini ve sonrasında hissettiklerini şu sözlerle anlatmaktadır:

“... Bana göre ülkenin özgürleşmesiyle kadın özgür olurdu. Zaten elinde silah ve dağdasın, o zaman sen özgürsün. PKK’ya giderken ‘bireysel özgürlüğüm için savaşacağım’ diye bir amacım yoktu. Savaş içinde bende gelişen ülkemin özgürlüğüydü... Eylemde sıkıştığın her kurşunla kendini özgür hissediyorsun. Ülkem için ter döktükçe rahatlamış, hafiflemiş hissediyordum kendimi. Binlerce kadın şehit düştü ama kadın özgürlüğü tartışmasına bile giremeden...” (Buldan, 2004:92).

Melis, kendisinin ve örgüte katılan diğer kadınların, PKK’nın geliştirdiği özgürlük söyleminin etkisinde kalarak ve bu arayışı nedeniyle örgüte katıldıklarını ifade etmektedir. Kadın ve erkeğin eşit olduğu söylemlerinin, kadınları örgüte nasıl yönelttiğini Melis şöyle anlatıyor:

“... O anda düşünün, işte dağda kadınlar, ellerinde silah var öldürüyorlar. O dönem bu propaganda çok yapıldı. Ve bu ister istemez kadını dağa yöneltti. O toplumsal yapı gerçekliğinde bunun propagandası çok yapıldı. İşte bizde kadınlar özgür... Benim katıldığım dönemde bu propagandalar bana çok yapıldı. Kadınlar özgür, kadınlarla erkekler arasındaki ilişkiler tamamıyla eşit. Hiçbir sorun, olumsuz yaklaşım yok, melek gibi yani. Kadınlar bu propagandaya inandı, inandırıldılar” (Alkan, 2012:177).

Gülbahar’ın şu sözleri ise kadınların özgürlük olgusuna yönelik sağduyu bilgisinin ne olduğunun özeti niteliğindedir:

“Kadın, toplumun bir parçasıdır ve eğer toplum özgür değilse kadın da özgür değildir. Bana göre, Kürt kadınının sadece kadın özgürlüğü için mücadele etmesi çok yanlıştır... Kürt kadınının istekleri siyasi örgütlerin isteklerinin sınırları içinde kalıyor. Fakat PKK liderinin iddia ettiği gibi Kürt kadınının köle olduğunu düşünmüyorum. PKK lideri bu sözleriyle Kürt kadınını küçümsemek ve kendi ‘şefkatine’ muhtaç etmek istiyordu... Hepimizin örgüte katılma gerekçelerimiz değişti, fakat hepimiz ‘özgür ve bağımsız bir Kürdistan’ ortak paydasında birleşiyorduk...” (Buldan, 2004:106)

PKK’lı kadınların anlatımlarına bakıldığında, hemen hepsinin mevcut yaşamından sıyrılıp, özgür olabilmek gayesiyle örgüte katıldığı görülmektedir. ‘Özgür bir yaşam’ arayışında olan kadınların, bu amaca hangi yolla ulaşabileceklerine dair bilinçlerinde var olan sağduyu bilgisinin, ‘PKK’ya katıldıkları takdirde daha özgür bir yaşama sahip olacağı inancı’ olduğu gibi bir çıkarımda bulunmak mümkündür. Kadınların örgüte katıldıktan sonra aradıkları özgürlüğü PKK içerisinde ne ölçüde bulabildiğinin cevabı ise Helin’in şu sözlerinde görülmektedir:

“Partide özgürlükten çok söz edilir, ediliyor. Özgürlük eşittir, sevgidir, saygıdır. Anlatılanlar buydu. Ama uygulamada daha değişiktir. Özgürce bir erkek arkadaşınla konuşamazsın. Güya biz PJA’lılar özgürlük öncüleriydik. Mesela kadın yöneticilerimiz, üst düzey arkadaşlarımızla rahatlıkla yatabiliyordu. Ama ben bir erkek arkadaşımınla konuşsam, gelip bana baskı uygulanıyordu... PJA yönetimi, kadınları erkeklere peşkeş çekmekte özgürdürler. O zaman benim özgürlüğüm üzerine nutukları dinlemem...” (Buldan, 2004:98).

Kadınların özgürlük kavramına ilişkin öznel bakışları farklılık arz etmekle birlikte, örgütten ayrılan kadınların ‘özgürlük’ olgusuna dair, ‘PKK’nın söylemlerinde var olan özgürlüğün realitede olmadığı’ şeklinde bir ortak kabule sahip olduğu söylenebilir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

1. TARTIŞMA

Türkiye'nin yaklaşık otuz yıldır çözüm aradığı sorunların başında PKK terörü gelmektedir. Bu nedendir ki; PKK sorununa çözüm sunabilme maksadıyla günümüze değin kitap, makale, akademik araştırma vb. çok sayıda çalışma kaleme alınmıştır.

Bu çalışmalar incelendiğinde, bunları iki temel kategoriye indirgemenin mümkün olabileceği değerlendirilmektedir. Birinci kategorideki araştırmalar, PKK'yı bir 'terör örgütü' olarak ele alan çalışmalardır. PKK terörünün nedenlerini açıklama ve soruna çözüm önerileri sunma çabasında olduğu görülen bu çalışmalarda, PKK'nın terörü ve örgüt mensuplarını nasıl araçsallaştırdığına vurgu yapılmakta ve konu çoğunlukla nicel bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümü içerisinde, bu tezin konusunu oluşturan PKK'lı kadınlara ilişkin bu perspektifte yapılan araştırmalara ait bulgular, *'PKK'lı Kadınların Demografik Özellikleri ve Örgüte Katılımına Etki Eden Algısal Faktörler'* başlığı altında ele alınmıştır.

Alkan, Özcan ve Gürkaynak ile UTSAM'ın 2012 yılında sunulan çalışmaları, ayrıca İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun PKK terörüne ilişkin 2013 yılı raporu incelendiğinde, kişilerin PKK'ya katılımlarının eğitimsizlik, ekonomik durum, kişisel ve ailevi sorunlar, örgüte katılım yaşı vb. makro değişkenlerle ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu faktörlerin her birinin PKK sorununun anlaşılmasına ışık tuttuğu şüphesizdir. Ancak bu ışığın, PKK sorununu net bir şekilde aydınlatmaktan uzak olduğu düşünülmektedir. Nicel yöntemle yapılan çalışmalar neticesinde, tıpkı bir haritanın coğrafyayı göstermesi gibi buğulu bir resim ortaya çıkmaktadır.

Diğer yandan, PKK'yı bir terör örgütü olarak görmeyip, Kürtlerin haklarının savunucusu, bir kurtuluş hareketi vb. şekilde ele alan çalışmalar ve yayınlar ise sorunu bir kimlik, sömürüye başkaldırı ve özgürlük meselesi olarak sunma gayretindedir. Örnek olarak, bu araştırmada incelenen

(Çağlayan:2013) ve (Tan:2009)'ın çalışmalarını, bu kategoride değerlendirmek mümkündür.

Yukarıda örnekleri sunulan çalışmalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, ortak bir noktanın eksikliği dikkat çekmektedir. 'Öznenin durumu', yani örgüte katılan insanların kendi perspektifinden PKK'yı ve buna ilişkin bir kısım olguları nasıl algıladıkları sorusu cevapsız kalmaktadır. Bu çalışmalar genel itibariyle, özneyi merkeze almayan ve büyük değişkenler açısından konuyu ele alan çalışmalar olup, bir bakıma öznesi olmayan bir cümleye benzemektedir.

Toplumunu anlama noktasında özneyi merkeze almanın önemini dile getiren ve mikrososyolojik yaklaşımın önemli temsilcilerinden olan Erving Goffman'ın "*Dramaturji*" ve Harold Garfinkel'in "*Etnometodoloji*" kuramları incelendiğinde, öznenin rolüne yapılan vurgu dikkat çekmektedir.

Goffman, bireyi çözümlene birimi olarak ele almakta ve toplumsal yapı yerine, öncelikle birliktelik ya da yüz yüze etkileşim ile ilgilenmektedir (Poloma, 2010:202). Bireylerin, kendilerini ve etkinliklerini günlük hayatlarında nasıl gösterdiklerine bakarak; özellikle bireyin, başkalarının kendisi ile ilgili izlenimlerini yöneltme ve denetleme şekilleri üzerine odaklanmaktadır (Wallace ve Wolf, 2012:319).

Etnometodolojinin kurucusu olan Garfinkel ise, geleneksel sosyologların, toplumsal dünyayı üyelerinin bakış açısından görmeye veya onların gerçekte nasıl davrandıklarını anlamaya çalışmaktan çok, kendi toplumsal hayat anlayışları ve yorumlarını toplumsal dünyaya empoze etmeye çalıştıklarını iddia etmektedir. Bu yüzden de, geleneksel sosyologların algıları çarpıtılmış ve yanlı olma eğilimindedir. Aktörler, sadece toplumun kuralları ve düzenlemelerine tepki vermekle kalmamakta, aynı zamanda onları yaratmaktadır. *İstatistikler ise gerçek dünyanın zerafeti ve ince ayrıntılarını aktarmaktan yoksundur* (Slattery, 2012:225).

Bu açıklamalar perspektifinde değerlendirildiğinde; eğitim, ekonomi, feodal yapı, kimlik sorunu vb. ortak kabullerin, PKK'lı kadınları *açıklama*

noktasında önemli kriterler olduğu kabul edilmekle birlikte, öznenin durumunun ne olduğunun ortaya konulmayışının büyük bir eksiklik olduğu düşünülmektedir.

Çalışma içerisinde söylemlerine yer verilen kadınların anlatımlarına bakıldığında, benzer olgulara ilişkin kişisel algıların, kuşak farklılığı ve değişen *tarifeler* nedeniyle önemli farklılıklar arz ettiği görülmektedir. PKK'lı bir kadının, annelerinin “*Ölen asker melek olur*” şeklindeki algısının, kendi kuşakları açısından geçerliliğini yitirdiğini dile getirdiği anlatımını, bu bağlamda bir örnek olarak değerlendirmek mümkündür. Kadınların PKK'ya katılımlarını ve bunun nedenlerini anlayabilme noktasında, özellikle 1980 sonrası kuşakta yer alan kadınlar açısından, ‘*kuşak farklılığı*’ konusuna değinmek gerekir.

Günümüzde yaşayan insanlar; 1925-1945 arasında doğan ‘sessiz kuşak’ ve 1946-1964 arası doğumlu olan ‘boomers (bebek patlaması)’ kuşağı haricinde, üç kuşak olarak sınıflandırılmaktadır. Bunlar; 1965-1980 arası doğumlu olanların içinde yer aldığı X kuşağı, 1980-2000 arasında doğanların oluşturduğu Y kuşağı ve 2000 yılı sonrası doğumluları kapsayan Z kuşağı olarak sınıflandırılmaktadır. X kuşağının bireyleri; sadakat duyguları değişken, otoriteye saygılı, topluma duyarlı, iş motivasyonları yüksek, kanaatkar, kaygılı, teknolojiyle ilişkisi düşük bireyler olarak tanımlanmaktadır. Y Kuşağı; sadakat duyguları az, otoriteyi zor kabullenen, bağımsızlığına düşkün, bireyci ve teknolojiyle büyüyen kişilerdir. Z Kuşağı ise; işbirlikçi, yaratıcı, teknoloji ile doğan, hızlı, çabuk sıkılan bir kuşağı ifade etmektedir (Akdemir vd., 2013:16).

Y kuşağına mensup olan ve genel karakteristikleri yukarıda verilen kadınların, PKK'ya katılımlarında ve kendinden önceki nesilden farklı düşünmelerinde, kuşak farkının önemli etkisi olduğu düşünülmektedir. Örgütün, kadına özgürlük vaadeden söylemlerinin ve kadınların bireyselleşme ve özgürleşme arayışlarının örtüşmesinin, 1990'lı yıllarda PKK'ya yoğun bir şekilde kadın katılımının gerçekleşmesinde önemli rol oynadığı söylenebilir.

Kadınların PKK'ya katılımlarını anlama noktasında, özneyi merkeze alarak bakmayan ve büyük değişkenler açısından konuyu ele nesnel yaklaşımlar ve nicel verilere dayalı çıkarımlar yetersiz kalmaktadır. PKK'lı kadınları eğitimsiz, cahil, yoksul insanlardan oluşan bir grup olarak tanımlamak kadar, onları örgütün amaç ve hedeflerini özümsemiş ve örgütün ideallerine ulaşması için örgüte katılan kişiler olarak varsaymanın, özne açısından bakıldığında, gerçeği yansıtmadığı düşünülmektedir.

Netice olarak; nicel ve nesnel yaklaşımlardan ziyade; bireyselleşme, özgürleşme, kendini gerçekleştirme ve aidiyet duygusu gibi öznenin algısını anlamaya yönelik ve özneyi merkeze alan mikrososyolojik çalışmalar yapılmasının, PKK'ya katılan kişileri anlama noktasında daha fazla önem arz ettiği değerlendirilmektedir.

2. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, PKK'nın dağ kadrosunun insan kaynağının bir bölümünü oluşturan kadınlar, anlamacı bir yaklaşım olan fenomenolojik sosyolojiyi kullanmak suretiyle anlaşılmasına çalışılmıştır.

Bir kadın açısından bakıldığında, fiziksel ve biyolojik açıdan oldukça zor olan dağ koşullarında ve her an ölüm riski taşıyarak yaşamak, oldukça güç bir durumdur. Kadınların böyle bir yaşamı ve yolu tercih etmesinin altında yatan nedenleri anlamak, konuya sadece bu açıdan bakıldığında bile oldukça önemlidir.

Çalışma içerisinde örnekleri sunulan anlatımlara bakıldığında, her bir kadının farklı bir hayat hikâyesinin olduğu ve kendilerini örgüte katılmaya sevk eden faktörlerin de çeşitlilik gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu çalışmada ifade edilen örgüte katılım gerekçelerinin haricinde, şüphesiz ki çok daha farklı gerekçelerle örgüte katılan kadınlar da bulunmaktadır.

Kadınların PKK'ya katılımı tek bir somut nedene bağlamanın veya 'şu neden/nedenlerle kadınlar örgüte katılmaktadır' gibi bir yargıya varmanın, fenomenolojik açıdan 'gerçekliği' tartışmalıdır. Kadınların radikalleşerek PKK'ya katılımlarını, çok farklı kategorilere ve nedenlere ayırmak mümkündür. Ailevi sorunlar, eğitim, ekonomik durum, feodal yapı gibi çalışmanın üçüncü bölümünde ifade edilen hususların, PKK'ya katılıma etki eden faktörler olduğu hemen herkesçe kabul edilen bir durumdur. Bununla birlikte, çalışmada söylemlerine yer verilen kadınların anlatımları fenomenolojik bir yaklaşımla yorumlandığında, öznel gerçekliğin bir kısım farklılıklar arz ettiği görülmektedir.

PKK'dan ayrılan kadınların konu edildiği bu çalışmada; kadınların neden örgüte katıldığı, hangi sebeplerden ötürü örgütten ayrıldıkları ve örgüt sonrası dünyaya bakışlarını anlamaya en fazla yardımcı olabileceği değerlendirilen olgu ve olaylar analiz edilmek suretiyle, PKK'lı kadınların '*yaşama dünyası*' tasvir edilmeye çalışılmıştır.

Bu maksatla, örgüt mensubu kadınların bilincinde var olduğu çıkarımında bulunulan bir kısım algılar; örgüte katılım öncesi dönem, örgüt içerisinde buldukları dönem ve örgüt sonrası dönem olmak üzere üç zamansal evre içerisinde, fenomenolojik sosyolojinin özneler-arasılık niteliğini oluşturan '*ortak bilgi stokları*', '*tipleştirmeler*' ve '*ortak kabuller*' kavramları bağlamında anlaşılmaya çalışılmıştır.

Kadınların PKK'ya katılımlarından önceki döneme ait söylemlerinde, en fazla vurgu yaptıkları kavramların '*aile*', '*feodal yapı*', '*kadın*', '*Kürt*' ve '*PKK*' olduğu görülmüştür. '*Aile*' ve '*feodal yapı*' kavramları, içerisinde sayısız tipleştirme ve ortak kabulü içermesi nedeniyle, bilgi stoğu kapsamında ele alınmıştır. PKK'lı kadınların söylemlerinde geçen; '*Kadın*', '*Kürt*' ve '*PKK*' kavramlarına dair anlatımlar ise bir tipleştirme niteliğindedir. Bu nedenle, örgüt mensubu kadınların bu üç olguya ilişkin algıları, ideal tip yaratmak suretiyle anlamaya çalışılmıştır.

İlk olarak, kadınların örgüte katılımında önemli rol oynadığı değerlendirilen ve ortak bilgi stoklarından sadece birisi olan, '*kadının aile ve toplum içindeki konumu ve rolü*' konusu ele alınmıştır. Bu çalışmada incelenen PKK'lı kadınların büyük çoğunluğunun, feodal değerlere sahip bir toplumdaki geldikleri görülmektedir. İçinde doğup yetiştikleri toplumda, kadının pek fazla söz hakkı bulunmamaktadır. Feodal bir toplumda kadına dair sağduyu bilgileri arasında en fazla dikkat çeken, ergenliğe adım attıktan hemen sonra kadının evlenmesi gerektiğine dair var olan algıdır. Namus konusundaki yaygın anlayışın ailenin erkekleri üzerinde endişe yaratması ve kadının namusunu koruma algısı, kadın üzerinde ciddi bir baskı oluşturmaktadır. Bu nedenden ötürü kız çocukları, çok küçük yaşlarda ve rızası alınmadan evlendirilmektedir. Evlilik dışı bir cinsellik anlayışı ise kesinlikle kabul edilmemektedir. Ülkenin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden batıya göç edenlere bakıldığında ise, her ne kadar farklı bir mekân ve kültürün içinde yaşamaya başlasalar da, sahip oldukları kültürden kopamadıkları görülmektedir. Feodal bir yapının kültürel kodlarına sahip bir ortam içinde olduğu sürece, kadına biçilen rol ve konum değişmemektedir.

Bu ortam içerisinde bireyselleşme ve özgürleşme, kadınlar için en başta gelen arayış ve ihtiyaç olmaktadır.

PKK'lı kadınların, içinde yaşadıkları toplumdaki '*kadın*' olgusuna dair tipleştirmeleri, ezilen ve mağduriyet yaşayan bir kadını tasvir etmektedir. Kadınların örgüte katılım öncesi döneme dair hikâyelerine bakıldığında, bölgeye hâkim olan feodal değerler ve ataerkil yapı içerisinde kadının, özgürlüğü kısıtlanmış ve çoğu zaman da çaresizlik içerisinde olduğu görülmektedir. Kadınlar; çocuk yaşta ve istenmedik evliliklere zorlanmakta, şiddet ve baskının hâkim olduğu ve söz hakkının fazla olmadığı bir konumda bulunmaktadır. Kadının bu durumunu en iyi tanımlayacağı düşünüldüğünden, adına '*Ezilen ve Mağdur Kadın-Kişisel İdeal Tipi*' demek suretiyle, örgüt öncesi dönemde kadını tasvir eden bir ideal tip yaratılmıştır.

Örgüte katılım öncesi döneme dair diğer bir tipleştirme ise kadınların '*Kürt*' algısına yönelik söylemlerini karşılayacağı değerlendirilen '*Öteki Kürtler-Kişisel İdeal Tipi*' denemesidir. Kadınlar, devletin Kürtleri ötekileştirdiğini ve yaşadıkları olumsuzlukların nedenini bu etnik kimliğe sahip olma algısına bağladıklarından dolayı, söylemlerinde bu konuyu sıklıkla dile getirmektedir. Bu nedenle, kadınların örgüte katılım sürecini anlamada önemli olacağı değerlendirildiğinden, '*Öteki Kürtler*' adında bir ideal tipi ortaya çıkarmaya çalışılmıştır. Kadınların, devletin Kürtleri ötekileştirdiği algısında, özellikle 1980 darbesi sonrasında yaşananların ve OHAL döneminde güvenlik güçlerinin bir kısım olumsuz davranışlarının önemli etkisi olduğu görülmektedir. Çocukluk ve gençlik dönemi bu kuşağa denk gelen kadınların, devletin kendilerini '*Kürt*' olmaları nedeniyle ötekileştirdiği algısına sahip olmaları, PKK'ya katılım göstermelerinin önemli nedenlerinden birini oluşturmuştur. 1990'lı yıllarda kadınların örgüte katılım gerekçelerinden birisi olan Kürtlerin ötekileştirildiği algısı, yakın zamanda örgüte katılan kadınların bilincinde varlığını halen devam ettirmektedir.

Zorla evlendirilmek istenen, aradığı sevgi ya da mutluluğu bulamayan ya da yaşadığı tüm olumsuzlukların nedeninin devlet olduğu algısına sahip bir kadın, PKK'yı bu durumdan kurtulmanın bir yolu ya da arayışlarının

cevabı olarak görebilmektedir. Bu nedenle, örgüte katılım öncesi döneme ilişkin son tipleştirme denemesi, 'Kurtuluşun Yolu PKK-Kişisel İdeal Tipi' olarak adlandırılmıştır. Feodal değerlerin hüküm sürdüğü ve kadının söz hakkının pek fazla bulunmadığı Doğu ve Güneydoğu bölgesinde, zorla evlendirilmeleri nedeniyle kadınlar için örgüt, kendilerini bu evlilikten kurtaracak tek kurtuluş çaresi olarak görülebilmektedir. Aile büyüklerinin, kızlarını küçük yaşta ve istemediği bir adamla evlendirmek istemesinin haricinde, maruz kalınan baskı ve şiddet nedeniyle de kadınlar, PKK'ya yönelebilmektedir. Kadınların PKK'ya katılmayı tercih etmelerinde etkili olan bir diğer faktör ise, özgürleşme ve bireyselleşme arzularını giderecek formel bir yapıyı bulamamalarıdır. Bu durumda ise kadınlar açısından en kolay çözüm, kendilerine özgürlük vadeden PKK olmaktadır.

Kadınların örgüte katılımları ve farklı bir yaşam dünyasının içerisinde yer almaları sonrasında, sağduyu bilgilerinde bir takım kaçınılmaz değişimler yaşanmaktadır. Bununla birlikte, PKK'yı oluşturan yapı içerisindeki aktörlerin, içinde yetiştikleri feodal yapının ortak bilgi stoklarında yer alan bazı kabulleri, örgüt içerisinde devam ettirdikleri de görülmektedir. PKK'daki erkek örgüt mensuplarının kadınlara yaklaşımında, sahip oldukları feodal değerlerin etkisi büyüktür. Erkekler açısından kadınlar genellikle, fiziksel ve biyolojik özelliklerinden dolayı savaşamayan, dağ koşullarında yaşamaya uygun olmayan ve kendi başlarına karar alıp uygulama kabiliyetinden yoksun kişiler olarak görülmektedir. Kadın erkek ilişkileri açısından bakıldığında ise kadın, erkeği yoldan çıkararak kişi olarak kabul edilmektedir. Kadınların söylemlerinde erkeklerin kadına bakışı, eşitlikten bir hayli uzak ve içinden geldikleri feodal topluma hâkim olan anlayışa benzer niteliktedir. Erkekler kadınları, fiziksel zayıflıklarının da etkisiyle, yönetmekten çok yönetilmesi gereken ve geri planda yer almasının uygun olacağı kişiler olarak görmektedir. İçinde yaşadıkları toplumda kadına biçilen ikincil konumdan kurtularak, örgüte daha özgür olabileceği düşüncesi ve inancıyla katılan kadınların, bu amaçlarına ise ulaşamadıkları görülmektedir. Erkek egemen bir örgüt olan PKK'nın, söylemlerinde kadına özgürlüğü ve eşitliği vaat etmesine rağmen, örgüt içerisinde bunun tam aksi bir durumun varlığı dikkat çekmektedir. PKK'da

kadının özgürlüğü ve ona biçilen rol, büyük oranda erkek egemen yönetim tarafından belirlenmektedir.

Kadınların örgüte katılımı sonrasında ilişkin anlatımlarında en sık sözü geçen olguların, 'Öcalan' ve 'PKK' olması nedeniyle, kadınların örgüt içerisinde bu olguları nasıl algıladıkları, üç ideal tip oluşturmak suretiyle sunulmuştur. İlk olarak 'Öcalan' olgusuna dair kadınların söylemleri analiz edilmiş ve sonuçta bu olguya ait iki farklı ideal tip oluşturmanın uygun olacağı değerlendirilmiştir.

Bunlardan birincisi, PKK'lı kadınların gözünde yüksek bir mertebede olan Öcalan'ı tasvir eden 'Kurtarıcı/Yüce İnsan Öcalan-Kişisel İdeal Tipi' olarak tanımlanmıştır. Feodal değerler nedeniyle ikincil konumda olan birçok kadın, Öcalan'ın kendilerini yücelten söylemleri karşısında onu adeta bir 'tanrı' ve 'kurtarıcı' gibi görmüştür. Öcalan'ın önce kadını özgürleştirme, sonrasında ise özgürleşen kadın sayesinde 'Kürdistan'ı özgürleştirme' söylemleri, kadınlar üzerinde oldukça önemli etkide bulunmuştur. Hitap ettiği toplum içerisinde yaşayan kadının hayal kırıklıklarını ve beklentilerini bilen, onlara parlak bir gelecek ve özgürlük vaat eden Öcalan, bu yolla kadınları etkilemeyi başarmıştır. Bu sebeple çoğu kadın örgüt mensubu açısından Öcalan, PKK'nın üzerinde bir konuma yerleştirilmiştir.

Öcalan'a dair oluşturulan diğer ideal tipi ise, söylemlerinin aksine davranışları ile kadınlarda hayal kırıklığı yaratan Öcalan'ı tasvir eden, 'Kadını İstismar Eden Öcalan-Kişisel İdeal Tipi' olmuştur. Örgütten ayrılan kadınlar arasında özellikle Abdullah Öcalan'ı yakından tanıma fırsatı bulanlar, Öcalan'ın kadına yönelik söylemlerine tamamen zıt uygulamaları ve kendilerinde yarattığı hayal kırıklığı neticesinde, PKK'dan ayrılmayı tercih etmişlerdir. Bu grup içerisinde yer alan kadınlar, Öcalan'ın kadının tarafında olduğu söylemlerinin bir kandırmacadan ibaret olduğunu, yüksek kademelere getirilen kadınların ise Öcalan'ın dili olmaktan başka bir fonksiyonu olmayan ve vasıfsız kişiler arasından seçildiğini ifade etmektedir. 'Öcalan'ın kadın teorisi' diye anlatılan şeyleri ise çağdaşıktan uzak ve anlamsız sözler olarak tanımlamaktadırlar. PKK'dan ayrılan kadınların algılarında, kadını

özgürleştirme vaadinde bulunan Öcalan'ın, aslında kadınları örgütü kontrol altında tutabilmek maksadıyla araçsallaştırdığı ve cinsel güdülerini tatmin için onları istismar ettiği düşüncesi yatmaktadır. Bu algıya sahip kadınlar açısından Öcalan, kadını sömüren ve istismar eden bir kişilik olarak tipleştirilmiştir.

Bu bölümde oluşturulan son ideal tip, eylemleri neticesinde kadınların beklentilerini karşılayamaması ve onlarda yarattığı hayal kırıklığı nedeniyle PKK hakkında olmuştur. PKK'nın hangi eylem ve uygulamaları neticesinde kadınların hayal kırıklığı yaşadığını ortaya koyması nedeniyle, bu konudaki ideal tipe 'Hayal Kırıklığı Yaratın PKK- Eylem Akışı İdeal Tipi' adı verilmiştir. PKK'nın ve Öcalan'ın söylemlerinde kadına verilen değer ve onu özgürleştirme vaadinin gerçeği yansıtmadığını gören kadınlar için örgüt, hayal kırıklığı yaratmış ve bu düşüncedeki kadınların örgütten ayrılmasına neden olmuştur. PKK'nın kadınlarda hayal kırıklığı yaratmasında etkili olan eylemlerin başında, örgüt içerisinde yaşanan cinsel istismarlar gelmektedir. Sonrasında ise, kötü muamele ve işkenceler olduğu görülmektedir. Kadınların örgütten ayrılmasına etki eden diğer bir hayal kırıklığı ise Abdullah Öcalan'ın yakalanması sonrası söylediği sözler olmuştur. Sonuç olarak; kadınların araçsallaştırılarak örgüt içerisinde ikincil konumunun devam etmesi, maruz kalınan kötü muameleler ve Öcalan başta olmak üzere örgüt üst yönetiminin kadını istismarı gibi eylemlerin varlığı nedeniyle PKK, kimi kadın örgüt mensupları açısından hayal kırıklığı yaratmış ve örgütten ayrılmasına neden olmuştur.

Örgütten ayrılma sonrasındaki dönemde ise kadınların, '*hayata bakış*', '*aşk ve sevgi*' ile '*özgürlük*' gibi soyut olgulara dair bakış açılarının karşılıklılığını yansıtan ortak kabullerinin ne olduğuna cevap aranmıştır.

Örgütten ayrılan kadınlar, yeni yaşamlarına uyum sağlamakta ciddi anlamda zorluk çekmekte ve geleceğe dair fazla bir umut taşımamaktadırlar. Ayrıca, bir kadının doğasına pek de uygun olmayan bir dağ yaşantısının ardından ve kadınlık duygularından uzaklaşmaları nedeniyle, yaşadıkları

toplumun sağduyu bilgisini garipsemektedirler. Bu nedenle de kendilerini, rehabilite edilmesi gereken kişiler olarak görmektedirler.

Kadınlar, aşk ve sevgi gibi duyguların örgüt içerisinde yasaklanmasını uygun bulmamakta, bu konudaki normların ihlali halinde suçun kadında aranmasını, adaletsiz bir yaklaşım olarak değerlendirmektedirler. Örgütten ayrılan kadınlar açısından aşk ve sevgi, *insanı insan yapan, yaşanması gereken ve hiçbir şekilde tamamen yasaklanması mümkün olmayan* kavramlar olarak tanımlanmaktadır. Örgütten ayrılan kadınlar, örgütte aşk ve sevginin yasaklanması neticesinde örgüt mensuplarının, insanlıktan çıkarak adeta canavarlaştığını, aşkı ve sevgiyi yaşayan birisinin ise radikal olmasının mümkün olamayacağını düşünmektedirler.

Kadınların özgürlük kavramına ilişkin öznel bakışları ise farklılık arz etmektedir. PKK'lı kadınların anlatımlarına bakıldığında, hemen hepsinin mevcut yaşamından sıyrılıp, daha özgür olabilmek gayesiyle örgüte katıldığı görülmektedir. Özgürlük olgusuna dair ortak kabulleri, *'PKK'nın söylemlerinde var olan özgürlüğün, örgüt içerisinde realitede olmadığı'* şeklindedir.

Son söz olarak; PKK'lı kadınları fenomenolojik sosyoloji bağlamında ele alan ve yukarıda sonuçları sunulan bu çalışmayla ilgili şöyle bir nihai değerlendirmede bulunmanın gerekli olduğu düşünülmektedir:

PKK'nın ve ona mensup olan kişilerin, bu çalışmada bir denemesi yapılan öznel yaklaşımlar vasıtasıyla daha iyi anlaşılabilmesi mümkündür. Nihayetinde toplum denilen olgu bireylerden oluşmaktadır ve bu yapıyı inşa edenler de o toplum içerisinde yaşayan bireylerdir. Bu noktadan hareketle, PKK'yı ve bu yapı içerisindeki kişileri anlayabilmenin ve analiz edebilmenin yolunun, örgütü içeriden bakan bir gözle görebilmekten geçtiği düşünülmektedir.

Bu konuda küçük bir adım niteliğinde olan bu çalışmada, sınırlılıklardan dolayı ikincil verilerden faydalanmak suretiyle anlamaya

Çalışılan PKK'lı kadınlara yönelik, gözlem ya da görüşme yoluyla benzer çalışmalar yapılmasının, PKK'yı ve örgüt mensuplarını anlama noktasında alana önemli katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

(2007, Mart 15). Aralık 22, 2013 tarihinde Milliyet[Web]: <http://www.milliyet.com/guncel-haberler/700-pkk'li-kadinin-itiraflari.html> adresinden alındı

(2012, Temmuz 3). Aralık 22, 2013 tarihinde Habername[Web]: <http://www.habername.com/haber-pkk-kadin-terorist--76431.html> adresinden alındı

Akdemir, A. vd. (2013). *Y Kuşağının Kariyer Algısı, Kariyer Değişimi ve Liderlik Tarzı Beklentilerinin Araştırılması*. Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 11-43.

Alkan, N. (2013). *Gençlik ve Radikalizm*. İstanbul: Karakutu Yayınları.

Alkan, N. (2012). *PKK'da Semboller Aktörler Kadınlar*. İstanbul: Karakutu Yayınları.

Anonim. (2005). *I. Kadın Özgürlük Kurultay Çalışmaları*. Azadi Matbaası.

Apocu Militan Kişilik-2. (1996, Haziran 15). Kasım 25, 2013 tarihinde Awazaciya:<http://www.awazaciya.com/kitap/apocumilitan%20kisilik/index.htm> adresinden alındı

Atıcı, B., & Gümüş, Ç. (2001). *Bireylerin Terör Örgütlerine Katılım Durumları ile Eğitim Düzeyleri Arasındaki İlişki*. *Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu* (s. 83-90). Elazığ: Fırat Üniversitesi.

Bağlı, M. (2012). *Güneydoğu'nun Sosyolojik Yapısı*. İstanbul: Dijital Medya Prodüksiyon Ltd. Şti.

Bal, M. A. (2003). *Savaş Stratejilerinde Terör*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Bermal'in Güncesi[Web]. (2002, Temmuz). Aralık 24, 2013 tarihinde Rojaciwan:<http://pirtukepkk.wordpress.com/2012/04/16/hello-world/> adresinden alındı

Bila, F. (2004). *Hangi PKK?* Ankara: Ümit Yayıncılık.

Bir Kelebeğin Özgürlüğü[Web]. (2006, Şubat). Aralık 24, 2013 tarihinde Rojaciwan: <http://pirtukepkk.wordpress.com/2012/04/16/hello-world/> adresinden alındı

Buldan, N. (2004). *PKK'de Kadın Olmak*. İstanbul : Doz Yayınları.

Büyüköztürk, Ş. v. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Cemal, H. (2014). *Delila*. İstanbul : Everest Yayınları.

Cemal, H. (2013, Mayıs 15). T24. Nisan 20, 2014 tarihinde t24: <http://t24.com.tr/yazi/kadin-gerilla-savuskanin-cekilmeden-dolayi-hissettigi-burukluk/6708> adresinden alındı

Çağlayan, H. (2013). *Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Çay, A. (2010). *Her Yönüyle Kürt Dosyası*. İstanbul: İlgı Kültür Sanat Yayıncılık.

Çiftçi, A. (1999). *Toplumbilimi Yazıları*. İzmir: Anadolu Yayınları.

Çitlioğlu, E. (2008). *Gri Tehdit Terörizm*. Ankara: Destek Yayınları.

Demir, A. (2011, Kasım 29). Aralık 22, 2013 tarihinde Aktifhaber: <http://www.aktifhaber.com/pkk-itirafcisi-pkk-kurt-ergenekonudur-525513h.htm> adresinden alındı

Demir, F., & Kul, M. (2011). *Q Metodu*. Ankara: Adalet Yayınevi.

Demir, İ. (2009). *Ahlak ve Çalışma Ahlakı*. *Sosyoloji Notları* , 49-62.

Demir, İ. (2007). *Gençlerin Kimlik Yapıları: Farklı Yerellikler Ekseninden Nitel Bir İnceleme Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı .

Demirkıran, B. (2011, Aralık 13). *Dağda Hayat Üç Yıl Sürüyor*. Aralık 22, 2013 tarihinde Milliyet.com.tr [Web]: <http://www.milliyet.com.tr/Gundem/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1474867&Date=06.06.2012&Kategori=gundem&b=Dagda%20hayat%203%20yil%20suruyor> adresinden alındı

Demirkıran, S. (1996). *Ürperten İtirafılar*. İstanbul: Turan Yayınları.

Dikeçligil, B. (2010). *Bilimsel Paradigmaların Oluşumunda ve Dönüşümünde Sosyolojik Bağlam*. *Toplum Bilimleri Dergisi* , 53-61.

Doğan, İ. (2007). *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Doğan, Ş. (2010). *Dini Tutumların Oluşmasına Etki Eden Sosyo-Kültürel Faktörler*. *Toplum Bilimleri Dergisi* , 107-126.

Ecevit, E. Y., & Karkıner, N. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. Eskişehir: T.C.Anadolu Üniversitesi.

Suğur, S. (2011). *Modern Sosyoloji Tarihi*. Eskişehir: T.C.Anadolu Üniversitesi.

- Erbaş, H. (1992). **Sosyolojide Fenomenoloji**. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi , 159-166.
- Erdoğan, İ. (2007). **Pozitivist Metodoloji**. Ankara: Erk Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2013). **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Sorunlar ve Çözümler**. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 1-12.
- Ergun, D. (1973). **Sosyoloji El Kitabı**. Ankara: Gerçek Yayınevi.
- Erkenekli, M. (2012). **Kültürel Değer Çalışmalarında Yöntem ve Sosyolojik Araştırmalar İçin Bir Model Önerisi**. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 221-230.
- Erkenekli, M. (2011). **Türk ve ABD Kültürel Değerlerinin Hofstede'nin Kültürel Değerler Modeline Göre Karşılaştırılması**. KHO Bilim Dergisi .
- Erkenekli, M. (2009). **Türkiye'de Sosyoekonomik Statü(SES) Gruplarına Göre Temel Değerlerin Farklılaşması**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Freud, S. Çev. Şipal K. (2006). **Kitle Psikolojisi**. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Geleri, E. A. (2013). **Suç Sosyolojisi**. Eskişehir: T.C.Anadolu Üniversitesi.
- Gökalp, E. (. (2012). **Sosyal Bilimlerde Temel Kavramlar**. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:2616.
- Günlük, T. (2006, Haziran). **Şehit Tekoşin**. Aralık 23, 2013 tarihinde Rojaciwan: <http://pirtukepkk.wordpress.com/2012/04/16/hello-world/> adresinden alındı
- Heper, M. (2008). **Devlet ve Kürtler**. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.
- Hilav, S. (1985). **Felsefe El Kitabı**. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Hoffer, E. Çev. Günur E. (2005). **Kesin İnançlılar**. İstanbul: İm Yayın Tasarım.
- Husserl, E. Çev.Dorion Cairns. (1973). **Cartesian Meditations**.
- Husserl, E. Çev.W.R.Boyce Gibson (1969). **Ideas**. Londra.
- Husserl, E. (1995). **Kesin Bir Bilim Olarak Felsefe** (Çev. Tomris Mengüşoğlu). İstanbul : Yapı Kredi Yayınları.
- İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Raporu, T. (2013). **Terör ve Şiddet Olayları Kapsamında Yaşam Hakkı İhlallerini İnceleme Raporu**. Ankara: TBMM.
- İpşiroğlu, M. Ş. (1939). **Fenomenoloji**. Felsefe Semineri Dergisi , 153-164.

Karataş, G. (1992, Mart 3). **Günlük**. Aralık 15, 2013 tarihinde rojaciwan: <http://www.rojaciwan.com/> adresinden alındı

Kılıç, N. S. (2012). **Toplumsal İlişkiler Alanı Olarak Sanal Alem Üzerine Schutzcu Bir Çözümleme**. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 139-150.

Kızılcılık, S. (1994). **Sosyoloji Teorileri**. Konya: Yunus Emre Yayıncılık.

Koç, S. Ö. (2011). **Fenomenolojik Açından Bir Türkü Çözümlemesi: Yüce Dağ Başında Yanar Bir Işık**. International Periodical For The Languages, Terature and History of Turkish or Turkic , 1125-1132.

Köroğlu, U. E. (2011, Mayıs 27). **Tecavüz evi itirafı**. Aralık 22, 2013 tarihinde Sabah: <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/05/27/tecavuz-evi-itirafi> adresinden alındı

Kuş, E. (2007). **Sosyal Bilim Metodolojisinde Paradigma Dönüşümü**. Türk Psikoloji Yazıları , 20.

Liotard, J. F. Çev. Birkan İ. (2007). **Fenomenoloji**. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Macionis, J. Çev. Akan V. (2012). **Sosyoloji**. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.

Marcus, A. Çev. Alkan A. (2012). **Kan ve İnanç**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Marx, K., & Engels, F. Çev. İlhan H. (2008). **Komünist Manifesto**. Ankara: Alter Yayıncılık.

Matur, B. (2013). **Dağın Ardına Bakmak**. İstanbul: Timaş Yayınları.

Mengüşoğlu, T. (1945). **Fenomenoloji Felsefesi**. Felsefe Arşivi , 47-74.

Mengüşoğlu, T. (1976). **Fenomenoloji ve Nicolai Hartmann**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası.

Neuman, W. L. Çev. Özge S. (2013). **Toplumsal Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Yayınodası Yayıncılık.

Ongun, S. (2010, Temmuz 20). **Şiiri Kuşanan PKK'lı Şairle Röportaj**. Aralık 24, 2013 tarihinde T24: <http://www.adilmedya.com/siiri-kusanan-pkkli-sairle-roportaj-h7988.haber> adresinden alındı

Öcalan, A. (1994, Ağustos 11). **Apocu Militan Kişilik-1**. Kasım 2013, 25 tarihinde <http://www.awazaciya.com/kitap/apocumilitan%20kisilik1/index.htm> adresinden alındı

Öcalan, A. (tarih yok). **Bir Halkı Savunmak**. Kasım 25, 2013 tarihinde Medciwan: <http://www.kurdishgroups.org/showthread.php?t=11067> adresinden alındı

Öcalan, A. (2010, Ağustos). **Demokratik Modernite**. Temmuz 28, 2013 tarihinde <http://sterkaciwana.wordpress.com/> adresinden alındı

Öcalan, A. (2007, Şubat). **Devlet**. Kasım 25, 2013 tarihinde Agire Serhildan: <http://www.agire-serhildan.com/devlet-abdullah-oecalan-t89452.html> adresinden alındı

Öcalan, A. (1998, Temmuz). **Eşitliğe ve Özgürlüğe Yürüyüş-Kadın Ordulaşmasına Doğru**. Kasım 25, 2013 tarihinde Pitruke Serok: <http://sterkaciwana.wordpress.com/> adresinden alındı

Öcalan, A. (2007, Şubat). **İdeolojik Kimlik**. Kasım 25, 2013 tarihinde Komunar: komunar.net/tr/pirtuk/onderlik_gercegi.pdf adresinden alındı

Öcalan, A. (tarih yok). **Kapitalist Modernitenin Aşılma Sorunları ve Demokratikleşme**. Kasım 25, 2013 tarihinde Pitruke Serok: <http://sterkaciwana.wordpress.com/> adresinden alındı

Öcalan, A. (1992, Aralık). **Kürdistan'da Kadın ve Aile**. Kasım 25, 2013 tarihinde Pitruke Serok: <http://sterkaciwana.wordpress.com/> adresinden alındı

Öcalan, A. (2008, Eylül). **Nasıl Yaşamalı?-I**. Kasım 25, 2013 tarihinde Agire Serhildan: <http://www.agire-serhildan.com/nas-l-ya-amal-cild-t101525.html> adresinden alındı

Öcalan, A. (2009, Ağustos). **Nasıl yaşamalı?-II**. Kasım 25, 2013 tarihinde Agire Serhildan: <http://www.agire-serhildan.com/nas-l-ya-amal-cild-t101525.html> adresinden alındı

Öcalan, A. (tarih yok). **Ortadoğu**. Kasım 25, 2013 tarihinde Pitruke Serok: <http://sterkaciwana.wordpress.com/> adresinden alındı

Öcalan, A. (tarih yok). **Önderlik Perspektifleri**. Kasım 25, 2013 tarihinde PAJK: www.pajk-online.com/arsiv/tr/ozgurluk.../index_perspektif. adresinden alındı

Öcalan, A. (tarih yok). **Özgürlük Problemi**. Kasım 25, 2013 tarihinde Bublion: <http://bublion.com/e-kitap/1520/ozgurluk-problemi> adresinden alındı

Öcalan, A. (tarih yok). **Özgürlük Sosyolojisi**. Kasım 25, 2013 tarihinde rojbas2: <http://rojbas2.wordpress.com/> adresinden alındı

Öcalan, A. (tarih yok). **Partileşme Sorunları ve Görevlerimiz-I**. Kasım 25, 2013 tarihinde Pitruke Serok: <http://sterkaciwana.wordpress.com/> adresinden alındı

Öcalan, A. (1998, Mart 8). **Sosyal Devrim ve Yeni Yaşam**. Kasım 25, 2013 tarihinde Pitruke Serok: <http://sterkaciwana.wordpress.com/> adresinden alındı

Öcalan, A. (2001, Kasım). **Sümer Rahip Devletinden Demokratik Uygarlığa**. Kasım 25, 2013 tarihinde Pitruke Serok: <http://sterkaciwana.wordpress.com/> adresinden alındı

Öcalan, A. (2005, Mart). **Tasfiyeciliğin Tasfiyesi**. Aralık 25, 2013 tarihinde Pitruke Serok: <http://sterkeciwane.wordpress.com/> adresinden alındı

Öcalan, A. (1996, Nisan). **Zafer Perspektifleri**. Aralık 15, 2013 tarihinde www.serxwebun.org/kitaplar/zaferperspektifleri/files/.../page0002.pdf adresinden alındı

Öktem, Ü. (2005). **Fenomenoloji ve Edmund Husserl'de Apaçıklık (Evidenz) Problemi**. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi , 27-55.

Özcan, N. A., & Gürkaynak, E. (2012). **Kim Bu Dağdakiler**. Ankara: TEPAV.

Özdağ, Ü. 2013(a). **Doğu Raporu**. Ankara : Kripto Yayınları.

Özdağ, Ü. 2013(b). **Türk Sorunu**. Ankara: Kripto Yayınları.

Özdemir, M. (2011). **Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma**. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 323-343.

Özeren vd., S. (2012, Ekim). **Terör Örgütlerinde Militan Kimlik İnşası ve Eleman Profili: PKK/KCK Örneği**. *UTSAM Raporlar Serisi* , s. 9-78.

Özkan, T. (2013). **Ötekiler**. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.

Palabıyık, A. (2012). **Bir Sosyal Hareketin Anatomisi: PKK Ve Kürt Sorunu Üzerine Sosyolojik Bir Analiz**. II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu (s. 161-173). Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.

PKK Terör Örgütü Araştırması[Web]. (2012, Şubat 8). Aralık 21, 2013 tarihinde İnternet Haber: <http://www.internethaber.com/teror-pkk-yas-arastirma--400047h.htm> adresinden alındı

PKK'lı Beritan Nasıl Dağa Çıktığını Anlattı[Web]. (2013, Mayıs 14). Aralık 25, 2013 tarihinde Mynet: <http://www.mynet.com/haber/yasam/pkkli-beritan-nasil-daga-ciktigini-anlatti-695927-1> adresinden alındı

PKK'lı Kadın Teröristler Tecavüzü Anlattı[Web]. (2012, Şubat 9). Aralık 21, 2013 tarihinde Blogcu: <http://vatanim.blogcu.com/pkk-li-kadin-terorist-kadinlar-tecavuzu-anlatti/118036> adresinden alındı

PKK'lı Kadından Acı İtiraf. (2006, Ekim 2). Aralık 22, 2013 tarihinde Haber Vitriini Web Sitesi: <http://www.habervitrini.com/haber/pkkli-kadindan-aci-itiraf-240249/> adresinden alınmıştır

PKK'lı kadınla bomba röportaj[Web]. (2011, Mayıs 15). Aralık 22, 2013 tarihinde G Forum: <http://forum.geliyoo.com/gundem-haberleri/23953-pkk-li-kadinla-bomba-roportaj.html> adresinden alındı

PKK'nın Dağ Kadrosu Akademik Tez Oldu[Web]. (2011, Temmuz 18). Aralık 21, 2013 tarihinde haber7com: <http://www.haber7.com/guncel/haber/765011-pkknin-dag-kadrosu-akademik-tez-oldu> adresinden alındı

Poloma, M. Çev. Erbaş H. (2010). **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**. Ankara: Gündoğan Yayınları.

Quinney, R., & Wildeman, J. aktaran Dolu Osman (2012). **Suç Teorileri**. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Rozerin'den Günlerin Esintisi. (2007, Kasım). Aralık 22, 2013 tarihinde Rojaciwan: <http://pirtukepkk.wordpress.com/2012/04/16/hello-world/> adresinden alındı

Russell, B. Çev. Hacıkadiroğlu V. (1994). **Felsefe Sorunları**. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Sakık, Ş. (2005). **Apo**. Ankara: Şark Yayınları.

Schaefer, R. Çev. Coşar S. (2013). **Sosyoloji**. Ankara: Palme Yayıncılık.

Semiz, B. (2007). **Çıkmaz Sokak PKK**. Ankara: Lalezar Kitabevi.

Serdar Şen, (2006). **Heidegger Felsefesinde Fenomenoloji, Varlıkbilim ve Tarih**. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi , 205-215.

Sezal, İ. (2003). **Sosyolojiye Giriş**. Ankara: Martı Kitap ve Yayınevi.

Slattery, M. Çev. Tatlıcan Ü. (2012). **Sosyolojide Temel Fikirler**. Ankara: Sentez Yayıncılık.

Sofuoğlu, N. (2009). **Alfred Schutz'un Fenomenolojik Sosyolojisi ve Din Sosyolojisine Uygulanabilirliği**. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri A.B.D. Doktora Tezi.

Suğur, N. (2013). **Sosyolojiye Giriş**. Eskişehir: T. C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2551.

Sungur, Z. E. (2012). **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**. Eskişehir: T.C.Anadolu Üniversitesi Yayını.

Şavran, T. (2012). **Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri**. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2641 .

Şimşek, Y. (2012). **Kamu Politikalarına Yön Vermesi Açısından PKK Şiddetinin Sosyo-Kültürel Kaynakları**. Polis Bilimleri Dergisi Cilt:14(2) , 119-150.

Tan, A. (2009). **Kürt Sorunu**. İstanbul: Timaş Yayınları.

Tatari, T. (2013, Nisan 27). **'Ya düşünmeyi bırakacak ya da dağa çıkacaktık'**. Aralık 21, 2013 tarihinde Akşam: <http://www.aksam.com.tr/yazarlar/ya-dusunmeyi-birakacak-ya-da-daga-cikacaktik/haber-200341> adresinden alındı

Tekkanat, H. (2012, Mayıs 8). **Dağdaki Terörist Kadınlar**. Aralık 21, 2013 tarihinde Hizmet Gazetesi: <http://www.hizmetgazetesi.com.tr/?Sayfa=KoseYazari&yazid=1&id=134> adresinden alındı

Tepe, H. (2010). **Fenomenoloji Üzerine Beş Ders**. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

Tolan, B. (1996). **Toplum Bilimlerine Giriş**. Ankara: Murat ve Adım Yayıncılık.

TÜİK. (2013). Nisan 15, 2014 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu: <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> adresinden alındı

Türkdoğan, O. (2008). **Türk Toplumunda Zazalar ve Kürtler**. İstanbul: Timaş Yayınları.

Wallace, R. & Wolf, A. Çev. Elburuz L., Ayas M. (2012). **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Woff, K. Çev. Rızatepe H. (2002). **Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi**. Ankara: Ayraç Yayınevi.

Yanık, C. (2013). **Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik Kavramlarının Sosyolojik Analizi**. Kaygı Dergisi , 225-237.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, Y. (2007). **Edmund Husserl, Felsefe ve Fenomenoloji**. Sosyoloji Notları .

Yörük, A. (2009). **Feminizm/ler**. Sosyoloji Notları , 63-85.